

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Dr. Hajdu Magdolna Éva

**Az akkuzatórius és az inkvizitórius büntetőeljárások az
Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. és 6. cikkeiben
meghatározott alapjogok tükrében**

Doktori Értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Tóth Mihály
tanszékvezető egyetemi tanár

Pécs, 2015. október

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	5
II. Az akkuzatórius és inkvizitórius eljárások jellemzői	
1. Az eljárási rendszerek klasszikus jellemzői	7
2. A két rendszer kölcsönhatása	8
III. A büntetőjogi alapelvek rendszere	
1. Az alapelvek rendszere és jellemzőik	10
2. A büntetőjogot érintő alapelvek Magyarországon	12
3. Alkotmányban megjelenő alapelvek az Amerikai Egyesült Államokban	14
4. Alapelvek az Emberi Jogok Európai Egyezményében	17
5. Az alapelvek összevetése	18
IV. Az egyes alapelvek érvényesülése a három rendszerben	20
1. Szabadsághoz és biztonsághoz való jog	
1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikkéhez kapcsolódó nemzetközi dokumentumok.....	21
1.2. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog tartalma	22
1.3. Az előzetes fogvatartás és helyettesítő intézményeinek szabályozása Magyarországon.....	24
1.3.1. Az előzetes letartóztatás	24
1.3.2. A lakhelyelhagyási tilalom	33
1.3.3. A házi őrizet	34
1.3.4. A távollátás	34
1.3.5. Az óvadék	35
1.4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke vonatkozásában	38
1.5. Az előzetes fogvatartás és az óvadék intézménye az Amerikai Egyesült Államokban	
1.5.1. Alapvető jellemzők	46
1.5.2. Történelmi előzmények	46

1.5.3. Az 1984. évi módosítás és az óvadéki eljárás hatályos szabályai	
1.5.3.1. Az óvadékkal szabadlábra kerülés lehetősége	48
1.5.3.2. Az óvadéki eljárás menete és az óvadék típusai	49
1.5.3.3. Megjelenési kötelezettség elmulasztása	53
1.6. Megállapítások	54
2. A tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jog	
2.1. A tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jog tartalma	66
2.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk (1) bekezdésben deklarált alapelvek	67
2.2.1. Független, pártatlan bírósághoz való jog	67
2.2.1.1. A bíróság függetlenségének tartalma az Emberi Jogok Európai Egyezménye szerint	67
2.2.1.2. A bíróság függetlensége az Amerikai Egyesül Államokban	68
2.2.1.3. A bírói úthoz való jog	75
2.2.1.4. A bíróság pártatlansága	86
2.2.2. Nyilvánosság elve	88
2.2.3. A büntetőeljárás ésszerű időtartama	91
2.2.3.1. Ésszerű időtartam követelménye az EJEK-ben	91
2.2.3.2. Eljárási határidők Magyarországon	94
2.2.3.3. Eljárási határidők az Amerikai Egyesül Államokban	99
2.2.4. Jogellenesen beszerzett bizonyítékok	103
2.2.5. Ártatlanság vélelme	107
2.2.5.1. Az önvádra kötelezés tilalma és a terhelt hallgatáshoz való joga ...	111
2.2.5.2. A bizonyítási terhének elve és a kétséget kizáróan nem bizonyított tények vádlott terhére történő értékelésének tilalma	113
2.2.6. Fegyveregyenlőség elve	115
2.2.6.1. A terhelt tájékoztatása a vádról	115
2.2.6.2. A védekezés előkészítéséhez szükséges idő és eszközök terhelt részére történő biztosítása	116
2.2.6.3. A terhelt a védőhöz való joga	118
2.2.6.4. A terhelt vád tanúhoz való kérdezési joga és a mentő tanúk megidézésének joga	120
2.2.7. Az anyanyelv használatának joga, a tolmácsoláshoz való jog	125

V. A büntetőeljárás időszerűségének követelménye, intézményi oldal	
1. Gondolatok az új büntetőeljárás jog kodifikációjával összefüggésben	126
2. A konszenzuális elemek és eljárás egyszerűsítését célzó intézmények térfoglalása a magyar büntetőeljárásban	131
2.1. Eljárás tárgyalás mellőzésével	132
2.2. A bíróság elé állítás	133
2.3. Alku az együttműködő terhelttel	135
2.4. Ismeretlen helyen lévő terhelttel szembeni eljárás	135
2.5. A vádemelés elhalasztása	136
2.6. A közvetítői eljárás	137
2.7. Lemondás a tárgyalásról	142
3. A vádalku szabályai az Amerikai Egyesült Államokban	
3.1. Történeti előzmények	146
3.2. A vádalku eljárási szabályai	147
3.2.1. A védő szerepe és feladatai az alkukötés folyamán	152
3.2.2. A bíróság eljárása	160
3.2.3. Az ügyész szerepe és diszkrecionális jogköre	165
3.2.3.1. Az ügyészi szervezet státusza	165
3.2.3.2. Az ügyészség szervezete, ügyforgalma	168
3.2.3.3. Az ügyész mérlegelési joga	172
3.2.3.4. A büntetés kiszabása	175
3.2.3.5. Vádalku pro és contra	177
VI. Zárógondolatok	181

I. Bevezetés

Nem kétséges, hogy Magyarországon mind a nyomozó hatóságok, mind az ügyészségek, mind a bíróságok tekintetében megállapíthatjuk, hogy valahol a teljesítő képességük határán állnak. Az igazságszolgáltatás leterheltségének csökkentése érdekében lehetséges megoldások a létszámemelés, a dekriminalizáció és az eljárási egyszerűsítések. Ez utóbbiakra jellemző, hogy egy-egy reform kapcsán akár „forradalmian” új törvénymódosításokra is sor kerül, azonban – miként a magyar büntetőeljárásról szóló törvény(ek) kapcsán is megfigyelhetjük – ezt a közel kiinduló állapotra történő visszarendeződés követi. Kevés újonnan bevezetett eljárásjogi intézmény állja ki az idő próbáját és ezek is garanciális szabályokra történő hivatkozással, számos új eljárási terhet rónak az igazságszolgáltatás résztvevőire. A gazdasági törvényszerűségeknek – bár állami szféráról beszélünk, ezért politikai döntések által késleltetett módon – előbb-utóbb itt is érvényesülniük kell, a hatékonyság egy bizonyos szint alatti csökkenése összeomláshoz vezet, ahonnan már csak az alapokról történő újraépítkezés lehetséges, amely jelentősen nagyobb erőforrásokat igényel. Nem állítom, hogy a magyar igazságszolgáltatás, továbbiakban kizárólag a büntetőjogi területre koncentrálva, ilyen mély válságban lenne, az azonban bizonyos, hogy reformokra szükség van. Az igazságszolgáltatás során az eljáró hatóságok az állam büntetőjogi igényét érvényesítik, végső soron azonban az állam büntetőigénye a társadalom rend iránti igényén alapul. A hatékonyság egyik fokmérője, ezáltal a társadalom elégedettsége, az igazságszolgáltatásba vetett bizalma. Ugyanakkor a költségek oldaláról tekintve is létezik egy határvonal, azaz – és ez ismételten politikai döntésen alapul – mennyit hajlandó áldozni egy társadalom a büntetőigény érvényesítésére, azaz lemondjon-e az állam bizonyos büntetőigények érvényesítéséről, továbbá, hogy a büntetőigénye érvényesítését bizonyos garanciális szabályok valóságos vagy látszólagos megsértésével (költség) hatékonyabb módon érvényesítse.

Kissé szokatlan módon – de a dilemmát kiindulópontként nagyon jól érzékeltetve – Herke Csongor tanulmányának¹ bevezetőjét idézem:

„John SMITH New Yorkban 2002. december 31-én egy szilveszteri mulatságon összeszólalkozott egy kisebb társasággal. Verekedés tört ki és ennek során az egyik rátámadó

¹ Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Monográfia. Pécs, 2008
<http://www.herke.hu/anyagok/megall.pdf> (letöltés: 2014. május 6.)

sértettet leszúrta. Védője és az ügyész 2003. januárjában többször is egyeztetett, majd alkut kötöttek, aminek eredményeképpen az ügyész nem emelt vádat szándékos emberölésben, hanem a bűnösség beismerése fejében gondatlan emberölés miatt rövidebb idejű szabadságvesztést indítványozott. A vádalkut a bíróság 2003. február 3-án jóváhagyva a vádlottat 7 évi szabadságvesztésre ítélte, amelynek fele idejét kitöltve jó magaviselete miatt John SMITH 2006. augusztusában szabadult.

Kovács János Pécsen 2002. december 31-én egy szilveszteri mulatságon összeszólalkozott egy kisebb társasággal. Verekedés tört ki és ennek során az egyik rátámadó sértettet leszúrta. Még aznap őrizetbe vették, majd két nap múlva a bíróság elrendelte előzetes letartóztatását, ahol 7 hónapot töltött. A másfél évig tartó nyomozás után az ügyész emberölés büntette miatt emelt vádat.

Az elsőfokú bíróság 2006. február 16-án nem jogerősen a vádlottat 9 év fegyházbüntetésre ítélte. A védelem enyhítésért fellebbezett, amit a másodfokú bíróság részben alaposnak talált és a büntetést a 2006. augusztus 31-i nyilvános ülésén 7 év fegyházra enyhítette. A terhelt a jogerős büntetés végrehajtását 2006. szeptember 6-án kezdte meg és legkorábban 2011. szeptemberében szabadul, ha jó magaviselete esetén kedvezményben részesülhet.

A két eljárás végén ugyanazt a büntetést kapta mindkét vádlott.

Ugyanakkor míg az amerikai büntetőeljárásban a gyors konszenzus eredményeképpen a terhelt lényegében mentesült az eljárás káros következményei alól, addig a hagyományos, garanciákkal körülövezett eljárás még be sem fejeződött, amikor az amerikai terhelt már kitöltötte büntetését (illetőleg annak fel nem függesztett részét).”

Mind az akkuzatórius, mind az inkvizitórius típusúnak vannak előnyei és hátrányai, valójában tiszta rendszer már nem is létezik, az idők folyamán mindkét rendszer „átvett” a másiktól a saját rendszerével összeegyeztethető, avagy annak vélt eljárási megoldásokat. Az azonban bizonyos, hogy mind „Kovács János,” mind „John Smith” büntetőjogi felelősségre vonására jogállamban került sor és az adott büntetőeljárási rendszernek megfelelő garanciák érvényesültek mindkét eljárás során. Az alapelvek egyike, az eljárás ésszerű időtartamának követelménye, azonban kétséges kizáróan jóval hatékonyabb módon érvényesül az akkuzatórius eljárásban.

Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy amennyiben az alkotmányban biztosított alapelvek a két büntetőeljárási rendszerben – a nemzetközi büntetőjog területén működő

bíróságok gyakorlata, az igazságügyi bűnügyi együttműködés kényszere, különböző nemzetközi intézmények tevékenysége miatt – valójában már nem is állnak olyan messze egymástól, így az alkotmányos alapelvek sérelme nélkül, vannak-e olyan intézmények, amelyek az időszerűség követelményének hatékonyabb érvényesítése érdekében az inkvizitórius alapokon nyugvó rendszerben is alkalmazhatóak lehetnének. Másrészt azt vizsgáltam, hogy a meglévő intézmények, milyen mértékben hasonlítanak egymáshoz és mennyiben felelnek meg a jogállamiság klasszikus alapelveinek.

A releváns alkotmányos alapelvek érvényesülését a magyar, mint inkvizitórius és az USA, mint akkuzatórius alapú büntetőeljárás (tárgyalási) rendszerek egy-egy példája, összehasonlításán keresztül vizsgáltam, az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Emberi Jogok Európai Egyezményének az 5. és 6. cikkeivel összefüggő gyakorlatát alapul véve.

II. Az akkuzatórius és inkvizitórius eljárások jellemzői

1.) Az eljárási rendszerek klasszikus jellemzői az alábbi táblázatban foglalhatók össze:

<i>Eljárási rendszerek</i>	<i>Inkvizitórius</i>	<i>Akkuzatórius</i>
<i>az eljárás célja (eredménye)</i>	<i>„anyagi” igazság, vagyis mi történt valójában</i>	<i>„eljárás” igazság a tárgyalás bizonyítékai alapján mi állapítható meg</i>
<i>eljárás indulásának módja</i>	<i>hivatalból (ex officio)</i>	<i>kérelemre</i>
<i>eljárás folyamata</i>	<i>egymásra épülő eljárási szakaszok</i>	<i>egyetlen tárgyalási szakasz ennek előkészítése: rövid, a tárgyaláson elhangzó bizonyítékok összegyűjtését célozza</i>
<i>eljárás jellemzője</i>	<i>titkos, írásbeli, közvetlenség hiánya</i>	<i>szóbeli, közvetlen, nyilvános</i>
<i>bizonyítás</i>	<i>formális bizonyítási rendszer</i>	<i>szabad bizonyítási rendszer</i>

<i>bírói funkció</i>	<i>aktív közreműködő rendelkezési joggal</i>	<i>passzív, az eljárás rendjére felügyel (a rendelkezési jog a feleket illeti)</i>
<i>fellebbezés</i>	<i>igen</i>	<i>nincs, illetőleg korlátozott</i>
<i>bíróság szervezete</i>	<i>hierarchikusan felépített, képesítési (tudásbeli) követelményeknek megfelelő bírák</i>	<i>egyetlen eljárási szint eljárási funkciók (ítélkező, vádló, védő) cserélődhetnek</i>
<i>laikus bíráskodás</i>	<i>nem jellemző</i>	<i>feltétele a tárgyalásoknak</i>
<i>rendelkezési jog</i>	<i>a tárgyalás során a bírót illeti</i>	<i>a rendelkezési jog a feleket illeti</i>
<i>terhelti nyilatkozat</i>	<i>nincs igazmondási kötelezettség</i>	<i>hallgat vagy igazat mond</i>

Klasszikus formájában azonban már egyik rendszer sem létezik, akkuzatórius, avagy inkvizitórius alapokon nyugvó egyes rendszerekről beszélhetünk.

2.) A két rendszer kölcsönhatásaként az alábbi változásokat azonosíthatjuk:

- a) Az eljárási célok alapvetően nem változtak, az inkvizitórius alapokon nyugvó rendszerek továbbra is az anyagi igazság kiderítését célozzák, azonban egyes eljárási intézményekkel összefüggésben a „perbeli igazság”-gal való megelégedés is megjelenik.
- b) A büntetőeljárások hivatalból történő indulása alól kivételként léteznek a csak magánindítványra üldözendő bűncselekmények, más oldalról viszont az akkuzatórius alapú rendszerben is megjelentek hivatalból induló büntetőeljárások.
- c) Az eljárások folyamatának jellemzői változatlanok, azonban az inkvizitórius alapú rendszerben kivételként megjelent a nyomozati szakasz nélküli büntetőeljárás is, a magánvádra üldözendő bűncselekmények tekintetében.
- d) Az inkvizitórius eljárásokat jellemző titkosság, írásbeliség és közvetlenség hiánya lényegében teljesen az akkuzatórius eljárások jellemzőit vette át, a tárgyalások alapvetően szóbeliek, közvetlenek és nyilvánosak, még ha egyes eljárási szabályok

olykor korlátozzák is. A tárgyalást megelőző szakaszt azonban az inkvizitórius alapú rendszerekben továbbra is az írásbeliség jellemzi.

- e) A bizonyítás módszerét tekintve, az inkvizitórius alapú rendszerek jellemzőjévé is lényegében a szabad bizonyítás vált azzal, hogy törvényben megállapított kötöttségek lehetnek.
- f) A bírói funkciók területén nincs lényegi változás. Az akkuzatórius alapú rendszerekben a rendelkezési jog a feleket illeti, így bár a bíró tárgyalási szerepe egyes esetekben nőtt, „az eljárás rendjére történő felügyelés” funkció változatlan. Más oldalról az inkvizitórius alapú rendszerekben történnek kísérletek a bírói szerep passzívra tételére, azonban – a másik oldal, a felek korlátlan rendelkezési jogának biztosítása hiányában – ezek értelemszerűen kudarcra vannak ítélve.
- g) Az akkuzatórius alapú rendszerekben, bár hierarchikus felépítés továbbra sincs, azonban az eljárási funkciók cserélődése már nem jellemző, és az egységes képesítési rendszer megteremtése iránt is történnek intézkedések.
- h) A laikus elemek bevonása – bár a magyar rendszerben kisebb-nagyobb súllyal mindig jelen volt – továbbra sem jellemző. Az elmozdulás inkább az akkuzatórius alapú rendszerekben figyelhető meg, ahol az esküdtek részvételével történő tárgyalások mennyisége, részben a vádalku intézménye, részben az esküdtszéki tárgyalásról lemondás miatt, drasztikus módon csökkent.
- i) A rendelkezési jogot illetően, a magánindítványon kívül, amely az eljárás megindításához fűződő rendelkezési jog, az inkvizitórius alapú rendszerekben is megjelentek olyan elemek, ahol a felek az eljárás érdemi befejezésére döntő hatásúvá vált (pl. tárgyalásról lemondás joga, beismerő vallomása esetén enyhébb büntetés). A felek rendelkezési jogának eltérőségéből vezethető le az ügyész diszkrecionális jogának eltérősége. Megjegyzem, az inkvizitórius alapú rendszereket napjainkban az ügyészi diszkrecionális jog folyamatos szélesedése jellemzi.

Bár rendszerbeli eltérésként nem szokásos hivatkozni a terhelt igazmondási kötelezettségének létrejöttére illetve hiányára, azonban idetartozónak vélem. Ez mindkét rendszernek annyira sajátos jellemzője, hogy ebben változás nem történt.

III. A büntetőjogi alelvek rendszere

1.) Az alelvek rendszere és jellemzőik

„A büntető eljárásjog alapelvei olyan tézisek, kiinduló tételek, normatív fundamentumok, amelyek megszabják az eljárás módját, irányát, meghatározzák jellegét. E rendelkezések megvilágítják a jogalkotó szemléletét, kereteket adnak az állam büntetőjogi igényének, úgy, hogy olykor annak mozgásterét, korlátjait is kijelölik.”²

A kontinentális jog írott jogi normán alapul, így az alelvek is törvényi szinten jelennek meg. Kérdés azonban, hogy egyrészt mit tekinthetünk alapelvnek, másrészt ezek mindegyike megjelenik-e jogszabályi formában.

A büntetőeljárás körében érvényesülő alelvek tekintetében számos jogirodalmi vita alakult ki Magyarországon, nem csak a fogalma, hanem arra vonatkozóan is, hogy melyek tekinthetők ide tartozónak és melyek csupán azok, amelyek büntetőeljárás szabályként megjelenő rendelkezések.

Közjogi értelemben a büntetőeljárás az egyén és az állam között hoz létre jogviszonyt. Az alelvek az állam, mint hatalom korlátait jelentik és az állam mellett az eljárásban részt vevő személyek vonatkozásában garanciát állapít meg a hatalom önkényének a megakadályozása céljából. Más megközelítésben: „az alelvek egyfelől általános követelmények, illetve tilalmak, másfelől fontos garanciák mind az igazságszolgáltatással érintettek, mind az egész társadalom számára, hogy a valóságnak és a törvénynek megfelelő döntések születhessenek.”³

A büntetőjog területén érvényesülő alelvek Alaptörvényben, a Büntetőtörvénykönyvben és a Büntetőeljárásról szóló törvényben deklaráltak. Vannak azonban olyan elvek, amelyek bár az alelvekről szóló rendelkezések között nem szerepelnek azonban a jogállamiság

² Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft, 2013, 43.o.

³ Tremmel Flórián: A büntetőeljárás alapelvei az új alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk): Magyarország új alkotmányossága PTE-AJK Pécs, 2011

evidenciái és a törvény a részletszabályai útján felel meg ezen alapvető követelményeknek (pl. bűnösségen alapuló felelősség elve, jogorvoslati joghoz való jog, közvetlenség elve), ugyanakkor a Be. kifejezetten deklarálja az eljárási feladatok megosztását, a kontradiktórium elvét, „s ezáltal erőteljesen visszaszorítja a jelenlegi büntetőeljárásban az inkvizitórius mozzanatok, elemeket.”⁴ Az alapelvek többnyire a természetüknél fogva statikusak, fel sem merülhet például az anyagi jogi legalitás, a törvényesség elvének bármilyen csekély áttörése. Meg kell azonban jegyezni, hogy egyes, korábban törvényi szinten is megjelent alapvető elvek között, az érvényesülése alóli számos kivétel miatt, veszített jelentőségéből. A közvetlenség, a szóbeliség elvét például az 1998. évi XIX. törvény már nem is jeleníti meg alapvetőként, vélhetően a számos kivétel (pl. távollévők korábbi vallomásainak felolvashatósága, különösen védett tanú vallomása, stb.) miatt. Hasonló dinamizmus jellemzi a tárgyaláshoz való jogot is, hiszen a tárgyalás mellőzésével történő pénzbüntetés kiszabásának lehetősége még akkor is az elv áttörését jelenti, ha garanciális elvként beépítésre került a terhelt tárgyalás tartása iránti kérelemhez való joga. Az alapelvek olyan garanciális jogok, amelyek a terhelt oldal fegyveregyenlőségét hivatottak biztosítani. E jogok egy részéről a terhelt lemondhat, azonban álláspontom szerint ennek kifejezettnek és nem hallgatólagosnak kell lennie.

Más, korábban alapvetőként szabályozott elv, alapvetőként nem állta ki az idő próbáját. Így az 1951. évi III. törvény még az alapelvek körében rögzíti, hogy a terhelt beismerő vallomása nem teszi az egyéb bizonyítási eszközök beszerzését feleslegessé, és bár az elv mélyen beivódott a jogalkalmazói tudatba, az 1973. évi I. törvény alapelvei között már nem szerepel.

A közvetlenség elve deklaráálásának hiányán túl, a jogorvoslati jog alapvetőként való rögzítésének elmaradását is több kritika érte. Tremmel⁵ szerint ez törvényszerkesztési hiányosság, hiszen maga az elv érvényesül a büntetőeljárás során. (Az új Be. által bevezetett kétfokú jogorvoslati rendszer szükségességével összefüggésben pedig kifejezett aggályának ad hangot.)

Nem kétséges, hogy az alapelvek áttörésekor nem mindig volt kimondott az eljárás gyorsításának és egyszerűsítésének a célja, a legtöbb esetben azonban ez húzódott meg a háttérben. A módosításokkal egyidejűleg, jellemzően további garanciális szabály került

⁴ Tremmel Flórián: A büntetőeljárás alapelvei az új alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk.): Magyarország új alkotmányossága, PTE-AJK Pécs, 2011. 179. oldal

⁵ u.o. 182. oldal

beépítésre, így az alapelvtől való eltérés nem feltétlenül vezetett minden esetben a kívánt eredményhez és olykor, mint a tárgyalás mellőzésével történő pénzbüntetés kiszabásának bevezetésével, maga az alapelv visszavonhatatlanul sérült.

Mint ahogyan a fogalomnak, úgy a fogalmat kitöltő tartalmi elemeknek is számos csoportosítása létezik, így például forrásuk szerint (az alapelv milyen törvényi szinten jelenik meg), a büntetőeljárás mely résztvevője tekintetében biztosít garanciális jogot, tárgyuk szerint (szervezeti, azaz az igazságszolgáltatás valamely szereplőjére vonatkozó és működési típus szerinti, azaz a büntetőeljárás valamely szakaszához kapcsolódó) felosztások a legáltalánosabban alkalmazottak. Ezen túlmenően megkülönböztethetünk olyan alapelveket, amelyek írott szinten ugyan nem jelennek meg, azonban nemcsak a büntetőeljárást, hanem az egyes államok jogrendszerét kikerülhetetlenül áthatják és valójában az írott alapelveken és jogszabályokon keresztül érvényesülnek, mint például a jogállamiság, a humanizmus, a büntetőjog ultima ratio jellege.

A büntetőjog ultima ratio jellegét, különösen a rövid időközönként és gyakran módosuló büntetőtörvényünk során, tanácsos szem előtt tartani. Miként azt Király Tibor megfogalmazta még 1988-ban: „A büntetőhatalomban rejlő lehetőségek nem korlátlanok. Amikor egy társadalom feszültségekkel van teli, könnyen támadnak benne olyan képzelgések, hogy a büntetőhatalom általános gyógyírként felhasználható; pedig csak segédeszköz. Soha sehol a világon a társadalmat ez a hatalom meg nem gyógyította, mert egyes bűnöket megtorolhat, embereket félreállíthat, de ahhoz gyenge, hogy megjavítsa a közmorált, és közömbösítsen társadalmi törvényeket.”⁶

2.) A büntetőjogot érintő alapelvek Magyarországon

a) Az Alaptörvényben rögzített alapelvek:

- törvény előtti egyenlőség, diszkrimináció tilalma (XV. cikk)
- független, pártatlan bírósághoz való jog (XXVIII. cikk (1) bekezdés)
- tisztességes eljáráshoz való jog, ezen belül kiemelve a bírósági tárgyalások nyilvánossága és ésszerű határidőben történő elbírálás elve (XXVIII. cikk (1) bekezdés)

⁶ Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai, Magyar Jog 1998. szeptember 740. oldal

- ártatlanság véelme (XXVIII. cikk (2) bekezdés)
- védelemhez való jog a büntetőeljárásban (XXVIII. cikk (3) bekezdés)
- nullum crimen sine lege (XXVIII. cikk (4) bekezdés)
- ne bis in idem (XXVIII. cikk (6) bekezdés)
- jogorvoslathoz való jog (XXVIII. (7) cikk)
- bírák függetlensége (26. cikk (1) bekezdés)
- társas bíráskodás (27. cikk (1) bekezdés)
- laikus elem részvétele (27. cikk (2) bekezdés)
- az ügyészség vádmonopóliuma közvadas bírósági eljárásokban (29. cikk (2) bekezdés b) pont)
- kínzás tilalma (III. cikk (1) bekezdés)
- szabadsághoz való jog (IV. cikk (1)-(2) bekezdés)

b) Az alkotmányos alapelvek egy részét megismétli a Büntetőtörvénykönyv és a Büntetőeljárásról szóló törvény, illetve bennük további alapelvek jelennek meg. Büntetőtörvénykönyvben megjelenő alapelvek a törvényesség elve (nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege) és a kétszeres értékelés tilalma, míg a büntetőeljárásról szóló törvény tartalmazza az alábbi elveket:

- eljárási feladatok megoszlása (1. §) és a vádelv
- törvényes vád követelménye (2. § (1) bekezdés)
- vádhoz kötöttség elve (2.§ (3) és (4) bekezdések)
- bírósági eljáráshoz való jog (3. § (1) és (2) bekezdések)
- jogorvoslathoz való jog (3. § (3) és (4) bekezdések)
- bizonyítási teher és a bizonyítékok értékelésének elve (4. §)
- védelemhez való jog (5.§)
- hivatalból való eljárás (6. § /1/ bekezdés)
- ártatlanság véelme (7. §)
- önvádra kötelezés tilalma (8.§)
- anyanyelv használata (9.§)
- a büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elve (10. §)

- a bizonyítékok szabad értékelésének elve (78.§)
- a tárgyalás nyilvánosságának elve (237.§).

3.) Alkotmányban megjelenő alapelvek az Amerikai Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államokban az 1787. szeptember 17-én aláírt Alkotmány és annak kiegészítése, az 1791-ben elfogadott 10 cikkből álló „Jogok Törvénye” (Bill of Rights) tartalmaz alapelveket.

A szövetségi Alkotmány a központi kormány hatalmának terjedelme, a tagállami képviselők száma, választásuk és jogállásuk mellett igazságszolgáltatás tekintetében érvényesülő alapelveket is deklarál. Az alkotmány elfogadásának vitái során annak ellenzői többször is azzal érveltek, hogy az alkotmánytervezet lehetőséget adna a központi kormányzat önkényuralmának. Egy olyan „jogok törvényét” (Bill of Rights) követeltek, amely pontosan meghatározza az állampolgárok sérthetlenségét. Az Alkotmány hivatalos ratifikációs folyamata során számos tagállam gyűlése indítványozott ilyen alkotmány kiegészítést, mások annak tudatában ratifikálták az alkotmányt, hogy sor fog kerülni a kiegészítésekre. Ezért az Egyesült Államok 1789. szeptember 25-én tartott első kongresszusa 12, leggyakrabban felhozott kifogásokat orvosló alkotmány kiegészítést javasolt a tagállamok törvényhozásainak. Végül nem ratifikálták az első két kiegészítés-javaslatot, melyek az egyes képviselők alá tartozók számát, valamint a Kongresszus tagjainak fizetését szabályozták. A 3.-12. Cikkelyekből lett az első tíz alkotmány kiegészítés, vagyis az 1791-ben elfogadott Jogok Törvénye. Gallai⁷ méltatása szerint, a Bill of Rights „azért volt fontos, mert jelezte, hogy az alkotmány az államok által megerősítve megtoldható, másrészt azért is, mert alkotmányos szinten rendezte az egyén és a kormányzat viszonyát.”

Az Alkotmányból és a kiegészítéseiből, a büntetőjog szempontjából releváns alapelvek a következők:

- habeas corpus elve (Alkotmány I. cikk 9.§ 2. bekezdés)
 „A Habeas Corpus kibocsátásának kiváltságát nem lehet felfüggeszteni, kivéve, ha azt lázadás, vagy ellenséges támadás esetén az állam biztonsága megkívánja.”

⁷ Gallai Sándor: A Legfelsőbb Bíróság szerepe az Amerikai Egyesült Államokban, Jogtudományi Közlöny 1994. február 65. oldal

- visszaható hatály tilalma és bírósági eljáráshoz való jog (Alkotmány I. cikk 9.§ 3. bekezdés) „Nem lehet alkotni visszaható hatályú törvényt, valamint olyan kivételes törvényt, mely lehetővé tenné a bírói eljárás nélkül történő elítélést.”
- esküdtzéki bíráskodás (Alkotmány III. cikk 2. §) „Minden bűnügyben, kivéve a közjogi felelősségre vonás eseteit, esküdtzék jár el; ilyen ügyeket abban az államban kell tárgyalni, amelyben a bűncselekményt elkövették; amikor azonban a bűncselekményt nem egy államon belül követték el, a tárgyalást a Kongresszus által törvényhozási úton megállapított helyen vagy helyeken kell lefolytatni.”
- tulajdonjog háboríthatatlansága (Bill of Rights, IV. cikk) „A népnek a személy, lakóház, okmányok és a tulajdonban lévő tárgyak biztonságához való, megalapozatlan házkutatások és lefoglalások elleni jogát nem lehet megsérteni, és ilyen parancsokat csak valószínűsített, esküvel vagy fogadalommal alátámasztott ügyben lehet kibocsátani és részletesen meg kell jelölni a házkutatás helyét és a lefoglalandó vagy letartóztatandó dolgot, illetve személyt.”
- büntetőjogi felelősségre vonás vád alapján (Bill of Rights V. cikk) „Senkit sem lehet főbenjáró vagy súlyos bűncselekmény miatt felelősségre vonni, csak ha a Nagy Esküdtzék vádindítványt vagy vádhatározatot terjesztett elő, kivéve a szárazföldi, tengeri haderő vagy a milícia körében felmerült ügyeket, amikor a szóban forgó személy háború vagy a közt fenyegető veszély idején tényleges szolgálatot teljesít;”
- ne bis in idem (Bill of Rights V. cikk) „senkit nem lehet ugyanazon bűncselekményért kétszer életét vagy testi épségét fenyegető eljárás alá vonni;”
- önvádra kötelezés tilalma (Bill of Rights V. cikk) „senkit nem lehet arra kényszeríteni, hogy büntetőügyben saját maga ellen tanúskodjék;”
- törvényes eljárás követelménye (Bill of Rights V. cikk) „életet, szabadságot vagy vagyont sújtó ítéleteket csak a törvénynek megfelelő eljárás alapján lehet kimondani;”

- jog az elfogulatlan esküdtszékhez és annak gyors és nyilvános tárgyalásához (Bill of Rights VI. cikk) „Büntetőügyekben a vádlottnak joga van arra, hogy ama állam és kerület elfogulatlan esküdtszéke, melyben a bűncselekményt elkövette gyors és nyilvános tárgyaláson bírálja el az ügyét;”
- a vádról történő tájékoztatáshoz való jog (Bill of Rights VI. cikk) „a vádlottat a vádemelés természetéről és okáról tájékoztatni kell;”
- szembesítéshez való jog (Bill of Rights VI. cikk) „a vádlottat az ellene tanúskodó személyekkel szembesíteni kell;”
- a vádlott mentő tanúinak kötelező megidézése (Bill of Rights VI. cikk) „a mellette tanúskodó személyek megidézése kötelező eljárás útján történik”
- védelemhez való jog (Bill of Rights VI.cikk) „a vádlott védelmét védőügyvéd látja el”
- „Nem lehet túl magas óvadékot megállapítani, túl magas pénzbírságokat kiszabni vagy kegyetlen és szokatlan büntetéseket kimondani.”(Bill of Rights VIII. cikk)
- „egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától megfelelő törvényes eljárás nélkül; törvénykezés során az államok senkitől nem tagadhatják meg a törvények nyújtotta egyenlő jogvédelmet”. (Bill of Rights XIV. cikk)
- „az esküdtszék által megvizsgált tényt az Egyesült Államok bíróságai csak a közös jog (common law) szabályai szerint vizsgálhatják felül.” (Bill of Rights VII. cikk)

Az Alkotmányban és a kiegészítésben felsorolt jogokra a (büntető) bírósági tárgyalásokon és a fellebbezések során közvetlenül lehet hivatkozni. Az Alkotmányban biztosított jogokról csak kifejezetten lehet lemondani, az eljáró bíróságnak és ügyészségnek ilyen esetekben tájékoztatási kötelezettsége van. Ennek egyik legismertebb formája a vádalku intézményéhez kapcsolódó tárgyalásról és az ehhez kapcsolódó jogokról való lemondás (Bill of Rights VI. cikk).

Az írott törvényeket az US Code tartalmazza⁸, amely a 18. cím alatt rendelkezik a büntető anyagi és eljárásjogról, 28. cím alatt a bíróságról és a bírósági eljárásról, a 28. cím mellékleteként feltüntetett, bizonyítékok szövetségi szabályairól és a büntetőeljárás szövetségi szabályairól. Bár a statutumok nem az európai értelemben vett kodifikáció útján jönnek létre és együtt alkalmazandó a bírói szokásjoggal, kötelező érvényük miatt írott jognak tekintendők. A tagállamok önálló igazságszolgáltatási intézményi rendszerrel és jogrendszerrel rendelkeznek, amelyek kollíziója a szövetségi rendszerrel nem kizárt. Amennyiben azonban egy ügy a tagállamból, például fellebbezés folytán, a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz kerül, úgy a szövetségi szabályok kerülnek alkalmazásra. Az Alkotmányban és kiegészítéseiben biztosított alapjogok érvényesülése érdekében azonban a bíróság a törvények rendelkezéseitől eltérően is dönthet. A Szövetségi Legfelső Bíróság eseti döntései így az egész Egyesült Államok joggyakorlatának alakítására meghatározó szerepe van.

4.) Alapelvek az Emberi Jogok Európai Egyezményében

Az Európa Tanács az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelme érdekében megalkotott Emberi Jogok Európai Egyezményét (továbbiakban: EJEE) Magyarország – több kiegészítő jegyzőkönyvével együtt – az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki. Az EJEE egyes cikkeiben meghatározott jogok mindegyike alapelvnek tekintendő. Az eljárási rendszerek jelen összehasonlítása szempontjából alapvetően az EJEE 5. cikkében rögzített szabadsághoz és biztonsághoz való jog, valamint a 6. cikkben deklarált tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jog releváns. A hivatkozott cikkek alapelveinek tartalmi elemeit nem írott jog, hanem az Emberi Jogok Európai Bíróságának a joggyakorlata határozza meg (ekként angolszász eljárási rendszerbe tartozónak mondhatjuk).

⁸ Leggyakrabban használt hozzáférési lehetőség: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text> , amennyiben jogeseteket, tagállami törvényeket avagy joggyakorlatot vonatkozó egyéb anyagot is szeretnénk keresni, úgy <http://directory.westlaw.com/?tf=90&tc=250> webcímen található Westlaw adatbázist célszerű használni.

5.) Az alapelvek összevetése

A Magyarországon, az Amerikai Egyesült Államokban és az Ember Jogok Európai Egyezményében deklarált alapelveket az alábbiak szerint tekinthetjük át:

Alkotmányos alapelv	Magyarország	USA	EJEE
törvény előtti egyenlőség, diszkrimináció tilalma	XV. cikk	BR ⁹ VI. cikk és BR XIV. cikk	14. cikk
független, pártatlan bíróság	XXVIII. cikk (1) bekezdés és 26. cikk (1) bekezdés	BR VI. cikk	6. cikk 1.
nyilvánosság	XXVIII. cikk (1) bekezdés	BR VI. cikk	6. cikk 1.
ésszerű határidő	XXVIII. cikk (1) bekezdés	BR VI. cikk	6. cikk 1.
ártatlanság védelme	XXVIII. cikk (3) bekezdés	BR V. cikk	6. cikk 2.
védelemhez való jog	XXVIII. cikk (3) bekezdés	BR VI. cikk és a „MIRANDA figyelmeztetés”	6. cikk 3/c
törvényesség elve	XXVIII. cikk (4) bekezdés	A I. 9.§ 3. BR V. cikk	7. cikk
ne bis in idem	XXVIII. cikk (6) bekezdés	BR V. cikk	7. kiegészítő jegyzőkönyv 4. cikk
jogorvoslathoz való jog	XXVIII. cikk (7) bekezdés	BR VII. cikk	13. cikk és 7. kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikk

⁹ a táblázat rövidítései: BR, azaz Bill of Rights, A, azaz az USA eredeti Alkotmánya

önvádra kötelezés tilalma	Be. 8. §	BR V. cikk és a „Miranda-figyelmeztetés	6. cikk 2. bekezdés
anyanyelv használata	Be. 9. §	a büntetőeljárásban érvényesül	6. cikk 3/c
büntetőjogi felelősség önálló elbírálása	Be. 10. §	-----	-----
közvetlenség	(már) nem jelenik meg alapelvként, de kivételekkel érvényesül	BR VI. cikk	6. cikk 3/d
vádról való tájékoztatás	nem tekintjük alapelvnek, de érvényesül	BR VI. cikk	6.cikk 3/a
tulajdonjog háborítatlansága, házkutatás, lefoglalás, fogvatartás	nem tekintjük alapelvnek, de érvényesül	BR IV. cikk	5. cikk és 1. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikk
Habeas corpus	IV. cikk (1) és (2) bekezdések	A. I.cikk 9. § 2. bekezdés	5. cikk
társas bíráskodás, laikus elem részvétele	27. cikk (1) és (2) bekezdései	A. III. cikk 2. §	nem tekinti alapelvnek
ügyészség vádmonopóliuma	29. cikk (2) bekezdés	a büntetőeljárás során érvényesül	a 6. cikk keretében értelmezhető

A jogállamiságot meghatározó, alapelvek formájában megjelenő követelmények tehát mindhárom rendszerben jelen vannak, még ha érvényesülésük módja tekintetében vannak is eltérések. A táblázatban foglaltakkal kapcsolatban, előzetesen, a következőket szeretném megjegyezni.

A magyar jogtudomány a büntetőeljárás alapelveként értékeli a büntetőjogi felelősség önálló elbírálását, azaz a büntető ügyben eljáró bíróságot, ügyészséget és nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban megállapított tényállás vagy határozat. Büntetőjogi felelősséget a büntetőügyben eljáró bíróság állapít meg a bizonyítékok mérlegelése alapján. A magyar jog szerint nincs akadálya annak, hogy pl. okirati bizonyítékként értékeljen a büntetőügyben eljáró bíróság egy más ügyben (pl. polgári ügy, hatósági határozat, stb.) hozott döntést, azonban a döntés tartalma nem köti. Az Amerikai Egyesült Államokban más bírósági ítélet tartalmának a felhasználása, a közvetlenség elvének sérelme miatt nem megengedett.

Az alapelvek között tartjuk számon a hivatalból való eljárás elvét, az eljárási feladatok megosztásának elvét és a vádelvet is.

A Be. 6. §-ának (1) bekezdésében meghatározott alapelv szerint, az állam által a büntetőigény érvényesítésére felhatalmazott szerveknek (officialitás) törvényi feltételek megléte esetén, kötelességük az állam büntetőigényének az érvényesítése (legalitás). Az akkuzatórius rendszereket az oportunitás jellemzi, amely az ügyésznek széles diszkrecionális jogot biztosít az eljárás megindítására.

A vádelv tartalmát, annak összetevőivel szokásos meghatározni; amelyek a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezése és a bíróság vádhoz kötöttsége.

Az Amerikai Egyesült Államokban a perbeli funkciók megosztása és a bíróság vádhoz kötöttsége maradéktalanul érvényesül. Az ügyészt azonban csak a vád benyújtásáig illeti meg a váddal való rendelkezési jog, ezt követően - szigorúan a vád keretei között - a vádról a bíróság dönt. A vádelejtés intézménye nem létezik.

IV. Az egyes alapelvek érvényesülése a három rendszerben

A részletes összehasonlító elemzéshez célszerű az Emberi Jogok Európai Egyezményének releváns cikkeit választani kiindulási alapként, nemcsak a nemzetközi jellege, valamint azon körülmény miatt, hogy az Emberi Európai Bíróság a döntései során mind az angolszász, mind a kontinentális eljárásokat figyelembe veszi, hanem azért is, mert az alapvetően akkuzatórius

és az alapvetően inkvizitórius eljárási rendszerek összehasonlítása szempontjából releváns alapelveket egységesen tartalmazza. Ezen túlmenően az is indokolja a választást, hogy mint részes államnak, nemzetközi kötelezettségünk van arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének megfeleljünk.

1. Szabadsághoz és biztonsághoz való jog¹⁰

1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikkéhez kapcsolódó nemzetközi dokumentumok

Az EJEE 5. cikkének összehasonlító elemzése előtt utalni kell az ENSZ Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 9. cikkére, amely a szabadság és a személyi biztonság alapvető emberi jogként megfogalmazása mellett kimondja, hogy „senkit sem lehet önkényesen őrizetbe venni vagy letartóztatni. Senkit sem lehet szabadságától másként, mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.” A terhelt tájékoztatási

¹⁰ 1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

- a) törvényes őrizetben tartás az illetékes bíróság által történt elítélést követően;
- b) olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki nem tesz eleget a bíróság törvényes rendelkezésének, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történő letartóztatás vagy őrizetbe vétel;
- c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;
- d) a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából;
- e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebeteg, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele;
- f) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való jogtalan belépés megakadályozása céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki ellen intézkedés van folyamatban kiutasítása vagy kiadatása céljából.

2. Minden letartóztatott személyt haladéktalanul az általa értett nyelven tájékoztatni kell letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról.

3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

5. Mindenkinek, aki e Cikk rendelkezéseinek megsértésével végrehajtott letartóztatás vagy őrizetbe vétel áldozata, joga van kártalanításra.

kötelezettsége mellett, a bíró általi döntést, valamint az alternatív intézmények szükségességét is tartalmazza: „az általános szabály ne legyen az, hogy az ítélethozatalra váró személyt őrizetben kell tartani, azonban a szabadlábra helyezést függővé lehet tenni olyan biztosítékoktól, amelyek szavatolják, hogy az érintett személy a tárgyaláson, a bírósági eljárás bármely más szakában, illetőleg adott esetben az ítélet végrehajtása céljából megjelenik.”

Továbbá figyelembe kell venni az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 1980. június 27-én kibocsátott R(80)11 sz. ajánlását, amely szerint az előzetes letartóztatás elrendelésénél tekintettel kell lenni a bűncselekmény fajtájára, a gyanú alaposságára, a gyanúsított személyiségére, az eljárásban vagy a cselekménye után tanúsított magatartására, továbbá minden esetben mérlegelni kell a büntetőeljárás eredményes lefolytatásához fűződő közérdeket és a terhelt személyi szabadsághoz fűződő jogát. Deklarálja, hogy ez a kényszerintézkedés alkalmazása nem lehet általános, és elrendelése egy esetben sem lehet kötelező. Az időtartama tekintetében a lehetséges minimumra csökkentését tartja kívánatosnak. A tagállamoknak helyettesítő intézkedések bevezetését ajánlja. Kiemeli a házi felügyeletet, adott hely vagy terület elhagyásának megtiltását, a hatóság előtti időnkénti megjelenés kötelezettségét, az útlevél vagy más személyi irat lefoglalását, a biztonsági intézkedést és a fiatalok terhelt speciális intézménybe küldését.

1.2. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog tartalma

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke tartalmazza a szabadsághoz és biztonsághoz való jogot, illetve ehhez kapcsolódik a 4. kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikke (az adósságokért való szabadságelvonás tilalma), valamint a 7. kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke (kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén).

A büntetőeljárásban a szabadlábon történő védekezés lehetősége az ártatlanság vélelméből következik, ezzel egyidejűleg ugyanakkor az állam büntetőjogi igényének az eredményes érvényesítése megköveteli, hogy a terhelt az eljárás rendelkezésére álljon. Az eljárás sikerének biztosításához kapcsolódó terhelti szabadságelvonásra csak megfelelő garanciák mellett van lehetőség, a jogállamiság elve pedig megköveteli azt is, hogy megfelelő, bírói döntéstől függő helyettesítő intézmények álljanak rendelkezésre, illetőleg jogtalan szabadságelvonás esetére kártalanítás érvényesítésére nyíljon lehetőség.

Az emberi jogok „korlátozását vagy elvonását leggyakrabban és legerősebben éppen a büntetőeljárás folyamata és eredménye váltja ki. A büntetőeljárás során és következtében az alapvető jogok az emberi méltóságtól, a személyi szabadságtól kezdve az intimszféra sérelmein keresztül egészen a tulajdonjog (sőt az egész vagyona) erősen korlátozható, sőt teljesen elvonható. Ezek az alapvető jogok (emberi jogok) éppen a büntetőjogi felelősségre vonás során kerülnek leggyakrabban veszélybe: a terhelt ugyanis halmozottan hátrányos helyzetű, nemcsak a végeredményként kiszabott büntetést kell elszenvednie, hanem már „menet közben is” elővezetik vagy előállítják, fogva tartják, megmottózzák, házkutatást tartanak nála, lefoglalják ingóságait, zár alá veszik a vagyontárgyait stb.”¹¹

Az előzetes letartóztatás elrendelése és fenntartása során Herke¹² összefoglalása szerint, az arányosság, a méltányosság, az ártatlanság véelme és a kontradiktórium elvének kell érvényesülni. Arányosság alatt értve azt, hogy „csak akkor és csak annyiban korlátozható a terhelt személyi szabadsága, amikor és amennyiben arra a büntetőeljárás célja vagy a további bűncselekmény megelőzése érdekében szükség van”. Méltányosság elve álláspontja szerint, azon egyszerű megfontoláson alapszik, hogy a terhelt csak akkor és csak addig kerüljön jogerős ítélet előtt előzetes letartóztatásba, amikor és ameddig várhatóan a jogerős büntetés kiszabásával is fogva lenne tartva. Az ártatlanság véelmének az alapelvéből következik, hogy a terheltet személyi szabadságának tartós megvonása esetén is úgy kell kezelni, mint egy nem bűnöst: mérlegelni kell a bizonyítékokat, amelyek alátámasztják, hogy az eljárás érdekében szükséges-e és ha igen, mennyiben szükséges a személyi szabadságának korlátozása. Az ártatlanság véelméből a minél kevesebb korlátozás következik: az előzetes letartóztatásban töltött időt lehetőleg minél inkább a kinti körülményekhez kell hasonlónak tenni a terhelt számára. Különösen érvényesülnie kell tehát az ártatlanság véelmének az előzetes letartóztatás foganatosítása során. Így az előzetes letartóztatásban levő fogvatartott nem kezelhető elítéltként, bűnösségének jogerős megállapításáig nevelő célzatú intézkedéseknek nem vethető alá. Az előzetes letartóztatás elrendelése csak a kontradiktórium elvének

¹¹ Tremmel Flórián: A büntetőeljárás alapelvei az új alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk.): Magyarország új alkotmányossága, PTE-AJK Pécs, 2011. 184. oldal

¹² Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései. PhD értekezés tézisei. Pécs 2001. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/herke-csongor/herke-csongor-vedes-tezisek.pdf> (letöltés: 2015. március 9.)

figyelembevételével történhet. Az egyes eljárási funkcióknak az elrendelés során el kell különülniük: csak az ügyész indítványozhatja (és a hivatalból való eljárás elve alapján, szükség esetén kell indítványoznia) az előzetes letartóztatást, s neki kell az elrendelést alátámasztó bizonyítékok beszerzéséről is gondoskodni. A bíróság elfogulatlansága és pártatlansága ugyanis csak akkor érvényesülhet, ha az előzetes letartóztatás elrendelését (fenntartásának szükségességét) az ügyész indítványára mérlegeli. Az előzetes letartóztatásról bíróságnak kell döntenie olyan meghallgatáson, ahol a vád és a védelem egymással ellentétes érveit felsorakoztathatja. A kontradiktórium elve alapján lehetőséget kell adni a terheltnek, hogy a védekezését előadja, és ha az abban foglaltak felvetik az előzetes letartóztatás indokolatlanságát, a bíróságnak ezeket hivatalból kell ellenőriznie.

A szabadlábon történő védekezés lehetőségét már a római jog is biztosította, még a legsúlyosabb bűncselekmények esetén is alkalmazható volt a kezesség és az óvadék intézménye. A középkorban – az inkvizitórius eljárás az írásbeliség, a titkosság és a közvetettség jellemzői miatt, valamint nem utolsósorban azért is, mert a kényszervallatások elterjedése szükségszerűen a terhelt fogvatartását igényelte – a helyettesítő intézmények szükségtelenné váltak.

1.3. Az előzetes fogvatartás és helyettesítő intézményeinek szabályozása Magyarországon

1.3.1. Az előzetes letartóztatás

Habár az előzetes fogvatartás gyökerei Magyarországon egészen a XIV. századig nyúlnak vissza, konkrét előzetes fogvatartási (vizsgálati fogság) okokat elsőként az 1843-as törvényjavaslat, majd a Csemegi Károly nevéhez fűződő törvényjavaslat tartalmazott. Hatályos, de alacsonyabb rendű jogi normák közül az előzetes letartóztatási okok felsorolásával elsőként a királyi ügyészségek számára kiadott 1.586/1872. IM szám alatt kibocsátott utasításban találkozhatunk. Az utasítás 20. §-a szerint „a terhelt előzetes letartóztatásnak van helye, ha megszökött, avagy ennek veszélye fennáll, valamint akkor ha

„alaposan lehet tartani, hogy a büntett nyomai, vagy a büntettes felfedezésére vezethető nyomok elháríthatnak, illetőleg megváltoztatnak, vagy hogy a büntettes megszökik”.¹³

Törvényi szinten a büntető perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk volt az, amely az előzetes letartóztatási okokat meghatározta¹⁴. A szabadságvesztéssel fenyegetettség, mint általános ok mellett hat indokot nevesített:

- a) tettenkapás
- b) szökés, elrejtőzés, szökés veszélye
- c) kollúzió veszélye
- d) külföldi terhelt vonatkozásában, ha tartani kell attól, hogy nem jelenik meg
- e) bűnisméltés és ennek veszélye
- f) kiadatási letartóztatás (ami ellen jogorvoslatnak és biztosíték melletti szabadlábra helyezésnek sem volt helye).

Az előzetes letartóztatást rendszerint a vizsgálóbíró, esetleg a vádтанács vagy az ítélobíróság, ha pedig a késedelem veszéllyel jár, a járásbíróság vagy rendőri hatóság rendelte el. A járásbíróság és a rendőrség köteles volt az általuk letartóztatott terheltet azonnal, legkésőbb huszonnégy óra alatt kihallgatni. A kihallgatás után azonnal, legkésőbb negyvennyolc óra alatt, büntett vagy törvényszék hatáskörébe tartozó vétség esetén a vizsgálóbíróhoz; a járásbíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény esetén pedig az illetékes

¹³ Herke Csongor: A letartóztatás szabályozásának története a XIX. század végéig. In: Tóth Mihály – Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok dr. Földvári József professzor 75. születésnapjának tiszteletére. Pécs, 2001. 249-268. o.

¹⁴ 141. § Előzetes letartóztatás rendelhető el:

1. tettenkapás esetében, ha a tettenkapott kiléte azonnal meg nem állapítható;
2. ha a terhelt megszökött, vagy avval a czállal, hogy magát a bűnvádi eljárás elől elvonja, elrejtőzött és utóbb a hatóságnál önként nem jelentkezett; továbbá ha bizonyíték forog fenn arra nézve, hogy a terhelt a szökésre előkészületeket tett; végre ha megszökésétől azért, mert állandó tartózkodóhelye vagy rendes keresetforrása nincs, vagy mert ismeretlen és magát igazolni nem tudja, vagy az alkalmazandó büntetésnek előrelátható nagyságánál fogva alaposan lehet tartani;
3. ha bizonyíték forog fenn arra nézve, hogy a terhelt valamely tettestarsat, részest, orgazdát, bűnpártolót vagy tanút hamis vallomás tételére, vagy a vallomás megtagadására, illetőleg szakértőt hamis véleményadásra bírni, vagy a bűncselekmény nyomait megsemmisíteni, megváltoztatni vagy elrejtteni törekedett vagy törekszik;
4. ha a terhelt nem magyar honos és alaposan tartani kell attól, hogy szabadlábbon hagyása esetében a hatóság újabb idézésére nem fog megjelenni;
5. ha a terhelt az ellene indított eljárás alatt újabb büntettet vagy vétségeket követett el; vagy ha bizonyíték forog fenn arra, hogy a terhelt a megkísérlett büntett vagy vétség végrehajtásával vagy azzal fenyegetőzött, hogy újabb büntettet vagy vétséget fog elkövetni.

járásbíróhoz elé állítani. Az előzetes letartóztatás rendszerint csak a nyomozás befejezéséig, de legfeljebb tizenöt napig tarthatott; amely időtartamot a vádtanács a kir. ügyészség indokolt előterjesztésére egy alkalommal további tizenöt napra meghosszabbíthatta.

Az előzetes letartóztatást, amennyiben a terhelt kihallgatását követően a bűncselekmény elkövetésének gyanúja „nyomatékosná” vált és az előzetes letartóztatás 141.§-ának 2-5. pontjaiban meghatározott valamely indok fennállt, vizsgálati fogság követhette, amelyet a vizsgálóbíró, a vádtanács vagy az ítélőbíróság rendelhetett el. Ha a vád tárgya halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény volt, akkor a terheltnek szabadlábon hagyását csak a vádtanács engedélyezhette.

A kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő vétségek esetén előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság nem volt elrendelhető. Más, csekély súlyú bűncselekmény esetében és különösen akkor, ha valószínű, hogy az előzetes letartóztatás vagy a vizsgálati fogság az előreláthatólag megállapítandó szabadságvesztés-büntetésnél hosszabb ideig tartana, előzetes letartóztatásnak vagy vizsgálati fogságnak csak a 141. § 5. pontja alapján volt helye.

A törvény az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság időtartama tekintetében szigorú szabályozást tartalmazott. „Az eljáró hatóságoknak és hatósági közegeknek kötelessége oda törekedni, hogy az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság lehető legrövidebb ideig tartson.”¹⁵ A vizsgálóbíró által a 141. § 2. és 4. pontja alapján elrendelt vizsgálati fogság rendszerint csak három hónapig tarthatott. E határidőt a vádtanács, kivételes esetekben és nyomós ok alapján, több alkalommal, egy-egy hónappal meghosszabbíthatta.

A bűncselekmény nyomai megváltoztatásának, elrejtésének vagy megsemmisítésének veszélye miatt (141. § 3. pont) elrendelt vizsgálati fogság csak e nyomok biztosításáig, az összebeszélés veszélye miatt (141. § 3. pont) elrendelt vizsgálati fogság pedig csak az illető tettes, részes, vagy tanú kihallgatásáig, illetőleg a szakértő véleményének előterjesztéséig tarthatott, de rendszerint legfeljebb egy hónapig. Kivételes okból a vádtanács e határidőt legfeljebb egy-egy hónappal, két alkalommal meghosszabbíthatta.

Az előzetes letartóztatás, vagy vizsgálati fogság helyett „kivételes esetekben, nyomós okból” engedélyezhették a szabadlábon védekezést a 141. §-ban meghatározott indokok

¹⁵ 1896. évi XXXIII. törvénycikk 157.§

fennállása ellenére, azzal „hogy az eljárás jogerős befejezéséig valamely meghatározott községbe vagy helyre ne menjen, vagy a számára kijelölt tartózkodóhelyről a bíróság engedelmével ne távozzék”. Megszegése ismételt szabadságelvonással járt.

A mai fogalmaink szerinti lakhelyelhagyási tilalom mellett, a törvény ismerte az óvadék intézményét is. A 162. § szerint „a 141. § 2. vagy 4. pontja alapján előzetes letartóztatásba vagy vizsgálati fogságba helyezendő vagy fogva levő egyént szabad lábon kell hagyni, illetőleg szabadlábba kell helyezni, ha maga, vagy helyette más megfelelő biztosítékot ad és ez, tekintettel a vád tárgyává tett bűncselekményre és a terheltnek személyes körülményeire, megszökését valószínűtlenné teszi.” A biztosítékot készpénzben vagy értékpapírban lehetett letenni. Amennyiben az így szabadlábba helyezett terhelt szökést kísérelt meg, vagy ha szabályszerű idézésre a hatóság előtt nem jelent meg és elmaradását elfogadható módon ki nem mentette, avagy ha ellene a vizsgálati fogság elrendelésének valamely törvényes oka, szabadlábba hagyása, vagy szabadlábba helyezése után merült fel a szabadságelvonása ismételten elrendelhető volt.

Teljesen megalapozott Herke¹⁶ méltatása, amikor úgy fogalmaz, hogy „az 1986-os Bp. új korszakot nyitott a magyar büntető eljárásjog fejlődésében az előzetes letartóztatásról és a vizsgálati fogságról szóló rendelkezéseinek egy része rendkívüli részletessége és haladó szemlélete miatt a mai törvénykezésre is befolyással lehet.”

Az előzetes letartóztatási okok lényegében az 1951-es Büntető Perrendtartásig változatlanok voltak. A két büntető perrendtartás közti időszak tekintetében azonban ki kell emelni a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. tc-et, amelynek 21. §-a¹⁷ rendelkezett arról, hogy fiatalkorúval szemben előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak nincs helye, hanem vele szemben a 19. § szerinti védő- és óvóintézkedésekre kerülhetett sor, azaz nevelésének

¹⁶ Herke Csongor: A letartóztatás szabályozásának története a XIX. század végéig. In: Tóth Mihály – Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok dr. Földvári József professzor 75. születésnapjának tiszteletére. Pécs, 2001. 249-268. o.

¹⁷ **21. §** Ha a bíró akár a fiatalkorú életkora, erkölcsi romlottsága vagy veszélyes természete miatt, akár azért, mert helyben vagy a közelben nem található az ő gondozására alkalmas egyén, egyesület vagy intézet, akár más fontos okból a 19. § értelmében nem intézkedhetik, a fiatalkorút, amennyiben erre szükség van, a bírósági fogház helyiségében helyezheti őrizet alá. Az őrizet tartama tizenöt napot rendszerint meg nem haladhat. Súlyosabb esetekben a fiatalkorúak törvényszéki tanácsa (35. §) az őrizet tartalmát az ügyész előterjesztésére esetről-esetre egy-egy hónappal meghosszabbíthatja.

A fiatalkorút az erkölcsi állapotára veszélyes letartóztatottaktól elkülönítve kell őrizni és munkával kell foglalkoztatni.

A Bp.-ban szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak nincs helye.

ellenőrzése, pártfogó felügyelet, más hozzátartozónál vagy kívülállónál való elhelyezés, gyermekvédő egyesületre bízás, javítóintézetben vagy gyermekmenhelyen való elhelyezés. A fiatalokkal szemben az őrizet alkalmazására is csak legvégső esetben kerülhetett sor.

A másik jelentős változás e korszakból az ideiglenes kormány által a népbíráskodás tárgyában kibocsátott és az 1945. évi VII. törvénycikkkel¹⁸ törvényerőre emelt 81/1945. ME sz. rendelet, amely az előzetes letartóztatás elrendelését az igazságügy miniszter által kinevezett népügyész hatáskörébe utalta. A döntés ellen „felfolyamodásnak” helye nem volt. A 33. § szerint a népügyésznek 30 napon belül a népbíróság elé kellett állítania a terheltet, amennyiben ez az idő nem volt elegendő, úgy ügyészi indítványra a népbíróság további 30 nappal meghosszabbíthatta az előzetes letartóztatást. A népbíróság a vád benyújtását követően ismételten meghosszabbíthatta az előzetes letartóztatást, azonban időtartama az első fokú ítéletig a hat hónapot nem haladhatta meg, kivéve ha „a népbíróság a vád tárgyává tett valamely bűncselekmény tekintetében a vádlott bűnösségét megindokolt közbenszóló határozattal megállapítja, úgy az előzetes letartóztatás további 6 hónappal hosszabbítható meg.” A népbíróság ítéletének kihirdetése után meghosszabbított előzetes letartóztatás az ügyben hozandó jogerős határozat hozataláig tarthatott.

A büntetőeljárás teljes újraszabályozására azonban csak több mint ötven év múlva, a büntető perrendtartásról szóló, (az 1954. évi V. törvénnyel és az 1957. évi 8. tvr-el módosított) 1951. évi III. törvénnyel került sor. Történelmi jelentőségét kisebb súlyúnak értékeli a jogtudomány, sőt az általános nézetek szerint egyfajta visszalépést is jelent. Az előzetes letartóztatás okai¹⁹ közül az ismeretlen személyazonosságú elkövető tettenérése megmaradt, a szökés, elrejtőzés és ezek veszélye közül a szökés veszélye kevésbé részletesen volt meghatározva, mint korábban. A szovjet eljárási modell hatásaként értékelhető a

¹⁸ 1000 év törvényei, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8214> (letöltés: 2014. november 19.)

¹⁹ 97. § (1) Előzetes letartóztatást csak abban az esetben lehet elrendelni:

- a) ha a tettenért terhelt kiléte nem állapítható meg;
 - b) ha a terhelt megszökött, a hatóság elől elrejtőzött, vagy ha a terhére rótt cselekmény büntetésének súlyosságánál fogva vagy egyéb okból szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani;
 - c) ha alaposan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén a bűncselekmény felderítését megghiúsítaná vagy megnehezítené;
 - d) ha a terhelt az eljárás alatt újabb büntettet követett el, úgyszintén akkor is, ha a terhelt kijelentése alapján vagy egyébként attól lehet tartani, hogy szabadlábon hagyása esetén az általa megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt végrehajtaná vagy újabb büntettet követne el.
- (2) Az (1) bekezdés b) és c) pontja alapján nincs helye előzetes letartóztatásnak, ha az eljárás kizárólag olyan bűncselekmény miatt folyik, amelyre a törvény főbüntetesként pénzbüntetést rendel.
- (3) Magánindítványra üldözendő bűncselekmény miatt a magánindítvány megtétele előtt előzetes letartóztatásnak nincs helye.

kommentárnak az az iránymutatása, amely szerint a terhelt osztályhelyzetét fontos relevanciával bíró körülménynek tekintendő a szökés, elrejtőzés veszélyének megállapításához. A kollúzió veszélyének („alaposan feltehető, hogy a terhelt szabadlábon hagyása esetén a bűncselekmény felderítését megghiúsítaná vagy megnehezítené”) pedig rendkívül tág megfogalmazására került sor. A bűnisméltés, illetőleg annak veszélye kiegészült az előkészített bűncselekmény végrehajtásának veszélyével. A kötelező letartóztatási ok maradt a kiadatási letartóztatás, emellett megjelent egy másik ok is, szintén szovjet mintára, a közveszélyes munkakerülő előzetes letartóztatása az ellene emiatt indult eljárásban. Visszalépést jelent az előzetes letartóztatás szabályozása tekintetében az a szabályozás is, hogy az ismeretlen személy tettenérése és bűnisméltés veszélye esetén akkor is elrendelhető volt az előzetes letartóztatás, ha az elkövetett bűncselekmény nem szabadságvesztéssel volt büntethető. Az előzetes letartóztatást, bár csak 48 órára, de a rendőrség is elrendelhetette, ezt követően az ügyész hozott döntést az előzetes letartóztatás fenntartásáról, amely határozat ellen a bírósághoz lehetett fellebbezni.

Speciális indok volt az elzárással is büntethető kihágások tekintetében az előzetes letartóztatás elrendelhetősége, ez azonban a vádirat benyújtása előtt nyolc napnál tovább nem tarthatott.

Az 1954. évi módosítás (1954. évi V. törvény) szerint a rendőrség személyi szabadságot korlátozó intézkedését őrizetnek nevezik, amely 24 órát tarthat, illetve ügyészi engedéllyel további

24 órával meghosszabbítható volt. 72 óra lehetett az őrizet időtartama, ha a terhelt előzetes letartóztatására került sor. Az előzetes letartóztatás elleni panaszt már nem a bíróság, hanem a felettes ügyész bírálja el. Az előzetes letartóztatás időtartamának meghosszabbítása tárgyában pedig egyértelműen rögzíti, hogy az 30 napig tart, amelyet további 30 nappal a megyei ügyész meghosszabbíthat az ügy bonyolultsága esetén. Kettő hónap után további hosszabbításra a legfőbb ügyész volt jogosult, egyezően a nyomozás határidejének a meghosszabbításával. (Kivételt képeztek a népköztársaság elleni bűntettek, ahol a nyomozás és az előzetes letartóztatás eleve kettő hónapig tarthatott.)

Az előzetes letartóztatás helyettesítő intézménye a 104.§-ban szabályozott lakhelyelhagyási tilalom volt. Az óvadék intézménye teljesen elhagyásra került.

A kártalanítás csak a bűncselekmény hiányában történt megszüntetés/felmentés esetén volt lehetőség, azaz bizonyítékok hiányában történő megszüntetés/felmentés esetén nem. A szökés (kísérlete) vagy a gyanú magára terelése pedig kizáró okként szerepelt.

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr. 120.§-a a következők szerint sorolta fel az előzetes letartóztatás okait; 1. a tettenért terhelt kiléte nem állapítható meg 2. a szökés, elrejtőzés, illetőleg ezek veszélye 3. az elkövetett bűntett felderítése megghiúsításának vagy megnehezítésének veszélye 4. a bűnisméltés (veszélye) 5.a köznyugalom megzavarásának veszélye. Ezek közül az utóbbi teljesen új előzetes letartóztatási okként jelent meg. A törvényerejű rendelet indokolásában megfogalmazottak szerint, ezt az előzetes letartóztatási okot a szocialista törvényesség érdekében kellett bevezetni, hiszen annak jelentős kérdése a garázda elemek megfékezése. A társadalmi együttélés szabályait kihívó, durva módon megsértő személynek tehát akkor is el lehetett rendelni az előzetes letartóztatását, ha egyébként más ok nem állt fenn. Az előzetes letartóztatásnak ismételtelen csak szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény esetén volt helye. Az időtartamról a 123. § rendelkezik, amely szerint az előzetes letartóztatás egy hónapig tart, amelyet a megyei főügyész további kettő hónappal meghosszabbíthat. Három hónap elteltét követően az előzetes letartóztatást csak a legfőbb ügyész tarthatta fenn. Az előzetes letartóztatásnak továbbra is csak a lakhelyelhagyási tilalom volt, amelynek megszegése az előzetes letartóztatás elrendelésének a lehetőségét eredményezte. A kártalanítás szabályait, amelyek megegyeztek az 1951-es Bp. szabályaival, a 293-295. §-ok állapították meg. Előzetes letartóztatásért csak bűncselekmény hiánya megállapítása esetén járhatott kártalanítás, de csak akkor, ha a terheltnek nem volt felróható magatartása, azaz nem szökött meg, illetve nem kísérelt meg szökést, nem törekedett a hatóság megtévesztésére és nem is szolgáltatott okot arra, hogy a gyanú rá terelődjék. A jogerős ítélet alapján kitöltött szabadságvesztésért akkor járt kártalanítás, ha a perújítás, illetve a törvényességi óvás folytán jogerősen felmentették, de ez esetben is csak akkor, ha az alapeljárásban szándékosan nem hallgatta el azokat a tényeket, amelyek a perújítás, illetve a törvényességi óvás szempontjából relevánsak voltak és az első fokú ítélet ellen bejelentette a fellebbezést. A kártalanítás jogvesztő határideje hat hónap volt.

Az 1974. január 1. napján hatályba lépett 1973. évi I. törvény 92. §-a határozta meg az előzetes letartóztatási indokokat. Az előzetes letartóztatásnak csak szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt volt helye, ha a terhelt:

- a) személyazonossága nem volt megállapítható,

- b) megszökött, a hatóság elől elrejtőzött, illetőleg a bűncselekmény súlyossága folytán vagy egyéb okból szökésétől vagy elrejtőzésétől lehetett tartani,
- c) megszegte a lakhelyelhagyási tilalmat,
- d) eljárás megghiúsításának vagy megnehezítésének veszélye,
- e) az eljárás alatt szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követett el, illetőleg alaposan feltehető volt, hogy szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy újabb bűncselekményt követne el,
- f) a köznyugalom zavarásának veszélye.

A törvény a személyazonosság megállapításának hiánya mellől kivette a korábban mindig jelen lévő tettenérést, bár a gyakorlat természetesen továbbra is tettenérésre vonatkoztatta, továbbá amennyiben más előzetes letartóztatási ok nem volt emellett megállapítható, úgy legfeljebb a terhelt őrizetbe vételére kerülhetett sor. A terhelt előzetes letartóztatásának elrendeléséhez ugyanis minden esetben rögzíteni kellett a személyi adatait.

Jóval nagyobb garanciális problémát okozott az előzetes letartóztatás még mindig egyedüli helyettesítő intézményének tekinthető, a 99. §-ban szabályozott lakhelyelhagyási tilalom. Lakhelyelhagyási tilalmat, bár ügyészi jóváhagyással, de a nyomozó hatóság is elrendelhetette. Az elrendelésnek azonban nem volt feltétele az előzetes letartóztatás bármely indoka, ugyanakkor a 99. § (2) bekezdése, illetőleg a 92. § (1) bekezdés c) pontja alapján a lakhelyelhagyási tilalom megszegése az előzetes letartóztatás elrendelését eredményezhette, bár a lakhelyelhagyási tilalom megszegésének következményére annak elrendelésekor a terheltet figyelmeztetni kellett. A szabályozást csak a törvény 1989. évi XXVI. törvénnyel történt módosítása változtatta meg.

A büntetőeljárásról szóló törvény első jelentős változását az 1987. évi IV. törvény jelentette, amely jelentősen szűkítette az előzetes letartóztatás okait (törölte a nem megállapítható személyazonossággal rendelkező tettenért, a lakhelyelhagyási tilalmat megszegő és a köznyugalom zavaró terheltekkel szembeni előzetes letartóztatási okokat), megszüntette a nyomozó hatóságnak – bár ügyészi jóváhagyással történt – előzetes letartóztatási jogát, így a vádirat benyújtásáig az ügyész, ezt követően a bíróság volt jogosult az elrendelésre. A harmadik jelentős módosítás, hogy lejjebb vitte a hosszabbítás hierarchia szintjét a nyomozati szakban, azaz az ügyész egy hónapra rendelhetett el az előzetes letartóztatást, amit a helyi ügyészség vezetője legfeljebb két hónappal, a megyei főügyész pedig további három

hónappal hosszabbíthatott meg. Hat hónapot követően a legfőbb ügyész legfeljebb 6 hónappal, egy éven túl pedig a Legfelsőbb Bíróság hosszabbíthatott.

A kártalanítás körét bővítette azzal, hogy a büntethetőséget kizáró okok miatti megszüntetés esetén is lehetővé tette a kártalanítást. A vádelejtés és a bármilyen okból történt felmentés esetén minden további feltétel nélkül lehetővé vált a kártalanítás.

Az előzetes letartóztatás bíróság általi elrendelésére vonatkozó nemzetközi követelménynek csak az 1989. évi XXVI. törvénnyel történt módosítással felelt meg a szabályozás. A 9. § kimondta, hogy az előzetes letartóztatást csak a bíróság rendelhet el, az eljárás minden szakaszában. „Ezzel közel négy évtizedes jogfejlődéssel sikerült visszatérni az 1896-os Bp-nek a vizsgálati fogság fórumrendszerére vonatkozó szabályozásához, elvéve minden más hatóságtól azt a jogot, hogy a személyi szabadságot tartósan korlátozó kényszerintézkedést rendeljen el.”²⁰ Az 1973. évi I. törvény utolsó jelentős módosítása az 1999. évi CX. törvénnyel történt, amely elsősorban azokat az új intézményeket és módosításokat tartalmazta, amely az új büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 2000. január 1-ről 2003. január 1-re elhalasztott hatályba lépése miatt, a büntető jogpolitikai döntés ellenére nem léptek életbe, így például az előzetes letartóztatás helyett alkalmazható házi őrizet és az utiokmány elvétele. Az óvadék intézménye nem került bevezetésre. Jelentős változásokat tartalmazott azonban a lakhelyelhagyási tilalom vonatkozásában is, így például a részleges feloldásának a lehetőségét, valamint visszahozta azt az 1987. évi módosítás előtti szabályozást, amely szerint a lakhelyelhagyási tilalom megszegése az előzetes letartóztatást eredményezheti, kiegészítve az új intézménnyel, a házi őrizet elrendelését.

A kártalanítást eredményezhető okok változatlanul hagyása mellett, egyszerűsíti az igényérvényesítés szabályait. Eszerint a bíróság a kérelmet megküldi a polgári bíróságnak, amely a Be. rendelkezései figyelembe vételével, Pp. szabályai szerint bírálja el az ügyet.

A hatályos szabályozás²¹ szerint előzetes letartóztatásra szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt elkövető terhelt tekintetében akkor van helye, ha:

²⁰ Herke Csongor: A letartóztatás, Dialóg Campus Kiadó, Bp-Pécs, 2002.

²¹ 2015. június 30.

a) megszökött, a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság elől elrejtőzött, vagy szökést kísérelt meg, illetőleg az eljárás során ellene újabb, szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény miatt eljárás indult,

b) szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható,

c) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén, különösen a tanúk befolyásolásával vagy megfélemlítésével, tárgyi bizonyítási eszköz, okirat megsemmisítésével, meghamisításával vagy elrejtésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást,

d) megalapozottan feltehető, hogy szabadlábon hagyása esetén a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy szabadságvesztéssel büntetendő újabb bűncselekményt követne el.

A Be. 130. §-ának (2) bekezdése már egyértelműen rögzíti, hogy az előzetes letartóztatás helyettesítő intézménye a lakhelyelhagyási tilalom, a házi őrizet és a távollattartás, szabályaik megszegése esetén jogkövetkezményként elrendelhető a terhelt előzetes letartóztatása is. A nyomozás során előzetes letartóztatást ügyész indítványára a bíróság rendelhet el, egy évig a nyomozási bíró, ezt követően, lényegében korlátlan ideig a törvényszék hosszabbíthatja meg a határidejét.

1.3.2 A lakhelyelhagyási tilalom

Amennyiben az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok biztosíthatók, a terhelt személyi és családi körülményeire - különösen az egészségi állapotára, idős korára - vagy az eljárás során tanúsított magatartására, valamint a bűncselekmény jellegére figyelemmel a bíróság lakhelyelhagyási tilalmat rendelhet el. A bíróság az erről szóló határozatában előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a rendőrségen jelentkezzen, és a lakhelyelhagyási tilalom célját biztosító más korlátozásokat is elrendelhet, amelyek betartásának az ellenőrzésére a rendőrségnek van hatásköre, de a terhelt hozzájárulásával, a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszköz használatát is elrendelheti. A vádemelés előtt elrendelt lakhelyelhagyási tilalom az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart, azonban ügyészi indítványra hat hónaponként felülvizsgálja a bíróság az indokoltságát.

A terhelt személyi körülményeiben bekövetkezett változás esetén lehetőség van a lakhelyelhagyási tilalom részleges feloldására.

1.3.3. A házi őrizet

A házi őrizetet az 1999. évi CX. törvény 65. §-a vezette be, akként, hogy a lakhelyelhagyási tilalom mellett volt elrendelhető. Az előzetes letartóztatás önálló alternatívájaként, a hatályos büntetőeljárás törvénybe a 2002. évi I. törvény 83.§-a iktatta be.

A házi őrizet elrendelése esetén a bíróság által kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a terhelt csak a bíróság határozatában meghatározott célból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása vagy gyógykezelés céljából az ott írt időben és távolságra (úticélra) hagyhatja el. Hasonlóan a lakhelyelhagyási tilalomhoz, a házi őrizet csak akkor rendelhető el, ha a bűncselekmény jellegére és a büntetőeljárás időtartamára, vagy a terhelt eljárás során tanúsított magatartására tekintettel az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatók. A határidejének a hosszabbításra vonatkozó szabályok az előzetes letartóztatásra vonatkozó szabályokkal egyeznek meg, míg a rendőri ellenőrzésre²² és a nyomkövető eszköz használatára vonatkozó szabályok a lakhelyelhagyási tilalomnál szabályozottakkal.

A házi őrizet szabályainak megszegése esetén, vagy ha a terhelt idézésre az eljárási cselekményeken nem jelenik meg és magát előzetesen nem menti ki vagy utólag nem igazolja, őrizetbe vehető, továbbá az előzetes letartóztatás elrendelésére is sor kerülhet. A házi őrizet szabályainak kisebb súlyú megsértése esetén rendbíróság kiszabásának van helye.

1.3.4. A távollátás

A Büntetőeljárásról szóló törvénybe a 2006. évi LI. törvény 9. §-ával beiktatott, majd a 2013. évi CLXXXVI. törvény 16.§-ával módosított távollátást is csak bíróság rendelheti el, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén és abban az esetben, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, de a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során tanúsított

²² Id. 6/2003. (IV.4.) IM-BM együttes rendelet

magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára figyelemmel az előzetes letartóztatása nem szükséges. További feltétel, hogy ne álljon fenn annak veszélye, hogy szabadlábon hagyása esetén a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, másrészt annak veszélye, hogy a terhelt a megkísérelt, vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el. A bíróság az elrendelésről szóló döntésében előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a távollét alapjául szolgáló büntetőeljárást folytató nyomozó hatóságnál jelentkezzen.

A 2006. július 1-től hatályban volt, a külföldre utazási tilalom biztosítására szolgáló intézkedést a 2012. évi CLXXXI. törvény 53.§-a, 2013. január 1. napjától hatályon kívül helyezte, ugyanis a Schengeni Információs Rendszer második generációjának hatályba lépésével az úti okmányok elvétele a mozgáskorlátozásnak többé már nem a hatékony módja.

1.3.5. Az óvadék

Az óvadékot már a Bűnvádi Perrendtartás is ismerte, alkalmazásának lehetősége azonban - az ideiglenes nemzeti kormány 1363/1945. M.E. rendeletében foglalt felfüggesztés miatt - 1945-ben megszűnt. Az 1998. évi XIX. törvény révén került újra szabályozásra. Az 1973. évi I. törvény által szabályozott biztosíték, hasonló intézmény volt, azonban csak a külföldön élő terhelt esetében volt alkalmazható és a terhelt távollétében lefolytatható eljárást biztosította.

Az óvadék, a terhelt vagy védője indítványára, a bíróság által meghatározott összeg, amely a terheltnek az eljárási cselekményeken való jelenlétét biztosítja, azaz az előzetes letartóztatási okok közül a szökés veszélyének elkerülését célozza. A bíróság az óvadék összegét a bűncselekményre, a terhelt személyi körülményeire és vagyoni helyzetére figyelemmel állapítja meg. Az óvadék összegének a bűncselekmény súlyához történő igazításával kapcsolatban találkozhatunk olyan nézettel,²³ amely szerint a biztosíték összegének megállapításánál csak a terhelt vagyoni, jövedelmi viszonyait kellene figyelembe venni. A szerző az álláspontját azzal indokolja, hogy a bűncselekmény súlyának figyelembe vétele részben prejudikáció, részben pedig hátrányos az alacsony jövedelműekre nézve. Herke, ezzel szemben úgy véli, hogy egyrészt a bűncselekmény jellege csak egyike a bíróság által

²³ Polt Péter: Az óvadékról. Belügyi Szemle. 1986. 24. évfolyam 2. szám 15. oldal

mérlegelendő körülményeknek, másrészt a bíróság nem fosztható meg attól a mérlegeléstől, hogy a várható büntetéssel fenyegetettség mennyire motiválja a terheltet szökésre.²⁴ Ez utóbbi állásponttal egyetértve, a magam részéről logikai ellentmondásnak is vélném a bűncselekmény tárgyi súlyának a figyelmen kívül hagyását, hiszen maga az intézmény az előzetes letartóztatás helyettesítője. Az előzetes letartóztatás elrendelésénél, ahol minimum követelmény a bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetettsége, pedig a bűncselekmény tárgyi súlyát a bíróság mérlegeli, így ez a helyettesítő intézményének alkalmazásakor sem hagyható figyelmen kívül.

A bíróság a határozatban lakhelyelhagyási tilalmat, valamint házi őrizetet is elrendelhet, illetőleg az óvadék megállapításáról az előzetes letartóztatást elrendelő határozatában is rendelkezhet.

A bíróság által jogerősen megállapított óvadékot a bíróságon készpénzben kell letenni vagy annak letételét külön jogszabályban meghatározott módon kell igazolni. A bíróságon kezelt letétekről szóló 27/2003. (VII.2.) IM rendelet 46. §-ának (2) bekezdése szerint az óvadékot készpénzben, banki átutalással vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel lehet teljesíteni. Az óvadék összegének megállapítása a bíróság hatáskörébe tartozik. „Véleményem szerint, ha mértékét helyesen állapítják meg, az óvadék megfelelő visszatartó erővel rendelkezik. Ekkor ugyanis a terhelt az óvadék elvesztésétől való félelem miatt megjelenik az eljárási cselekményeken.”²⁵

A kizárólag készpénzben történő teljesítés szűkebb lehetőséget jelent az 1896. évi XXXIII. törvénycikkben (162-168. §-ok) szabályozottakhoz képest, amely lehetőséget nyújtott ugyanis az értékpapír és jelzáloggal biztosított kötelezettségvállalás útján történő teljesítésre is.

Az óvadék összegét kizárólag a terhelt teheti le 2006. július 1. napjától, a 2006. évi LI. évi törvénnyel történt módosítás eredményeként. Ennek indokaként azt jelölte meg a törvényalkotó, hogy egyébként félként nem szereplő személy ne töltsön be önálló eljárási funkciót a büntetőeljárásban.

A büntetőeljárási törvény nem kötelezi a bíróságot, hogy a letett óvadékösszeg eredetét vizsgálja, azaz nincs akadálya annak, hogy a terhelt a büntársa, vagy harmadik személy által akár bűncselekményből származó, előzetesen átadott készpénzt tegye le óvadékként.

²⁴ Herke Csongor: Az előzetes letartóztatást helyettesítő intézmények különös tekintettel az óvadéokra. *Bírák Lapja* 1996. évi 1-2. sz. 97-118. oldal

²⁵ Herke Csongor: *A letartóztatás*, Dialóg Campus Kiadó, Bp-Pécs, 2002.

A bíróság elutasítása esetén ismételten akkor terjeszthető elő óvadék megállapítása iránti indítvány, ha ebben új körülményre hivatkozik.

Amennyiben a terhelt az eljárási cselekményen idézés ellenére nem jelent meg, és elmaradását előzetesen alapos okkal nem mentette ki, vagy az akadály megszűnése után nyomban alapos okkal nem igazolta az óvadékot elveszíti és emellett, a bíróság elrendelheti az előzetes letartóztatását. Amennyiben a terhelttel szemben a szökés veszélyén túl időközben más előzetes letartóztatási indok is felmerül és a kényszerintézkedésre sor kerül, úgy az óvadék visszafizetésre kerül, továbbá akkor is, ha az eljárás befejeződését követően a büntetés letöltését a terhelt megkezdi vagy az előzetes fogvatartás beszámítása folytán a vele szemben jogerősen kiszabott szabadságvesztést kitöltöttnek kell tekinteni, még az esetben is, ha időközben olyan más büntetőeljárás indult ellene, amelyben előzetes letartóztatásának szükségessége merült fel.²⁶

Az 1998. évi XIX. törvény eredeti szabályozása szerint, óvadék letételére nem volt törvényi lehetőség, amennyiben a szándékos bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendelt, továbbá, ha a bűncselekményt bünszövetségben, üzletszerűen, bünszervezet tagjaként, fegyveresen, illetve kiskorú sérelmére követték el. A hatályos szabályozás szerint azonban, az óvadék bármely bűncselekmény esetén és az eljárás bármely szakaszában felajánlható, abban az esetben, ha a terhelt szökésének, vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel, vagy más okból megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél a jelenléte másképp nem biztosítható. Bírói mérlegelés körébe tartozik, hogy jelentős súlyú bűncselekmények esetén a terhelt tárgyaláson történő jelenlétének a biztosításához elegendő-e a nagyobb összegű óvadék, avagy előzetes letartóztatása indokolt.

Az óvadék összegének nincs törvényben meghatározott minimuma – kivéve a kiemelt jelentőségű ügyeket, ahol nem lehet kevesebb hárommillió forintnál²⁷- vagy maximuma, annak mértékét a bíró úgy határozza meg, hogy megfelelő visszatartó erőt jelentsen, de ne eredményezze a terhelt pénzügyi ellehetetlenülését.

A gyakorlatban a nyomozás kezdetén a szökés veszélye másodlagos, elsődleges indok a nyomozás eredményességének a biztosítása. Az óvadék engedélyezésére ez okból általában

²⁶ Kúria 9/2014. büntető elvi döntése

²⁷ A kiemelt jelentőségű ügyekre vonatkozó speciális szabályokat a 2011. évi LXXXIX. törvény 23.§-a iktatta be. Az óvadék összegének ezen ügyekre vonatkozó minimumát a Be. 554/H. §-a állapítja meg.

mindig a nyomozás egy későbbi szakaszában kerül sor, amikor már a bizonyítás szempontjából az összebeszélés nem releváns, illetve a bizonyítékok összegyűjtése megtörtént és azok eltűntetésének a veszélye nem áll fenn.

1.4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata az EJEB 5. cikke vonatkozásában

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5. cikke tartalmazza a szabadsághoz és biztonsághoz való jogot, illetve ehhez kapcsolódik a 4. kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikke (az adósságokért való szabadságelvonás tilalma), valamint a 7. kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke (kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén).

Az 5. cikk értelmében szabadságelvonásra csak törvényben meghatározott okból, törvényben meghatározott eljárás útján van lehetőség. A cikk felsorolja azokat az eseteket, amikor a szabadságelvonás törvényesnek tekintendő, így bíróság által történt elítélést követően, a bíróság törvényes rendelkezését elmulasztó személlyel szemben, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történő letartóztatás vagy őrizetbe vétel; e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák, vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben. Törvényes a kiskorú őrizetbe vétele nevelési felügyelete vagy hatóság elé állítása céljából, fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából alkalmazott szabadságelvonás, valamint elmebetegek, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele, továbbá idegenrendészeti okból, avagy a kiadatás érdekében. Az indokairól haladéktalanul tájékoztatni kell az érintettet az általa értett nyelven, továbbá haladéktalanul bíró, vagy bírói hatáskörrel rendelkező tisztviselő elé kell állítani. Az indokolásnak nem csak a törvényi hivatkozást kell tartalmaznia, hanem abból ki kell tűnnie az azt megalapozó körülményeknek is. Az EJEB számos ügyben²⁸ történt megfogalmazása szerint; „Az Egyezmény esetjoga értelmében az a kérdés, hogy a fogvatartás időtartama ésszerű-e, nem ítéltető meg in abstracto... azt minden esetben az ügy speciális körülményeire figyelemmel kell megítélni. A fogvatartás fenntartása csak akkor igazolható egy ügyben, hogyha specifikus jelzések vannak arra vonatkozóan, hogy a közérdek

²⁸ A magyarországi vonatkozású ügyek közül ld. pl. Szepesi v. Magyarország, 7983/06. számú kérelem, X.Y. v. Magyarország, 43888/08. számú kérelem, nemzetközi vonatkozásban ld. pl. W. v. Svájc 26 January 1993, § 30 Series A no. 254-A

valódi követelménye áll fenn, amely az ártatlanság véelme ellenére súlyosabban esik latba, mint az egyén szabadságának tiszteletben tartását előíró szabály.”²⁹ „Általánosságban csak annyit mondhatunk, hogy míg az egy vagy két évet meg nem haladó előzetes letartóztatások esetén viszonylag elnézőbb a Bíróság a hatóságok kisebb-nagyobb mulasztásaival szemben, amelyek az eljárást késleltették, három évnél hosszabb ideig tartó fogvatartás esetében már egyre nehezebb olyan kimentési okokat találni, amelyek alapján elkerülhető az érintett állam elmarasztalása. Négy évet meghaladó előzetes letartóztatást pedig már szinte nincs olyan bonyolult ügy, ami kellőképpen igazolhatja.”³⁰

Az 5. cikk esetében figyelemmel kell lenni arra is, hogy szabadságelvonásra nemcsak a büntetőeljárásban alkalmazott őrizet illetőleg előzetes letartóztatás, hanem bármilyen indokból történő szabadságelvonás is ide tartozik (pl. pszichiátriai gyógykezelés, IMEI-ben való tartózkodás³¹). A szabadságelvonás indokait e személyekkel is közölni kell, valamint a bírói úthoz való jog e személyeket is megilleti. A „haladéktalanul történő tájékoztatási kötelezettség” tartalmát egyedi ügyenként vizsgálja a bíróság, általában néhány órától kivételesen 3-4 napig terjedhet.

A tagállamok hatáskörébe tartozik annak megállapítása, hogy a hazai törvények szerint mely személyek minősülnek bírónak. A bíróság ezzel kapcsolatban kidolgozta, hogy a tisztségviselőnek valóban nem szükséges bírónak lennie azonban a törvényi felhatalmazáson túl, garanciákat kell nyújtania a letartóztatott számára. Ennek megfelelően, az EJEB által kidolgozottak szerint e tisztségviselőnek:

- törvényes felhatalmazással kell rendelkeznie az eljárás tekintetében,
- a kormánytól és a pártoktól függetlennek kell lennie,
- személyesen kell meghallgatnia a gyanúsítottat és
- döntési hatáskörrel kell rendelkeznie a fogvatartás elrendelése vagy megszüntetése érdekében.

²⁹ Szepesi v. Magyarország (7983/06. számú kérelem)

³⁰ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2000. 144. oldal

³¹ Lásd pl. Csáky v. Magyarország (32768/03. számú kérelem). A magyar vonatkozású ügyek az Igazságügyminisztérium honlapjáról tölthetők le:

<http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei>

A nem magyar vonatkozású ügyek letöltése a <http://caselaw.echr.globe24h.com/> honlapról történt. (letöltések: 2015. január 12.)

A tisztségviselő eljárásjogi helyzetének vizsgálatakor, azaz, hogy alkalmas-e a szüksége garanciák biztosítására, nem az elnevezést, hanem a tényleges hatáskört vizsgálja. A vizsgálóbíró általában megfelelő intézménynek bizonyul. Az Assenov és mások által Bulgária ellen indult ügyben,³² bár vizsgálóbírónak nevezték az előzetes letartóztatás tárgyában döntést hozót, azonban „a bolgár törvények szerint a vizsgálóbírók nem hozhatnak jogilag kötelező erejű döntést a gyanúsított letartóztatása vagy szabadlábra helyezése tárgyában. Ellenkezőleg, a vizsgálóbírótól származó valamennyi határozatot az ügyésznek meg kell erősítenie, aki el is vonhat egy ügyet a vizsgálóbírótól...” Mindezen körülmények alapján az EJEB azt állapította meg, hogy a vizsgálóbíró nem tekinthető olyan mértékben függetlennek, amely megfelelne a bíró vagy bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő követelményének.

A függetlenség kérdése merült fel a Niedbala v. Lengyelország elleni ügyben is. Az ügyben az előzetes letartóztatás elrendelésére a sérelmezett eljárás idejében (1994) az akkor hatályos lengyel törvény szerint az ügyész rendelkezett jogosítvánnyal. Az EJEB megállapította, hogy „az ügyészek Lengyelországban - a vizsgált időpontban, illetve a mai napig is - a legfőbb ügyésznek vannak alárendelve, aki egyidejűleg az igazságügy-miniszteri posztot is betölti. Ez alapján vitathatatlan, hogy az ügyészek feladatuk ellátása során olyan hatóság felügyelete alatt állnak, mely a kormány által irányított végrehajtó hatalom alá tartozik.”³³ Az ügyészi funkció nem tekinthető olyannak, amely a bírói jogkörnek – amely a letartóztatott személy számára hivatott biztosítani azt a garanciát, hogy nem önkényesen és indokolatlanul fosztják meg a szabadságától - megfelelne, „mert ha úgy tűnik, hogy a tisztségviselő a vádhatóság nevében később közreműködik a büntetőeljárásban, függetlensége és pártatlansága kétségessé válhat.”

A tagállamoknak azt a törvényi szabályozását, avagy szabályozatlanságát, hogy szabadságelvonásra kizárólag bíró, vagy bírói hatáskörrel felruházott tisztségviselő jogosult, az EJEB alapvető feltételnek tekinti. A Sakik és társai által Törökország ellen indult eljárásban³⁴ elvi élel mondta ki, hogy „itt az 5. cikknek az Egyezmény rendszerében betöltött jelentősége forog kockán: e cikk alapvető emberi jogot tartalmaz, azaz az egyén védelmét a szabadságába történő önkényes állami beavatkozással szemben. A végrehajtó hatalom beavatkozásainak bírói ellenőrzése az 5. cikk 3. pontjában megtestesített garancia lényeges eleme, amelynek célja az önkény veszélyének a lehető legkisebbre csökkentése és a jog

³² Assenov és mások v. Bulgaria (24760/94. számú kérelem)

³³ Niedbala v. Lengyelország (27915/25) Az ítélet 2000 július 4-én kelt.

³⁴ Sakik és társai v. Törökország (23878/94, 23879/94, 23880/94, 23881/94, 23882/94 és 23883/94 számú összevont kérelmek)

uralmának a biztosítása, egy demokratikus társadalom egyik alapelve, amelyre az Egyezmény Preambuluma is kifejezetten utal.” Az ügyben egyébként az a török szabályozás eredményezte az elmarasztalást, hogy terrorizmus gyanújára hivatkozással a rendőrség jogosult volt, bírói kontroll nélkül, előzetes letartóztatásra. A több későbbi jogesetben hivatkozott döntés értelmében tehát, nem lehet olyan körülmény, amely bírói döntés nélküli szabadságelvonást indokolhatna, még egy olyan magas társadalmi veszélyeztetettséget jelentő bűncselekmény esetén sem, mint a terrorizmus.

Az EJEB igen körültekintően vizsgálja az érintett ország hatóságainak az előzetes letartóztatást elrendelő és fenntartó döntéseiben felhozott, megjelölt indokok valódiságát és megalapozottságát. Ennek során 3 tényezőt vetnek össze: azt hogy az ügy mennyire volt bonyolult, milyen magatartást tanúsított az érintett, és végül hogy a hatóságok oldalán nem mutatható-e ki indokolatlan késedelem. E tényezők vizsgálatának eredményeként állapítják meg, hogy az előzetes letartóztatás elsőfokú határozat meghozataláig tartó előzetes letartóztatás időtartama ésszerű határidőn belül volt-e. A hatóságok egymás közötti problémái, pl. hatásköri viták miatti időelhúzóds, közömbösek.

Az ügy bonyolultságának megítélésénél például nagy mennyiségű iratanyagot, bonyolult ténybeli és/vagy jogi megítélést, nemzetközi jelleget, szakértői vélemények szükségességét veszik figyelembe. Ez utóbbival kapcsolatos időmúlás nem róható fel az érintett államnak, feltéve, hogy a szakértő kirendelése tekintetében nem mutatható ki indokolatlan késlekedés.

A terhelt magatartása miatti elhúzóds csak akkor kimentési ok az állam számára, ha az eljárást késleltető magatartása kifejezetten nyomon követhető, így például alapos ok nélkül elmulasztja az idézésekre történő megjelenést. A terheltnek a jogai gyakorlásával összefüggésben – főként, ha vélhetően időhúzás áll a háttérben – keletkezett késedelem általában nem róható az állam terhére. A terhelt az okból nem „marasztalható el, hogy kihasználta a nemzeti jog számára biztosított jogorvoslati lehetőségeket, például elfogultsági kifogások, vagy bizonyítás módjára vonatkozó indítványok előterjesztését. Ugyanakkor, e cselekményekkel okozott késedelem nem róható az állam terhére annak eldöntésekor, hogy az eljárás hossza meghaladta-e az ésszerű időt.”³⁵

³⁵ Csanádi v. Magyarország (55220/00. számú kérelem)

Az időszerűség követelménye az 5. cikkben négy eljárási cselekménnyel összefüggésben jelenik meg:

- a letartóztatott terhelt haladéktalan tájékoztatása a letartóztatás okáról és a vádról (2. bekezdés),
- a bűncselekmény miatt személyi szabadságában korlátozott terheltet az előzetes letartóztatás kérdésében való döntés végett haladéktalanul bíró elé kell állítani (3. bekezdés),
- a bíró az előzetes letartóztatás kérdésében rövid határidőn belül dönt (4. bekezdés) és
- az előzetes letartóztatásban lévő terhelt tekintetében a tárgyalást ésszerű időn belül meg kell tartani, avagy szabadlábra kell helyezni (3. bekezdés).

A „haladéktalan” időintervallum inkább órákban, mint napokban mérendő. A terhelt tájékoztatásának szinte az szabadságelvonással egyidejűleg kell megtörténnie, ugyanakkor a bíró elé állításra két-három napot tart elfogadhatónak az EJEB, a maximum négy napot pedig különösen indokolt esetben. A Brogan és társai által az Egyesült Királyság ellen indított ügyben³⁶ például a négy nap és hatórányi bírói döntés nélküli szabadságelvonást már egyezményesértőnek tekintette az EJEB.

A bíróság „rövid határidőn” belüli döntésével összefüggésben jellemzően nem merül fel kifogás, a döntés a terhelt bíró elé állítását követően azonnal megtörténik.

Az „ésszerű idő” követelménye az 5. cikk 3. bekezdése esetében jóval rövidebb időtartamot jelent a 6. cikk szerintinél. A 6. cikk esetében az időszerűség követelménye a terhelt azon jogát tartja szem előtt, hogy ne álljon huzamosabb ideig a büntetőeljárás terhe alatt, míg az 5. cikk 3. bekezdése olyan személyekre vonatkozik, akik ezen túlmenően személyi szabadságuktól is megfosztottak, ezért az ő esetükben indokolt a hatóságoktól fokozott gyorsaságot megkövetelni. Vagyis az az időszerűség, amely a 6. cikk 1. bekezdése alapján még elfogadhatónak minősülhet, kevésnek bizonyulhat az 5. cikk 3. bekezdése szempontjából.³⁷ A Barfuss v. Csehország³⁸ ügyben például a hitelezési csalás büntette miatt indult büntetőeljárásban a jogerős ítélet kihirdetéséig tartó előzetes letartóztatás teljes

³⁶ Brogan és társai v. Egyesült Királyság (1988. november 29. A sorozat 145-B)

³⁷ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2000. 141. oldal

³⁸ Barfuss v. Csehország 35848/97, 2000. július 31.

időtartama 3 év 5 hó 19 nap volt, amely az EJEB döntése szerint meghaladta az 5. cikk 3. bekezdésében meghatározott ésszerű időtartamot, így az egyezményesérelmet megállapította.

Az 5. cikk 3. bekezdése által rótt plusz időszerezési kötelezettségek azonnal megszűnnek, amint az érintettet szabadlábra helyezik. Szintén nem terheli az államot e kötelezettség amennyiben az érintett más ügyből kifolyólag szabadságvesztés büntetését tölti, vagyis a szabadság megvonása amúgy is fennállna.

Az érintett hatóságok szükségtelen késedelmét, az eljárások „inaktív időszakát” azonban szigorúan ítéli meg az EJEB. Nem lehet kimentési ok a hatóságok belső problémája, így például a létszámhiány, adminisztrációs nehézségek, betegségek, de az eljárás megismétlésének belső jog szerinti követelménye, avagy az ügyek egyesítése miatt bekövetkező megnövekvő időigényesség sem. A terhelt szabadságkorlátozása esetén pedig, egy viszonylag rövid „inaktív időszak” is elmarasztaláshoz vezethet, mint ahogyan például a már hivatkozott Szepesi v. Magyarország ügyben, ahol a vádirat benyújtása és az első tárgyalás megkezdése között tíz hónap telt el. „A Bíróság számára ez a tízhónapos inaktivitás összeegyeztethetetlen az ügyben megkívánt „különleges szorgalommal”, különösen arra figyelemmel, hogy a vádirat benyújtásakor a kérelmező már több mint egy év és három hónapja volt előzetes letartóztatásban” – állapította meg a döntés indokolása.

Azon túlmenően, hogy az EJEB fokozott körültekintéssel vizsgálja, hogy a tagállamok bíróságai az előzetes letartóztatás indokai körében megalapozott tényekre hivatkoznak-e, avagy csak sematikusak, a szabadságelvonás meghosszabbításánál azt is vizsgálják, hogy a bíróság az idő múlásával bekövetkező esetleges változást figyelembe veszi-e. „Lehet, hogy egy letartóztatási ok a foganatosításkor még teljes mértékben, összhangban volt ugyan az Egyezmény rendelkezéseivel, hónapok, évek múltán azonban ez már egyre kevésbé lesz elmondható róla, és előbb-utóbb törvényszerűen beáll az egyezményesérellem.”³⁹ A körülmények változásának figyelembe vétele hiányát állapította meg, egyebek mellett, az EJEB az A.B. v. Magyarország ügyben: „A kérelmezőt...csaknem egy év és tizenegy hónapig tartották előzetes letartóztatásban. Ezen időszak alatt a bíróságok ismétlődően a súlyos szankció kilátására figyelemmel fennálló szökés és elrejtőzés veszélyeire, valamint a

³⁹ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2000. 159. oldal

nyomozásba való, a tanúk befolyásolásával és megfélemlítésével történő beavatkozásra hivatkoztak. Miközben a Bíróság elfogadja, hogy ezek a megfontolások „relevánsak” voltak a kérelmező ügyében, úgy véli, hogy az idő múlásával már nem voltak „elegendőek”. Az előzetes letartóztatás sematikus indokolása és az alternatív intézkedések nem körültekintő alkalmazása miatt történt Magyarország elmarasztalása a Darvas Milán által benyújtott panasz alapján indult eljárásban⁴⁰ is. Az ítélet indokolása szerint, „a Bíróság számára az a mód, ahogyan a letartóztatás kérdését a bíróságok – amelyek kevésbé, vagy egyáltalán nem vették figyelembe az ügy egyedi körülményeit és a kérelmező személyes körülményeit, nem vették számba a beavatkozás kevésbé tovakodó eszközeit, és nem sorakoztattak fel meggyőző érveket a kérelmező szökésére és elrejtőzésére vonatkozó feltételezés alátámasztására – kezelték, hatékonyan megfosztotta a kérelmező letartóztatásának e szakaszát az Egyezmény 5. cikke 1.(c) bekezdésének céljaira megkívánt igazoltságtól. Ebből következően az Egyezmény 5. cikkének 1. bekezdését megsértették.”

Az előzetes letartóztatás szükséges időtartamának a vizsgálatok az sem marad figyelmen kívül, hogy a nemzeti bíróság az esetleges kevésbé szigorú alternatíva alkalmazását megfontolta-e a bíróság. Így például Magyarország elmarasztalásához vezetett az az ügy,⁴¹ amelyben a kérelmező, egyebek mellett, arra hivatkozott, hogy a büntetőeljárás során több alkalommal terjesztett elő óvadék iránti kérelmet, a bíróság azonban ennek ellenére, álláspontja szerint, kérelme tényleges érdemi vizsgálata nélkül, előzetes letartóztatásának határidejét hosszabbította meg. Az alternatív lehetőség megfontolásának hiányát állapította meg az EJEB az „X.Y” v. Magyarország⁴² ügyben is, annak ellenére, hogy a kérdéses ügyben az előzetes letartóztatás „mindössze” hat hónapig és tizenegy napig tartott. Az ítélet indokolása szerint: „a Bíróság észrevételezi, hogy az 5. cikk 3. bekezdése alapján valamely személy szabadlábra helyezéséről vagy fogvatartásáról történő határozat meghozatalakor a hatóságok kötelesek megfontolni a személy bíróság előtti megjelenését biztosító alternatív intézkedéseket. Valójában ez a cikk nemcsak azt a jogot biztosítja a vádlott számára, hogy „ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében, vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték”, hanem azt is kimondja, hogy „a szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.” Ez a rendelkezés nem biztosít választási lehetőséget a bírói hatóságok számára arra, hogy a vádlott ügyében vagy tárgyalást tartsanak, vagy – garanciáktól függően – szabadlábra helyezték a vádlottat. Az elítélésig a vádlottat

⁴⁰ Darvas v. Magyarország (19547/07. számú kérelem)

⁴¹ A. B. v. Magyarország (33292/09. számú kérelem)

⁴² X.Y. v. Magyarország (43888/08. számú kérelem)

ártatlannak kell vélelmezni, s az 5. cikk 3. bekezdésének célja lényegében az, hogy megkövetelje a vádlott ideiglenes szabadlábra helyezését, ha a fogvatartás fenntartása már nem ésszerű.⁴³

Az előzetes letartóztatás kellő indokolásának hiányát és az alternatív lehetőség vizsgálatának elmulasztását állapította meg az EJEB továbbá a Szepesi v. Magyarország, Bárkányi v. Magyarország, A.B. v. Magyarország, avagy a Baksza v. Magyarország ügyben is: „a Bíróság hangsúlyozza, hogy szabadságtól megfosztással járó elhúzódó büntetőeljárásban a hatóságok kötelessége, hogy az előzetes letartóztatás időtartamát a lehető legrövidebb időszakra próbálják csökkenteni, és vizsgálják meg a kevésbé szigorú alternatívák alkalmazásának lehetőségét.” (A. B. v. Magyarország ügyben hozott ítélet indokolása.)

A magyar bíróságok azonban - az X.Y. kérelmező panasz alapján hozott EJEB ítélet indokolásában is szereplő azon elvárásnak, hogy „a fogvatartásáról történő határozat meghozatalakor a hatóságok kötelesek megfontolni a személy bíróság előtti megjelenését biztosító alternatív intézkedéseket” - csak korlátozottan tudnak eleget tenni, azaz csak a lakhelyelhagyási tilalom, vagy házi őrizet alkalmazását fontolhatják meg, míg a Be. 147.§-ának (3) bekezdésében foglaltak miatt, óvadék megállapítása melletti szabadlábra helyezésre nem kerülhet sor, mert azt arról csak a terhelt vagy a védő indítványára dönthet.

Az 5. cikk 4. bekezdése szerint a fogvatartott részére biztosítani kell, hogy a fogvatartása törvényességét bíróság folyamatosan ellenőrizze. A bíróságnak e kötelezettsége nem csak a büntetőeljárás során fogvatartottakra terjed ki, hanem az egyéb szabadságelvonással érintettekre, így pl. a fogvatartott elmebetegekre, idegenrendészeti őrizetben lévőkre, stb. is kiterjed. Nemcsak a bírói ellenőrzést, hanem ennek ésszerű időben való megtörténtét is biztosítani kell. A Herczegfalvy v. Ausztria ügyben például az EJEB egyezményesrelmet állapított meg, mert a bírói „kényszergyógykezelés felülvizsgálatára egyszer tizenöt hónapig, második alkalommal két évig nem került sor. Ez nem felel meg az ésszerű időtartam követelményének”⁴⁴

⁴³ Jablonski v. Poland, no. 33492/96, §§ 82-83, 21 December 2000

⁴⁴ Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2011. 234.o.

A hetedik kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke szerint a bírói tévedésen alapuló törvénysértő szabadságelvonás miatt az érintettnek biztosítani kell a kártalanításhoz való jogot, kivéve, ha a tények nem kellő időben történő felfedése teljesen vagy részben az elkövetőnek róható fel.

1.5. Az előzetes fogvatartás és az óvadék intézménye az Amerikai Egyesült Államokban

1.5.1. Alapvető jellemzők

Az angolszász rendszerhez tartozó Amerikai Egyesült Államokban – szemben a kontinentális rendszerrel, ahol csak a törvényben meghatározott ok fennállása esetén van helye az előzetes letartóztatásnak – „főszabály az előzetes letartóztatás, de abból az első perctől kezdve óvadék mellett szabadlábra kerülhet a terhelt (és a törvényi szabályok között az óvadék melletti szabadlábra helyezés kötelező is).”⁴⁵

Az Amerikai Egyesült Államokban a letartóztatásra (arrest) előzetes bírói engedéllyel (arrest warrant) történik, és a letartóztatását követően dönt a bíró arról, hogy óvadék, illetőleg milyen összegű és/vagy típusú óvadék mellett kerüljön a terhelt szabadlábra. A tárgyalás előtti fogvatartásra, azaz az előzetes letartóztatására csak akkor kerülhet sor, ha semmi egyéb módon nem biztosítható a közösség és mások biztonsága továbbá az, hogy a terhelt a tárgyaláson megjelenjen. Az óvadék célja a közösség védelme és a terhelt tárgyaláson való megjelenésének a biztosítása.

1.5.2. Történelmi előzmények

Az Amerikai Egyesült Államok óvadék rendszere angol középkori rendszerre vezethető vissza. Az angol parlament 1677-ben fogadta el az ún. Habeas Corpus Act-ot, amely létrehozta a magisztrátusokat az óvadékkal kapcsolatos döntésekre. Az angol „Bill of Rights” 1689-ben korlátozásokat deklarált az eltúlzott nagyságú óvadékok ellen, amely deklaráció végül is kiinduló pontja volt az Egyesült Államok Alkotmányának nyolcadik módosításának. Ugyanakkor a hatodik módosítás tartalmazza, hogy a fogvatartásban lévő személyt tájékoztatni kell a vád tárgyáról és okairól, továbbá amennyiben olyan bűncselekmény a vád

⁴⁵ Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései. PhD-értekezés. PTE ÁJK. Pécs, 2001. http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Herke_Csongor_Tezisek.pdf (letöltés: 2014. szeptember 2.)

tárgya, amely lehetővé teszi az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezést, úgy az eziránti eljárást lehetővé kell tenni számára.

A bíróságról szóló (Judiciary Act) 1789-es törvény is rendelkezik az óvadékról. A törvény szerint minden olyan bűncselekmény elkövetőjének, aki nem halálbüntetéssel is büntethető bűncselekménnyel (capital offences) van vádolva, biztosítani kell az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezést. A halálbüntetéssel is büntethető bűncselekmények esetén az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezés lehetősége pedig bírói mérlegeléstől függ. Visszaulva az Alkotmányra, a törvény rendelkezik továbbá arról is, hogy az eltúlzott mértékű óvadék nem megengedett.⁴⁶

Az óvadékról szóló szabályok 1789-től 1966-ig lényegében változatlanok voltak. A kongresszus 1966-ban fogadta el az óvadék reformjáról szóló törvényt (Bail Reform Act), amelynek az volt az elsődleges célja, hogy az óvadék összege minél alacsonyabb pénzügyi terhet jelentsen az elkövető számára, azaz a szabadlábra helyezés esélye a szűkös anyagi helyzetben lévők számára is biztosított legyen. A törvény aláírása előtt Lyndon B. Johnson elnök beszédet mondott⁴⁷, amelyben egy konkrét példát említett az óvadéki rendszer okozta méltánytalan hátrányról: „A férfi kettő hónapot töltött a vádemelésig előzetes letartóztatásban. Ez idő alatt elveszítette a munkáját, az autóját, a családját – minden széthullott. Majd ezt követően négy hónapig nem talált munkát.” A további említett esetek hasonlóak voltak, az óvadékot megfizetni nem képes személy több hónapot töltött letartóztatásban, majd felmentették, más letartóztatott személy annak ellenére nem talált munkát hosszú ideig, hogy minden vádpontban felmentette a bíróság. Összegezve, a beszéd az óvadék korábbi rendszerét a szegények tekintetében igazságtalannak minősítette, megjegyezve, hogy a börtönök tele vannak olyanokkal, akik megfelelő rendszer esetén óvadék ellenében szabadlábon lennének.

A törvény érdeme, hogy több olyan lehetőséget vezetett be, amely a készpénzben fizetett óvadék helyét vehette át, így például bevezette a biztosíték nélküli óvadék, avagy a kezességi okirat elfogadását. Megjelenik a terhelt „közösségre veszélyessége”, mint szabadlábra helyezést kizáró ok, azonban ekkor még csak a minősített emberölés terheltje tekintetében.

⁴⁶ History of Bail, <http://www.bail.com/history.htm> (letöltés: 2014. május 16.)

⁴⁷ Johnson, Lyndon B. „Remarks at the Signing of Bail Reform Act of 1966” <http://www.presidency.ucsba.edu/ws/index.php?pid=27666> (letöltés: 2014. május 16.)

1.5.3. Az 1984. évi módosítás és az óvadéki eljárás hatályos szabályai

1.5.3.1. Az óvadékkal szabadlábba kerülés lehetősége

A következő jelentős módosítás 1984-ben történt. A törvény a 18 U.S.C. § 3141-3150 szakaszokban került kodifikálásra. Amíg az 1966-os reform a szegényekkel szembeni diszkrimináció megszüntetését célozta, addig az 1984-es módosítás célkitűzése az volt, hogy a súlyos bűncselekményeket elkövetőkkel szemben korlátozza az óvadék ellenében történő szabadlábba kerülés lehetőségét, még abban az esetben is, ha velük szemben a szökés veszélye (flight risk) nem állapítható meg. E törvény vezette be ennek érdekében azt a szabályozást, hogy az ítéletig fogva kell tartani azt a személyt, aki bár nem minősített emberölés terheltje, de veszélyes a közösségre. Meghatározta azt a személyi kört, akiket óvadék ellenében sem lehet szabadlábba helyezni az ítéletig, így

- a személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövetőket,
- a súlyos bűncselekményt elkövetőket (halállal vagy életfogytiglani szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény, 10 év feletti szabadságvesztéssel büntetendő kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény),
- bűnismételőket (az előzőekben felsorolt büntettek közül valamely(ek) miatt legalább két alkalommal már elítélték),
- komoly kockázata van a terhelt szökésének,
- a közösségre veszélyt jelentőket és azokat,
- akikkel szemben a szökés, a bíróság akadályozásának vagy a tanú befolyásolásának a veszélyét állapítja meg a bíróság.⁴⁸

Végül a törvény rendelkezett arról, hogy az óvadék nyújtására jogosultaknak bírósági meghallgatáson kell részt venni.

A közösségre veszélyességet, mint tárgyalás előtti letartóztatási indokot nem minősített emberölés miatt indult ügyben a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság elsőként a *United States v. Salerno* eljárásban fogalmazta meg.⁴⁹ A terhelt közösségre veszélyességének vizsgálata és szabadlábba helyezését akadályozó körülményként figyelembe vétele sem a „szükséges

⁴⁸ 18 U.S.C. § 3142(f)

⁴⁹ *United States v. Salerno*, 481 U.S. 739 (1987)

eljárás” elvét (Alkotmány ötödik módosítása), sem az Eltúlzott Óvadék (Alkotmány nyolcadik módosítás) elvét nem sérti – állapította meg az ítélet indokolása.

1.5.3.2. Az óvadéki eljárás menete és az óvadék típusai

A meghallgatást a terhelt első bíróság előtti megjelenésekor azonnal meg kell tartani, kivéve, ha az ügyész (maximum 3 napra) vagy a terhelt (maximum 5 napra) kéri az óvadék tárgyában történő meghallgatás elhalasztását. A terhelt az elhalasztás időtartama alatt fogvatartásban van. Az óvadéki tárgyaláson az ügyészen és a terhelten kívül részt vesz a védő (amennyiben az eljárás résztvevője) és az óvadékot nyújtó is részt vehet. Amennyiben a terhelt anyagi lehetőségei nem teszik lehetővé, hogy védőt hatalmazzon meg, joga van védő kirendelését kérni.

A bíróság az alábbi szempontokat mérlegeli a terhelt szabadon engedése tárgyában:

- a bűncselekmény jellegét,
- a bizonyítékok súlyát,
- a terhelt múltját és személyiségét (kötődését a lakhelyéhez, munkájához, alkohollal és kábítószerrel kapcsolatos adatokat, korábbi elítéléseit, illetve a korábbi eljárások során tanúsított megjelenési hajlandóságát, továbbá áll-e korábbi elítélés hatálya alatt),
- a személy veszélyességét a közösségre vagy más személyre nézve.

A felsoroltak közül - annak eldöntéséhez, hogy a terhelt szabadlábra kerülhet-e az óvadék valamely formájának alkalmazásával - a bűncselekmény jellege a legkisebb súlyú a bírói mérlegelés során, pontosabban csak az okból vizsgálja, hogy nem tartozik olyan bűncselekmények közé, amelyek kizárttá teszik a szabadon bocsátást, illetőleg, hogy a terhelt által elkövetett bűncselekmény és a terhelt közösségre veszélyessége között van-e összefüggés. Amennyiben a bírónak az óvadék összegének származását érintően aggálya merül fel, úgy e körben bizonyítást folytathat.

A terhelt szabadon bocsátása esetén dönt ennek feltételeiről, meghatározza az óvadék formáját és tartalmát. Lényegében a terhelt szabadon bocsátását bármilyen ésszerű feltételhez kötheti.

Az óvadéknak számos típusa létezik:

a) Késpénz (cash bail)

A terhelt késpénzben kifizeti a teljes összeget. A bíróság olykor csekket vagy hitelkártyát is elfogad.

b) Kezességi okirat (surety bond)

Olykor óvadéki okiratnak (bail bond) is hívják. E típusú óvadék esetén egy barát vagy rokon biztosítékként ajánlja fel értékét az óvadéki ügynökség (bail agent vagy bail bondsman) számára. Az óvadéki ügynökségek a baráti vagy rokoni kezességet szívesen fogadják, mert ezáltal biztosabbnak látják, hogy az elkövető a vele kapcsolatban állók számára szökéssel nem kíván nehézséget okozni.

A terhelt szökése (a kitűzött tárgyaláson meg nem jelenése) esetén azonban az óvadékügynöknek a bíróság felé meg kell fizetnie a korábban megállapított óvadékot, míg az ügynök a biztosítékként felajánlott vagyontárgyból elégítheti ki az általa a bíróságnak kifizetett összeget és költségeit. A jutalékot, amely általában az óvadék összegének 10-15%-a, az óvadéki okirattal egyidejűleg késpénzben kell megfizetnie a terheltnek. Ezt a tárgyaláson való megjelenése esetén sem kapja vissza. Amennyiben a terhelt elmulasztja a tárgyalás időpontját mind a kezesek, mind az óvadékügynök a felkutatására, feltéve, hogy az adott tagállamban jogszerű, fizetett segítséget (bounty hunter) vehet igénybe.

Egyes tagállamok joga (Oregon, Nebraska, Wisconsin, Illinois, Kentucky és Maine) azonban nem teszi lehetővé a magánszemélyek kezességi okirat útján történő közreműködését (surety bail bondsman). Ezekben az államokban az óvadék összegének általában csak 10%-át kell késpénzben letenni a bírósághoz, amelyet a terhelt az eljárás végén visszakap, ha az óvadék szabályait nem szegi meg, nem úgy, mint a magánszemély óvadékügynök közreműködése esetében, ahol az óvadékügynök szolgáltatásának ellenértéke a 10-15%, de mindaddig, amíg a terhelt eleget tesz a kötelezettségének, a bírósághoz nem történik befizetés. Ez utóbbi esetben a bíróság és az óvadéki ügynök közötti hosszú távú szerződés garantálja csak az esetleges fizetési kötelezettség teljesítését.

c) Idézés kibocsátása melletti szabadon engedés (release on citation vagy cite out)

Az eljárási szabályok szerint az őrizetbe kerülő személyeket a rendőrségen nyilvántartásba veszik, amelyet követően ellenőrzik az előéletét, ujjlenyomatot vesznek tőle, lefényképezik, személyes tárgyait letétbe veszik, ellenőrzik, hogy nem áll-e alkohol vagy más szer befolyása alatt, majd ezt követően engedélyezik számára a telefonálást. A kisebb súlyú bűncselekmények esetén a nyilvántartásba vételt követően az elkövető számára engedélyezik, hogy azonnal óvadékot fizessen és elmeihessen, egyébként őrizetbe kerül az óvadéki meghallgatásig, amely általában 48 órán belül megtörténik. Az idézés kibocsátása melletti szabadon engedés valójában a rendőrség számára biztosított mérlegelési jog, annak érdekében, hogy a súlyosabb bűncselekményekre koncentrálhassanak. Ez esetben ugyanis nem kerül sor az elkövető rendőrségi nyilvántartásban vételére, hanem a rendőr (általában a helyszínen) csak egy bíróságra szóló idézést ad át a terheltnek.

d) Saját felelősségre történő elengedés (release on own recognizance vagy ROR)

A bíró kisebb súlyú, nem személy elleni erőszakos jellegű bűncselekményt elkövető tekintetében dönthet úgy, hogy óvadék megállapítása nélkül szabadlábra helyezi az elkövetőt, feltéve, hogy vele szemben a szökés veszélye nem merült fel.

e) Biztosíték nélküli óvadék (unsecured bond)

A bíró megállapít óvadékot, amelyet azonban csak a megjelenési kötelezettség megszegése esetén kell a terheltnek megfizetni. Formáját tekintve; a terhelt és a bíróság között létrejött szerződés.

f) Bevándorlási óvadék (immigration bond)

Az illegális bevándorló letartóztatása esetén alkalmazzák, rendszerint az eredeti óvadékösszeg 15-20%-a és csak szövetségi szintű eljárásban alkalmazható.

g) Ingatlan/értéktárgy biztosítéka melletti óvadék (property bond)

A bíróság a terhelt által felajánlott ingatlanára, vagy más tulajdonára (ilyen lehet például a gépjármű, hajó, stb.) zálogjogot terhel, és szökése esetén a bíróság érvényesíti az óvadék összege szerinti követelést.

h) Tárgyalás előtti felügyelet (pretrial services)

A bíró elrendelheti a terhelt tárgyalás előtti felügyeletét, amelyet külön hivatal lát el, akinek tevékenysége hasonló a pártfogó felügyelőjéhez (probation officer), ellenőrizheti a terhelt leveleit, telefonhívásait, kapcsolattartását, kábítószer tesztet végeztethet, emlékezteti a tárgyalás napjára, illetőleg mindazt elvégzi, amelyet a bíró szükségesnek vélt.

i) Egyéb bírói rendelkezések

A szabadlábra helyezés feltételül a bíróság számos további, személyi szabadságot korlátozó intézkedést határozhat meg annak biztosítása érdekében, hogy a terhelt ne kövessen el újabb bűncselekményt és védje a közösség érdekeit. Ilyen intézkedések lehetnek például a rendőrség időszakonkénti kötelező telefonon történő felhívása, tárgyalás előtti felügyelet elrendelése időszakonkénti kötelező megjelenés mellett, útlevél, avagy fegyver beszolgáltatása, házi őrizet, elektronikus megfigyelés, kábítószer-tesztre kötelezés, alkohol elleni tanácsadásra kötelezés, stb. A bíró rendelkezhet továbbá arról is, hogy nem mehet a sértett közelébe és/vagy nem tarthat kapcsolatot vele.

A szabadlábra helyezés bármely bírói rendelkezésének megszegése az óvadék elvesztését eredményezik automatikusan, további következmény lehet a pénzbírság kiszabása vagy az letartóztatásának az elrendelése.

A közösség védelme és a terhelt tárgyaláson való megjelenésének biztosítása érdekében, nincs akadálya annak sem, hogy a különböző óvadéktípusokat a bíró együttesen alkalmazza, így például részben készpénz óvadékot, részben kezességi okiratot alkalmazzon és még tárgyalási felügyeletet is alkalmazzon.

Az óvadék összegét bíró vagy sürgős esetben ennek megállapítására általa felhatalmazott tisztviselő (bail commissioner) állapítja meg. Az összeg nagyságát elsősorban a

bűncselekmény súlya határozza meg, de számos egyéb körülményt vesz figyelembe a bíró. Néhány tagállam a kiszabandó óvadékösszeg nagyságára iránymutatással (bail schedule) is rendelkezik, míg más tagállamokban ezek nem útmutatóként, hanem kötelezően alkalmazandónak tekintendők és az ettől való eltérés esetén a bírának szigorú indokolási kötelezettségük van. Los Angelesben például az iránymutatás szerint, szexuális bántalmazás esetén huszonötezer dollár, alapeseti emberölés esetén százezer dollár, erőszakos közöszlész céljából elkövetett emberrablás esetén egymillió dollár az irányadó óvadékösszeg. Iránymutatást azonban nem minden tagállam használ, illetőleg az azt használók mércéje is kerületenként igen változó. Egyszerű kábítószer birtoklásért például Kalifornia Fresno kerületében 5000 USD, Los Angelesben 10.000 USD, míg San Bernardinoban 25.000 USD az iránymutatásul szolgáló óvadékösszeg.⁵⁰

1.5.3.3. Megjelenési kötelezettség elmulasztása

A megjelenési kötelezettség elmulasztása - amennyiben nem menti ki magát - nem csak azt a következményt vonja maga után, hogy az óvadék összegét elveszti, hanem a bíró elrendelheti, hogy a tárgyalásig előzetes fogvatartásban marad. Ezen túlmenően, a megjelenési kötelezettség elmulasztása önálló bűncselekmény, amely miatt kiszabott büntetés automatikusan hozzáadódik a folyamatban lévő büntetőeljárás eredményeként kiszabott büntetéshez. A mulasztás miatt alkalmazandó szankció a folyamatban lévő büntetőeljárásban kiszabott büntetéshez igazodik, így az életfogytig tartó vagy 15 évet meghaladó szabadságvesztés esetén 10 évig terjedő, az 5 évet meghaladó szabadságvesztés esetén 5 évig terjedő, 5 évet el nem érő szabadságvesztés esetén 2 évig terjedő, kisebb vétség esetén egy évig terjedő szabadságvesztés szabható ki. A bíró dönthet úgy, hogy csak bírságot, avagy szabadságvesztés mellett bírságot is alkalmaz. Kimentési okra hivatkozáskor a terheltnek bizonyítania kell, hogy mulasztása olyan „irányíthatatlan események” miatt következett be, amelyek terhére nem róhatóak.

Amennyiben óvadékügynök vállalt garanciát a terhelt megjelenéséért és a terhelt elmulasztja e kötelezettségét, úgy az óvadék összegét meg kell fizetnie a bíróságnak.

⁵⁰ Melissa Neal: Bail Fail, Why the US should end the practice of using money for bail, Justice Policy Institute, Washington, 2012. <http://www.justicepolicy.org/uploads/justicepolicy/documents/bailfail.pdf> (letöltés: 2015. július 4.)

1.6. Megállapítások

A büntetőeljárás során alkalmazható előzetes letartóztatás indokai, illetve a szabadlábra helyezést kizáró feltételek lényegében mindhárom rendszerben azonosak:

Magyarország	EJEE	USA
szökés	elítélést követően	eljárási jelenlét biztosítása
eljárás alatti újabb büntetőeljárás	bíróság törvényes rendelkezésének nem tesz eleget	tanúk befolyásolása
szökés veszélye	büntetőeljárás során a szökés vagy bűnismétlés megakadályozása céljából	közösség védelme
eljárás veszélyeztetése	kiskorú nevelési felügyelet vagy hatósági intézkedés céljából történő őrizetbe vétele	(bűncselekmény súlya, ill. más ok miatti szabadlábra helyezés kizáró feltételek)
bűnismétlés veszélye	fertőző beteg, alkoholista, csavargó, kábítószer-élvező őrizetbe vétele	
	idegenrendészeti őrizet	
Be. 127. § (2)	5. cikk 1. bekezdés	

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye - figyelemmel arra, hogy nem korlátozódik a büntetőeljárásokra - a szabadságelvonás lehetőségét szélesebb körben tartalmazza. A büntetőeljárásokra azonban lényegében csak az 5. cikk 1. bekezdésének c) pontja vonatkozik.

Az EJEB az ítélezése során a tagállami előzetes letartóztatási indokokat messzemenően tiszteletben tartja, mint olyan kérdést, amely tagállami hatáskörbe tartozik. Egyezmény sérelem megállapítását az eredményezheti, ha a tagállami törvényben foglaltak alkalmazására megalapozatlanul kerül sor. Ebből következően, a büntetőeljárás eredményességének a veszélyeztetése - amely mind a magyar, mind az USA joga szerint előzetes letartóztatási indok - nem ellentétes az EJEB-vel.

A magyar és az USA rendszer között a lényeges eltérés azonban az, hogy az előzetes letartóztatási indokok Magyarországon pozitív, míg az USA-ban negatív kiindulóponttal kerülnek figyelembe vételre. A magyar bíró azt vizsgálja, hogy valamely indok megalapozza-e a terhelt előzetes letartóztatásának az elrendelését, míg az USA rendszerében a főszabály az

előzetes fogvatartás és a bíró azt vizsgálja, hogy a szabadlábra helyezésnek van-e kizáró feltétele.

A rendszerek e történelmi eltéréséből is adódik, hogy a szabadlábra helyezés alternatívái jóval szélesebb körben alakultak ki az akkuzatórius alapú USA-ban:

Magyarország	USA
lakhelyelhagyási tilalom	a) fizetési kötelezettség keletkezése nélkül
házi őrizet	szabadlábra helyezés idézés kibocsátása mellett
távoltartás	saját felelősségre történő elengedés
óvadék	biztosíték nélküli óvadék
	tárgyalás előtti felügyelet
	b) fizetési kötelezettség keletkezése mellett
	készpénz fizetése
	kezességi okirat
	tulajdonon való bírói zálogjog engedélyezése
	bevándorlási óvadék

A két rendszer valójában nem áll messze egymástól. Mindazon esetekben ugyanis, ahol az amerikai bíró fizetési kötelezettség nélkül helyezi szabadlábra az elkövetőt, a magyar bíró egyszerűen nem rendeli el az előzetes letartóztatást, hiszen a szökésnek, az eljárás veszélyeztetésének és a társadalom, a közösség veszélyeztetésének például újabb bűncselekmény elkövetésével, egyszerűen nem állapítható meg olyan mértéke, amely az elrendelést szükségessé tenné. Különbséget jelent még az amerikai bíró szélesebb mérlegelési lehetősége; hivatalból dönt arról, hogy a terhelt jelenlétének biztosítása és a közösség védelme, valamint a tanúk befolyásolásának elkerülése érdekében az óvadék mely formáját alkalmazza és milyen további intézkedéseket tart még szükségesnek. Ilyen intézkedés lehet például a lakhelyelhagyási tilalom, elektronikus megfigyelés, meghatározott személytől vagy helyszíntől való távoltartás, útlevel elvétele, stb. Ez utóbbi lehetőség a büntetőügyben eljáró magyar bíró számára a büntetőeljárásról szóló törvényünknek a Schengeni Információs Rendszer második generációja tárgyában hozott, 2012. évi CLXXXI. törvény 53. §-ával történt módosításával 2013. január 1. napjától megszűnt. A terhelt külföldre utazásának korlátozása azonban az EJEB joggyakorlatával nem ellentétes. A Bessenyei Károly által Magyarország ellen benyújtott panasz⁵¹ tárgyában hozott ítéletben sem az utazás korlátozását

⁵¹ Bessenyei v. Magyarország (37509/06. számú kérelem)

kifogásolta az EJEK, hanem annak nem ésszerű időtartamig való fenntartását: „ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a szóban forgó tiltás két éven keresztül változatlan formában állt fenn, és jogszabályváltozás következtében került megszüntetésre. A Bíróság megismétli: még ha valamely egyén mozgásszabadságának korlátozása kezdetben indokolt is, automatikus fenntartása hosszú időn keresztül az egyén jogait sértő, aránytalan intézkedéssé válhat”.

Az előzetes letartóztatás lehetséges alternatívái a magyar és az amerikai jogrendszerben tehát lényegében megegyeznek (házi őrizet, távollattartás, lakhelyelhagyási tilalom). Ami azonban jelentős különbség, hogy egyrészt az óvadék engedélyezése tárgyában Magyarországon csak kérelemre dönthet a bíró, másrészt az óvadék fizetési kötelezettség teljesítésének - készpénz hiánya esetére - nincsenek lehetséges alternatívái. A szűkös mozgástérrel rendelkező óvadék fizetésének elősegítését szolgáló óvadéki ügynökségek/irodák immáron csak elvi síkon léteznek. Az óvadék összegének megfizetésére egyébként is csak készpénzben volt és van lehetőség.

Az óvadék intézményének törvényi szabályozását a koncepció teljes hiánya jellemzi. Tipikus példája annak, hogy átültetünk a magyar jogba egy addig idegen jogintézményt anélkül, hogy a vele szükségszerűen együtt járó jogi környezetet megteremténék. A kudarc, így elkerülhetetlen volt. A jogalkotók várakozásával ellentétben, mindössze négy óvadékiroda kezdte meg működését Magyarországon, amelyek közül három igen rövid idő alatt megszűnt, az utolsó, az Első Óvadékiroda és Hitelközvetítő Kft. pedig jelenleg felszámolás alatt áll, tevékenységet már nem végez.

Az EJEK joggyakorlata az előzetes letartóztatás alternatív lehetőségeit értelemszerűen nem vizsgálhatja, azt azonban igen, hogy a meglévő intézményeket a bíróságok nem alkalmazzák hatékonyan, amely eredményeként a terhelt szükségtelenül hosszú ideig áll a kényszerintézkedés hatálya alatt. Amint erre korábban utaltam, Magyarországot e körben már több ügyben elmarasztalták.

A terhelt anyagi helyzete az óvadék iránti kérelem előterjesztésekor nem mindig áll még a bíróság rendelkezésére, ezért nem kizárt, hogy e körben nyomozati cselekményt kell végrehajtani, amely szükségképpen az időszerűséget rontja. Az sem jelenthető ki egyértelműen, hogy a terhelt tényleges anyagi helyzete eredményesen és maradéktalanul felderíthető. Azzal a ténnyel is számolni kell, hogy bár a terheltnek van vagyona

(pl. ingatlan), azonban jövedelme csekély és készpénzzel, avagy értékpapírral sem rendelkezik. Hogyan állapítható meg az óvadék értéke – az ingatlan értéke vagy a jövedelme a kiinduló pont? Az ugyanazon bűncselekményt elkövető másik terhelt ugyanennyi vagyontömeeggel rendelkezik, de bérelt ingatlanban lakik és megfelelő jövedelemmel és bankbetéttel rendelkezik. A bíróság a második terhelt esetében vélhetően magasabb összegű óvadékot állapít meg. Úgy vélem azonban, hogy ez végső soron diszkriminációt jelent.

A jogirodalomban találkozhatunk olyan állásponttal, hogy az ingatlan zálogjoggal vagy más biztosítékkal történő terhelése – a jelen jogszabályi környezetben – a kérelemről való bírósági döntést jelentős mértékben elhúzódná tenné. „Több külföldi állam szabályozása ismeri az ingó, illetve ingatlan vagyon zálogosítását, de véleményem szerint ezzel több probléma is adódik, pl. nehéz az érték megállapítása és az értékesítés is, ráadásul mire a bejegyzésre sor kerül a terhelt esetleg már hónapokat letartóztatásban töltött.⁵² Habár, nem gondolom, hogy a bíróság megkeresésére a széljegy bejegyzése hónapokig tartana. Az ingatlan-nyilvántartás adatbázisába a bíróság betekinthez, illetve nem látom akadályát a legutolsó adásvételi szerződés megtekintésének sem, amely az értékbecslést – nem túl távoli időpont esetén - szükségtelessé teheti. A már hivatkozott, Melissa Neal tanulmánya utal arra, hogy a büntett miatt előzetes letartóztatásba került elkövetők átlagosan mintegy negyven napot töltenek előzetes letartóztatásban, mielőtt óvadék megfizetésével szabadlábra kerülnek. Gondolom, Magyarországon sem igényelne hosszabb időt az óvadék letételével kapcsolatos döntés és a technikai feladatok lebonyolítása, még az ingatlanhoz kapcsolódó bírósági zálogjog bevezetése esetén sem.

Az óvadék iránti kérelmek (felajánlások) száma csekély, az előzetes letartóztatások számának tükrében pedig elenyésző⁵³:

év	felajánlások száma	az ügyész a felajánlással egyetértett	bíróság elfogadta	elrendelt előzetes letartóztatások
2013	75	20	32	6673
2012	68	12	20	5861
2011	80	20	31	6245
2010	93	23	47	6355
2009	91	17	39	5960
2008	115	31	46	5660

⁵² Kovács Zsuzsa Gyöngyvér: Az előzetes letartóztatás helyettesítésére szolgáló jogintézmények http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/3_2008/az_elozetes_letartoztatás_helyettesitesere_szolgaló_jogin_tezmenyek/ (letöltés: 2014. november 18.)

⁵³ Forrás: <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf> (letöltés: 2015. június 8.)

Figyelemmel arra, hogy csak készpénzben tehető le az óvadék, így kizárólag csak azok tudnak élni ezzel a „kiváltsággal”, akik megfelelő vagyonnal rendelkeznek, vagyis az óvadék intézménye a jelen rendszerünkben a „gazdagok kiváltsága”, azaz pontosan azzá vált, amivé válását a jogalkotó szerette volna megakadályozni. Helyzetünket nagyban hasonlónak vélem a Lyndon B. Johnson elnök által, az Amerikai Egyesült Államokban az 1966-os reformok bevezetését megelőző beszédében felvázoltakhoz. Az óvadék intézménye jelen formájában a törvényalkotó kitűzött céljának – azaz a szabadlábon védekezés széleskörű biztosítása az előzetes fogvatartások helyett, figyelemmel az ártatlanság védelmére és a börtönök túlszűfoltóságára is – megvalósítására nem alkalmas.

Az óvadék intézményének sikertelenségét tovább növeli az a tény, hogy az előterjesztett kérelmek mintegy egyharmadát értékeli a bíróság elfogadhatónak. Sajnos, a terhelt megjelenése jövőbeni az eljárási cselekményeken a jelen rendszerünkben biztosabbnak tűnik, ha előzetes letartóztatásban van.⁵⁴

Egyrészt a terhelti jogok (azonos) védelme, másrészt az EJEE 5. cikkének hatékonyabb érvényesülése érdekében megfontolandó lenne az óvadék összegének megállapításánál a terhelt vagyoni viszonyainak a csekélyebb súllyal értékelése és ezzel egyidejűleg az óvadék intézményének a bevezetésekor elmaradt, óvadéki ügynökségek létrehozása. Az óvadék összegének kizárólag a bűncselekmény súlyára (okozott hátrány nagyságára) alapozását egyébként az EJEB sem tartja elfogadhatónak. A Neumeister v. Ausztria ügyben például úgy foglalt állást, hogy „az óvadék mértékét kizárólag arra alapozni, hogy a vád szerint a kérelmező mekkora hátrányt okozott, nem felel meg az 5. cikk 3. bekezdésének, az óvadék ugyanis azt igyekszik biztosítani, hogy a vádlott megjelenjen a tárgyaláson, nem pedig a sérelem orvoslását kívánja garantálni; az óvadék összegét tehát elsődlegesen az érintettre,

⁵⁴ A 2014. évben 6.579 esetben érkezett előterjesztés az ügyészségre a gyanúsított előzetes letartóztatásának elrendelése céljából. Ebből az ügyész 5.143 terhelttel (78,2 %) szemben indítványozta a kényszerintézkedés elrendelését. 176 terhelttel szemben nyomozó hatósági előterjesztés nélkül tett indítványt, így összesen 5.319 terhelt előzetes letartóztatását indítványozta a nyomozási bírónál (2007: 5.301, 2008: 5.660, 2009: 5.960, 2010: 6.355, 2011: 6.245, 2012: 5.861, 2013: 6.673). A bíróság 4.836 terhelttel (90,9 %) szemben elrendelte az előzetes letartóztatást, míg e helyett 120 terhelt lakhelyelhagyási tilalom alá helyezéséről, s további 114 terhelt házi őrizetéről döntött... Az előzetes letartóztatásokból 960 legfeljebb egy hónapig, 1.048 egy és három hónap közötti, 1.957 három és hat hónap közötti ideig tartott; 194-nek (3,5 %) az időtartama több mint egy év volt. (A legfőbb ügyész 2014. évi országgyűlési beszámolója.)

http://www.mklu.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2014.pdf (letöltés 2015. május 24.)

anyagi forrásaira és az óvadékot nyújtó személyekhez való viszonyára tekintettel kell megállapítani.”⁵⁵

Magyarországon az óvadék intézménye elterjedésének további akadályait az óvadékirodák pénzügyi szolgáltató tevékenység folytatására jogosítása hiányában (az óvadékfizetés kockázatát nem az iroda, hanem a pénzügyi szolgáltató vállalja, az iroda csupán közvetít), a terhelt megjelenéséért való valós felelősség hiányában és az ezzel együtt járó felkutatási kötelezettség hiányában látom. A megfelelő háttérintézmények biztosításával ugyanis a bíróság nem lenne kötve a terhelt anyagi helyzetéhez.

Az óvadék széleskörű alkalmazásának számos előnye lenne:

- a) az ártatlanság vélelme alapelv hatékonyabb érvényesülése,
- b) a börtönök túlszűfolttságának csökkenése,
- c) az EJEK időszűfolttság követelménye miatti elmarasztalások számának csökkenése,
- d) a megalapozatlan előzetes fogvatartások miatt kifizetett kártérítési összegek csökkenése.

ad a) Az ártatlanság vélelmének alapelvéből következik, hogy a terheltet a jogerős bírói ítélet előtt „... az eljárás alá vont személy ártatlannak tekintendő, és éppen ezért törekedni kell arra, hogy minél kevesebb korlátozás érje. Mivel az eljáró hatóságok nem tévedhetetlenek, ezért előfordulhat az, hogy a terhelt ártatlannak bizonyul. Ilyen esetekben jóval kisebb sérelem éri azt, aki az óvadék segítségével elkerülte az előzetes letartóztatást.”⁵⁶ Az előzetes letartóztatás a terhelt életére hosszútávú hatással is jár (elveszíti munkahelyét, a családja számára nem tud jövedelmet biztosítani, családi és egyéb társas kapcsolatok megromlása, stb.), amely csökkenti a reszocializáció esélyeit, felmentése esetén pedig súlyosan méltánytalan hátrányt jelent.

ad b) A börtönök túlszűfolttsága évek óta megoldásra váró probléma. Az EJEK több alkalommal, így például a Szél v. Magyarország⁵⁷ ügyben 2001-ben megállapította, hogy a kérelmező által sérelmezett időszakban a Budapesti Börtön kihasználtsága 150%-os volt, és a

⁵⁵ Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Joggyakorlata, HVG-ORAC, Budapest, 1999. 102.o.

⁵⁶ Kardos Sándor: Az óvadék a büntetőeljárásban. In: Ad futuram memoriam: tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2007. 84. o

⁵⁷ Szél v. Magyarország 30221/06 számú kérelem

fogvatartásának időtartama alatt 2,76 nm és 3,15 nm alapterületű zárkákban volt elhelyezve, ahol a WC intimitása sem volt biztosított. Utalt a CPT (Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrejött Európai Bizottság) többszöri megállapítására, amely szerint a fogvatartottak minimálisan elfogadható élettere 4 nm. A panaszos ügyében az EJEB Magyarországot elmarasztalva megállapította, hogy „a túlszűfolt és nem higiénikus körülmények kimerítették az embertelen és megalázó bánásmódfogalmát...”. Hasonló döntés született legutóbb a Varga és társai v. Magyarország⁵⁸ ügyben is. Az EJEB az ítéletében a következő körülményeket vette figyelembe:

- A terheltek számára a fogvatartási intézmények túlszűfolttsága miatt, különböző időtartamokban 1,5-3,33 nm élettér volt biztosítva.
- Az egyik terhelt vonatkozásában a Budapesti Ítéletábla a fogvatartás körülményei és az orvosi ellátás hiányosságai miatt nem vagyoni kártérítést állapított meg, amelyet a Kúria, korábbi döntéseivel egyezően, arra hivatkozással nem hagyott helyben, hogy a fogvatartási intézmények nem tehetők felelőssé a fogvatartás körülményeie.
- A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alaptörvény ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről szóló 32/2014. (XI. 3.) AB határozatban foglaltakat.⁵⁹
- CPT jelentések, amelyek a túlszűfolttságot és a kifogásolható egyéb körülményeket rögzítik. Az elmarasztalás indoka a korábbiakkal egyezik és Magyarországot a hat kérelmező költségeinek megfizetésén túl, 3.400 és 26.000 EUR közötti kártérítések megfizetésére kötelezte.

Figyelemmel a számos EJEB elmarasztalásra és az Alkotmánybíróság által megsemmisített rendelkezésre is, a börtönök túlszűfolttságának enyhítésére minden lehetséges módot fel kell(ene) használnunk és ennek egyik hatékony formája az óvadék intézményében rejlő lehetőségek érvényre juttatása lehetne.

⁵⁸ Varga és társai v. Magyarország, 14017/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 és 64586/13. számú összevont kérelmek alapján. Az ítéletet 2015. március 10. napján hozták nyilvánosságra, így a korábban jelzett magyar honlapon még nem található. Forrás: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-152784#{"itemid":\["001-152784"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-152784#{) letöltés: 2015. július 14. (további hasonló, börtönviszonnal kapcsolatos ügyek még: Kovács István Gábor, Hagyó Miklós és Fehér Sándor által Magyarország ellen indított eljárások.)

⁵⁹ Az Alkotmánybíróság által, 2015. március 31. napi hatállyal megsemmisített jogi szabályozás: „[a] zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélre lehetőleg hat köbméter légtér, és lehetőség szerint a férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiataloké, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson.”

A börtönök túlszűfolttsága mellett azt is célszerű figyelembe venni, hogy az előzetes letartóztatott ellátása az állam költsége. Bár magyar adataim nincsenek, de a már hivatkozott Melissa Neal tanulmánya rámutat arra, hogy a fogvatartott ellátásának napi átlagos költsége 100 USD körül alakul, míg az elektronikus megfigyelés napi költsége 2-3 USD.

ad c) Amint az EJEE 6. cikke kapcsán erre még kitérek, az eljárások időszerűségét az EJEB jóval szűkebb határok között tartja elfogadhatónak, amennyiben a terhelt szabadsága korlátozott, ideértve minden korlátozó intézkedést (házi őrizet, lakhelyelhagyási tilalom, stb.). Amennyiben azonban óvadék mellett kerül a terhelt szabadlábra, úgy az eljárás időtartamát a tágabb határokat jelentő, általános időszerségi követelmények határozzák meg. Ennek következtében számos egyébként várható elmarasztalásunkkal végződő ügyben elkerülnénk a negatív megítélést és a kártérítés fizetésére való kötelezést.

ad d) Az óvadék intézményének alkalmazhatóvá tétele esetén nem csak az EJEB elmarasztalása, hanem a magyar bíróság által megállapított kártérítések száma is csökkenne. Miként azt Herke megfogalmazta, „... amennyiben egy jelentős jövedelemmel rendelkező személyt letartóztatásba helyeznek és utólag felmentik, a törvényi feltételek fennállása esetén igen magas kártalanításra tarthat igényt. Tehát ilyen személyek esetén az állam a letartóztatás elrendelésével igen magas anyagi kockázatot is vállal. Ezzel szemben, ha óvadék mellett szabadlábra helyezik, akkor a vagyoni kockázat átszáll a terheltre, hisz esetleges szökése esetén az óvadék összege az államra száll.”⁶⁰

Az óvadék intézményének szükséges, avagy szükségtelen volta tárgyában a bevezetése körüli időben született jónéhány tanulmány. Úgy tűnik, hogy az intézmény haldoklásával egyidejűleg a tudományos érdeklődés is alább hagyott. Valójában, a terhelti jogok érvényesülése szempontjából ez nem jelent problémát. A sajnálatos az, hogy a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott, az új büntetőeljárás kódex szabályozási elvei az előzetes letartóztatás helyettesítő intézményei, különösen az óvadék tárgyában nem tükrözik a helyzet megoldására irányuló politikai akaratot. Megbékélünk a 130-150%-os kihasználtságú, így jelentősen túlszűfolt és sok egyéb tekintetben is kifogásolható börtönviszonyokkal és inkább kártérítést fizetünk? Ez a legolcsóbb megoldás valóban, de úgy vélem egy európai jogállam számára a helyzet hosszabb ideig nem

⁶⁰ Herke Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2002. 215. o.

fenntartható. Választható az a megoldás is, hogy újabb és újabb büntetés-végrehajtási intézményeket helyezünk működésbe, jelentősen nagyobb és folyamatos költségigénnyel, ahelyett, hogy az óvadék szélesebb körű alkalmazását tennénk lehetővé.

Amint azt korábban jeleztem, az óvadék intézményének széleskörű alkalmazhatóvá tételéhez nem lenne elegendő a jelenleg hatályos jogszabályok módosítása. Elsőként koncepció szintjén lenne szükséges kidolgozni a működési elveket.

Úgy vélem az alábbi körülmények megteremtése segítené az óvadék intézményének a hatékonyabb alkalmazását:

- a) A jelen szabályozás szerint az óvadék megállapítását a terhelt vagy védője indítványozhatja az előzetes letartóztatásról döntésre jogosult bíróságnál. Valójában nem találok indokát annak, hogy az ex officio eljárási jellegű rendszerben ügyészi indítványra mely okból nem kerülhet sor óvadék megállapítására. Ezen túlmenően, nem látom akadályát annak sem, hogy a bíró hivatalból - az előzetes letartóztatás meghosszabbítása helyett - arról dönt, hogy óvadék megállapítását célzó meghallgatást tartson. Az EJEB döntések tükrében⁶¹ pedig kifejezetten célszerű lenne az, hogy az előzetes letartóztatások meghosszabbítása során a bíróság hivatalból vizsgálja meg, hogy az előzetes letartóztatás helyett, annak helyettesítő jogintézménye, így pl. az óvadék alkalmazása elegendő kényszerintézkedés lenne-e. Az előzetes letartóztatás meghosszabbításának indítványozása során az ügyész is köteles annak feltételeit megvizsgálni, amelynek eredményeként juthat arra a következtetésre, hogy helyettesítő jogintézmény alkalmazása elegendő lenne. Az óvadék maga is annak tekintendő, így óvadék tárgyában történő bírói meghallgatás iránti ügyészi indítvány törvényi lehetőségének hiányát belső koherenciának vélem.
- b) Álláspontom szerint, az óvadékirodák kudarca alapvetően arra vezethető vissza, hogy a magánszférát kellett volna bevonni intézkedőként az állami szférába. Ennek Magyarországon, az igazságszolgáltatás vonatkozásában, ellentétben az angolszász rendszerekkel, nincsenek hagyományai. A törvényalkotó érthető bizalmatlansága eredményeként azonban rendkívül szűk mozgásteret biztosított az óvadékirodák

⁶¹ Id. például a már hivatkozott Szepesi, Bárkányi, Baksza, avagy A.B. által Magyarország ellen indított eljárásokat

számára – a magánszférának, amely szükségképpen elérhető profitra törekszik, pedig ez nem jelentett befektetésre csábító lehetőséget. Ennek felismerését követően két lehetőség körvonalazódik: szükséges, de nem korlátozó és ellehetetlenítő jogi feltételek megteremtésével a magánszféra számára biztosítjuk az óvadékirodák létrehozását, engedve és elfogadva a profittermelést és természetesen a kockázatviselést is, avagy állami szféra keretén belül hozunk létre ilyen szervezetet, alkalmazotti fizetéssel, de ez esetben állami kockázatvállalással. Megoldást jelenthet a két lehetőség együttes alkalmazása is, azaz az igazságszolgáltatási rendszerhez tartozó óvadékügynökségek és magánszférához tartozó óvadékirodák létrehozása (engedélyezése) egyidejűleg. Egy dolog azonban bizonyos, a bíróság ezzel nem terhelhető.

- c) A bírói szerepvállalásnak az óvadék engedélyezéséről szóló döntéssel és az összeg meghatározásával (esetlegesen még az ingatlan zálogjoggal terhelése is e körbe vonható), úgy vélem véget kell érnie. Valójában ide kapcsolódna még annak ellenőrzése, hogy az óvadék összegét a terhelt legális forrásból képes megfizetni. Ellenkező esetben ugyanis fennáll annak lehetősége, hogy egyébként vagyonekぼzás alá eső összeg letételével biztosítja a szabadlábra helyezését - és amennyiben a nyomozás nem elég körültekintő - még visszafizetésre is sor kerül.
- d) A hatályos szabályozás szerint az óvadék összegét a bíróság a terhelt személyi körülményeire és vagyoni helyzetére is figyelemmel állapítja meg. Az óvadék célja a terhelt jelenlétének a biztosítása, így látszólag e szabályozás a cél elérésére alkalmas. A bűncselekmény elkövetője (is) azonban mindig a saját érdeke mentén mérlegel: a menekülés érdekében milyen összeget hajlandó feláldozni. Nyilvánvalóan e kérdés a bűncselekmény úján jelentős mértékű vagyont szerzett elkövető vonatkozásában válik jelentőségteljessé, akik tekintetében vagyon a tapasztalatok szerint, nem is felderíthető igazán. A bírói joggyakorlat ráértett erre az ellentmondásra és számos olyan döntés született, ahol az egyébként jelentéktelen bizonyítható vagyonnal rendelkező személy tekintetében sokmilliós óvadékösszeget állapított meg. Az más kérdés, hogy vélhetően az volt a várakozás, hogy úgysem tudja megfizetni, ezért a kényszerintézkedés továbbra is fennmarad. Megjegyzem azonban, hogy – amennyiben valóban fennállt ilyen szituáció – úgy álláspontom szerint, ez a joggal való visszaélés határát súrolja.

Hasonló következtetésre juthatunk a személy elleni bűncselekményeket megvizsgálva is: általánosságban megállapítható, hogy a várható büntetés nagysága és a szökés veszélye között egyenes arányosság állapítható meg.

Mindezek elkerülése végett, szükségesnek vélem a bűncselekmény tárgyi súlyának (okozott kár, vagyoni hátrány nagysága, okozott sérelem nagysága) rögzítését a figyelembe veendő feltételek között, továbbá keretösszegek meghatározását. Ez utóbbi azonban értelemszerűen csak a bűncselekmény tárgyi súlyához kapcsolható. E keretösszegeken belül lenne értékelhető a terhelt személyi és vagyoni körülménye.

- e) Ami az óvadékirodák (avagy óvadéki ügynökségek) feltételrendszerét illeti, úgy gondolom, hogy mindazon jogokkal rendelkezniük kellene, amely a hatékony működést biztosítja számukra: alapvetően a pénzügyi szolgáltató tevékenység engedélyezése és a szökésben lévő terhelt felkutatásának és bíróság elé állításának lehetősége lenne a kívánalom. Ezen túlmenően, azonban még számos részletszabályozásra lenne szükség, mint például soron kívüli ügyintézés biztosítása az óvadékirodák számára, így például széljegy az ingatlanra, adatszolgáltatás az értékpapír aktuális értékéről, esetleges együttműködés a szökésben lévő terhelt elfogása érdekében, kapcsolattartás az előzetes letartóztatottal a technikai feladatok végrehajtása érdekében, stb.).
- f) A bíróság felé a készpénzben (átutalás, bankkártya) történő fizetést a terhelt, avagy az óvadékiroda közvetlenül teljesíti. Az óvadékirodák (avagy óvadéki ügynökségek) a büntetőeljárásban „egyéb érdekelt” lenne, amelyet az ehhez fűződő jogok és kötelezettségek illetnének meg. Közvetlen teljesítés igénye merülhet fel például, ingatlanra bejegyzett széljegy, avagy nála letétbe helyezett értékpapír esetén. Ily módon nem lenne akadálya annak sem, ha a terhelt érdekében egy harmadik személy nyújtana biztosítékot az óvadékiroda számára az óvadék megfizetésére.
- g) Amennyiben magánszféra keretében kerülne sor óvadékirodák létrehozásának engedélyezésére, úgy - a fizetőképességük megőrzése, a megfelelő „üzleti menet” biztosítása és a szükségtelen pénzmozgás elkerülése végett – megoldás lehetne egy hosszú távú szerződés az óvadékirodák és a bíróságok között, amely arra az esetre állapítana meg fizetési kötelezettséget az óvadékirodák számára, ha a terhelt a kötelezettségének nem tesz eleget. Az óvadékirodák működési feltételének

meghatározásakor ez esetben a pénzügyi stabilitásukra különös figyelmet kell fordítani. Jutalékok jogszabályban maximalizálható.

- h) Álláspontom szerint, az óvadékirodákat a magánszféra keretében lenne érdemes szabályozni, megfelelő személyi és tárgyi feltétel jogszabályi rögzítésével. Ilyen feltételek lehet például a büntetlen előélet, a csőd- illetve felszámolási eljárás nélkül folytatott korábbi üzleti tevékenység, valamint az átlagost jóval meghaladó - legális jövedelemből származó - törzstőkével rendelkező gazdasági társaság alapítása, stb.
- i) Az óvadékirodák (avagy óvadéki ügynökségek) eredményességét segítené, ha az óvadék ellenében szabadlábba került terhelt szökése önálló bűncselekmény lenne.

Az EJEB joggyakorlatát és a magyar helyzetet elemezve Tóth Mihály még 2001-ben⁶² - az óvadék intézményének mielőbbi bevezetésének sürgetése mellett, amely végül is 2003. július 1. napjával megtörtént – az alábbi javaslatokat fogalmazta meg az előzetes letartóztatások számának csökkentése és az EJEB joggyakorlatának (és az alkotmánybírósági határozatok szemléletének) hatékonyabb megfelelés érdekében:

- alternatív szankciók kiszabásának lehetősége esetén korlátozni az előzetes letartóztatás lehetőségét, esetleg csak meghatározott súlyú szabadságvesztéshez kötni,
- az összebeszélés, mint előzetes letartóztatási ok csak meghatározott ideig lenne hivatkozási alap,
- a további eljárást megghiúsító, illetőleg megnehezítő okokat a legjellemzőbb magatartások kiemelésével lehetne pontosítani,
- „a szökés vagy elrejtőzés veszélye esetén a bűncselekmény büntetési tételhez kötött súlyossága mellett az „egyéb ok” letartóztatást elrendelő vagy meghosszabbító döntésekben történő pontos feltüntetését, körülírását a törvény megkívánná”.

A javaslatok megfogalmazása óta már eltelt majdnem tizenöt év, sajnálatos módon, még mindig aktuális javaslatnak tekinthető szinte minden pontja.

- Azokban az esetekben, ahol a Btk. a szabadságvesztéstől eltérő szankciót is lehetővé tesz, megfontolandónak tartanám az előzetes letartóztatást elrendelésének

⁶² Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2011. 239.o.

megengedhetőségét. Ilyen esetekben az előzetes letartóztatás helyettesítő intézményei lennének alkalmazhatóak.

- A nyomozati érdekből elrendelt előzetes letartóztatás időkorlátjának bevezetését, mind a nyomozás gyorsítása, mind az óvadék intézményének az egyes büntetőeljárásokban történő mielőbbi alkalmazásának lehetősége érdekében, továbbra is aktuális vélem.

2. A tisztességes tárgyaláshoz való jog

2.1. A tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jog tartalma

Az EJEE 6. cikke tartalmazza a tisztességes tárgyaláshoz (eljáráshoz) való jog tartalmi elemeit. Az EJEB elé kerülő esetek mintegy harmadában e cikk megsértésére hivatkoznak a panaszt előterjesztők, így kétséget kizáróan a 6. cikknek alakult ki a legnagyobb esetjoga. Gyakorlatilag nem akad tagállam, amely ellen a 6. cikk megsértése miatt nem indult eljárás.⁶³

Az EJEE 6. cikke felsorolja a tisztességes eljárás körébe vonható alapelveket, azonban magának az elvnek jóval szélesebb értelem adható, vagyis minden olyan sérelem ide vonható, amely esetekben az állam nem biztosítja a vele szemben álló terhelt számára a megfelelő védekezéshez való jogot. A hangsúly a „megfelelő” szón van, ugyanis a fegyverek

⁶³ 1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy

a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kieszközölhesse, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.

egyenlőségének biztosítása nem akadályozhatja azon humanitárius alapjogot, amelyet a „biztonság” kifejezés alatt értünk, vagyis nem képezheti akadályát annak, hogy az állam a polgárai biztonságának az érdekében büntetőjogi igényét érvényesítse.

A tisztességes eljárás alapelve Magyarországon az Alaptörvény által kifejezetten rögzített követelmény.

2.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk (1) bekezdésben deklarált alapelvek

A 6. cikk (1) bekezdése a törvény által létrehozott független és pártatlan bírósághoz való jogot, a nyilvános és ésszerű határidőn belül történő tárgyaláshoz való jogot nevesíti. E bekezdés körében értékelhetőek a vád megalapozottságával összefüggésben hozott döntések is.

2.2.1. Független, pártatlan bírósághoz való jog

2.2.1.1. A bíróság függetlenségének tartalma az Emberi Jogok Európai Egyezménye szerint

Az EJEB joggyakorlata szerint a bíróságnak, a később részletezett felektől való függetlensége mellett, a törvényhozó és végrehajtó hatalomtól is függetlennek kell lennie, továbbá biztosítani kell, hogy a viszonylag hosszú időre kinevezett bírák a részére senki sem adhasson utasítást, továbbá a külső befolyás elleni védelmet és a függetlenség látszatát is biztosítani kell. A bíróság a hatalom szétválasztásának elvét igen komolyan veszi és felmerülése esetén alaposan vizsgálja a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás közötti kapcsolatot.

Az a körülmény, hogy valamely tagállamban a bírákat a miniszter nevezi ki és menti fel – amennyiben a hivatali idejük alatt nem mozdíthatók el – nem jelenti a bíróságok függetlenségének a megsértését, mint ahogyan az sem, ha a bíróságok figyelembe veszik döntéseik során a felsőbb fokú bíróságok ítélezési gyakorlatát, iránymutatását. Az államhatalmi ágak elválasztásának követelménye olyan mélyen gyökerező alapelv, hogy ezzel ellentétes gyakorlat jogállamban nem merülhet fel.

2.2.1.2. A bíróság függetlensége az Amerikai Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban a szövetségi bírákat, mind a kerületi (district court), mind a Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) bíráit az Elnök nevezi ki a Szenátus megerősítésével, lényegében halálukig. A tagállami gyakorlatok azonban eltérőek, mind az időtartam, mind a tisztség elnyerésének módjában. Egyes tagállamokban a bírákat választják, más tagállamokban kinevezik, az időtartam is kettő évtől 21 évig terjed.

Az, hogy az elnök vagy egy miniszter nevezi ki a bírákat, avagy választással kerülnek hivatalukba a függetlenségüket nem érinti. Az EJEE független bíróság követelményének, mind a magyar, mind az amerikai rendszer teljes egészében megfelel.

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának sajátos helyzete miatt azonban érdemes egy rövid kitérőt tenni az államszervezet felépítésére.

Az önálló szuverén államot létrehozó, 1776. július 4-én elfogadott Függetlenségi Nyilatkozat egyben egyes emberi alapjogok érvényesülését is kinyilvánította, így az emberek jogát az életre, szabadságra, egyenlőségre. Az ezt követő függetlenségi háború mintegy hat évig tartott, Anglia 1783-ban ismerte el a gyarmatok függetlenségét. Az önállósodott gyarmatok számára megnyílt a lehetőség, hogy az addigi laza konföderációból központi szervezetrendszer megteremtésével létrehozzák a szövetségi államhatalmat. A szervezet jogi kereteinek lefektetése az 1787-ben elfogadott Alkotmányban⁶⁴ történt, amely ezzel az első polgári chartális alkotmány lett. Az Alkotmány, amely mindössze 23 §-ra oszló 7 cikkből állt, szabályozta a központi államszervezet és a tagállamok viszonyát, a Kongresszus és az Elnök jogállását, a bírói hatalmat, a tagállamok jogállását és egyes állampolgári jogokat, továbbá rendelkezéseket tartalmaz az alkotmány módosításának lehetőségéről, valamint a hatályba lépésről.

Az Alkotmány a legfőbb igazságszolgáltatási szervként állította fel a Legfelsőbb Bíróságot. A szövetségi bíróságokról szóló törvényt a Kongresszus 1789. szeptember 29-én fogadta el, amely kevés változtatástól eltekintve a mai napig hatályban van. A törvény hatályba lépését követően hosszas vita alakult ki abban a körben, hogy a Legfelsőbb Bíróságnak az Alkotmány III. cikkének 2. §-ában⁶⁵ szabályozott, törvények vizsgálatára vonatkozó jogköre meddig

⁶⁴ Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya:

http://hungarian.hungary.usembassy.gov/constitution_in_hungarian.html (letöltés: 2015. június 20.)

⁶⁵ „A bírói hatalom kiterjed a törvény és méltányosság (equity) alá tartozó minden ügyre, olyan ügyekre, amelyek a jelen alkotmány hatálya alá tartozó körben az Egyesült Államok jelen és jövő törvényei, nemzetközi szerződésai körében keletkeztek; nagyköveteket, követeket és konzulokat érintő esetekre; a tengeri hajózást és a

terjed. A vitát 1803-ban John Marshall főbíró *Marbury v. Madison*⁶⁶ ügyben hozott ítélete zárta le. Az ítéletben megfogalmazott álláspont szerint, a bírói eskü az Alkotmány védelmét tartalmazza, ugyanakkor a törvények alacsonyabb rangúak, mint az Alkotmány, így logikai szükségszerűség, hogy bármely törvény Alkotmánynak megfelelőségét vizsgálja a Legfelsőbb Bíróság, azaz az Alkotmány a Legfelsőbb Bíróságot felruházta azzal a joggal, hogy vizsgálja és érvényesítse a törvények Alkotmánynak megfelelőségét. „Ha tudniillik van egy alkotmány, amellyel szemben a többi rendes törvények nem egyenrangúak és a bíraktól azt az esküt kívánják, hogy az alkotmány felett őrkdjenek, akkor nekik logikai szükségszerűséggel állást kell foglalniuk valamely törvénynek az alkotmánnyal való összhangja, vagy pedig azzal való összeütközése kérdésében. 1803 óta ezt a kérdést többé vitássá nem is tették és a federális legfőbb bíróság ezt a jogot nemcsak a kongresszus törvényével, hanem a tagállamok törvényeivel szemben is gyakorolja, amely jog megilleti a tagállamok legfőbb bíróságait is a saját államuk törvényeivel szemben.”⁶⁷

Gallai megállapítása szerint,⁶⁸ a Legfelsőbb Bíróság ezzel a döntéssel deklarálta, hogy a „végrehajtó hatalmi ág legfőbb hivatalnokai alá vannak vetve a bírósági kiigazításnak, ha az alkotmány szemszögéből felülvizsgált tevékenységük törvényes kötelezettségeket vagy kereteket sért”.

A törvényhozó hatalom

Az első szövetségi kongresszus, a Konföderációs Cikkelyek által létrehozott testület egykamarás volt, „egy állam - egy szavat” elvével, amellyel azonban a nagyobb lélekszámmal rendelkező tagállamok érthetően nem voltak elégedettek. 1787. július 16-án született meg a

tengeri joghatóságokat érintő esetekre; olyan jogvitákra, amelyekben az egyik fél az Egyesült Államok; két vagy több állam közötti jogvitákra; az egyik állam polgára és egy másik állam közötti jogvitákra; egy állam által engedélyezett földterület igénylése kapcsán egy más állam polgárai és egy állam közötti, illetve ennek polgárai közötti, valamint idegen államok polgárai vagy alattvalói közötti jogvitákra. Nagykövetet, más diplomáciai vezetőket és konzulokat érintő, valamint olyan ügyekben, melyekben az egyik fél egy állam, a Legfelsőbb Bíróság eredeti joghatósággal bír. Egyéb fent említett ügyekben a Legfelsőbb Bíróság fellebbezési hatáskörrel bír mind jog-, mind ténykérdések tekintetében; a kivételeket és a részletes szabályozást a Kongresszus állapítja meg.” "The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority; -to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls; -to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction; -to Controversies to which the United States shall be a Party; -to Controversies between two or more States; —between a State and Citizens of another State; -between Citizens of different States; —between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, Citizens or Subjects.

⁶⁶ 5 U.S. 137, 1 Cranch 137, 2 L. Ed. 60 (1803), <http://www.lawnix.com/cases/marbury-madison.html>

⁶⁷ Magyary Zoltán: Amerikai Államelmélet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1934. 227.o.

⁶⁸ Gallai Sándor: A Legfelsőbb Bíróság szerepe az Egyesült Államokban. Jogtudományi Közöny, 1994/2 63-82.o

nagy kompromisszum (Great Compromise vagy Connecticut Compromise), amely szerint a majdani kétkamarás kongresszus képviselőháznak nevezett alsóházában lakosságuk lélekszámával arányos, a szenátusnak elkeresztelt felsőházban pedig azonos számú képviselővel rendelkezzenek a tagállamok. A lakosok számának növekedése miatt az 1920-as évekre a képviselőház működőképességét veszélyeztetően nagy létszámúvá vált, ezért 1929-ben a kongresszus törvényt fogadott el, amely 435 főben állapította meg a képviselők létszámát, amelynek eredményeként a továbbiakban csak a képviselők által reprezentált állampolgárok száma változhat.⁶⁹ A képviselőház üléseit a hagyomány szerint a többségi párt által kijelölt házelnök (Speaker of the House) vezeti.

A kongresszus második kamarája a hatéves periódusokra választott szenátus, amelyben a szenátorok egyharmada két évente cserélődik. A szenátusba eredetileg két-két szenátort küldhettek a tagállamok törvényhozói, majd az 1913. évi, 17. alkotmány kiegészítést követően a szenátorok is választással nyerik el tisztségüket. A szenátus üléseit az Alkotmány szerint, az Egyesült Államok alelnöke vezeti. Ez az alelnöknek ez az egyetlen önálló jogköre, amelyet valójában nem gyakorol, hanem helyette a szenátus üléseinek „ideiglenes” vezetésére létrehozott President Pro Tempore jár el.

A végrehajtó hatalom

Az Alkotmány II. cikkelye a végrehajtó hatalmat egy személyben az Amerikai Egyesült Államok elnökére, illetve helyettesére, az önálló végrehajtó jogosítványokkal nem rendelkező alelnökre ruházza, ugyanakkor a végrehajtó hatalom szervezetéről nem rendelkezik. Az egyszemélyi végrehajtó hatalom eredete a gyarmati kor rendszerén alapul, amelyben az anyaország az egyes alapítóleveleket a gyarmatok egy részében egy konkrét személy, máshol egy gazdasági társaság kapta,⁷⁰ majd a XVIII. században a gyarmatok újrászervezése során, az anyaország által kinevezett és a birodalom érdekeit képviselő vezetőt már kormányzóknak hívták. Rhode Islanden és Connecticutban a kormányzót választották, bár ők is csak királyi megerősítéssel foglalhatták el pozíciójukat. A független államhatalom elveinek kidolgozása során érthető lett volna az a kormányzói tisztség, mint a végrehajtó hatalom egyszemélyes intézményének elvetése, mint ahogyan erre volt is törekvés. Végül azonban a konvenció egy egyedülállóan erős elnöki intézmény megvalósítása mellett döntött. Ennek oka „elsősorban

⁶⁹ Jelenleg egy képviselő átlagosan kb. ötszázezer állampolgárt reprezentál

⁷⁰ egyes tagállamok a mai napig az ő nevüket őrzik

George Washington személyében keresendő. Sokak szerint nyilvánvaló, hogy az alkotmány II. cikkelye George Washingtonról, a függetlenségi háborút megnyerő tábornokról szól, aki személyében reprezentálta az Amerikai Egyesült Államokat, egyben garanciát jelentett az önkénytől tartó és irtózó radikális szabadságpártiak szemében is.”⁷¹

A bírói hatalom

Az Alkotmány III. cikke rendelkezik a bírói hatalomról, amelynek 1. §-a szerint az igazságszolgáltató hatalmat a Legfelsőbb Bíróság testesíti meg. A Kongresszus felhatalmazást kapott a szövetségi szintű bíróságok rendszerének törvénnyel történő megalkotására, amely hatáskörének eleget téve, 1789-ben megalkotta az első bíróságról szóló törvényt. A tagállamok a bírói szervezetüket önállóan állapítják meg.

A szövetségi bírósági rendszer három fokozatú, első fokon a kerületi bíróságok ítéleznek (district courts), amely döntés ellen – korlátozott körben – a szövetségi fellebbviteli bíróságoknál (court of appeals) lehet jogorvoslattal élni. A harmadik szinten a kiemelkedő tekintéllyel rendelkező, nyolc főbíróból és egy elnökből álló Legfelsőbb Bíróság áll. A Legfelsőbb Bíróság a szövetségi igazságszolgáltatási rendszerének végső döntési fóruma volt 1891-ig, a szövetségi fellebbviteli bíróságok felállításáig, majd az 1911. évi és az 1925. évi bírósági törvények tovább szűkítették a Legfelsőbb Bíróság elé vihető ügyek körét, sőt az utóbbi biztosította számára azt is, hogy indoklás nélkül visszautasítson bármely, felülvizsgálni kért ügyet.

Az általános hatáskörű bíróságok mellett léteznek speciális hatáskörűek is, mint például az adóügyi bíróság, a nemzetközi kereskedelmi bíróság, a szabadalmi ügyek fellebbviteli bírósága.

A szövetségi szintű Magistrate Bíróságot⁷² az 1973-ban a megbízotti rendszerből hozták létre. A megbízottakat korábban a szövetségi bíróságok a szövetségi területen elkövetett kihágások tárgyalására alkalmazták, mégpedig a büntett miatt indult eljárásokban a körözések, az óvadék kérdésében való döntés és az induló eljárások megvizsgálására.

⁷¹ Képes György: Az amerikai állammodell. Az Egyesült Államok alkotmányának alapelvei. Forrás: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_amerikai_allammodell_az_egyesult_allamok_alkotmanyanak_alapelvei/ (letöltés: 2014. május 19.)

⁷² The office of United States magistrate judge was established by the Federal Magistrates Act of 1968.^[5] (Pub.L. 90–578, 82 Stat. 1107 (1968), codified as amended at 28 U.S.C. § 604, 631–631, and 18 U.S.C. §§ 3401–3402)

A Szövetségi Magisztrátusi Törvényt a Kongresszus 1968-ban fogadta el, abból a célból, hogy egy olyan szövetségi igazságügyi hivatalt hozzon létre, amely a megbízottak korábbi hatáskörét is ellátva, a kerületi ügyészi hivatalokat polgári és büntetőügyben lévő ügyterhét csökkentse különböző feladatok teljesítése útján. 1979-ben a Kongresszus kiterjesztette a Magisztrátusi Bíróság hatáskörét a szövetségi bíróságok területén elkövetett minden vétség elbírálására. A magisztrátus elnevezést pedig 1990-ben magisztrátus bíróra változtatták, amely a folyamatosan növekvő fontosságát szimbolizálta.

Az elmúlt több mint 40 évben a magisztrátusi bírói rendszer igen jól betölti a szerepét a szövetségi bíróságok munkaterheinek csökkenését eredményezve. A jogtudomány egyes képviselői kritizálják a magisztrátusi bírók folyamatosan növekvő hatáskörét, elsődlegesen arra hivatkozással, hogy tisztségüket a bírákétól eltérően töltik be, azaz nem az Elnök választja a Szenátus jóváhagyásával. A választásuk – ideértve a jogászokat és legalább kettő nem jogászt – a képzettségük, gyakorlatuk, a bírósági rendszerről való ismeretük és személyi jellemzők alapján nyilvános hirdetésre adott pályázat eredményeként történik. A magisztrátusi bírók messze alacsonyabb fizetésért és egyéb juttatásokért dolgoznak, mint a szövetségi bíróságok bírái.

A magisztrátusi bírók azokban a hatáskörökben járnak el, amelyeket a kerületi bírói hivatalok delegálnak a számukra. Eljárásuk során a kerületi bíróságokra irányadó szabályokat alkalmazzák. A büntetőeljárásokban teljes hatáskört gyakorolnak, a vétségek és kihágások miatt indult ügyekben azzal, hogy az elmarasztaló ítélet ellen a kerületi ügyészhez lehet fellebbezni. A magisztrátusi bíró azonban dönthet úgy is, hogy az ügyet nem tárgyalja, hanem átteszi a kerületi bírói hivatalhoz, ilyen döntést ügyész által kellőképpen megindokolt kérelmére is hozhat. Feladatai közé tartozik még – mind büntető mind vétségi ügyekben – az elfogatóparancs kibocsátása, mind a folyamatban lévő eljárás során, mind a büntetés végrehajtása érdekében, továbbá idézések kibocsátása, feljelentések befogadása, meghallgatások foganatosítása előzetes letartóztatás kérdésében. Az előzetes fogvatartás kérdésében történő meghallgatás során dönt az óvadék nyújtásának megengedhetőségéről és annak mértékéről. Közreműködik az eskü alatt tett vallomás felvételében, vizsgálja a kiadatási eljárásokat és bizonyítás felvételi meghallgatásokat tart a törvényellenes bizonyíték kérdésében benyújtott panaszok kapcsán, majd ezt követően javaslatot tesz a bizonyíték

elfogadhatóságáról a kerületi bírónak. Ezen túlmenően az ülnök kiválasztási eljárást (voir dire) is lefolytathat, amennyiben valamely fél nem kifogásolja.⁷³

A szövetségi bírákat az USA elnöke nevezi ki a szenátus jóváhagyásával, és elvileg életük végéig történő hivatalgyakorlást jelent. Elmozdításuk egyetlen lehetséges módja az úgynevezett „impeachment” eljárás. A bírákat tiszteletdíj illeti meg, amelyet hivatali idejük alatt nem lehet csökkenteni. A függetlenségük tehát elmozdíthatatlanság és megfelelő tiszteletdíj útján is biztosított.

Az USA tagállamainak bírósági rendszere a szövetségi igazságszolgáltatási rendszerhez hasonlóan az államok legtöbbszörében háromfokozatú. Minden államnak megvan a maga legfelsőbb bírósága, amelyet Supreme Courtnak vagy Supreme Tribunalnak neveznek. A kisebb jelentőségű ügyekben, az általában városi, olykor területi (county) szinten szervezett, ún. municipiális bíróságok – más néven magiszterek - járnak el. A kisebb jelentőségű ügyek típusát is maguk a városok határozzák meg. Általánosságban ide tartoznak a vétségi ügyek, a közlekedési ügyek, avagy más módon történő meghatározással is találkozunk: azon vétségi ügyek, ahol a maximálisan kiszabható szabadságelvonás hat hónap és/vagy ezer dollár pénzbüntetés (Las Vegas joggyakorlata). A municipális bíróságok gyakran rendelkeznek felhatalmazással bármely ügyben történő panasz (feljelentés) felvételére, avagy büntett miatt indult eljárásokban előzetes meghallgatások végrehajtására. A municipiális bíróságok bírái általában választással kerülnek a hivatalukba. A jogi diploma, szinte mindenütt feltétel, a jogi gyakorlat és az ügyészi múlt a felmérések szerint előnyt jelent a választók szemében.

A magasabb szintű bírákat az államok jelentős részében a kormányzó nevezi ki a törvényhozás egészének vagy felsőházának jóváhagyásával, de előfordul az is, hogy ezen bírák is választással nyerik el a bírói tisztséget.

⁷³ A Legfelsőbb Bíróság a magisztrátusi bíróságok ülnök kiválasztási hatáskörére vonatkozó álláspontját a Peretz v. United States ügyben fejtette ki 1991-ben.

<http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=search&court=US&case=/us/501/923.html>
(letöltés: 2014. május 19.)

Az államhatalmi ágak egymáshoz való viszonya sajátos módon került kialakításra, amelyet fékek és ellensúlyok (checks and balances) rendszerének neveznek. Célja, hogy minden hatalmi ág megfelelő eszközzel rendelkezzen a többi megfékezésére, hogy a hatalmi ágak között szükségképpen kialakuló versengése ne eredményezhesse valamelyik többi fölé emelkedését és biztosítsa a klasszikus hatalmi ágak, a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom elválasztása, önálló, zavartalan működését. A kongresszus az ún. impeachment⁷⁴ eljárás útján az elnökkel szemben gyakorolhat közjogi felelősségre vonást, az elnök viszont egyes esetekben megvétózhatja a kongresszus döntéseit. A Kongresszus egyetértése szükséges a bírósági szervezet kialakításához, a bíróságok azonban normakontrollt gyakorolhatnak a kongresszus által hozott törvények felett.⁷⁵ Az elnök nevezi ki a bírákat, s a bíróság pedig a végrehajtó hatalom intézkedéseit is felülvizsgálhatja.

Mivel az elnöknek „a checks and balances alapján megvannak az eszközei a kongresszussal szembeni fellépésre, és a törvényhozással szemben – az európai megoldásokkal ellentétben – nincs politikai felelőssége, az elnök mind hatáskörét, mind pedig tényleges hatalmát tekintve különleges tényező Amerikában. A végrehajtó hatalom fejeként csak a népnek tartozik elszámolással, a politikai gyakorlat szerint – egy-két különleges esetet leszámítva – hivatali ideje alatt lényegében sérthetetlen, és alkotmányos vagy politikai eszközökkel éppen a néptől eredeztetett hatalma, illetve hagyományosan erős pozíciója miatt a nemritkán ellenpárti többségű kongresszussal szemben is véghez tudja vinni akaratát”.⁷⁶

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy az EJEE szerinti független bíróság követelményének, mind a magyar, mind az amerikai rendszer teljes egészében megfelel.

⁷⁴ Az eljárás során a Kongresszus felsőháza dönt a köztisztviselők hivatalukhoz méltatlan magatartása miatt indított eljárásokban, és az alsóház vádhatóságként funkcionál. Ez alól az Egyesült Államok elnöke sem élvez mentességet, sőt, ez az egyetlen procedúra, ahol felelősségét hivatali ideje alatt ki lehet mondani. A közjogi felelősség megállapítása eredményeként a köztisztviselőt megfosztja a hivatalától, aki ezt követően rendes bíróság elé bocsátható. Az eljárás során a felsőházban az elnöki tiszttel ilyenkor a Legfelsőbb Bíróság főbírája tölti be. Elnökkel szemben eddig két impeachment eljárás volt, az egyik 1868-ban Andrew Johnst ellen, akit nem talált bűnösnek a szenátus, a másik a Watergate-ügy kapcsán 1974-ben Richard Nixon ellen volt várható, aki azonban, megelőzve a várható hivatalvesztést, inkább önként lemondott tisztségéről.

⁷⁵ ld. Marbury v. Madison ügy

⁷⁶ i.m. Képes György

2.2.1.3. A bírói úthoz való jog

A strasbourgi bíróság gyakorlata a jogalap hiányában történő bírói út elvonását alapvetően polgári jogi jogügyletekre kiterjedően értelmezi. Nem jelenti a 6. cikk (1) bekezdés sérelmét ugyanis az, hogy valakinek nincs joga arra, hogy más ellen büntetőeljárást indítson.

E jog értékeléséhez tartoznak a kötelező jogi képviselet azon esetei is, amikor valamely bírósági eljárási cselekményt a belső jogszabályok szerint kizárólag jogi képviselő útján lehet teljesíteni, azaz kötelező az ügyvédi képviselet, mint például Nagy Britanniában a fellebbviteli eljárásokban. Ha rászorultság esetén nem biztosítja az állam az ingyenes képviseletet, megvalósulhat a bírói úthoz való jog megsértése. Magyarországon kötelező védői közreműködéshez kötött a pótmagánvádló fellépése. Amennyiben tehát a pótmagánvádló fellépéséhez, rászorultsága esetén nem biztosítjuk az ingyenes védőt számára, úgy elmarasztaláshoz vezethet. Megjegyzendő azonban, hogy az eleve reménytelen eljárásokban (márpedig a pótmagánvádlói eljárás szinte mindegyike ilyen) az ingyenes jogi képviselet lehetőségének hiánya általában nem jelent egyezmény-sérelmet. A megfelelő bírói út hiánya állapítható meg abban az esetben is, ha a fiatalos vagy kóros elmeállapotú személy részére nem biztosít az állam szükség esetén ingyenes jogi képviseletet.

A bírói úthoz való jog másik összetevője a többfokú eljárásjoghoz való jog. Még 1985-ben leszögezte a bíróság, hogy az egyezmény alapján a tagállamok nem kötelesek többfokozatú eljárási rendszer létrehozására, amennyiben azonban ilyen létezik, úgy az egyezményben foglaltaknak a további fokozatok tekintetében is érvényesülni kell.

A bíróságot törvény útján kell létrehozni, azonban „törvény alatt lényegében bármilyen publikus jogszabályt értenek, nem ragaszkodnak tehát az egyes államok szerinti amúgy is különféle klasszifikációkhoz. A követelmény lényege, hogy a bíróság felől jogszabály rendelkezék, ne pedig a végrehajtó hatalom.”⁷⁷

Magyarországon a bírósági eljáráshoz való jogot az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdése deklaráálja, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Az Alaptörvény deklarációja konkrét formában a Be. 3. § (1) és (2) bekezdésében jelenik meg, amely alanyi jogként biztosítja a bírói úthoz való jogot, azaz „mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene

⁷⁷ Grád András: Kézikönyv a Strasbourgi Emberi Jogi Ítelkezéstről HVG_ORACKft. 2000. 177.o.

emelt vádról bíróság döntsön” és „bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.” Az igazságszolgáltatás bírói monopóliuma azonban nem érvényesül következetesen, a büntetőeljárás szabályai között vannak olyanok, amelyek az ügyészt hatalmazzák fel a bírósági döntéssel egyenértékű joghátrányokat alkalmazására:

- a) a feljelentés elutasításával (174. §) vagy a nyomozás megszüntetésével (190. §) egyidejűleg a terheltet az ügyész megrovásban részesítheti;
- b) csekélyebb súlyú ügyekben az ügyész a vádemelést mindenféle további szankció megállapítása nélkül teljes egészében mellőzheti (220. §);
- c) közvetítői eljárás során (221/A. §)
- d) a 222. § szerint az ügyész a terhelttel szemben a vádat elhalaszthatja és ez esetben az ügyésznek lehetősége van arra is, hogy vádelhalasztó határozatában a gyanúsítottat magatartási szabályok megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezze (225. §)
- e) a megállapodás az együttműködő gyanúsítottal nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdekből, és emiatt a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése [Be. 175. § (1) bek. és 192. § (1) bek.];
- f) a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése a fedett nyomozóval szemben [Be. 175. § (2) bek. és 192. § (2) bek.];
- g) kábítószerezés ügyben való megszüntetés [Be. 267. § (1) bek. i) pont];
- h) a bizonyítás mellőzése [Be. 306. §]

Végső soron azonban ilyen esetekben a terhelt részére biztosított a bírósághoz fordulás joga, illetve az, hogy a speciális ügyészi eljárásra csupán önkéntes közreműködése esetén kerülhet sor. Az alapelv sérelme tehát látszólagos, mivel bármely szankció alkalmazása esetén a terhelt a határozattal szemben panasszal élhet, amelynek eredményeként az eljárást le kell folytatni illetőleg vádat kell emelni. Megjegyzem, van olyan álláspont is, amely szerint a Be. 3. §-ának (2) bekezdése csak a büntetés bíróság általi követelményét tartalmazza, „amiből viszont az is következik, hogy az intézkedés alkalmazására már nem csupán bíróság jogosult.”⁷⁸

⁷⁸ Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2012. 80.o.

Valójában azonban a szabálysértési eljárásokban biztosított bírói út is ezen a követelményen alapul. A magyar jog megkülönbözteti például a pénzbüntetést és a pénzbírságot, lényegében azonban büntetéssel fenyegetett norma megsértése miatti joghátrány alkalmazásáról van szó, ezáltal a bírói út igénybe vételének lehetőségét biztosítani kell, mind tény, mind jogkérdésben,⁷⁹ habár a ténykérdés tekintetében elegendő az államigazgatási szerv döntésének hatályon kívül helyezésére való jogosítvány, amint azt az EJEB a *Bryan v. The United Kingdom* ítéletében megállapította.⁸⁰

Valós sérelemnek vélem azonban, az Európai Ügyészi Hivatal jelen tervezeti formájában történő létrehozása esetén, az Európai Ügyésznek a Javaslat⁸¹ 29. cikke szerinti jogköre, amely szerint, az Európai Ügyész – függetlenül attól, hogy a bűncselekményt az elkövető bünszövetségben vagy üzletszerűen követte el – lemondhat a büntetőigény érvényesítéséről és az eljárást megszüntetheti, amennyiben a kárt az elkövető megtéríti és az Európai Ügyész által javasolt összegű pénzbüntetést is megfizeti, az Európai Ügyész jogerősen megszünteti az eljárást. Bár a Javaslat formailag nem mondja ki, de ez egy tipikus angolszász típusú vádalku, annak is a büntetési alku (sentence bargaining) típusa – de bírói jóváhagyás nélkül⁸². Az Európai Ügyész és az elkövető közötti ilyen megállapodás egyrészt sérti az elkövető bírói úthoz való jogát, ugyanakkor sérti az állam büntetőigényének érvényesítéséhez való jogát és felmerül az Alaptörvény XVIII. cikkének (2) bekezdésében deklarált ártatlanság vélelmének sérelme is⁸³, abban a tekintetben, hogy a terhelt bűnösségét nem bíróság állapítja meg. A bírói úthoz való jog sérelme esetleg még védhető azzal, hogy a büntetőeljárás rendszerek közeledése miatt az inkvizitórius rendszerekben is egyre nagyobb súlyt kap a felek (terhelt és ügyész) rendelkezési joga, másrészt az EJEB joggyakorlatával sem ellentétes, hogy bizonyos esetekben az ügyészi ügydöntő határozatok quasi bírói döntéseknek tekintendők. Az állam a büntetőjogi igényének érvényesítésétől való megfosztása – különösen annak tükrében, hogy az Európai Ügyésznek abban az esetben is joga van az eljárást megszüntetni, amikor a magyar jogszabályok szerint a bíróságnak kötelezően büntetést kellene kiszabni – azonban valós sérelmet jelent. Ha abból indulunk ki, hogy az alapelvek a terhelti jogok érvényesülését

⁷⁹ Ld. pl. *Lauko v. Slovakia* ítélet 1998. szeptember 2.

⁸⁰ *Bryan v. the United Kingdom* ítélet, 22 November 1995, Series A no. 335-A

⁸¹ COM(2013)534

⁸² lásd bővebben: Hajdu Magdolna: Gondolatok és kérdések az Európai Ügyészi Hivatal létrehozása kapcsán. *Magyar Jog* 2014.11.

⁸³ Alaptörvény XVIII. cikk (2) „Senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”

hivatottak biztosítani, akkor az állam büntetőigényének sérelmét nem alapelv sérelemnek, hanem az állami szuverenitás sérelmeként fogalmazhatjuk meg.

Az akkuzatórius eljárási rendszerekben, illetőleg mindazon vegyes rendszerekben, ahol a terhelt és az ügyész között bármiféle megállapodás megengedett, ennek bírói kontrollja biztosított. Az Európai Ügyész azonban saját hatáskörében dönthet az eljárás megszüntetéséről és ennek feltételeiről, amely hatáskör garanciális szabályok sérelmének lehetőségét hordozza magában.

A bírói úthoz való joggal szorosan összefügg a hivatalból való eljárás elve, amelyet az EEJE 6. cikke értelemszerűen nem tartalmaz, hiszen az Európa Tanács tagállamai között mindkét büntetőeljárási rendszer képviselői jelen vannak.

A büntetőeljárási rendszerek összehasonlításakor elsők között említjük, hogy míg legalitás és az officialitás alapelve az inkvizitórius típusú, addig az oportunitás elve, az ügyész diszkrecionális vádemelési joga az akkuzatórius típusú rendszereket jellemzi. Általánosan elfogadott álláspont szerint, a legalitás a büntetőeljárásban az a követelmény, hogy az arra hivatott szervek minden bűncselekményt derítsenek fel és biztosítsák a büntetőtörvények alkalmazását. Az pedig, hogy ez a tevékenység a hatóságok feladata, az officialitás elvéből fakad. A legalitás tehát a törvényesség elve, míg az officialitás az eljárás hivatalból való megindításának és lefolytatásának követelménye.⁸⁴ Más megfogalmazással élve, „a hivatalból történő eljárást két fogalommal, a legalitás és az officialitás fogalmával szokás jelölni. A két oldal elhatárolása legvilágosabban a jogok és köteleességek alóli kivételekkel szemléltethető.” A legalitás azt a kötelezettséget tartalmazza, hogy bűncselekmény gyanúja esetén érvényesíteni kell az állam büntetőjogi igényét, amely alóli kivételként határozható meg az oportunitás, az officialitás pedig jog, amellyel az állam felruházza az igazságszolgáltatás szerveit a büntetőjogi igényének az érvényesítésére bűncselekmény alapos gyanúja esetén, amely alól kivétel a feljelentéshez, a magánindítványhoz és a kívánathoz való jog.⁸⁵

Az eljárási rendszerek közeledése miatt napjainkban azonban ez már inkább úgy fogalmazható meg, hogy valamely alapelvet jellemző eljárási megoldások vannak túlsúlyban, az alapelvek tiszta formájukban ugyanis már egyik rendszerben sem érvényesülnek - főként, ha azt az álláspontot fogadjuk el, hogy a hivatalból való eljárás elve, amely mind a legalitás,

⁸⁴ Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 115. oldal

⁸⁵ Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. 46-47.o.

mind az officialitás elvét magában foglalja, a büntetőeljárás minden szakaszára kiterjed⁸⁶ - ugyanis „az officialitás elve azt jelenti, hogy az igazságszolgáltatásban közreműködő szervek (nyomozóhatóság, ügyészség, bíróság) eljárásához nincs szükség más (ezeken kívüli) személyek, szervezetek hatóságok hozzájárulására.⁸⁷ A fenti állítást akkor is helytállónak gondolom, ha azt az álláspontot fogadjuk el, hogy a hivatalból való eljárás elvét a bírósági eljárásra már indokolatlan kiterjeszteni, mert a bíróság nem hivatalból, hanem ügyészi vád alapján jár el.⁸⁸

Egyetértve e megállapítással, utalni kell arra is, hogy az állam büntetőjogi igényének ügyész általi érvényesítésének további korlátját jelentik a vádmonopólium megtörését jelentő magánvád és pótmagánvád intézményei is.

A sértett által emelhető pótmagánvád nem előzmény nélküli a magyar büntető eljárási jog történetében. A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk is ismerte már, és e törvény rendelkezésének lényege szerint azokban az esetekben, amikor a vádemelés joga az ügyészt illette meg, de az megtagadta a vádemelést, avagy bár a vádemelésre sor került, de az ügyész a vádat elejtette, a sértett átvehette ezen ügyészi jogosultságokat. Előfordulhat ugyanis, hogy a közvádló „nem emel vádat vagy az emelt vádat parancsoló ok nélkül elejti és ekkor mulasztása, illetőleg a helytelen vádelejtés teljesen útját fogja vágni a büntető igazságszolgáltatás menetének”.⁸⁹ A törvény csak a sértett számára ad lehetőséget a pótmagánvád emelésére, azaz, ha a bűncselekmény jellege folytán nincs olyan személy (természetes személy, jogi személy, gazdálkodó szervezet, stb.) akinek a bűncselekmény konkrétan sértette vagy veszélyeztette a jogát vagy jogos érdekét pótmagánvádnak nincs helye. „A sértett pedig – pótmagánvádlóként – büntetőjogi igényét akkor érvényesítheti, ha passzív alanya a bűncselekménynek vagy a tényállás eredményt tartalmaz. Ugyanakkor minden olyan esetben, amikor nem a sértett, hanem más személy tesz feljelentést, a feljelentő pótmagánvád emelésére nem jogosult.”⁹⁰

⁸⁶ u.o.

⁸⁷ Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2012. 82.o.

⁸⁸ Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris, Budapest, 2000. 119. o.

⁸⁹ Balogh Jenő-Edvi Illés Károly-Vargha Ferenc.: A bünvádi perrendtartás magyarázata. Budapest, 1910. Grill Károly Könyvkiadó 309. old. – idézi Belovics Ervin: A pótmagánvádlói fellépés sajátosságai a magyar büntető eljárásban *Annals of the Timisoara West University Law, Series 1, pp. 5-17 (2012)*

⁹⁰ Belovics Ervin: A pótmagánvádlói fellépés sajátosságai a magyar büntető eljárásban *Annals of the Timisoara West University Law, Series 1, pp. 5-17 (2012)* .

A feljelentéshez való jogot - egyes esetekben kötelezettséget - a Be. 171. §-a tartalmazza. Amennyiben akár a feljelentés eredményeként, akár hivatalos tudomásszerzés esetén bűncselekmény elkövetése a hatóság tudomására jut - és nincs helye a feljelentés elutasításának, avagy a feljelentés kiegészítésének - a nyomozást el kell rendelni. E kötelezettség a Be. 170.§-ának (3) bekezdéséből⁹¹ következik. A sértettnek tehát – a magánvádas és pótmagánvádas eljárások kivételével – nincs lehetősége a továbbiakban a vádról rendelkezni. Ez bár megfelel az officialitás elvének, azonban mint láttuk, az elv már több ponton csorbát szenvedett, így – a valós életviszonyokhoz igazodva megfontolandónak gondolom a sértetti rendelkezési jog kiterjesztését egyes enyhébb súlyú bűncselekményekre. Bár valójában létezik ezen cselekményekre megoldás a hatályos törvényünk szerint, nevezetesen a közvetítői eljárás, azonban hatékonysága messze elmarad az eredetileg elvárttól. A Legfőbb Ügyészség által, 2014-ben lefolytatott vizsgálata számos olyan eset tárt fel, amelyekben az vezetett a közvetítői eljárás kudarcához, hogy a sértett nem jelent meg a közvetítő által lefolytatott eljáráson, amelyet a hozzájárulása visszavonásának kell tekinteni, és a rendes eljárást folytatni. Holott, sok esetben mindössze arról volt szó, hogy a sértett olyan kissúlyúnak értékelte a sérelmére elkövetett bűncselekményt, hogy további időráfordítást nem ért meg számára. Az igazságszolgáltatási apparátus leterhelése helyett, ezen esetekben egyszerűen rendelkezési jogot lehetne biztosítani a sértett számára, amely mind az igazságszolgáltatásnak, mind a sértettnek idő és költségtakarékosságot eredményezne. Annak sem látnám akadályát, hogy a csekély tárgyi súlyú bűncselekmények és a hozzátartozó sérelmére elkövetett vagyon elleni bűncselekmények tekintetében pedig az előterjesztett magánindítvány⁹² visszavonható legyen, míg a nagyobb tárgyi súlyú személy elleni bűncselekményeknél, amennyiben a sértett megbocsátott, avagy bármely okból nem kívánja az eljárás folytatását, közvetítői eljárásra utalásra kerülhessen sor. A módosítások az állam büntetőjogi igényének érvényesítését háttérbe szorítva és a sértetti akaratnak nagyobb teret adna a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog érvényesülésének is.

⁹¹ „A nyomozás elrendeléséről a feljelentés megérkezésétől számított három napon belül kell határozni, feltéve, ha a feljelentést nem utasítják el, vagy a feljelentés kiegészítésére nincs szükség.”

⁹² *a kis tárgyi súlyú, személyes sérelmet okozó cselekmények a könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés], a magánlaksértés (Btk. 221. §), zaklatás (Btk. 222. §), magánitok megsértése (Btk. 223. §), levéltitok megsértése (Btk. 224. §), kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §), rágalmazás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 217. §) kivéve, ha rendvédelmi szerv tagja ellen követik el, kegyeltsértés (Btk. 228. §), a nagy tárgyi súlyú személyes sérelmet okozó magánindítványos cselekmények a szexuális kényszerítés alapesete [Btk 196. § (1) bekezdés], szexuális erőszak kisebb súlyú alakzata [Btk 197. § (1) bekezdés a) pont], valamint a szemérsértés enyhébb alakzata [Btk 205. § (3) bekezdés], a kapcsolati erőszak [Btk 212/A. § (1) bekezdés], a hozzátartozó sérelmére elkövetett vagyon elleni cselekmények a vagyon elleni bűncselekmények közül lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, illetve jármű önkényes elvétele.*

Az akkuzatórius rendszerben azonban – figyelemmel a rendelkezési jog elsőbbségére – a feljelentés jogát szükségképpen rendezni kell. Ez az Egyesült Államok jogában írott törvényként jelenik meg: a panasz a magisztrátusi bíró vagy amennyiben valamely okból nem áll rendelkezésre, valamely tagállami vagy helyi bírósági hivatalnok előtt, eskü alatt tett olyan írásbeli nyilatkozat, amely vádemelés alapjául szolgáló tényeket tartalmaz.⁹³ A panasznak olyan tényeket kell tartalmaznia, amelyekből bűncselekmény elkövetésének alapos gyanújára („probable cause”) lehet okszerű következtetést levonni.

Ugyanakkor, a közelmúlta jellemzően, olyan törvények kibocsátására is sor került szövetségi szinten, amelyek egyes intézményeket információ szolgáltatására köteleznek (pl. gyermekpornográfia). Ez lényegében a magyar jogban is ismert, feljelentési kötelezettségnek felel meg, következménye az eljárás kötelező megindítása.

A büntetőeljárás megindítása, azaz az idézés vagy elfogatóparancs kibocsátása a magisztrátusi bíró hatáskörébe tartozik. Egyes bűncselekmények tekintetében (pl. adójogszabályok megsértése⁹⁴) az ügyész is jogosult a panasz előterjesztésére.

Az ügyésznek a panasz/feljelentés elbírálása, illetőleg a további intézkedések megtétele körében, miként vádemelésig az egész eljárás alatt széles diszkrecionális jogköre van, amely az ügyészi eljárás elrendelésén vagy elutasításán túl kiterjed a cselekmény minősítése, vádalkuról szóló döntésre ideértve annak tartalmát is (plea agreement), a nolo contendere nyilatkozat elfogadására, eljárás megszüntetésére együttműködésért cserébe és a büntetés kiszabásban történő részvételre.

Amennyiben bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja jut a tudomására az alábbi intézkedéseket teheti meg:

- a) további vizsgálatok kérése vagy lefolytatása;
- b) büntetőeljárás megindítása vagy ajánlása;
- c) büntetőeljárás elutasítása és az ügy ügyészi megfontolás céljával másik ügyészi hivatalba továbbítása;
- d) büntetőeljárás elutasítása, és tárgyalás előtti elterelésre vagy más nem büntetőjogi intézkedésre utalása; vagy
- e) büntetőeljárás elutasítása anélkül, hogy más intézkedés történne.

⁹³ Title 18 U.S.C.A. Rule 3.

⁹⁴ 18 U.S.C. § 3045

A bűncselekmény gyanúja szintjének azonosnak kell lennie ahhoz, mint amely egy letartóztatási parancs vagy egy feljelentés alapján a terhelttel szemben, a kerületi bíróság meghallgatása céljából kiadott idézés kibocsátásához szükséges, amely megegyezik a vádтанács vádirattal szemben támasztott követelményeivel.

Annak megállapítására, hogy büntetőeljárás lefolytatásához fűződik-e szövetségi érdek az ügyésznek elsődlegesen az alábbi körülményeket kell megvizsgálnia⁹⁵:

- szövetségi bűnüldözési prioritásokat;
- a bűncselekmény természetét és súlyosságát;
- a büntetőeljárás lefolytatásának elrettentő (visszatartó) hatását;
- az elkövető vétkenességét és a bűncselekménnyel való kapcsolatát;
- az elkövető előéletét;
- az elkövető együttműködési hajlandóságát a nyomozással és más személyek vádemelésében; és
- a várható büntetés mértékét és más következményeket.

Kelemen⁹⁶ megfogalmazása szerint, az USA szövetségi és tagállami rendszerében is közös vonás, hogy ha az ügyész alapos okkal feltételezi, hogy adott személy meghatározott bűncselekményt követett el, teljes egészében az ő elhatározásán múlik, hogy emiatt vádat emel-e. Több bűncselekmény esetén nem szükséges mindegyikben vádat emelnie, és az sem kötelezi, hogy a lehetséges törvényi minősítések közül a legsúlyosabb minősítést alkalmazza. Ennek egyetlen korlátja van: nem szelektálhat nemzeti, vallási vagy más megkülönböztetés alapján. A bíróság pedig a vádelv alapján jár el: csak azokat a tényeket vizsgálhatja, amelyeket az ügyész elé terjeszt és csak azokban a bűncselekményekben állapíthatja meg a vádlott bűnösségét, amelyek ténybelileg a vád tárgyát képezik. Így például, ha emberöléses ügyben az ügyész nem tesz konkrét előterjesztést az ölési szándék ténybeli alapjaira, akkor a bíróság nem állapíthatja meg emberölésben a vádlott bűnösségét; ha a többszörösen büntetett előéletre vonatkozó adatokat nem terjeszti a bíróság elé az ügyész, akkor a bíróság nem minősíthet súlyosabban emiatt még akkor sem, ha hivatalos tudomása van a többszöri bűnismétlésről. Ugyanakkor a vádelejtés a bíróságot az USA-ban nem köti: az eljárás

⁹⁵ Principles of Federal Prosecution USAM Chapter 9-27.230

⁹⁶ Kelemen Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. Magyar Jog 1990. 10. sz. 860. o.

megszüntetése csak a bíróság engedélyével történhet (csak a bíróság szüntetheti meg az eljárást).

A büntetőeljárás megindításához szükséges felsorolt körülményeket a szövetségi ügyészségről szóló irányelv egyes rendelkezéseihez fűzött magyarázatok tartalmazzák, előrebocsátva, hogy nem minden esetben merül fel mindig minden vizsgálendő körülmény.

Az irányelv szerint tehát, a büntetőeljárás megindítása tárgyában való döntéshez az alábbi körülményeket kell mérlegelni:

- Szövetségi bűnüldözési prioritások

A szövetségi bűnüldözés erőforrásai nem teszik lehetővé, hogy minden egyes bűncselekményben lefolytatásra kerüljön a büntetőeljárás. Annak érdekében, hogy e korlátozott erőforrásokkal a nemzeti bűnüldözés biztosítható legyen, a nyomozó és ügyészi szervek számára időszakonként a minisztérium prioritásokat bocsát ki, amelyek a szövetségi szintű igazságszolgáltatás figyelmének középpontjában állnak és hatékonyan lehet érvényre juttatni. Ezen túlmenően az ügyészeknek meg kell határozniuk saját prioritásukat, hogy az erőforrásaikat a helyi és regionális jellemzők figyelembe vételével. Az ügyészeknek az egyes ügyekben e prioritásokat szem előtt tartva kell döntenie a büntetőeljárás megindításáról.

- A bűncselekmény természete és súlyossága

Fontos, hogy a korlátozott erőforrásokat nem lehet felhasználni jelentéktelen ügyekre és olyanokra, amelyekben a jogsértés csupán technikai jellegű. Így a büntetőeljárások megindításához szükséges prioritásoknak megfelelőség mellett az ügyésznek mérlegelni kell a bűncselekmény természetét és súlyosságát is. Ez utóbbiaknál számos tényezőt kell figyelembe vennie, amelyek közül a legfontosabb a közösség és a sértett számára okozott sérelem súlya. Az, hogy a közösség és az egyén sérelme mekkora volt számos módon lehet mérlegelni, így gazdasági veszteség mértéke, köztulajdonban okozott kár nagysága, az állampolgároknak okozott testi sérülés jellege, avagy milyen mértékben sértette a személyek nyugalma és biztonságához való jogát. A gazdasági, fizikai és pszichológiai szempontokat a sértett vonatkozásában is mérlegelni kell, azaz a sértett korát, egészségi állapotát, valamint azt, hogy részben vagy egészben megtérült-e a kára. El kell kerülni azonban azt, hogy az elkövető vagy más úgy vélje, hogy pusztán a kompenzációval vagy kármegtérítéssel elkerülheti a büntetőeljárást.

- A büntetőeljárás lefolytatásának elrettentő (visszatartó) hatása

A büntetőeljárás egyik legfontosabb célja. Néhány bűncselekmény relatíve csekély súlyú, azonban több elkövető általi véghezvitele esetén fokozott veszélyt jelent a közösségre.

- Az elkövető vétkessége és a bűncselekménnyel való kapcsolata

Az elkövető bűnösségének mértékét és a bűncselekménnyel való kapcsolatát, valamint többes elkövetés esetén a bűncselekmény végrehajtásában betöltött szerepét akkor is vizsgálni kell, ha az ügyész számára a bizonyítékok rendelkezésre állnak. Így például, ha az elkövető szerepe csekély a megvalósításban, avagy méltányolható a motívuma és nincs más olyan körülmény, amely indokolná a bírósági eljárást, az ügyész fontolja meg, hogy vádemelés helyett az eljárás más módon történő befejezését.

- Az elkövető előélete

Az elkövető korábbi büntetése esetén az Iránymutatás inkább a vádemelés megfontolására ösztönzi az ügyészt. Ez esetben is vizsgálandónak tartja azonban az elkövető korábbi bűncselekményben betöltött szerepének, jelen bűncselekménnyel való esetleges kapcsolatának, jellegének vizsgálatát, valamint azt is, hogy a korábbi eljárásban az elkövető milyen mértékben volt a hatóságokkal együttműködő.

- Az elkövető együttműködési hajlandósága a nyomozással és más személyek vádemelésében

Általánosságban maga a bűnügyi hatóságokkal való együttműködés önmagában nem eredményezi a terhelt büntetőjogi felelősség alól való mentesülését. Néhány esetben azonban az elkövető hatékony együttműködése eredményezheti azt, hogy a vádemelés szövetségi érdekeit megelőzi. A terhelt együttműködésre irányuló szándékát és ennek lehetséges eljárásbeli következményei részletesen a vádalku körében kerülnek elemzésre.

- A várható büntetés mértékét és más következményeket

A vádemeléshez fűződő szövetségi érdekek megkívánják, hogy az ügyész a vádemelésről szóló döntés során vegye figyelembe azt, hogy a vádemelés eredményessége esetén milyen büntetés és más büntetőjogi joghátrány kerülne alkalmazásra, és ezek megfelelő arányban állnak-e, azaz indoklják-e az ügyész ráfordított idejét és erőfeszítéseit. Amennyiben például már más ügyben börtönbüntetését tölti vizsgálandó, hogy valóban olyan többletbüntetés

kiszabására kerülne sor az új eljárásban, amely a büntetés visszatartó hatását növeli. A próbaidő alatti elkövetés esetén megfontolandó, hogy a próbaidő megszüntetése iránti eljárást indítsa meg az ügyész, avagy az újabb vádemelést.

- A terhelt személyi körülményei

A vádemelésről szóló döntés során a terhelt személyi körülményei is fontosak lehetnek, így például a fiatal vagy idős kor, mentális állapot, de figyelembeveendő a döntés során az is, hogy a bűncselekményt az elkövető a munkáltatója sérelmére követte el, a pozíciójából adódó lehetőségeket kihasználva.

Általánosságban elmondható, hogy a vádemeléshez fűződő szövetségi érdeket mindig szem előtt kell tartani. Amennyiben az ügyben tagállami ügyészség is rendelkezik hatáskörrel a vádemelésre, akkor annak vádemeléshez fűződő érdekelttségét, hatékonyságát és az ezen eljárás szerinti várható büntetés és büntetőjogi joghátrány mértékét kell vizsgálni.

Az officialitás elvére épülő büntetőeljárési rendszereknél a fenti megfontolások szóba sem kerülhetnek, hiszen amennyiben bűncselekmény elkövetése a hatóság tudomására jut – és amennyiben a Be. 174. §-ában felsorolt nyomozás megtagadási okok egyike sem állapítható meg – a büntetőeljárást kötelező erővel meg kell indítani. Legalábbis ez az első gondolatunk. Közelebbről vizsgálva azonban már nem olyan egyértelmű e megállapítás, főként akkor, ha a két eljárási rendszer sajátosságait is figyelembe vesszük. Ez okból vonatkoztassunk el a nyomozati szaktól és az officialitás elvét kizárólag az ügyészi döntések lehetőségeire korlátozzuk. Ez esetben megállapíthatjuk, hogy a hatályos törvényünk is számtalan olyan intézményt tartalmaz, amelyek tekintetében az ügyészi mérlegeléstől függően kerül sor a vádemelésre. A bűncselekmény csekély súlya, a bűncselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka esetén vádemelés helyett az ügyész a terheltet megrovásban részesítheti. A megrovás lehetőségének a mérlegelésénél az ügyész az elkövető személyiségét is figyelembe veszi. Csekélyebb súlyú bűncselekmény esetén az ügyész a vádemelést mindenféle további szankció megállapítása nélkül teljes egészében mellőzheti, továbbá törvényi feltételek fennállása esetén, vádemeléssel alternatív intézkedéseket alkalmazhat, így az ügyet közvetítői eljárásra utalhatja, a terhelttel szemben a vádat elhalaszthatja. Lehetősége van továbbá arra, hogy megállapodást kössön az együttműködő gyanúsítottal nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdekből. A vádemeléssel alternatív intézmények

alkalmazhatósága során az ügyész a magyar eljárási szabályok szerint is mérlegelési körébe vonja a terhelt előéletét, az elkövetés körülményeit és a bűncselekmény jellegét.

Az elkövető fiatal korát a nagykorúsága eléréséig, valamint mentális állapotát azonban nem a vádemelésről szóló ügyészi mérlegelés körében, hanem törvényen alapuló kötelező erővel kell figyelembe venni.

Lényegében tehát kettő körülményt nem tehet vizsgálata tárgyává. Az egyik a terhelt idős kora, amelynek igen csekély a jelentősége, a másik, amely azonban már igen lényeges eltérő megfontolás az, hogy az igazságszolgáltatás érdeke, a költségek és a „befektetett erőfeszítések” oldaláról tekintve valóban megkívánja-e a vádemelést és a büntetőeljárás lefolytatását.

Nem jelenti azonban, hogy a büntetőeljárás megindításának megtagadása eredményeképp az elkövetett bűncselekmény szankció nélkül marad. Az ilyen ügyek túlnyomó többségében alternatív intézkedésekre kerül sor. Ilyen alternatív ügyészi intézkedés a különböző polgári és adminisztratív eljárások kezdeményezése, így például adóügyi eljárás, vámügyi eljárás, avagy más szakmai szervezethez (pl. bar association) fordulás. Az ügyésznek meg kell bizonyosodnia arról, hogy a hatóság vagy szakmai szervezet megkapta-e a jelzést, rendelkezésére áll-e a megfelelő szankció és megteszik-e a szükséges intézkedéseket. Ennek érdekében a jelzés eredményét figyelemmel kell kísérnie és szükség esetén segítséget kell nyújtania az eljáráshoz.

A magyar jogrendszer élesen elhatárolja a különböző jogágak eljárását és szankcióját, az eljárások olykor párhuzamosan is folyhatnak, így például a közigazgatási eljárásban kiszabott bírság nem akadályozza a büntetőeljárásnak és viszont.

A szövetségi szintű büntetőeljárások tekintetében tehát - a csekély jelentőségű ügyek, illetőleg a halmaztatban lévő ügyek kivételével – ha ezeket az alternatív eljárásokat is figyelembe vesszük, lényegében a magyar jogrendszerhez hasonló ex officio jelleg érvényesül.

2.2.1.4. A bíróság pártatlansága

A bíróság függetlenségének egyik oldala a hatalmi ágak szétválasztásának követelményén alapuló függetlenség, a másik oldala, amely tulajdonképpen már a pártatlanság kérdését is

felveti, a felektől való függetlenség és az egyes eljárási szakaszokhoz és megismételt eljáráshoz köthető kívánalom. A hatalmi ágak szétválasztásának elvét igen komolyan veszi az EJEB, a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás közötti bármely személyi átfedés általában elmarasztaló ítélethez vezet. A feleknek (a vádnak és a védelemnek) el kell ugyanis különülnie a bírói testülettől.

Az EJEB a pártatlanság megítélésénél egyrészt a szubjektív oldalt, azaz az eljáró bíró személyes meggyőződését, hozzáállását, másrészt objektív oldalként az elfogultság látszatának kiküszöbölésére is alkalmas tényleges garanciákat vizsgálja.

A szubjektív vizsgálat ritkán vezet elmarasztaláshoz, azonban az egyezményisérelem megállapításához vezethet (pl. ha a bíró a tárgyalótermen kívül a sajtónak adott nyilatkozata során tesz pártatlanságát megkérdőjelezhető kijelentést). A 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét jelenti az is, ha a nemzeti bíróság a kérelmező által bejelentett elfogultsági kifogást érdemben nem vizsgálja. Az a terhelt, akit a bíróság felmentett nem sérelmezheti az eljárás elfogultságát, továbbá akkor sem, ha a nemzeti hatóságok előtt elfogultsági kifogást egyáltalán nem jelentett be.

Jelentősen több eset merül fel az objektív mércével kapcsolatban. Ide tartoznak azon esetek, amikor egy bíró egyazon ügyben többször jár el (például első és másodfokon), az igazságszolgáltató és végrehajtó hatalom (ideértve a vádképviselőt) elkülönülésével, azaz a vizsgálóbíró hatáskörével kapcsolatos kérdések, továbbá a tagállamok gyakorlatában a bíró kizárását eredményező körülmények.

Nem valósul meg sérelem, ha egyazon bíróságon az érintett két különböző ügyét egyazon bíró tárgyalja, valamint akkor sem, ha a terhelt távollétében már tárgyalták az ügyét, majd előkerülése után ugyanaz a személy-összetételű bírósági tanács dönt másodszor is az ügyében. Az elsőfokú döntésben részt vett bíró másodfokú érdemi döntésben való részvétele azonban már megalapozza az elmarasztalást, és hasonlóan elmarasztalást eredményezhet, ha az ügyben eljáró bíró korábban vizsgálóbíróként érdemi döntést hozott. Nyilvánvalóan nem lehet pártatlan az a bíróság, amelynek tagjai között az ügy sértettjei is helyet foglalhatnak.

Magyarországon a média nyilatkozatokkal összefüggésben felmerülő pártatlansági kételyt lényegében az igazságügyi hatóságoknál kötelezően kijelölt szóvivő intézménye kiküszöbölte.

Maradéktalanul megfelelünk annak a kívánalomnak is, hogy az ügyben nyomozási bíróként eljáró bíró az ügyet érdemben nem tárgyalhatja.

Az Amerikai Egyesült Államokban az igazságügyi hatóságok messzemenően tartózkodnak attól, hogy folyamatban lévő ügyben bármiféle nyilatkozatot tegyenek. Kiterjedt sajtókampány esetén a „fair” tárgyalás – a befolyásmentes esküdtek kiválaszthatóság érdekében – a bíró dönthet úgy, hogy a tárgyalást egy más kerületbe helyez át.

Az eljárási rendszerből adódóan nem merülhet fel olyan helyzet, hogy az előzetes eljárásban döntést hozó bíró és tárgyalási bíró személye azonos legyen.

2.2.2. Nyilvánosság elve

A nyilvánosság kérdéséhez az EJEB tulajdonképpen két esetkörrel foglalkozik. Egyrészt a tárgyalás mindenki, így például a média számára történő elérhetőségét, másrészt a terhelt tárgyaláson való részvételének jogát.

A tárgyalásoknak főszabályként nyilvánosnak kell lenniük, zárt tárgyalás méltányolható okból elrendelhető. Az állampolgárok tájékoztatáshoz való joga és a büntetőeljárás érdekei, illetve a felek méltányolható érdekei kényes egyensúlyban állnak egymással. Az Egyezményben részes tagállamok, miként Magyarország is, a zárt tárgyalások lehetséges eseteit és a médiának adható tájékoztatás lehetőségeit igyekeznek törvényi szinten jól behatárolni.

Magyarországon a büntetőeljárásban történő felvilágosításról és nyilvánosság tájékoztatásáról a Be. 74/A. és 74/B. §-ok rendelkeznek. A 74/A. § (3) bekezdése szerint, meg kell tagadni a sajtó számára a felvilágosítást, ha az a minősített adat védelmét sértené, vagy egyébként az eljárás eredményes lefolytatását veszélyeztetné. E szabály értelemszerűen a nyomozati szakra vonatkozik, a tárgyalás szakaszára a Be. 237. §-a vonatkozik.

A közvélemény tájékoztatásának másik lehetséges módja a média részvétele a nyilvános tárgyaláson. A bírósági tárgyalások nyilvánosak, [Be. 237. § (1) bekezdés] zárt tárgyalás elrendelésére csak törvényben [Be. 237. § (3) bekezdés] meghatározott esetekben kerülhet sor, azaz erkölcsi okból, az eljárásban részt vevő kiskorú védelme érdekében, az eljárásban részt vevő személyek vagy a tanú védelme érdekében, és a minősített adat védelme végett. A nyilvánosság kizárásáról a bíróság hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a tanú indítványára dönt.

A büntetőügy irataiba, függetlenül attól, hogy befejezett vagy folyamatban van, csak a törvény által arra feljogosított személy tekinthet be.

Általános értékelésként elmondható, hogy a hatóságok erre feljogosított tagjai nyilatkozattételük során jellemzően körültekintően, az ártatlanság vélelmének szem előtt tartásával járnak el.

Napjainkra az Amerikai Egyesült Államokban a sajtó- és szólásszabadság lehetséges korlátainak jól kialakult elvei és gyakorlata van az életviszonyok különböző területeire vonatkoztatva, így pl. tartalom miatti korlát, kormánytisztviselők szólásszabadsága, idő, hely és mód miatti korlátok, stb.⁹⁷ A számos jogesetből a legáltalánosabban hivatkozott a Schenk v. United States, 249 U.S. 47,52 (1919) eset, amely a következőként fogalmaz: a szólásszabadság legszigorúbb védelmezői sem támogatnák azt az embert, aki egy színházban hamisan tüzet kiabálva pánikot okoz... Minden ügyben az a kérdés, hogy a használt szavak ... okoznak-e egyértelmű és közvetlen veszélyt.⁹⁸ E klasszikus jogesetre alapítva a közlés tartalma miatti korlát számos bírói döntésben megjelenik, így például az állam felléphet a gyűlöletbeszéd ellen,⁹⁹ mindazon esetekben, ahol a kijelentések a béke megsértésének közvetlen veszélyét okozzák, vagy arra irányulnak. Anélkül, hogy a korlátokat tovább elemeznénk, bizonyossággal kijelenthető, hogy mindazon esetekben, ahol az interneten megjelenő adattartalmak - a becsületsértésen és a rágalalmazáson kívül, amelyek nem minősülnek bűncselekménynek, így csak polgári eljárás tárgyát képezhetik - más bűncselekmény megállapítására is alapot adhatnak.

Az Amerikai Egyesült Államokban a tárgyalás nyilvános és a nyilvánosság még a közérkölcset sértő vagy állambiztonsági érdekeket veszélyeztető ügyekben sem zárható ki.

A másik kérdéskör a terhelt tárgyaláson és ítélethirdetésen való részvételének joga. A tárgyaláson való részvétel jogáról – azaz, hogy ügyében ne történjen tárgyalás – „az érintett lemondhat akár kifejezetten, akár hallgatólagosan, e lemondásnak azonban valamennyi érintett vonatkozásában egyértelműnek kell lennie, és nem sérthet közérdeket.”¹⁰⁰

⁹⁷ Bővebben ld. Freedom of Speech and Press: Exceptions to the First Amendment, CRS report for Congress, 2009. október 16. www.crs.gov (letöltés: 2014. április 20.)

⁹⁸ u.o. „The most stringent protection of free speech would not protect a man in falsely shouting fire in a theatre and causing a panic. The question in every case is whether the words used ... create a clear and present danger.”

⁹⁹ Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568, 572 (1942)

¹⁰⁰ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről. HVG-ORAC, 2000, 189.o

Amennyiben a másodfokú bíróság csak jogkérdésben dönt, úgy a tárgyalás nyilvánossága nem kívánalom,¹⁰¹ amennyiben azonban a bíróság ténykérdések körében is az alapítélet felülbírálatára, és például új bizonyítékokat is a mérlegelési körébe von, ez az Egyezmény megsértésével járhat. A Magyarország ellen Kiss Sándor Lajos panasza alapján indult eljárásban¹⁰² annak ellenére állapította meg az EJEK, hogy a másodfokú bíróság nem vont be új bizonyítékot, azonban az EJEK arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügy jellegéből adódóan, valamint azon okból, hogy a másodfokú bíróság az ügy teljeskörű felülvizsgálata során a terhelt bűnösségének kérdését is elbírált, indokolt lett volna nyilvános tárgyalás tartása. Az ítélet indokolása szerint: „Továbbá, mivel fellebbezésében a kérelmező felmentését kérte, a Bíróság számára – a szóban forgó bűncselekmények természetére figyelemmel – a szavahihetőség fontossága is felmerül. Következésképpen azok a megfontolások, amelyekre a Fővárosi Bíróság támaszkodott, alkalmasak voltak a kérelmező személyiségével és jellemével is kapcsolatos kérdések felvetésére, ezért a kérelmezőt közvetlenül meg kellett volna hallgatni (ld. fent hivatkozott *Kremzow*, § 67). A Bíróság azt is megjegyzi, hogy a kérelmező kifejezetten kérte, hogy a fellebbviteli bíróság nyilvános, szóbeli tárgyalást tartson.” (A Be. 2006. évi LI. törvény 153. §-a szerinti módosítása eredményeként – a hasonló esetek nyilvános ülésen történő elbírálásának kötelezettsége miatt – 2006. április 1-től ez már megfelel az EJEK által támasztott követelményeknek.)

Az EJEK joggyakorlata szerint tehát alapvető kívánalom a terhelt tárgyaláson történő részvételének biztosítása. A bíróságnak minden lehetséges intézkedést meg kell tenni a terhelt lakcímének, tartózkodási helyének a felkutatása végett és csak ennek eredménytelensége esetén nem lesz megállapítható a távollétében lezajlott eljárás 6. cikk 1. bekezdés sérelme.

A hatályos magyar büntetőeljárás törvény lehetővé teszi az ismeretlen helyen és a külföldön tartózkodó terhelt távollétében folytatható eljárást, sem a nyomozásnak, sem a vádemelésnek, sem a bírósági eljárásnak nem akadály a terhelt külföldi távolléte, illetőleg ismeretlen helyen tartózkodása. A garanciális szabály azonban, hogy előkerülése esetén lehetősége van – eljárási szaktól függően – a vád, avagy az ítélet vitatására, érvényesül.

¹⁰¹ Sutter v. Switzerland, 1994. február 22. Series A no 74.

¹⁰² Kiss Sándor Lajos v. Magyarország (26958/05. számú kérelem)

2.2.3. A büntetőeljárás ésszerű időtartama

„Az azonnali büntetés hasznosabb; mert minél kevesebb idő telik el a büntetés és a bűncselekmény között, annál erősebb és tartósabb lesz e két fogalom összekapcsolása, tehát úgy tartható, hogy a cselekménynek elkerülhetetlenül és szükségszerűen következménye lesz.” Beccaria¹⁰³

2.2.3.1. Ésszerű időtartam követelménye az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában

Az EJEB-hez érkező kérelmek jelentős hányadát az ésszerű időtartam sérelme miatti panaszok teszik ki. Magyarország ellen benyújtott kérelmek tekintetében is ezt állapíthatjuk meg, azaz az eljárás elhúzódása – ideértve az indokolatlanul hosszú személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést is – miatti eljárás kezdeményezések több mint kétharmada az ésszerű időtartam sérelmére hivatkozással történik.

Az ésszerű időtartam nem egy konkrétan meghatározott időintervallum, az EJEB mindig a konkrét egyedi ügyet vizsgálja. Vannak azonban olyan általános elvek, amelyek iránymutatásul szolgálnak. A büntetőeljárások tényleges időtartama csak kiinduló pont és a bíróság a hazai hatóságok mulasztását teszi a vizsgálat tárgyává. Az ésszerű időtartamnak való megfelelés megállapításához az alábbi körülményeket veszi figyelembe:

- a) „az ügy objektív bonyolultsága, komplexitása, esetleges egyéb olyan összetevői, amelyeknek az eljárás időtartamára számottevő befolyása lehet (például nemzetközi vonatkozások, nagyszámú peres fél, igen terjedelmes iratanyag stb.),
- b) a felek magatartása az eljárás során abban a tekintetben, hogy esetleges felróható magatartásukkal nem járultak-e hozzá maguk is az eljárás elhúzódásához (például indokolatlan távolmaradás a tárgyalásról, perbeli cselekmények késedelmes megtétele, alaptalan elfogultsági kifogások stb.),
- c) végül az érintett állam közhatalmi szerveinek saját magatartása abban a vonatkozásban, hogy mennyiben felelősek az eljárás elhúzódásáért (pl. találhatók-e

¹⁰³ Cesare Beccaria: Bűnök és büntetések. http://www.constitution.org/cb/crim_pun19.txt (letöltés: 2014. szeptember 15. napján)

hosszabb indokolatlan „lyukak”, amikor az ügyben huzamosabb időn át semmilyen érdemi lépés nem történt, nem késlekedtek-e indokolatlanul eljárási cselekményekkel stb.)”¹⁰⁴

Értelemszerűen, az erre alapozott kérelemhez nem szükséges megvárni az eljárás érdemi befejeződését, így a jogorvoslat kimerítésének kötelezettsége szabály alól kivételt képez.

Az eljárás kezdő időpontjának a bíróság azt tekinti, amikor a terhelt tudomására jut az ellene megindított eljárás (pl. gyanúsítottkénti kihallgatás, házkutatás, motozás, stb.) és az utolsó, az ügyet jogerősen eldöntő, érdemi bírósági döntésig tart.

Az eljárás hosszabb időtartamát indokolhatja az ügy bonyolultsága, azonban ha a bíróság indokolatlanul körülményes, az ügy megítélése szempontjából nem releváns, avagy már bizonyítottnak tekinthető körülmények tekintetében folytatott időigényes bizonyítást, a tagállam felelősségének a megállapítását eredményezi.¹⁰⁵

Az eljárás terheltjének bizonyíthatóan felróható magatartását az időhúzás tekintetében az EJEB figyelembe veszi (a fenti példát kiegészítve: a büntetőeljárás során megszökött, elrejtőzött), azonban az eljárás egésze szempontjából nem meghatározó késedelmek nem szolgálhatnak az érintett állam javára, amennyiben maga sem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Az eljárás elhúzódásának értékelésekor az EJEB a terhelt számára a nemzeti jog által biztosított jogorvoslati lehetőségek maradéktalan kihasználásából (pl. elfogultsági kifogások, bizonyítási indítványok) eredő időmúlást olyannak tekinti, amely nem róható a kormány terhére. „Ebben a vonatkozásban amiatt sem marasztalható el, hogy kihasználta a nemzeti jog által számára biztosított jogorvoslati lehetőségeket, például elfogultsági kifogások, vagy a bizonyítás módjára vonatkozó indítványok előterjesztését. Ugyanakkor az ezen cselekményekkel okozott késedelem nem róható az Állam terhére annak eldöntésekor, hogy az eljárás hossza meghaladta-e az “ésszerű időt”- mondta ki a Csanádi v. Magyarország ügyben. Bár maga az ügy végül is Magyarország elmarasztalásával végződött, mert bár „a bíróság rendszeres időközönként tárgyalást tartott, a Bíróság úgy véli, hogy a hazai bíróságok nem használták fel a rendelkezésükre álló időt arra, hogy az ügy mielőbbi lezárása érdekében felgyorsítsák az eljárást. Azt sem lehet megjegyezés nélkül hagyni, hogy a bíróságok nyolc év és kilenc hónap alatt sem voltak képesek ítéletet hozni.”

¹⁰⁴ Grád András: Kézikönyv a Strasbourgi Emberi Jogi Ítélezésről HVG-ORAC Kft. 2000. 211.o.

¹⁰⁵ Bock v. Németország (1989. február 22, A-149).

Nem eredményez a felelősség alól kimentést az igazságszolgáltatási szervek objektív körülményei, így például leterheltségére, bíróihiányra, adminisztrációs vagy technikai nehézségekre történő hivatkozás, mint ahogyan a jogszabályváltozások miatt bekövetkező késedelem sem. A büntetőügyben eljáró bármely hatóság egyetlen hosszabb inaktivitása vezethet arra az eredményre, hogy a kérelmező panaszát megalapozottnak találja az EJEB. A Santilli v. Olaszország¹⁰⁶ ügyben például az olasz bíróság közel két éves inaktivitása önmagában, míg a fentiekben hivatkozott Csanádi v. Magyarország ügyben, a bíróság egy évi inaktív periódusa más mulasztások mellett alapozta meg az elmarasztaló döntést.

A szakértők tevékenységéért a kirendelő bíróság a felelős, az érintett államot tehát e tekintetben felelősség terheli. Habár nem kimentési ok, azonban a felelősség súlyának a megállapításához azt is vizsgálja az EJEB, hogy a szakértői vélemény mielőbbi beszerzése érdekében tett-e intézkedéseket a bíróság (pl. felhívás, bíróság).

A hatályon kívül helyezések és új eljárásra utasítások időtartama az eljárás idejébe beszámítandó, így az olykor évekig húzódó megismételt eljárás nagy eséllyel az állam felelősségének megállapítását eredményezi.

Általánosságban megállapítható, hogy mint minden egyéb esetben, az ésszerű idő tekintetében is, gyakorlati jelentősége annak van, hogy az érintett állam milyen magatartást tanúsított az eljárás során, azaz a büntetőeljárás megfelelő időn belüli befejezése érdekében megtett-e minden szükséges intézkedést. Elismerve azt, hogy az eljárás elhúzódásának lehetnek objektív, de az állam felelőssége körébe tartozó oka, az EJEB kimentési oknak tekinti azt, ha a bíróság az ítéletében enyhébb büntetést/intézkedést alkalmaz a terhelttel szemben. Ennek azonban a bíróság ítéletéből konkrétan és egyértelműen ki kell derülnie, azaz, hogy a lecsökkentésre az eljárás elhúzódására tekintettel került sor.

Az EJEB tehát az eljárások számszerű időtartamát csak kiindulópontnak tekinti, az időszerűség követelményének be nem tartásával elkövetett egyezmény sérelem a konkrét esetekben megvalósult mulasztások eredményezik. Nézzünk erre néhány példát. Egy bonyolult, csőd büntett és csalás büntette miatt folyamatban volt ügyben az öt év kettő hónapi

¹⁰⁶ Santilli v. Italy 1991. február 19. A. 194-D

eljárást az EJEB nem tartotta indokolatlanul elhúzódnak¹⁰⁷, míg az emberölés büntette miatt indult eljárásban a tízévi és négy hónapot¹⁰⁸, az erőszakos közöszlés büntette miatt indult eljárásban a hat év kettő hónapot¹⁰⁹, a fegyveres rablás, bűnszervezetben részvétel és más bűncselekmények miatt indult eljárásban a hét évet¹¹⁰ egyezményesértőnek minősítette. Elmarasztaló döntés született, abban az esetben is, amikor egy ügynek a II. fokú bíróságtól a legfelsőbb bírósághoz való felterjesztése 15 hónapig tartott, egy I. fokú bírósági bíró 33 hónap alatt foglalta írásba egy ítéletét.

2.2.3.2. Eljárási határidők Magyarországon

Magyarország tekintetében az ésszerű eljárás követelményének érvényesülését e részben csak a határidők szempontjából vizsgálom. Az eljárás gyorsabb befejezését célzó eljárási intézményeket a II. fejezetben elemzem. Az ésszerű határidőn belüli elbírálás követelményét már az Alaptörvény is tartalmazza, amely jelentős eredmény a jogállamiság szempontjából. A magyar büntetőeljárásról szóló törvény számos esetben határoz meg határidőt eljárási cselekmények elvégzésére (Be. 176. §-a a nyomozás határidejére, a Be. 216. §-a a vádemelésre, Be. 262/B. § az eljárás elhúzódnása miatti kifogás elbírálására, a Be. 263. §-a a bírósági tárgyalás előkészítése keretében hozandó határozathozatalra, Be. 322. § (1) bekezdése a tárgyalás ítélet meghozatala és kihirdetése céljából történő elnapolására, stb.). A Be. 64. §-ának (1) bekezdése általános megfogalmazása szerint, „az egyes eljárási cselekmények teljesítésére nyitva álló időtartamot (határidő), illetve azt az időtartamot, amelynek két eljárási cselekmény között el kell telnie (időköz), a törvény határozza meg, és a határidőt a törvény alapján a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság állapítja meg.” A törvény által meghatározott időintervallumon belül, az eljáró hatóság maga dönt a határidőről.

A Be. több rendelkezést tartalmaz az eljárás gyorsítása érdekében a soron kívüli eljárás előírásával. A Be. 64/A. §-a szerint az eljárást soron kívül kell lefolytatni:

- ha a terhelt előzetes letartóztatásban van,
- a kiskorú sértett sérelmére elkövetett, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény miatt,

¹⁰⁷ Ringeisen v. Ausztria 1971. július 16. A sor 13

¹⁰⁸ Karanakis v. Görögország

¹⁰⁹ F. és M. v. Finnország

¹¹⁰ Bak v. Lengyelország

- a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt,
- a gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmény miatt,
- más, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, ha a kiskorú sértett érdeke
 - így különösen akkor, ha a sértett testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését a bűncselekmény jelentősen veszélyeztette, illetve ha a terhelt az eljárás lefolytatásakor is ellátja a sértett nevelését, felügyeletét vagy gondozását, vagy egyébként is a sértett környezetében él - a büntetőeljárás mielőbbi befejezését indokolja,
- a megismételt eljárásban,
- ha a terhelttel szemben távoltartást rendeltek el, ha a terhelt mentelmi jogát, illetve diplomáciai vagy a nemzetközi jogon alapuló más mentességét felfüggesztették,
- kiemelt jelentőségű ügyben,
- perújítási indítvány alapján elrendelt perújítási eljárásban, valamint
- az Országos Bírósági Hivatal elnökének határozata vagy a bíróság elnökének rendelkezése alapján.

A törvény azonban a soron kívüli eljárások tekintetében, a kiemelt jelentőségű ügyek kivételével, ahol az első tárgyalás kitűzésére három hónapon belüli időtartamot határoz meg a Be. 554/K. §-a, konkrét határidőt már nem állapít meg. „Ezek a rendelkezések ugyanakkor a gyakorlatban lex imperfectaként funkcionálnak, ugyanis egyrészt a Be. semmilyen konkrét előírást nem tartalmaz a soron kívüli eljárás lefolytatására (milyen eszközökkel kell a célt elérni stb.), másrészt a soron kívüliség követelményének megsértése nem jár semmilyen szankcióval.”¹¹¹ A büntetés kiszabása során értékelendő tényezőkről szóló BKv. 56. számú kollégiumi vélemény továbbra is tartalmazza azt, hogy enyhítő körülményként értékelendő, ha a bűncselekmény elkövetésétől az elbírálásig hosszabb idő telt el. Különös nyomatékúnak azonban csak azt tartja, hogy ha ez az időtartam megközelíti az elévülési időt. A soron kívüli eljárások időmúlására itt sem találunk visszacsatolást. A Bkv. rögzíti továbbá azt is, hogy amennyiben az időmúlást az elkövető maga idézte elő, akkor enyhítő körülményként ez nem értékelhető.

¹¹¹ Herke Csongor: A büntetőeljárás egyszerűsítése az új Alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk.) Magyarország új alkotmányossága. PTE-AJK, Pécs, 2011. 217. o.

Azon túlmenően, hogy az EJEB előtt számos olyan ügy folyt Magyarország ellen, amely „csak” a büntetőügyben eljáró hatóságok késedelme miatt került sor, néhány ügyben az időmúlást olyan ok is befolyásolta, amely esetlegesen jogszabály módosítással kiküszöbölhető lenne.

A Barta és Drajkó v. Magyarország ügyben¹¹² az adócsalás büntette és más bűncselekmények miatt hat év kettő hónapig, illetve a négy év kettő hónapig tartó eljárást egyezményesértőnek találta. A kérelmezők a panaszukban arra hivatkoztak, hogy a vádirat bíróságra érkezését követően három év múlva tűzte ki az első tárgyalást, és bár az eljárás elhúzódása miatt valóban nem terjesztettek elő kifogást, ennek oka azonban az volt, hogy nem tartották hatékony jogorvoslati jognak. Az EJEB ezen ítéletében részletesen elemezte a Be. 262/A. és 262/B. §-okban szabályozott, az eljárás elhúzódása miatt bejelenthető kifogást, amelyről azt állapította meg, hogy „mivel a büntetőeljárásról szóló törvény kiemelt jelentőségű ügytípusokat felsoroló 554/B.§ kivételével nem ír elő konkrét határidőt az első tárgyalás kitűzésére, a Bíróság úgy találja, hogy ezt a késedelmet a Be. 262/A. § szerinti panasz nem orvosolta volna.” Ennek kapcsán észrevételezte továbbá a Bíróság, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény az eljárás fontos szakaszaira, így különösen a nyomozás lezárására, a kiemelt jelentőségű ügyek kivételével a tárgyalás kitűzésére és általában az eljárás befejezésére, nem ír elő határidőket.

Magyarország elmarasztalásához vezetett több ügyben az ügyek egyesítése miatt bekövetkező késedelem. A Bessenyei v. Magyarország ügyben a nyomozás mintegy hat hónapon belül befejeződött, az első fokú ítéletig kettő év telt el. Az ítéletet a megyei bíróság hatályon kívül helyezte, majd az első fokú bíróság egy időközben érkezett vádirat alapján indult eljárással egyesítette. Ennek eredményeként az eljárás teljes hossza mintegy öt év lett, amely időtartamot az EJEB egyezményesértőnek talált.

Egyesítés hiányában is, önmagában a hatályon kívül helyezés és új eljárásra utalás az eljárás ésszerű időtartama tekintetében veszélyes helyzetet teremt. Több ügyben vezetett e körülmény az eljárás elhúzódásához és elmarasztaláshoz. Így például a Borsódy és mások v. Magyarország ügyben az üzletszerű kéjelgés elősegítése miatti büntetőeljárás első fokon kettő év kilenc hónap alatt befejeződött, majd a hatályon kívül helyezés eredményeként, tíz év kettő

¹¹² Barta és Drajkó v. Magyarország (35729/12. számú kérelem)

hónap lett az eljárás teljes időtartama. Az ügy további elgondolkodtató körülménye volt, hogy a megismételt eljárásban „fontos bizonyítékok – különösen egy, az ügyben nyomozó újságíró által készített hangfelvétel – elvesztek, s hogy a vád kulcsfontosságú tanúi közül néhányan egy romániai közjegyző előtt visszavonták vallomásukat.” Bár ezt a Bíróság csak megjegyezte az ítélet indokolásában, azzal, hogy ennek körülményeit nem vizsgálta, azonban az Egyezményesérelem megállapítása mellett, úgy értékelte, hogy „ezen események az eljárás elhúzódásával kapcsolatban állóknak tekinthetők. A Bíróság ezért úgy véli, hogy a kérelmezőknek előnyük származott az eljárás hosszából. Következésképpen a Bíróság meggyőződött arról, hogy a jogsértés megállapítása önmagában elegendő igazságos elégtételt jelent minden olyan nem vagyoni kár tekintetében, amelyet esetleg elszenvedtek.” Az indokolás érdekessége, hogy tagállami oldalon megjelent mulasztást - bizonyítékok elvesztése - nem értékeli a tagállam hátrányára (kártérítés fizetésétől való eltekintés).

A Bodor v. Magyarország ügyben a csempészet büntette miatt kilenc év hat hónapig folyamatban volt eljárást indokolatlanul hosszúnak tekintette. A Kormány arra hivatkozott, hogy „bár a rövidített indoklással ellátott ítélet nem tartalmazta kifejezetten az enyhítés okait, a Kormány felhívta a figyelmet, hogy az eljáró bíróságok enyhítő körülményként figyelembe szokták venni a büntetőeljárás elhúzódását. Tekintve, hogy a bűncselekményért, amely miatt a kérelmezőt elítélték, törvény szerint kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés járna, a kérelmező enyhe büntetését a büntetőeljárás elhúzódása miatti enyhítésnek köszönheti. Továbbá a Kormány utalt két másik vádlott ugyanezen eljárás során hozott, részletes indokolást tartalmazó ítéletére, melyekben a Kerületi Bíróság kifejezetten elismerte az eljárás elhúzódását”. Ennek ellenére az EJEB megállapította, hogy figyelemmel arra, hogy az ügyben a bíróság rövidített ítéletet hozott, „az enyhítés okai nem állapíthatók meg egyértelműen.” Nem elegendő tehát, hogy a vádlott társak ítéletében megjelent az eljárás elhúzódása miatti enyhébb büntetésre hivatkozás, ennek konkrétan az adott terhelt tekintetében is meg kell jelennie. A rövidített ítélet indokolási kötelezettségének magyar szabályozása ezért átgondolást igényelne. Az eljárás másik lényeges része az EJEB azon következetes álláspontjának a megjelenése, hogy az ésszerű időtartam megsértése miatt bejelentett panaszok elfogadhatóságához, vizsgálatához és az elmarasztaláshoz a belső jogorvoslati jog kimerítése nem feltétel. „Nem róható fel a kérelmezőnek, hogy nem nyújtott be fellebbezést az ítélet ellen, amely az eljárás további elhúzódásával járt volna. A Kormány kifogását tehát el kell utasítani.”

A fenti, példaszerűen kiragadott, de tipikusnak mondható ügyekből az alábbi következtetésekre juthatunk.

A hatályon kívül helyezett ügyek megismételt eljárására vonatkozó soronkívüliségét a hatályos büntetőeljárásról szóló törvényünk már tartalmazza. Gondot jelenthet azonban a soronkívüliség konkretizálásának hiánya.

A vádirat bírósághoz érkezését követő első tárgyalás kitűzésére (valamilyen) határidő megállapítása (visszaállítása) lenne szükséges.

Az ügyek egyesítése tekintetében úgy vélem, megfelelő eljárási szabályokkal rendelkezünk. Az egyesítések nagyobb száma, amely az eljárások elhúzódásához vezet gyakorta, inkább a kialakult gyakorlatban keresendő, azaz a bíróságok nem veszik kellőképp figyelembe a Be. 72. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezést, amely szerint „az ügyek egyesítését mellőzni kell, illetőleg az ügyeket el kell különíteni, ha a terheltek nagy száma vagy egyéb ok a felelősségnek ugyanabban az eljárásban történő elbírálását jelentősen nehezítené.” Az egyesítések – különösen egy megismételt eljáráshoz történő egyesítés – miatt bekövetkező időmúlás veszélyét az e körben kialakult gyakorlat megváltoztatása előzheti meg. Az ésszerű időtartam tekintetében az lenne az ideális állapot, ha egyesítésre bíróság előtt folyó eljárásban már egyáltalán nem kerülhetne sor és a kiszabott büntetések össz büntetés keretében lennének rendezhetők kivéve, ha az elkövetők az egyesítésre kifejezett kérelmet terjesztenek elő, de ekkor az időmúlás a javukra nem lenne értékelhető. Bár e megoldás idegennek hat, azonban az eljárások elhúzódása tekintetében pozitív változást eredményezne. Az eljárási rendszerünkben az akkuzatórius elemek egyébként is erősödnek, így egy további felekhez kapcsolódó rendelkezési jog megjelenése csak egy lenne ezek sorában.

A Be. 259. §-ának (1) bekezdése szerint „ha a kihirdetés útján közölt ügydöntő határozat ellen sem az ügyész, sem a vádlott, sem a védő nem jelentett be fellebbezést, a határozat indokolása csupán a tényállásból és az alkalmazott jogszabályok megjelöléséből is állhat. A felmentő ítélet indokolásában a tényállás is mellőzhető. (Rövidített indokolás.)”. Annak elkerülése érdekében, hogy megállapítható legyen egyértelműen az, hogy az időmúlásra tekintettel (is) alkalmazott a bíróság enyhébb büntetést/intézkedést a rövidített ítéletnek, a tényálláson és a jogszabályhelyeken túlmenően, erre vonatkozó rövid szöveges indokolást kellene tartalmaznia.

2.2.3.3. Eljárási határidők az Amerikai Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban a szövetségi szinten folyó eljárásnak igen szigorú időkorlátai vannak, amelynek átlépése egyértelműen jogvesztéssel jár. Egyes határidők előzetes bírói engedéllyel módosíthatók, illetve néhány esetben a bíró mérlegelési jogkörében kimentést elfogadhat. A 11 napnál kevesebb határidőbe a szombat, vasárnap és állami ünnepnapok nem számítandók be, egyébként igen. Amennyiben a határidő a fenti napokra esik, úgy a lejárat nap a következő munkanap.

A letartóztatásban lévő gyanúsított első kihallgatására (First Appearance) 24 vagy 48 órán belül a magisztrátusi bíróság előtt sor kell, hogy kerüljön. A szabadlábon lévő terhelt első kihallgatására általában egy héten belül, de több mint egy hét múlva is sor kerülhet.

A törvényi szabályokon túlmenően, egyes eljárási cselekmények teljesítésére az eljáró hatóság is határidőt tűz (a bíróság a vád és/vagy a védelem számára, avagy az ügyész a védelem számára), amelynek elmulasztása szintén jogvesztéssel jár.

A büntetőeljárások időtartamának vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy tárgyalásra csak igen kevés számú ügyben kerül sor és ezen belül is a költséges és időigényes esküdszéki tárgyalások száma valójában csekély. Ennek indoka egyrészt a vádalku intézménye, másrészt vádalku hiányában a terhelt azon joga, hogy az esküdszéki tárgyalás helyett a gyorsabb hivatásos bíró(k)ból álló ítélkezést válassza.

A büntetőeljárások időszerűségének áttekintéséhez az egyes tárgyalási szakaszok időintervalluma az alábbiak szerint alakul az Amerikai Egyesült Államokban.

Miként az EJEJ joggyakorlatának az ésszerű időtartamra vonatkozó vizsgálatánál jeleztem, a kezdő időpontnak az, amikor a terhelt valamely eljárási cselekmény eredményeként tudomást szerez az ellene indult büntetőeljárásról. E részben is csak az e szakasztól kezdődő eljárási cselekmények átlagos időigényére térek ki.

A büntetőeljárás tárgyalási szakaszának első lépése az előzetes letartóztatási eljárás. Az előzetes letartóztatásra az elévülési időn belül bármikor sor kerülhet, így a bűncselekmény elkövetését követően akár évek múlva is sor kerülhet.

A következő szakasz a vád ismertetésének szakasza (arraignment phase), amelynek során a terheltet a bíróság elé állítják, és a bíró tájékoztatja a vádról. A terhelt vádról történő tájékoztatásának, amennyiben előzetes letartóztatásban van, a legtöbb államban 48 órán belül meg kell történnie. Ezen meghallgatás során, dönthet a bíró arról is, hogy a vétség miatt indult eljárásban szabadlábra helyezi a terheltet a tárgyalásig, avagy büntett miatt indult eljárásban dönthet úgy, hogy a terhelt tárgyalásig előzetes letartóztatásban marad, amely fogatosításának helye a helyi büntetés-végrehajtási intézet. Amennyiben nem dönt, úgy egy újabb meghallgatás keretében történik meg a döntés a terhelt szabadlábra helyezése tárgyában.

Büntett (egy évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény) miatt indult eljárásban a tárgyalási szakasz következő eljárás az előzetes meghallgatás (preliminary hearing), amelyben az ügyész előterjeszti a bizonyítékait annak érdekében, hogy a bíróság számára bemutassa, hogy mely okból szükséges a tárgyalás lefolytatása. A terhelt védőjének lehetősége van arra, hogy a megismerje az ügyész által előterjesztett bizonyítékokat, továbbá a tanukhoz is keresztkérdéseket intézhet. Az ügyész ezen eljárás helyett választhatja azt is, hogy az előzetes meghallgatási szakasz igénybe vétele helyett, közvetlenül a vádtanácshoz (Grand Jury) fordul. Erre azonban csak a büntett miatt indult eljárásokban van lehetősége.

Ennek indoka lehet az, hogy védelmezze a bizonyítékokat és/vagy tanú(kat) és így közvetlenül csak a vádtanáccsal ismerteti meg. Az előzetes meghallgatásra általában 5-6 nappal a vád ismertetését követően kerül sor.

Vétségi eljárásokban a vád ismertetésének szakaszát követően a beadványok benyújtására és a meghallgatásokra kerül sor. Ez 3 hónapon belül megtörténhet, de elhúzódhat akár kettő évig is. Ebben az eljárási szakaszban történik a nyomozás, a bizonyítékok összegyűjtése. A beadványok az eljárás megszüntetését is célozhatják, amely általában az eljárás elhúzódását eredményezik. Általánosságban elmondható, hogy a különböző beadványok és meghallgatások jelentős késedelmet eredményezhetnek.

Büntett miatti eljárásokban következő szakasz a vádtanács előtti eljárás, amely során 16-23 állampolgár meghallgatja az ügyész által előterjesztett bizonyítékokat és dönt arról, hogy elegendőek és megfelelőek-e arra, hogyha vádat alátámasszák. A vádtanács rendszerint az ügyési hivatal munkatársaiból áll, és így lényegében csak az ügy egyik oldalát ismerik.

A terheltnek az eljárás során joga van vallomást tenni, továbbá védője engedélyt kaphat arra, hogy más tanukat hallgasson meg. A vádtanács eljárása, amennyiben a bizonyítékokat elegendőnek ítéli, a vádirat (indictment) kibocsátásával fejeződik be. A vádirat kibocsátására vád közlését követő 6 napon belül sor kerül.

Vétségi ügyekben a beadványok és meghallgatások szakaszát a tárgyalási szakasz követi, amelynek során a vád és a védelem a bíróság előtt ütközteti érveit, majd döntés születik a vád tárgyában. E szakasz általában négy naptól kettő hétig tart, olykor igen bonyolult ügyben legfeljebb néhány hónapig.

Büntett miatt indult eljárásokban ismételten egy arraignment szakaszra kerül sor, azzal, hogy ekkor már a vádtanács előtt bemutatott bizonyítékok kerülnek ismertetésre, vagyis amelyek alapján a vádtanács kibocsátotta a vádiratot. Erre a vádirat kibocsátását követő 48 órán belül sor kerül.

A büntett miatt indult eljárásokban a következő szakasz a beadványok és meghallgatások szakasza, amelynek során további bizonyítékok gyűjtésére, valamint a bizonyítékok, tanúk meghallgatása, illetőleg alkotmányos jogok érvényesülése kerül megvitatásra. Ez az eljárási szakasz három hónaptól néhány évig is eltarthat, rendszerint azonban néhány hónap alatt befejeződik.

A büntett miatt indult eljárás ezt követően jut tényleges tárgyalási szakaszba, amely általában egy naptól kettő hétig tart, különösen bonyolult ügy azonban néhány hónapig is elhúzódhat. E szakaszban dönt a bíróság a vád és védelem vitájában. Ezen szakasz elején kerül sor az úgynevezett „voir dire” eljárásra, azaz az esküdtek kiválasztását célzó eljárásra, amennyiben esküdtszéki tárgyalásra kerül sor. Ez önmagában több napig is eltarthat.

Az eljárás következő szakasza mind a büntetti, mind a vétségi eljárásban az előzetes büntetés kiszabási nyomozás (Pre-Sentencing Investigation phase), amely egytől tizenkét hónapig tart. Ez legfeljebb egy évvel elhalasztható, amennyiben a bíró úgy dönt, hogy a terhelt tekintetében a büntetés kiszabása előtt próbaidőt állapít meg.

A büntetés kiszabás az eljárás utolsó szakasza, amelyre általában a bűnösség kérdésében történt döntést követő egytől tizenkét hónapon belül kerül sor. A bíró által, a büntetés mértéke tárgyában hozott döntésről a terheltet a döntést követően tájékoztatják.

A szövetségi szinten folyó büntetőeljárásokban a gyors tárgyalásról szóló törvény (Speedy Trial Act) a terheltnek joga van arra, hogy ügyének tárgyalására 70 napon belül sor kerüljön. Ez esetben az ügyész megvitatja a terhelttel az ügymenetet és tájékoztatja az esetleg felmerülő, késedelmet okozó körülményekről.

Az eljárások, még a bonyolultabb, nagyobb mennyiségű bizonyítékot igénylő büntetőeljárások is, többnyire igen gyorsan befejeződnek. A bíróságok igen nagyszámú büntetőügyet kezelnek, amelyről részletesebben a II. fejezetben szólok. Az arányok érzékeltetése végett itt annyit említenék meg, hogy a tagállami bíróságokhoz évente 20 millió körüli büntetőügy (complaint, information vagy indictment formában) érkezik, amelyekből egymillió ügy körül alakul évente a fiatalkorúak ellen indult eljárások száma. A büntetőügyek átlagosan egyharmada büntett (egy évet meghaladó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények) miatt induló eljárás.¹¹³

A bírói döntést igénylő, de nem bűncselekménynek - azaz nem ittas vagy más befolyás alatt történt járművezetés, amely bűncselekmény - minősülő közlekedési ügyek (gyorshajtás, parkolás, közlekedési szabályok megsértése, stb.) száma évi 50 millió körül alakul.

A szövetségi kerületi bíróságokhoz (district courts) évente 85 ezer körüli ügy érkezik. (2013-ban 68.918 ügyben 91.266 terhelt).¹¹⁴

2013. év szeptember és 2014.szeptembere között 7.418 büntetőügyben került sor tárgyalásra. A tárgyalások 6.116 ügyben egy, 764 ügyben kettő, 602 ügyben három nap alatt, míg 841 ügyben 4-9 nap között, 164 ügyben 10-19 nap között fejeződött be az eljárás. Mindössze 40 olyan ügy volt, ahol 20 nap felett került sor ítélelhozatalra. A szövetségi fellebbviteli bíróságokhoz évente átlagosan 11 ezer kérelem érkezik büntetőügyben.

A büntetőeljárások viszonylag gyors befejezését alapvetően mégsem ezek a szoros határidőkben látom, hanem az akkuzatórius eljárásból eredő azon tény, hogy a büntetőeljárás nem kétszereződik meg, vagyis a nyomozati szak kizárólag csak a bizonyítékok

¹¹³ http://www.courtstatistics.org/~media/microsites/files/csp/ncsc_ewsc_web_nov_25_14.ashx

¹¹⁴ <http://www.uscourts.gov/statistics-reports/judicial-facts-and-figures-2013>

összegyűjtésére koncentrálódik és nem magára a bizonyításra, valamint abban, hogy a felek széleskörű rendelkezési joga miatt lehetőséget teremtett a vádalku intézményének a kialakulására.

2.2.4. Jogellenesen beszerzett bizonyítékok

A 6. cikk 1. bekezdése nem tartalmaz kifejezett rendelkezést a bizonyítékok elfogadhatóságáról, következésképp annak megítélése, hogy mely bizonyítékok elfogadhatóak tagállami hatáskörbe tartozik. E cikk sérelmének megállapítását eredményezheti, ha a bíróság olyan jogellenesen beszerzett bizonyítékot használ fel, amennyiben az a teljes ügy szempontjából nem elhanyagolható jelentőségű, azaz eljárás egészének tisztességes voltát kérdőjelezi meg. A bíróság e cikk sérelmét állapította meg például egy aktív provocateur tevékenysége eredményeképp létrejött bizonyítéknak a bíróság általi felhasználása miatt.¹¹⁵

A kínzással és egyéb jogellenes módszerekkel beszerzett terhelti vallomás felhasználása szintén a 6. cikk 1. bekezdésének sérelme megállapítását eredményezheti.

A közvetett bizonyítékok felhasználhatósága tekintetében az EJEB joggyakorlata tükrözi a tagállamok eljárási rendszerének kettősségét. Sem a közvetett bizonyítékok felhasználását, sem a hallomásból szerzett bizonyíték elutasítását nem tekinti egyezményesértőnek.

A terhelt hallgatáshoz való jogának megsértésével beszerzett bizonyíték felhasználása is e bekezdés körében kerülnek értékelésre. A terhelt hallgatáshoz való joga sérül, ha egy olyan előzetes eljárás során tett nyilatkozata kerül felhasználásra, ahol a terheltnek válaszadási kötelezettsége volt. /Saunders v. Egyesült Királyság/. Így a terhelt hallgatáshoz való joga sérülne abban az esetben is, ha a terhelt szakértő előtt, az elkövetett cselekmény tekintetében tett nyilatkozatát terhére értékelnék.

A magyar büntetőeljárásban először az 1973. évi I. törvény 60. §-a rendelkezett a bizonyítás törvényességéről, amely rögzíti, hogy a bizonyítékokat e törvény rendelkezései szerint kell felderíteni, összegyűjteni és biztosítani, továbbá, hogy erőszakkal, fenyegetéssel vagy más

¹¹⁵ Teixeira de Castro v. Portugália, 1998. június 9.

hasonló módon senkit sem szabad vallomásra kényszeríteni, majd az 1989. évi XXVI. törvény ezt annyiban egészítette ki, hogy "az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe." A módosítás hatályba lépését követően a joggyakorlatban némi bizonytalanság alakult ki abban a tekintetben, hogy lehet-e különbséget tenni súlyosabb és enyhébb szabályszegés között. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 78. §-ának (4) bekezdése e dilemmát lényegében akként zárta le, hogy „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.” A „más tiltott módon” tartalmi jelentése értelemszerűen, bűncselekményt meg nem valósítva, de a büntetőeljárás szabályaiba ütközően történő beszerzést, mint ahogyan „eljárási jog” is a büntetőeljárás szabályaira vonatkozik. A „lényeges korlátozás” tartalmát, konkrét meghatározás hiányában, a bíróság egyedi ügyenként mérlegelési hatáskörében értelmezheti.

A bizonyítás eszközei a Be. 76. §-ának (1) bekezdése szerint a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása. Az 1973. évi I. törvényt ez szűkebb megfogalmazást jelent, amennyiben a bizonyítás eszközeinek különösen a tanúvallomást, a szakvéleményt, a tárgyi bizonyítási eszközt, az okiratot, a szemlét, a bizonyítási kísérletet, a felismerésre bemutatást és a terhelt vallomását sorolta fel.

A szemle, a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás, a szembesítés és a szakértők párhuzamos meghallgatása új fogalmi kategóriába került, azaz ezek a Be. 119-125. §-aiban szabályozott bizonyítási eljárások.

A terhelt vallomása az utolsó továbbra is utolsóként szerepel a bizonyítékok sorában. Elsőként az 1962. évi 8. tvr-ben került az utolsó helyre, majd e sorrendet megtartotta az 1973. évi I. törvény és az 1998. évi XIX. törvény is. Az 1962. évi 8. tvr. kommentára ennek elvi jelentőséget ad, ugyanakkor kissé ezzel ellentmondásos módon azt is rögzíti, hogy a felsorolás nem jelent fontossági sorrendet. Erdei Árpád úgy véli¹¹⁶, hogy bár egy 1883. évi Cúriai döntéstől kezdődően, az 1896. évi Bp-n át napjainkig határozott álláspont, hogy a terhelt beismerő vallomása a további bizonyítékok beszerzését nem teszi mellőzhetővé, azonban - elemezve a tárgyalás mellőzéses eljárást - „az inkvizitórius rendszer rémségeitől való

¹¹⁶ Erdei Árpád: A trónfosztott kiálynő uralkodása avagy a bizonyításmélet szent tehene. Magyar Jog 1991. április 210-216. oldal

félelem ellenére a munkateher elviselhetetlensége elvek feladására és a beismerő vallomás jelentőségének pragmatikus elismerésére szorította a jogalkotót és a jogalkalmazót.” A szabályozás eredményeként a tárgyalás mellőzéses eljárás, megállapítása szerint, „erős inkvizitórius jegyeket mutató külön eljárás, amely közvetett, írásbeli, nem nyilvános, nyomozási túlsúlyt mutat és a terhelt beismerését alapvető követelményként kezeli.” A beismerő vallomás elsőbbségét továbbra is tagadjuk, ugyanakkor a beismerő vallomáshoz fűzött terhelti előnyök száma azóta már tovább növekedett.

Az akkuzatórius rendszer a beismerő vallomásnak kiemelkedő jelentőséget tulajdonít, további bizonyítékok beszerzésének kötelezettsége helyett, büntetéskiszabást eredményezhet. A hangsúly azonban a beismerés önkéntességén van. Ennek vizsgálata elengedhetetlen, és pontosan az önkéntesség egyik garanciája az, hogy a terheltnek bíró előtt kell nyilatkoznia arról, hogy a beismerő vallomását bármiféle kényszer nélkül tette.

Az Amerikai Egyesült Államokban a bizonyíték értékelésének a kiindulópontja szintén az Alkotmány és kiegészítései, azaz egy alkotmányos alapelvvvel ellentétes módon beszerzett bizonyíték az ellenérdekű fél eredményesen kifogásolható. Szövetségi szinten a bizonyítás joga lényegében kodifikált. A Bizonyítékok Szövetségi Szabályait (Federal Rules of Evidence for United States Courts and Magistrates) 1975-ben alkották meg és számos esetben kiegészítésre, módosításra került. A törvény mind a polgári eljárás, mind a büntető eljárás tekintetében alkalmazandó a szövetségi bíróságok és a szövetségi magisztrátusi bíróságok számára.

Az akkuzatórius alapokon nyugvó tárgyalási rendszer egyik jellemzője az ügyfelek széleskörű rendelkezési joga. Ez érvényes a törvénysértően beszerzett bizonyítékok felhasználhatósága tekintetében is, azaz amennyiben valamely fél úgy véli, hogy a másik fél által bemutatott/bemutatni kívánt bizonyíték valamely törvény megsértésével került beszerzésre, úgy a bíróság csak akkor zárhatja ki a bizonyítékok közül, ha erre a fél hivatkozik. Amennyiben nem hivatkozik erre, a bizonyíték felhasználható lesz és a fellebbezés során sem lehet támadni. E főszabály alól kivételt képeznek az alkotmányos jogok valamelyikének megsértésével beszerzett bizonyítékok, amelyeket a bíróságnak hivatalból ki kell zárnia.¹¹⁷

¹¹⁷ 28 USC § 2111, és Federal Rules of Criminal Procedure § 52

A bíró által kizártnak minősített bizonyítékot és az ezen alapuló esetleges további bizonyítékot („mérgezett fa gyümölcse”) az esküdtek a továbbiakban, illetőleg a döntésük során nem vehetik figyelembe. Amennyiben az egyik fél által előterjesztett bizonyíték a másik fél számára nem elfogadható, a bíróság e fél kérelmére, korlátozhatja annak elfogadhatóságát. Ez a gyakorlatban akkor fordulhat elő, amikor az előterjesztett bizonyíték sérti a tisztességes (fair) tárgyaláshoz való jogot, azáltal, hogy prekoncepcióra, avagy az esküdtek félrevezetésére lehet alkalmas. Amennyiben van olyan nézőpontja a bizonyítéknak, amely mindkét fél számára elfogadható, úgy e nézőpontra korlátozza a bizonyíték elfogadhatóságát. Erre az esküdtek figyelmét felhívja.

A tárgyalás közvetlenségének elvéből vezethető le az a szabály, hogy az előzetesen írásban vagy kép/hangfelvétellel rögzített bizonyíték tekintetében a másik félnek joga van arra, hogy felhívja a másik felet annak bizonyítására, hogy rögzítése a tisztességes eljárás szabályai szerint történt. A közvetlenség követelménye érvényesül a tanúk által elmondható tények tekintetében is, azaz kizárólag csak az általuk észlelt körülményekről tehetnek vallomást, a hallomásból szerzett tudomás nem lehet a bizonyíték alapja.

A tárgyaláson a felek által előterjesztett bizonyítékoknak relevánsnak kell lenniük, azaz olyan tényre kell vonatkozniuk, amelyek az adott bűncselekmény tekintetében az elkövetés valószínűségét erősíti vagy gyengíti. A releváns és jogszerűen beszerzett bizonyíték előterjesztéséről is dönthet úgy a bíró, hogy a tisztességes tárgyaláshoz való jog sérelme, a teljes bizonyítékok sorában szükségtelen volta, avagy az eljárás indokolatlan elhúzódása miatt a bizonyítékot nem tartja elfogadhatónak.¹¹⁸

A karakter-bizonyítás a terhelt, az áldozat és a tanú személyiségére vonatkozóan megengedett, így például arra vonatkozóan, hogy bizonyítsa a motivációt, lehetőséget, szándékot, a cselekmény előkészítését és tervét, ismereteit, a gondatlanságot vagy annak hiányát. A karakter-bizonyítás azonban nem vonatkozhat arra, hogy a terhelt személyisége, a korábban elkövetett bűncselekménye miatt, mennyire volt alkalmas a jelen bűncselekmény elkövetésére.

¹¹⁸ Federal Rules of Evidence § 403

Tényből feltevésre következtetés lenne, így a terhelt által elkövetett bűncselekmény bizonyítására nem használható fel az a körülmény, hogy a sérült számára orvosi, kórházi vagy hasonló költségek kifizetését ajánlotta fel vagy fizette ki.

Az akkuzatórius alapú eljárási rendszer kontradiktórius jellemzője miatt a „bizonyítási teher” mindig azon van, amely félnek érdekében áll egy adott tény bizonyítása. Látszólag ez teljesen egyezik az inkvizitórius alapú rendszer megoldásával, azaz a vádat az ügyész bizonyítja. A helyzet azonban nem ilyen egyértelmű. Egyrészt, a védelem aktívabb szerepe miatt, amelynek során az ügyészi bizonyítékokat cáfolja, másrészt a „negatív bizonyítási kötelezettsége” miatt. Ez utóbbi alatt érve az olyan helyzeteket, amikor a vád vélelmen alapul és ezt kell megdönteni. Kármán¹¹⁹ erre az út szélén motorkerékpárja mellett ittas állapotban álló, majd ittas járművezetéssel vádlott személy példáját hozza fel: „ebben az ügyben a terheltnek kellett bizonyítania, hogy nem vezetett ittasan.” A magyar büntetőeljárási jogban is jelen van már - bár még csak egyetlen esetben - e kontradiktórius jellemző, a bünszervezetben részvétel ideje alatt szerzett vagyon tekintetében.

A kontradiktórius jellemzőből vezethető le az a szabály is, hogy a terhelt a büntetőeljárásban tanúvallomást tesz, vallomása előtt ugyanazt az esküt teszi le és ugyanaz az igazmondási kötelezettség terheli. A terhelt tehát két dolgot tehet: hallgat vagy igazat mond a tárgyaláson. Hamis vallomástétel esetén pedig ugyanaz a büntetési tétele (pénzbüntetés vagy öt évig terjedő szabadságvesztés, vagy együtt mindkettő)¹²⁰ a terheltként vagy tanúként meghallgatott személynek. Amennyiben tanúként kerül kihallgatásra, úgy köteles magát a keresztkérdések alá is vetni, továbbá a karakter-bizonyítás körébe eső kérdésekre is válaszolni.

2.2.5. Ártatlanság vélelme

Az EJEE 6. cikkének (2) bekezdése az ártatlanság vélelmének kötelező érvényesülését tartalmazza. „Az ártatlanság vélelme nem szűkíthető le az eljárásjogi garanciákra. Az elv tiszteletben tartása tágabb értelemben azt is megköveteli, hogy az állam képviselői, a közhatalmi szervek alkalmazottai mindaddig ne tegyenek olyan kijelentéseket, amelyek a

¹¹⁹ Kármán Gabriella: Bizonyítás az angloamerikai büntetőeljárási rendszerben, Kriminológiai tanulmányok 51. 2014. 124. oldal

¹²⁰ USC 18 § 1621

terhelt bűnösségét állapítják meg egy adott bűncselekményben, amíg a végső, érdemi bírósági döntés meg nem születik az ügyben.”¹²¹

Az ártatlanság vélelmének sérelme miatt viszonylag kevés kérelem érkezik az EJEB-hez. Ennek indoka, hogy a tagállamok olyan alapvető jogelvnek tekintik, amelynek érvényesülése magától értetődő.

A panaszok egy részét a vélelem értelmezésével összefüggésben terjesztették elő. Az EJEB álláspontja szerint, főszabályként nem ellentétes az ártatlanság vélelmével, ha a nemzeti bíróságok vélelmekre alapítják egyes eljárási cselekményeiket, feltéve, hogy e vélelmek ténylegesen megdönthetőek. Előfordulhat azonban, hogy a szinte megdönthetetlen vélelem sem fog az Egyezménybe ütközni, amennyiben az ügy összes körülményei az alkalmazás helyessége mellett szólnak, így például, amikor a vámvizsgálat eredményére alapított vád szerint, a tiltott termék ellenőrzéskori pusztá birtoklására tekintettel vélelmezik a csempészés bűncselekményét (Salabiaku v. Franciaország). Ehhez hasonlóan vélelemre alapított azon ítélet tekintetében sem állapította meg az Egyezmény sérelmét az EJEB, amikor a kábítószer-kereskedelem büntette miatt elítélt személyeknek az elítélést megelőző hat évben szerzett jövedelmüket e tevékenységből származónak tekintette a bíróság és elkobozni rendelte (Phillips v. Egyesült Királyság.) A kényszerintézkedések (pl. előzetes letartóztatás, lakhelyelhagyási tilalom, zár alá vétel) elrendelésekor is valószínűség alapján kell dönteni.

Ez esetben a garanciát az jelenti, hogy a döntést a bíróság (nyomozási bíró) hozza. A vádlóra háruló bizonyítási teher az ártatlanság vélelmének egyik fontos eleme. Az ártatlanság vélelmét a vádlónak kell megdöntenie.

A terheltet megilleti a hallgatáshoz való jog. Amennyiben a terhelt a kioktatást követően kijelenti, hogy élni kíván a törvény biztosította jogával, és nem tesz vallomást, úgy azt messzemenően tiszteletben kell tartani, ugyanakkor viszont figyelmeztetni kell arra is, hogy a vallomás megtagadása az eljárás tovább folytatását nem akadályozza. Nem állapított meg azonban egyezményisérelmet az EJEB abban a brit ügyben, amelyben a panaszos azt sérelmezte, hogy az eljárás során élve jogával nem tett vallomást, amelyből a bíróság a bűnösségére vont le következtetést. A brit jog, azaz az 1994-ben hatályba lépett Criminal

¹²¹ Grád András: Kézikönyv a Strasbourgi Emberi Jogi Ítélezésről HVG ORAC Kft. 2000 239.o.

Justice and Order Act, ugyanis önmagában nem tiltja és nem is szankcionálja a terhelt hallgatását semmilyen módon, viszont módot ad a hatóságoknak arra, hogy a hallgatásából cselekvőségére hátrányos következtetéseket vonjon le.¹²²

A másik e körbe tartozó kérdés az állampolgároknak a tájékoztatásához való joga és terheltnek az ártatlanság vélelméhez való joga egyensúlyának a határa. A nyilvánosság tájékoztatása során ugyanis a terhelt személye, a bizonyítékok az ügy várható kimenetele is felmerülhet. A kényes egyensúlyt egyes ügyekben konkrétan mérlegeli az EJEB. Az ártatlanság vélelmének a tiszteletben tartása az ügyben eljáró hivatalos személyek, elsősorban a bírák vonatkozásában azonban fokozott követelményekkel jár. Így például közszereplés esetén az üggyel kapcsolatban, nem elegendő, ha a terheltet nem, mint elkövetőt jelöli meg, hanem minden olyan egyéb kijelentéstől is tartózkodniuk kell, amelyből a közvélemény a személy bűnösségére következtethet. E kötelezettség a nyomozási bírót is terheli¹²³. Annak azonban nincs akadálya, hogy a terhelt korábbi elítéléseire hivatkozással személye társadalomra veszélyességéről nyilatkozzon.

Az ártatlanság vélelmének a terhelt gyanúsítottkénti kihallgatásától az eljárás jogerős befejezéséig kell érvényesülnie.

Magyarországon az Alaptörvényben rögzített az ártatlanság vélelme. A XXVIII. cikk (2) bekezdése szerint, „senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”. A büntetőeljárásról szóló törvény 7. §-a pedig lényegében megismétli: „senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg”.

A büntetőeljárásról szóló törvény fenti szövegezése tekintetében elgondolkodtató a jogirodalomban megjelent azon nézet, amely szerint „a hatályos Be. viszont túlterjeszkedve a tulajdonképpeni határain, quasi mindenkivel szemben érvényesülő értelmezést ad akkor, amikor nem a terheltet emeli ki – azt a személyt, aki ellen a büntetőeljárást folytatják –, hanem a régi Alkotmányhoz hasonlóan a senkit nevezi, tekinti ártatlannak. Az a helyesebb, ha az Alkotmány lehetőleg mindenkire, a Be. viszont kizárólag vagy elsősorban a terheltre vonatkozóan deklarálja ezt az elvet.”¹²⁴ Ezen túlmenően, megalapozottnak vélem azt az elvárást „az ártatlanság vélelmének korolláriumai – in dubio pro reo, onus probandi és a nemo

¹²² Murray v. Egyesült Királyság

¹²³ Id. pl. Pándy A. v. Belgium

¹²⁴ Tremmel Flórián: A büntetőeljárás alapelvei az új alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk.): Magyarország új alkotmányossága. PTE-AJK Pécs, 2011. 179-188.o

tenetur – megjelenjenek-e már az Alkotmány szövegében. Ezek hiányában ugyanis a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárás inkvizitórius jelleget ölthet, ami a jogállamisággal aligha egyeztethető össze.”¹²⁵

A Legfelsőbb Bíróság egy ítéletében az alábbiak szerint határozta meg az ártatlanság vélelmének jelentőségét és tartalmát:

„A követelmény kapcsán nem pusztán általános, elvi szinten rögzített törvényi előírásról van szó, mert az alapelv túlmutat konkrét tartalmán, s a jogállami jogrend egyik legitimációs fundamentumaként annak erkölcsi, filozófiai, politikai szemléletét is kifejezi. Ilyen értelemben az ártatlanság vélelme az állami büntető hatalom fontos korlátjaként is felfogható.”¹²⁶

Az ártatlanság vélelmét a bizonyítást érintő járulékos elvek töltik meg valódi tartalommal. Ezek:

- az önvádra kötelezés tilalma és a terhelt hallgatáshoz való joga,
- a kétséget kizáróan nem bizonyított tények vádlott terhére történő értékelésének tilalma,
- és a bizonyítási terhének elve, azaz a vádat a vádló köteles bizonyítani.

Megjegyzem, egyes nézetek, bár tágabb értelemre utalva, de ide sorolják a védelem és a védekezés jogát is. Az EJEE szerint a védelemhez való jog azonban nem az ártatlanság vélelméhez, azaz a 6. cikk (2) bekezdéséhez, hanem önállóan nevesítve, a (3) cikk c) pontjában jelenik meg.

Az ártatlanság vélelmét kitöltő elvek érvényesülése a jogállamiság elengedhetetlen feltételei. Nem kétséges, hogy a büntetőeljárás során érvényesülnek is, azonban Tremmel¹²⁷ fenti álláspontját, amely szerint helye lett volna ezek mindegyikét az Alaptörvényben *expressis verbis* kimondani, helyállónak tartom.

¹²⁵ u.o.

¹²⁶ BH 2005.203

¹²⁷ Tremmel i.m.

2.2.5.1 Az önvádra kötelezés tilalma és a terhelt hallgatáshoz való joga

Az önvádra kötelezés tilalma kiterjed arra is, hogy a terhelt olyan okirati bizonyítékokat sem köteles a hatóság rendelkezésére bocsátani, amely terhelő lenne rá nézve. A terheltet megilleti a hallgatáshoz való jog. Amennyiben a terhelt a kioktatást követően kijelenti, hogy élni kíván a törvény biztosította jogával, és nem tesz vallomást, úgy azt messzemenően tiszteletben kell tartani, ugyanakkor viszont figyelmeztetni kell arra is, hogy a vallomás megtagadása az eljárás tovább folytatását nem akadályozza. Amennyiben a terhelt a vallomástételt megtagadta, nem csupán kérdések nem intézhetők hozzá, hanem a többi terhelttel és a tanúkkal sem szembesíthető. Ugyanakkor viszont eljárásjogilag megoldható, hogy a további terheltek, illetve a tanúk kihallgatását követően a terheltet nyilatkoztatni kell, hogy kíván-e észrevételt tenni a vallomásokra vagy sem. Amennyiben úgy dönt, hogy igen, abban az esetben további kérdések is intézhetők hozzá, sőt a tanúval, illetve terhelt-társsal is szembesíthető. Abban az esetben, amennyiben a terhelt vallomást kíván tenni, ennek a lehetőségét biztosítani kell. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a hatóságnak térben, időben biztosítani kell, hogy a terhelt a vele szemben felhozott váddal kapcsolatosan nyilatkozzék. Erre a büntetőeljárás során bármikor sor kerülhet.

Az önvádolás alóli mentesség elvét az USA Alkotmányának 5. kiegészítése, azaz a Bill of Rights 5. cikke tartalmazza. A bíróságok következetesen csak a szóbeli vallomások tekintetében érvényesítik. A terhelt beleegyezése nélkül történő fizikai vizsgálatok, felismertetésre bemutatás stb. végrehajtása nem jelenti az elv sérelmét. Ilyen eljárások során a 14. alkotmány-kiegészítésnek a „kellő eljárás” biztosításáról szóló rendelkezését figyelembe veszi a bíróság, azaz, amennyiben „sokkot jelentenek a lelkiismeret számra” nem lesznek figyelembe vehetőek. „Az elvi álláspont körülbelül úgy összegezhető, hogy a tudományos-technikai módszerek – ameddig alkalmazásuk viszonylag „szelíd”, de mindenesetre tudományosan megalapozott – a 14. alkotmány-kiegészítés által nyújtott garanciális kereteken belül minden további nélkül alkalmazhatók, így tehát a véralkohol-vizsgálat és a sebességellenőrző radar-teszt is.”¹²⁸

A törvények szerint senki nem kényszeríthető tanúvallomásra, nyilatkozatra, okirat vagy más tárgyi bizonyíték adására, amennyiben bármely jog által biztosított kiváltsága van.

¹²⁸ Viski László: Bírósági szervezet és büntetőeljárás az Egyesült Államokban. Kriminológiai Tanulmányok 1967. VII. 106-154.o

A legfontosabb mentességek az Alkotmányban szabályozottak: önmagára terhelő vallomás megtagadásának joga, valamint az alapvető bizalmi kapcsolatok támogatásának kiváltsága.

A következő kapcsolatok bizalmiak és általában kiváltságosak:

- ügyvéd és ügyfél,
- férj és feleség,
- pap és gyónó személy,
- pszichológus és páciense.

Ezen privilégiumok alól azonban számos kivétel van, valamint korlátozások is érvényesülnek. Itt érdemes néhány pillanatra megállni és feltenni a kérdést: felmerülhet-e a kontinentális jog szerint olyan körülmény, amely a törvényben biztosított jogot „felülírja”? A válasz egyértelműen: nem. A magyar büntetőeljárás szabályai szerint nincs törvényes lehetőség pl. arra, hogy a gyónási titok tekintetében az egyházi személytől vallomást szerezzünk be. Szemünkben a jogállami létet kérdőjelezné meg, ha e törvényben biztosított jog sérülhetne. És, ha terrorcselekmény vagy akár csak egyetlen élet elvétele megakadályozható lenne az egyházi személy kihallgatásával? Ennek kapcsán felmerülő kérdések sorozata messze vezetne, és meghaladja e dolgozat kereteit. Mindössze annyit szeretnénk jelezni, hogy egyes kérdésekre más ország joga a saját jogunktól eltérő választ is adhat, amely lehet (ugyanolyan) jó vagy rossz és anélkül, hogy ítélnénk, az adott ügyben kell a hatékony megoldást megtalálni.

A tanúvallomásokat és a tanú által tett nyilatkozatokat a szövetségi polgári eljárás szabályai szerint foganatosítják a hatóságok. E szabály rögzíti, hogy a tanúvallomásról az ellenérdekű felet értesíteni kell. A büntetőeljárás során az értesítési kötelezettség a lehetséges elkövető előzetes értesítését is jelentheti.

A törvény lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy eltérő eljárást alkalmazzanak, pl. a bíróság elrendelheti, hogy az ellenérdekű fél ne kerüljön előzetesen értesítésre a tanú vallomástételéről. A bíróság a tanúkat is utasíthatja, hogy az eljárás más résztvevői előtt ne fedjék fel részvételüket az eljárásban. Erre azonban csak a szövetségi ügyész indítványa alapján hozott bírói döntés birtokában kerülhet sor.

A házkutatás kizárólag bírói határozat alapján történhet, amelyben a törvény bizonyítékokkal alátámasztott megsértését is valószínűsíteni kell („probable cause”), azaz közelítően a mi „alapos gyanú” fogalmunknak felel meg, továbbá részletesen meg kell jelölni a házkutatás helyét, a letartóztatandó személyeket és a lefoglalandó tárgyat. Olyan határozat, amely csupán azt tartalmazza, hogy „foglalja le a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható tárgyakat”, elképzelhetetlen. A házkutatás ezen feltételei az USA Alkotmányának IV. módosításán alapulnak.¹²⁹ Az Alkotmány IV. módosításának megfogalmazása szerint „ilyen parancsokat csak valószínűsített, esküvel vagy fogadalommal alátámasztott ügyben lehet kibocsátani”. Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága álláspontja szerint, ez az alapmérték teljesül, ha a bűncselekményt megbízható forrásból a hatóság tudomására jutott tények támasztják alá és a bűncselekmény bizonyítéka a házkutatás helyén található. A „megbízható forrás”-t meg kell jelölni, ez azonban lehet például egy konkrét személy által hatóság előtt tett (tanú)vallomás is.

A lefoglalható dolgok köre lényegében megegyezik a magyar szabályokkal, azaz a Be. 151. §-ának (2) bekezdésében meghatározottakkal, továbbá – egyezően a magyar szabályokkal – az önvádra kötelezés tilalma folytán, nem kötelezhető olyan dolog átadására a terhelt, amely büntetőjogi felelőssége megállapítása szempontjából terhelő lenne.

Igen lényeges eltérés, hogy míg a magyar jog szerint a tanú a Be. 81. § (1) bekezdés b) pontja alapján a számára terhelő kérdésekre a választ megtagadhatja, addig az USA-ban a bírósági eljárás során a tanú – figyelemmel arra, hogy igazmondási kötelezettsége van – önmagára is köteles terhelő vallomást tenni. Ez a vallomás azonban egy esetleges későbbi eljárás során nem használható fel. A terheltnek, amennyiben a tanúként történő meghallgatását választja, ugyancsak igazmondási kötelezettsége van.

2.2.5.2 A bizonyítási terhének elve és a kétséget kizáróan nem bizonyított tények vádlott terhére történő értékelésének tilalma

Az ártatlanság vélelmének ezen összetevő elvét a Be. 4.§ (2) bekezdése tartalmazza, amely szerint, „a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére”. Az elv

¹²⁹ „The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.” Forrás: http://www.usconstitution.net/xconst_Am4.html

érvényesülését tekintve, a gyakorlatban talán ez a leginkább aggályos. Csak utalásszerűen jegyzem meg a közvetett bizonyítékok értékelési gyakorlatát, a bírói „belső meggyőződés” szerepének túlsúlyosságát, a nyomozati iratok tanulmányozása eredményeképpen szükségképpen kialakuló prekoncepciót. Farkas szerint, „a tapasztalat azt mutatja, hogy a büntetőügyekben eljáró hatóságokat egyfajta „rejtett bűnösségi vélelem” (biztosan van alapja annak, hogy a terhelt ellen büntetőeljárás folyik) és az ebből fakadó elfogultság vezérli. Ennek jeleit a tárgyaláson lehet lemérni, ahol a bíróság általában a nyomozás anyagának reprodukálására törekszik.”¹³⁰

Mit jelent tartalmában a „kétséget kizáróan”? Mind a magyar, mind az USA joggyakorlata különbséget tesz az alapos gyanú (probable cause) és a bűnösség megállapításához szükséges megalapozottság között (beyond reasonable doubt). A „probable cause” nem más, mint a bizonyítékokkal alátámasztott törvénysértés valószínűsége, amely az egyszerű gyanúnál (suspect) annival több, hogy megfelelő bizonyítékokkal alátámasztott a bűncselekmény elkövetése. Ez a bizonyítottsági szint szükséges a kényszercselekmények (házkutatás, lefoglalás, előzetes letartóztatás) kérdésében történő bírói döntéshez. A „reasonable doubt”, azaz ésszerű kétely a fogalma szerint, a bizonyosságnak az a szintje, amely ahhoz szükséges, hogy az esküdtek a vádlottat bűnösnek találja a bűncselekmény elkövetésében. A bíró az esküdtek tanácskozása előtt minden esetben felhívja az esküdtek figyelmét arra, hogy az ártatlanság az előfeltevés, kivéve, ha a bűnösség nincs oly mértékben bizonyítva, hogy ésszerű kétely nem maradt az esküdtekben. Lényegében tehát a „kétséget kizáróan” és az „ésszerű kételyek” fogalmak tartalmukban megegyeznek.

Jelentős eltérés azonban rendszerünkötől, hogy az USA esküdtszéke a bizonyított tényekkel ellentétes álláspontra is helyezkedhet, ha „ennek eredményeképpen a terhelt előnyösebb helyzetbe kerül, vagyis egyszerű példát feltételezve, egyértelműen bizonyított bűnösség esetén is nyilváníthatja „nem bűnös”-nek a terheltet. Vádlott javára az esküdtek a tényekkel szemben is állást foglalhatnak.”¹³¹ Ilyen szituációk a magyar jogszabályok szerint a társadalomra veszélyesség hiányával oldhatók meg.

¹³⁰ Farkas Ákos-Róth Erika: A büntetőeljárás, Complex Kiadó Budapest, 2012. 72. oldal)

¹³¹ .Viski László: Bírósági szervezet és büntetőeljárás az Egyesült Államokban. Kriminológiai Tanulmányok 1967. VII. 106-154.o

2.2.6. Fegyveregyenlőség elve

Annak ellenére, hogy konkrétan nem került megszövegezésre, azonban maga a (3) bekezdés a „fegyverek egyenlőségét” hivatott biztosítani, azaz „azt az igényt testesíti meg, hogy egyrészt a vádló, másrészt a vádlott (és a védője) az eljárásban azonos jogokat élvezzenek, azonos feltételek mellett, azonos lehetőségek keretei között, azonos perbeli eszközök igénybevételével fejthessék ki álláspontjukat.”¹³²

A tisztességes tárgyaláshoz való jog általános elvét tartalmazó első bekezdésre történik a hivatkozás abban az esetben is, hogyha a 6. cikk 3. bekezdésében meghatározott, nevesített jogokra vonatkozik a kérelem. Az általános elvek magukban foglalják a tárgyi értelemben vett fegyveregyenlőséget az eljárásban történő részvétel során. A fegyveregyenlőség azon kérdéskörei, amelyek nem a tanúkihallgatás körében merülnek fel 6. cikk 1. bekezdésébe tartoznak, míg a tanúk kikérdezéséhez való jogot a 6. cikk 3. bekezdésének d) pontja tartalmazza.

A 6. cikk (3) bekezdése nevesíti a vádról való tájékoztatás jogát, a védekezés előkészítéséhez szükséges idő és eszközök terhelt részére történő biztosítását, a védőhöz való jogot, a vád tanúihoz történő kérdésfeltevést és a mentő tanúk megidézéséhez való jogot, valamint a tolmácsoláshoz való jogot.

2.2.6.1. A terhelt tájékoztatása a vádról

A terhelt vádról történő tájékoztatásának a lehető legrövidebb időn belül kell történnie. Ennek kezdő időpontja – figyelemmel arra, hogy az ésszerű időben történő eljárás kezdő időpontjával azonosnak kell lennie – az, amikor a terhelt az eljárásról tudomást szerez. A gyakorlatban ez a különböző kényszerintézkedésekhez kötődik. A „legrövidebb idő” az EJEB joggyakorlata szerint, inkább órákban, mint napokban számítódik. Néhány nap, alapos indok nélkül már az egyezményes elem megállapítását eredményezheti. A tájékoztatásnak a terhelt által értett nyelven, írásban vagy szóban kell történnie. Nem elegendő a törvényi szöveg közlése, hanem a gyanúsítás alapjául szolgáló konkrét tényeket, körülményeket is közölni kell. A vádról a terheltet az általa értett nyelven kell tájékoztatni. Az anyanyelv

¹³² Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető Eljárásjog, HVG-ORAC, Budapest, 2013. 48.o

használata nem követelmény, a lényeg, hogy a terhelt bizonyíthatóan érti az adott nyelvet. Ennek elmaradása azonban az Egyezmény megsértésének megállapítását eredményezi (pl. Brozicek v. Olaszország 1989. december 19.). A fordítási kötelezettség tekintetében elégséges a tartalmi fordítás, amelyből a terhelt megértheti a vád lényegét és természetét, továbbá amelyek alapján a megfelelő védekezését elő tudja készíteni. Megjegyzem, az eljárás során sem kell a teljes iratanyagot lefordíttatni, az Egyezménynek megfelelően járunk el, ha csak a váddal kapcsolatos iratokat fordíttatjuk le.

A Be. 179. §-ának (1) bekezdése szerint a fogva lévő gyanúsítottat 24 órán belül ki kell hallgatni. Értelemszerűen ekkor megtörténik a gyanúsítás közlése is. Az USA törvényei szerint, ahol főszabály az előzetes fogvatartás, a vád közlésének 48 órán belül kell megtörténnie.

2.2.6.2. A védekezés előkészítéséhez szükséges idő és eszközök terhelt részére történő biztosítása

A védekezés előkészítéséhez szükséges elégséges voltának megállapításához az EJEB figyelembe veszi az ügy bonyolultságán kívül, az adott eljárás szakaszát is. Bár ilyen tartalmú panasz Magyarország ellen nem érkezett, azonban nyilvánvalóan elmarasztalást eredményezett volna az a gyakorlat, hogy kötelező védői részvétel esetén, amennyiben a védő nem jelent meg a tárgyaláson, egy éppen elérhető ügyvéddel helyettesítették, azonnal megkezdve a tárgyalást.

A "szükséges idő" napokban mérhető, általában 5-20 napot elegendőnek ítél az EJEB ahhoz, hogy a védelem felkészüljön a védekezéshez.

Nem jelenti a 3. cikk b) pontjának sérelmét, ha a terheltnek nincs lehetősége az ügyiratait személyesen áttanulmányozni, azonban a jogi képviselője számára a lehetőség adott.¹³³ A minősítés megváltozása esetén azonban, abban az esetben is, ha ugyanazon bűncselekmény súlyosabb formája történik, a védekezéshez szükséges időt ismételten, e tekintetben is biztosítani kell. A terheltet e jog az eljárás során mindvégig megilleti. Magyarország elmarasztalásához vezetett például, amikor a másodfokú bíróság anélkül minősítette a terhelt cselekményét súlyosabban, hogy a védekezésre történő felkészülésre időt biztosított volna.¹³⁴

¹³³ Kamasinski – Ausztria, 1989, Series A no.168

¹³⁴ D. v. Magyarország (29082/85 számú kérelem)

A Be. 43. § (2) bek. c) pontja alapján a terhelt jogosult arra, hogy megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre. Lényegében ugyanezt ismétli meg a nyomozati szak tekintetében a Be. 179. § (4) bekezdése is, amely szerint a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre. A gyanúsított a gyanúsítás közlését követően azonnal is tehet vallomást, de védőt választva, vagy kötelező védelem hiányában, anélkül is egy újabb kihallgatás során adhatja elő a védekezését.

Az Amerikai Egyesült Államokban azzal a személlyel szemben, aki terheltté válik, mindenekelőtt az úgynevezett Miranda figyelmeztetést¹³⁵ kell közölni, amely a terhelt azon jogaira hívja fel a figyelmet, hogy joga van hallgatni, ha e jogával nem él és válaszol a kérdésekre avagy nyilatkozatot tesz, ezt bizonyítékként figyelembe lehet venni, továbbá szabadságelvonása előtt és az eljárás egésze alatt ügyvéd jelenlétéhez és tanácsaihoz, valamint ha nincs pénze ügyvédre, úgy számára a hatóság díjmentesen kirendel. A szabadságelvonását követő 48 órán belül közölni kell a gyanúsított személlyel a vádat, amelyre ügyvédje jelenlétében nyilatkozhat. A tárgyalás előkészítésének szakaszában végig megilleti a nyilatkozattételi jog, vitathatja az ügyészség által bemutatott bizonyítékokat, kérheti azok eredetiségének igazolását illetőleg saját cselekvése tekintetében nyilatkozatot tehet. A vádnak a tárgyalásra történő benyújtását követően, ha a vádirat nem eléggé specifikus, avagy nem érthető számára a terhelt kérheti kiadását, a vádirat részletes írásbeli magyarázatát. A magyar büntetőeljárásba formálisan, az 1989. évi XXVI. törvény vezette be az 1973. évi I. törvény 87. §-ának kiegészítéseként: „a terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, továbbá, hogy amit mond, az bizonyítékként felhasználható. A figyelmeztetést és a terhelt választát jegyzőkönyvbe kell foglalni. A figyelmeztetés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.” A nyomozások eredményességét érintő kételyek, miként arra még egy 1995. évi

¹³⁵ a Miranda v. Arizóna ügyben hozott bírósági döntés óta (1966. június 13.): „In the absence of other effective measures the following procedures to safeguard the Fifth Amendment privilege must be observed: The person in custody must, prior to interrogation, be clearly informed that he has the right to remain silent, and that anything he says will be used against him in court; he must be clearly informed that he has the right to consult with a lawyer and to have the lawyer with him during interrogation, and that, if he is indigent, a lawyer will be appointed to represent him.”

tanulmányában Tóth¹³⁶ rámutatott, nem igazolódtak be és valójában lényeges változásokat sem eredményezett. Megjegyezte azonban, hogy „annyira mégsem viselték szívükön a honatyák a terhelt sorsát, hogy az ingyenes védőhöz való jogát is deklarálták volna, noha e jog is része a Miranda-döntésnek.”

A terhelt hallgatás jogával élését azonban – ellentétben a korábban említett EJEB döntéssel, amely a brit jelzett ügyet nem találta egyezményesértőnek – a vádlott terhére sem az USA, sem a magyar joggyakorlata szerint nem lehet a terhére értékelni. Ennek indokát Tóth¹³⁷ a következők szerint fogalmazza meg: nem szerencsés ugyanis a terhelt szabad döntéséhez bármely konkrét, kézzel fogható következményt fűzni, ha mégis megteszik, a döntés szabadsága válik kérdésessé.”

2.2.6.3. A terhelt a védőhöz való joga

Az EJEB álláspontja szerint, a tisztességes, a fegyverek egyenlőségén alapuló eljárás indokoltá teszi, hogy az államhatalom túlsúlyával szemben a felelősségre vont személy megfelelő eszközökkel rendelkezessen a vád vitatására. Tágabb értelemben ide tartozó kérdésnek tekinti a személyes védekezés jogát, a védő jogait, a védő közreműködéséhez való jogot, a szabadlábban történő védekezés korlátozásának törvényességét, valamint a terheltnek azt a jogát, hogy a felsorolt lehetőségeket számára bíróság és a hatóságok biztosítsák.

A terheltnek megfelelő anyagi eszközök hiányában joga van az ingyenes jogi képviseletre, amennyiben az igazságszolgáltatás igényei ezt megkívánják. E jog az érintettet a jogorvoslati eljárás során is megilleti. Az anyagi rászorultságát azonban csak valószínűsíteni kell, bizonyítani nem. Az ingyenes jogi képviselet biztosítása tekintetében az „igazságszolgáltatás igényei” mérlegelésekor az eljárás jellegét, a várható joghátrány súlyát, valamint a terhelt képességét veszi figyelembe, hogy milyen mértékben volt képes a saját védelme ellátására. Azon esetekben, amikor a tagállam törvénye a védői részvételre kötelező eseteket állapít meg, ennek elmulasztása, az egyéb kérdéskörök mérlegelése nélkül, eredményezheti az elmarasztalást.

¹³⁶ Tóth Mihály: A „Magyar Miranda” első néhány éve. In: Erdei Árpád (szerk): Tények és Kilátások (Tanulmányok Király Tibor tiszteletére.) KJK. Budapest 1995. 62-77 oldal

¹³⁷ i.m. Tóth Mihály: A „Magyar Miranda”... 75. oldal

Egy jogi képviselő kijelölése önmagában még nem elegendő a hatékony jogi képviselőhez, a hatóságoknak figyelemmel kell kísérnie a hatékonyságát is.¹³⁸ A védő mulasztásáért az állam azonban nem vonható felelősségre.

Amennyiben a kérelmező a hazai eljárás során nem folyamadt ingyenes jogi képviseletért, úgy e cikk sérelmére eredményesen a bíróság előtt nem hivatkozhat.

A védőválasztás joga csak abban az esetben illeti meg a terheltet, ha a védő eljárását maga finanszírozza, nem valósul meg az Egyezmény sérelme abban az esetben, ha a hatóság olyan ügyvédet rendel ki a számára, aki álláspontja szerint nem megfelelő.¹³⁹ Az, hogy a kirendelt díjának megfizetésére a hatóságok, az elmarasztalása esetén kötelezik, nem ellentétes az Egyezménnyel. A magyar szabályok e gyakorlatnak megfelelnek, ugyanis a bíróság a vádlottat a bűnügyi költség megfizetésére akkor kötelezi, ha őt bűnösnek mondja ki, vagy szabálysértés elkövetéséért a felelősségét megállapítja.¹⁴⁰ Amennyiben a terhelt a jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a bűnügyi költséget nem tudja megfizetni, és a bíróság, illetőleg az ügyész kérelmére személyes költségmentességet engedélyez, annak napjától a bármilyen jogcímen kirendelt védő díját és igazolt készkiadásait az állam viseli.¹⁴¹

A magyar büntetőeljárás szabályai szerint, a terheltet az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga, meghatározott esetekben a védő eljárása kötelező.¹⁴² A hatóság akkor is védőt rendel ki, ha a védelem nem kötelező, de a terhelt védő kirendelését azért kéri, mert a jövedelmi viszonyai miatt nem tud védelméről gondoskodni,¹⁴³ avagy kérelemre, vagy hivatalból akkor is védőt rendel ki a hatóság, ha ezt a terhelt érdekében szükségesnek tartja.¹⁴⁴ A tárgyaláson, ha a vádlott kéri, védőt kell kirendelni.¹⁴⁵

A kötelező védelem egyik esete a terhelt fogvatartása. Ha nincs meghatalmazott védője, részére a védőt haladéktalanul ki kell rendelni. A terheltnek joga van ahhoz, hogy az első kihallgatása előtt a védővel a kapcsolatot felvegye, és a kihallgatás előtt vele értekezzen.¹⁴⁶

¹³⁸ *Imbrioscia v. Svájc*, 1993. november 24. Series A no. 64

¹³⁹ *Croissant v. Germany*, 1992. szeptember 25. Series A no. 237/B

¹⁴⁰ Be. 338. § /1/ bekezdés

¹⁴¹ Be. 74. § /3/ bekezdés

¹⁴² Be. 46. § a)-f) pontok

¹⁴³ Be. 48. § /2/ bek

¹⁴⁴ Be. 48. § /3/ bekezdés

¹⁴⁵ Be. 242. § /2/ bek

¹⁴⁶ Be. 46. § a) pont, 43. § /3/ bek. a) pont, 48. § /1/ bek., 184. § /3/ bek.

A fogva lévő terhelt jogosult arra, hogy védőjével írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezzen. Ennek biztosítása az EJEB joggyakorlata szerint azonban nem korlátlan, azaz nem kötelesek a hatóságok arra, hogy bármely időpontban, folyamatosan lehetővé tegyék a fogvatartott és védője személyes megbeszélését, nem állapította meg például az Egyezmény megsértését abban az esetben, amikor a fogvatartott számára, magánzárka büntetése miatt, nem engedélyezte a hatóság a védőjével történő találkozást.

Az Amerikai Egyesült Államokban a védő büntetőeljárásban történő részvételét a terhelt kérelmére biztosítani kell, abban az esetben, ha az eljárás tárgya olyan bűncselekmény, amely miatt szabadságelvonására sor kerülhet. Az akkuzatórius eljárás sajátosságai miatt, különösen a vádalku során, az ügyvéd szerepe meghatározónak mondható.

A tárgyaláson, illetőleg az előzetes eljárás során a kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárási cselekményeknél a terheltnek joga van ügyvédi segítség igénybe vételére. Ez okból, amennyiben anyagi helyzete nem teszi lehetővé a védői díj megfizetését, úgy hivatalból kerül sor a védő kirendelésére. A hivatalból biztosított védő költségét az állam viseli.

2.2.6.4. A terhelt vád tanúhoz való kérdezési joga és a mentő tanúk megidézésének joga

Az EJEE 6. cikk 3. bekezdésének d) pontjában meghatározott alapelv kizárólag csak a tanukra vonatkozik és a fegyveregyenlőséget hivatott biztosítani. Az EJEB joggyakorlatában azonban tanúvallomásnak minősül minden olyan szóbeli megnyilvánulás, amit az ügy elbírálása során felhasználnak, így pl. ide értendők a terhelt vonatkozásában annak tetteistársai is, amennyiben az ügyét a hatóságok elkülönített eljárás keretében tárgyalják. Önmagában az a körülmény, hogy a terhelt által bejelentett tanút a bíróság nem hallgatja ki, nem jelenti a d) pont sérelmét. Az EJEB előtt azt is bizonyítani kell, hogy a meg nem idézett tanú kihallgatására a bizonyítás szempontjából szükség lett volna. Nem ütközik az Egyezménybe az sem, ha a bíróság a tanú nyomozás során tett vallomását használja fel bizonyítékként, amennyiben a védelemnek a nyomozás során lehetősége volt arra, hogy a tanúhoz kérdéseket tegyen fel. Összegezve megállapítható, hogy a tanú kihallgatásához való jog nem abszolút, azaz az EJEB csak abban az esetben állapítja meg az Egyezmény sérelmét, ha valamely tanú részvételének hiánya az egész eljárásra kihatással van, azaz megkérdőjelezheti az eljárás tisztességét.

Az EJEB e bekezdés körében több ügyben vizsgálta a tanúvallomások tárgyaláson történő felolvashatóságát és az anonim tanúk vallomásának a felhasználhatóságát. Általános érvennyel megállapítható, hogy amennyiben az eljárás során az ellenérdekű félnek volt lehetősége arra, hogy a vallomásban foglaltakat vitassa, úgy nem állapítja meg az Egyezmény sérelmét.¹⁴⁷ Az akkuzatórius elemek jelennek meg abban az Egyesült Királyság ellen folyamatban volt eljárásban, amelyben a vád nem tárta a bíróság elé a terhelt számára kedvező bizonyítékot.¹⁴⁸ Az EJEB végül is nem marasztalta el az Egyesült Királyságot arra hivatkozással, hogy a védelemnek a másodfokú eljárásban lehetősége volt a vádlott számára kedvező bizonyítékra történő hivatkozásra, azonban ezt elmulasztotta. Ehhez hasonlóan, a védelem aktív közreműködésének elvárása merült fel egy Ausztria ellen¹⁴⁹ indult eljárásban is, amelyben a nem perdöntő anonim tanúk tekintetében a védelem nem kérte az eljárás során, hogy akárcsak közvetlenül is, de kikérdezhesse a tanukat, ezért e tekintetben az EJEB előtti eljárásban eredményesen már nem hivatkozhatott a panaszos jogsérelemre.

Az EJEB egyezmény sérelmet állapított meg abban az esetben, amikor a szexuális erőszak gyermekkorú sértettjét nem hallgatta ki a tárgyaláson, annak kíméletére hivatkozással, hanem a nyomozati eljárásban a sértettet meghallgató nyomozó tett tanúvallomást a bíróságon a sértett által elmondottakról. A terheltnek a nyomozás során sem volt lehetősége a vád vitatására.¹⁵⁰ Ez az USA joggyakorlata szerint sem tekinthető elfogadható bizonyítéknak, hearsay bizonyítéknak minősül.

A magyar jog a kiskorúak kihallgatása tekintetében, azok védelme érdekében speciális szabályokat tartalmaz. A büntetőeljárásban a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú kihallgatása nyomozási szakban nyomozó hatóság és nyomozási bíró által, a bírósági szakban kiküldött, vagy megkeresett bíró, valamint a perbíróság által zártcélú távközlő hálózat útján történhet.

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy tanukénti kihallgatására rendszerint a nyomozási bíró előtt kerülhet sor. A nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút, ha megalapozottan

¹⁴⁷ például *Kostoski v. Hollandia*, 1989. november 20, series A no. 166, avagy *Windisch v. Austria* 1990. szeptember 27. Series A. no. 186.

¹⁴⁸ *Edwards v. Egyesült Királyság* 1992. december 16 Series A no.247-B

¹⁴⁹ *Brandstetter v. Ausztria*, 1991. augusztus 28. Series A no. 211

¹⁵⁰ *P.S. v. Németország*, 2002. december 20.

feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná.¹⁵¹ Az ügyész az írásban előterjesztett, indokolt indítványához mellékeli a nyomozati irat egy példányát. A nyomozási bíró eljárása ügyészi indítványhoz kötött, ezért nem a nyomozó hatóság dönti el, hogy melyik tizennegyedik életévét be nem töltött személy nyomozási bíró előtti kihallgatása szükséges, hanem a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész.

Amennyiben a büntetőeljárás során megalapozottan feltehető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná, a nyomozó hatóság - gyermekmeghallgató szoba egyidejű rendelkezésre bocsátásával - a gyermekkorú nyomozási bíró általi kihallgatását kezdeményezi az ügyésznél. Az ügyészi indítvány kapcsán a nyomozási bíró, eljárásjogi helyzetéből adódóan nem vizsgálhatja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy tanúvallomásától várható bizonyíték más bizonyítási eszközzel pótolható-e vagy sem, mert ezzel a meglevő bizonyítékok értékelésébe bocsátkozna, amely nem feladata. A nyomozási bíró azt sem vizsgálhatja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú tárgyaláson történő kihallgatása a fejlődését károsan befolyásolná-e vagy sem, minthogy a tárgyalásra az annak időpontjában tizennegyedik életévét még be nem töltött személy tanúként nem idézhető, ebből következően tárgyaláson nem hallgatható ki.¹⁵² Az ügyész indítványa kapcsán a nyomozási bíró csak azt vizsgálhatja, hogy a tanúként kihallgatandó személy az ülés időpontjában betölti-e a tizennegyedik életévét. Ha igen, akkor az ilyen tanú nyomozási bíró általi kihallgatására nincs lehetőség, s ez okból az ügyészi indítvány elutasítható. A tárgyalásra tanúként nem idézhető és a tárgyaláson nem hallgatható ki az annak időpontjában tizennegyedik életévét be nem töltött személy függetlenül attól, hogy a nyomozási bíró kihallgatta-e vagy sem. Az ilyen személy kihallgatására – ha szükséges – a perbíróság által kiküldött vagy megkeresett bíró útján van törvényi lehetőség; ezen kívül kihallgatása megtörténhet a perbíróság által zártcélú távközlő hálózat útján tartott tárgyaláson is.¹⁵³

Amennyiben a tanú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, és a nyomozás során a nyomozási bíró kihallgatta a tárgyalásra nem idézhető.¹⁵⁴ A nyomozási bíró által kihallgatott tizennegyedik életévét be nem töltött tanúnak a bíróság előtt tett tanúvallomása a tárgyaláson felolvasással vagy ismertetéssel a közvetlenség elvének sérelme nélkül felhasználható a bizonyítási eljárásban.

¹⁵¹ Be. 207. §. (4) bekezdés

¹⁵² Be. 280. § (1) bekezdés

¹⁵³ 68/2008. BK. vélemény

¹⁵⁴ Be. 280. §. (1) bekezdés

A Be. kifejezetten nem rendelkezik arról, hogy amennyiben a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a nyomozási bíró kihallgatta, akkor bírósági szakban is van-e lehetőség a kihallgatására. Ugyanakkor a kiküldött vagy megkeresett bíró útján történő kihallgatás,¹⁵⁵ illetve a zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás szabályozásánál¹⁵⁶ számol ezzel, és - attól függetlenül, hogy történt-e nyomozási bíró általi kihallgatás vagy sem - a Be. biztosítja a tizennegyedik életévét be nem töltött személy bírósági szakban való kihallgatásának lehetőségét is. A törvény nem a perbíró személyével való közvetlen találkozástól zárja el a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, hanem a perbíró által tartott tárgyalás közvetlenségétől, illetően az azon részt vevő más személyekkel való közvetlen találkozástól.¹⁵⁷

Ha a tárgyalás időpontjában tizennegyedik életévét be nem töltött személyt a nyomozás során a nyomozási bíró nem hallgatta ki, de tanúkénti kihallgatása szükségessé vált, akkor kiküldött vagy megkeresett bíróság útján kell kihallgatni.¹⁵⁸

Amennyiben a nyomozási bíró által a Be. 207. §-ának (4) bekezdése alapján tanúként kihallgatott kiskorú, a tárgyalás időpontjára már betöltötte a tizennegyedik életévét, ez a tanú „különösen indokolt” esetben a tárgyalásra megidézhető és ott kihallgatható.¹⁵⁹ A kihallgatás szükségességének különös indokoltságát a perbírósnak kell megítélni, ilyen lehet az ügy tárgyi súlya, vagy természete, de az is, ha pl. ha a tanú nyomozási bíró által történt kihallgatásának időpontja és a tárgyalás határnapja között hosszabb idő – évek – teltek el.

A Be. 167. §-ának (1) bekezdése értelmében az ügyész, valamint a nyomozó hatóság elrendelheti a nyomozási cselekmények kép- vagy hangfelvevővel, vagy egyéb berendezéssel történő rögzítését; továbbá elrendeli, ha a gyanúsított, a védő vagy a sértett ezt a költségek egyidejű előlegezésével indítványozza.

Amennyiben tanúvédelmi szempontok indokolják a felvételtől készült másolaton a rögzített képeket technikai úton oly mértékben indokolt kitakarni s a hangot torzítani, hogy a felvételt megtekintők a látottakból ne vonhassanak le következtetést a tanú személyazonosságára nézve.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Be. 304. §. (5) bekezdés

¹⁵⁶ Be. 244/A-244/D §.

¹⁵⁷ 68/2008. BK. vélemény

¹⁵⁸ Be. 280. §. (2) bekezdés

¹⁵⁹ Be. 280. §. (1), Be. 294. §

¹⁶⁰ E körben utalni kell a nyomozási bíró által elrendelt kép- vagy hangfelvevővel elrendelt tanúkihallgatásra vonatkozó Be. 213. §-ának (4) bekezdésben foglalt szabályra, illetve zártcélú távközlő hálózat útján tartott tárgyalás szabályai közül a Be. 244/C §-ának (5) bekezdésében írtak alkalmazhatóságára.

A kiskorú tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője, támogatója és gondozója jelen lehet.¹⁶¹ Ha a kiskorú tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, vagy a nyomozás érdekei miatt szükséges, a hozzájáruló jognyilatkozat megtételével és az ügyvéd meghatalmazásával, a tanú kihallgatásán való jelenléttel kapcsolatos jogokat a gyámhatóság gyakorolja.¹⁶²

Ha a tizennegyedik és tizennyolcadik életév közötti kiskorú tanúra is alkalmazandó, hogy ha a szellemi állapota miatt korlátozottan képes megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni és a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul. A törvényes képviselő vagy a kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó a tanú érdekében ügyvédet hatalmazhat meg.¹⁶³

Az Amerikai Egyesült Államokban szigorúan érvényesül a közvetlenség elve. Utalnék itt, a már korábban említett vallomásból való tudomásszerzésről történő tanúvallomás kizártságára, a tárgyi bizonyítékokkal kapcsolatos jogszerű beszerzés igazolására, valamint arra, hogy egy bizonyíték csak akkor válik értékelhetővé, ha annak vitatására a tárgyaláson az ellenérdekű félnek lehetősége nyílt. A tanúk tárgyaláson való jelenlétét az érdekelt félnek kell biztosítani. Abban az esetben, ha valamely fél számára a bizonyítás érdekében szükség van olyan személy tanúként tett vallomására, aki nem akar a bíróság előtt megjelenni, avagy a félnek olyan tudomása van, hogy e személy nem kíván önkéntesen vallomást tenni, úgy az amerikai szövetségi bíróság joghatósága alatt álló szövetségi ügyész megjelenési kötelezettséget jelentő idézést (subpoena) bocsát ki. Ilyen idézés jogszerű kibocsátásához a szövetségi ügyésznek rendelkeznie kell az alábbi adatokkal:

- a rendelkezésre álló tényekből bűncselekmény elkövetésére okszerű következtetés legyen levonható,
- a kihallgatandó személynek - tényekből levonható okszerű következtetés alapján - tudomással kell bírnia az ügy szempontjából valamely releváns tényről. Hangsúlyozni kell, hogy az események láncolatát itt is oly módon kell tartalmaznia a kérelemnek, hogy

¹⁶¹ Be. 86. §. (3) bekezdés

¹⁶² Be. 86. §. (4) bekezdés

¹⁶³ Be. 86. §. (2) bekezdés

az azt olvasó juthasson ezekből a kívánt következtetésre. (Rövid példával élve: 1. „az eseményeket videokamera rögzítette” 2. „a videokamera felvételén látható az X személy, aki az eseménytől 5 méterre, azzal szembe fordulva állt mindvégig” – e tényekből levonható következtetés: „az eseményt X személy látta” (így tanúként nyilatkozni tud az eseményekre),

- a tényekből megállapítható legyen, hogy az adott tanú vallomása mely tény bizonyítására szolgál,
- és e tény bizonyítékok sorában a büntetőeljárás szempontjából miért releváns.

A hallomásból szerzett bizonyítéknak minősülnek a magyar jog szerint okirati bizonyítéknak minősülő iratok is. A bizonyítékok szabályairól szóló törvény 802 §-a úgy rendelkezik, hogy azok a hallomásból szerzett bizonyítékok fogadhatóak el, amelyek e törvény, a Kongresszus által elfogadott törvény, avagy a Legfelsőbb Bíróság döntése ennek tekint. Ilyenek például a hatóság eljárásáról készült iratok, hatósági nyilvántartások adatairól készült iratok, avagy a hallomásból tanúvallomás vonatkozhat a karakter-bizonyítás körében az adott személy közösségbeli magatartására, megítélésére.

A tárgyaláson jelen lévő tanú korábbi nyilatkozatának felolvasása a tárgyaláson és ennek bizonyítékként értékelése kizárt.

2.2.7. Az anyanyelv használatának joga, a tolmácsoláshoz való jog

A tolmácsolás költsége az eljárásban az államot terheli. Nem elegendő a tolmácsolás egyszerű biztosítása, annak megfelelő színvonalúnak is kell lennie. Ugyanakkor e kötelezettségbe nem tartozik bele, hogy a tárgyalás legapróbb részletei is fordításra kerüljenek, még a tanúvallomásokot sem kell feltétlenül szinkrontolmácsolással fordítani, elegendő az elhangzottak összefoglaló jellegű ám lényegre kiterjedő tolmácsolása. Hasonlóképpen a vád iratanyagát sem kell teljes egészében lefordíttatni, elegendő a lényeget a védelem ellátásához szükséges mértékben lefordítani.¹⁶⁴ Ugyanez vonatkozik az ítéletre is.

A nemzeti kisebbséghez tartozó terheltet, aki a hatóság hivatalos nyelvét is beszéli, az EJEB joggyakorlata szerint, nem illeti meg az ingyenes tolmácsolás biztosításának a joga. A magyar

¹⁶⁴ Kamasinski v. Ausztria, 1989. december 19. Series A no. 168

büntetőeljárás szabályai szerint, amennyiben a terhelt igazoltan nem magyar anyanyelvű, megilleti a tolmácsoláshoz való jog, akkor is, ha egyébként a magyar nyelvet jól beszéli.¹⁶⁵

A tolmácsoláshoz való jog feltétel nélkül, és a büntetőeljárás megindulásának időpontjától megilleti a terheltet az Amerikai Egyesült Államokban is.

V. A büntetőeljárás időszerűségének követelménye, intézményi oldal

1. Gondolatok a büntetőeljárás jog folyamatban lévő kodifikációjával összefüggésben

Erdei Árpádnak még 1990-ben írt szavait idézem: „a büntetőeljárás jog átfogó kodifikációja ismét csak időszerűvé vált. Nem tudom, hogy a negyven év alatt hány szerző és hány alkalommal hivatkozott a büntetőeljárás jog átfogó újraszabályozásának időszerűségére. Azt azonban tudom, hogy nem kevésszer...”¹⁶⁶ Huszonöt év elmúltával ismételten egy új büntetőeljárás kodifikációja előtt állunk. Az új büntetőeljárás szabályozási elveit a napokban tette közzé a kormány.¹⁶⁷ A koncepció, mivel azonosítja azokat a problémákat, amelyek megoldását szükségesnek véli a büntetőpolitika, továbbá meghatározza a célokat és a prioritásokat, a törvényalkotás fontos állomása, amelyből a szabályozás irányára következtetéseket lehet levonni.

A hatályos módosítás helyett, a büntetőeljárás jog újrakodifikálásának indokát a Kormány a következőkkel indokolja: a Kormány szigorú és következetes büntetőpolitikájának megfelelően elindított büntetőjogi reform új és szilárd alapokra kívánja helyezni büntetőjogunkat, olyan alapokra, amelyek valódi szemléletváltást tükröznek. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) eredeti alapkoncepciójának és a törvény szövegének koherens rendszere szinte már a megalkotás időszakában megkopott. Az 1998-ban elfogadott törvény 2003. július 1-jén úgy lépett hatályba, hogy a kódex rendelkezéseinek több mint a felét törvénymódosítások érintették. Utóbb pedig folyamatosan felszínre kerültek azok a jogalkotási hiányosságok, amelyeket az

¹⁶⁵ BH 1996.353., BH 1989.10.

¹⁶⁶ Erdei Árpád: Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén. Magyar Jog 1990. március, 215-225. oldal

¹⁶⁷ a Kormány a 2015. február 11. napján megtartott ülésén fogadta el az új büntetőeljárás törvény koncepcióját. (letöltés: 2015. május 23.)

<http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91.pdf>

egyre szaporodó törvénymódosítások nem voltak képesek hatékonyan kezelni. A társadalmi, gazdasági változások és az ezeket követő sorozatos törvénymódosítások következtében a Be. végül elveszítette egységes jellegét, megbomlott a törvény belső egyensúlya, a szabályozás sok esetben átláthatatlanná és a gyakorlatban nehezen alkalmazhatóvá vált.”

A koncepció, az új büntetőeljárási kódex kodifikációjának irányelveiként a hatékonyságot, a gyorsaságot, az egyszerűséget, a korszerűséget, a koherenciát és a célszerűséget határozza meg. A gyorsasághoz és az eljárás hatékonyságához fűződő társadalmi érdeket a Kormány kiemelt kérdéskörként kezeli, amely már abból is látható, hogy az új törvény az időszerűség szükségességének rögzítését követően, a büntetőeljárások egyre inkább növekedő elhúzóására hoz fel statisztikai adatokat: „A Legfőbb Ügyészség által közzétett statisztikai adatok szerint a nyomozások átlagos időtartama az elmúlt években fokozatosan nőtt. Ez az átlagos időtartam 2005. évben 159,2 nap volt, 2013-ra viszont már 220,7 napra emelkedett. A bírósági eljárások időtartamának átlaga – a vádemeléstől a jogerőre emelkedett határozatig számítva – 2005. évben 369,3 nap volt, ami 2013-ra 410,7 napra nőtt. A kettő évnél hosszabb büntetőeljárások aránya a 2004. évben mért 21,3 %-ról 2012. évben 33,7 %-ra nőtt, ami 12,4 %-os emelkedést jelent. Mindez alátámaszthatja azt a közvélekedést, hogy a büntetőeljárások egyre inkább elhúzódnak. Ebből következően napjainkban fontos társadalmi elvárássá szilárdult, hogy a büntetőügyekben ésszerű időn belül szülessen döntés.” Az irányadó elveknek a hatékonyságot, gyorsaságot, egyszerűséget, korszerűséget, koherenciát és a célszerűséget fogalmazza meg.

Bár az új büntetőeljárási kódex koncepciója nem hivatkozik a bírósági statisztikai adatokra, azonban ezen adatok a büntetőeljárás időszerűsége tekintetében megfogalmazott aggodalmakat szintén alátámasztják.

A járásbíróságokhoz érkezett és befejezett ügyek száma az elmúlt években az alábbiak szerint alakult:¹⁶⁸

¹⁶⁸ <http://birosag.hu/kozerdeku-informaciok/statisztikai-adatok/orszagos-statisztikai-adatok>

(letöltés: 2015. június 19.)

év	közvéadás érkezés	befejezett	év végére be nem fejezett
2013	60455	61695	37317
2012	54785	59122	38577
2011	61510	66337	42894
2010	63827	61839	47721
2009	58145	58122	45733

Az adatok alapján megállapítható, hogy bár 2011. évtől a befejezett ügyek száma – ha csekély mértékben is – meghaladja az ügyérkezést, azonban az évek óta felgyülemlett hátrálék miatt, összességében az állapítható meg, hogy e javulás elenyésző. Az ügyérkezés több mint 60%-át (!) továbbra is hátrálékként „tolja maga előtt” a bíróság, vagyis akkor lenne képes feldolgozni időszerűen az ügyeket, ha kicsivel több, mint hét hónapig egyáltalán nem történne vádemelés az ügyészség részéről.

A megyei bíróságokhoz érkezett és befejezett közvéadás elsőfokú ügyek száma az elmúlt években az alábbiak szerint alakult:

év	közvéadás érkezés	befejezett	év végére nem befejezett
2013	1424	1495	1356
2012	1372	1591	1427
2011	1624	1593	1646
2010	1668	1446	1615
2009	1459	1493	1393

Ha a járásbíróságok időszerűségét nagyon rossznak értékeljük, akkor a megyei első fok komoly aggodalomra ad okot, hiszen a befejezett ügyek száma alig haladja meg az ügyérkezést. A feltorlódott hátrálék miatt ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy amennyiben egy teljes évben egyetlen ügy sem érkezne a bírósághoz, akkor lenne a bíróság abban a helyzetben, hogy folyamatosan feldolgozza az aktuális ügyérkezést.

Az igazságszolgáltatásba vetett bizalom értékelésének egyik összetevője az eljárások időszerűsége. Az ügyek jelentősen nagyobb száma miatt a járási első fok szélesebb társadalmi réteget érint, úgy vélem azonban, hogy a valós társadalmi megítélése a jelentős súlyú, gyakran közérdeklődésre számot tartó megyei első fokon lévő ügyeken alapul. Más oldalról, az állam bűnüldözési érdeke is megkívánná, hogy ezeknek az ügyeknek az ügyintézés, a jelentős súlyú bűncselekmény elkövetőinek felelősségre vonása jóval rövidebb időn belül történjen meg.

A hátrálékok időintervallumának megoszlása 2013. évben:

idő	járási első fok	törvényszéki első fok
0-3 hó	8797	240
3-6 hó	6716	216
6-12 hó	10125	337
1-2 év	8279	276
2-3 év	2103	141
3-5 év	983	113
5 év felett	314	33
összes hátrálék	37317	1356

A járásbíróknál a hátrálék 45%-a, a megyei első foknál a 70%-a egy éven túli ügy. A bíróságok leterheltsége miatt, a jelenlegivel azonos feltételek mellett, azonban megalapozottan várható, hogy a 6-12 hónapok kiugró értéke fokozatosan egyre régebbi időszakokban fog jelentkezni, a „régik ügyek” feldolgozása érdekében tett adminisztrációs intézkedések ellenére, azaz várhatóan a hátrálékok egyre magasabb százaléka lesz egy éven túli ügy.

Az ügyészségi és a bírósági statisztikai adatok tükrében egyértelműen levonható az a következtetés, hogy a rendelkezésre álló emberi erőforrás (ügyészek és bírák száma) és a büntetőeljárás gyorsítása iránti megvalósult törvénymódosítások mellett az elvárható időszerűség nem valósítható meg. A létszámnövelés, a bérek és a kapcsolódó infrastruktúra szükségessége miatt, az igazságszolgáltatás költségigényét jelentős mértékben növelné. A másik út a büntetőeljárás szabályainak olyan módosítása, amely a hatékonyabb ügyintézés elősegíti. A magam részéről más lehetőséget nem látok, hiszen az elmúlt évek adminisztrációs intézkedései jelentős javulást nem eredményeztek.

Az új büntetőeljárás kódex megalkotására irányuló politikai akarat lehetőséget teremt arra, hogy az eljárások időszerűsége tekintetében hatékonyabbá váljon az igazságszolgáltatás.

Az új büntetőeljárásról szóló törvény elkészültének kitűzött határideje: 2016. június 30. napja.

A koncepció szerint, a már meglévő eljárást gyorsító intézmények továbbra is megmaradnának: „a bírósági eljárást érintő, illetve a terhelti együttműködéshez kötött egyszerűsített eljárási formák mára általánosan elfogadottá váltak, ezen a téren továbblépésre érdemben leginkább a részletszabályozás területén van lehetőség. A jelenlegi eljárásrendhez

képezt ugyanakkor minőségi előrelépést jelenthet a nyomozásnak a cselekmény tárgyi súlyához vagy a terhelt együttműködéséhez, esetleg ezek együttes alkalmazásához igazodó átalakítása.” Egyetérthetünk azzal az elképzeléssel, hogy a csekély súlyú ügyekben a nyomozás egyszerűsíthető, az olyan (látszat) garanciák, mint például a nyomozás határidejének ügyész általi meghosszabbítása, mellőzhetőek. A bírósági eljárás egyszerűsítése érdekében bevezetett, nyomozás során tett vallomások felolvashatósága is megmaradna, habár ezzel igen jelentős mértékben sérül a közvetlenség elve. A „vádalku” kifejezést messze ívben elkerüli a koncepció, azonban az abban foglaltak szerinti szabályozás esetén ismét egy határozott lépéssel kerülünk közelebb. Abban az esetben ugyanis, ha „a vádlott és védője nem vitatja a büntetőjogi felelősséget megalapozó tényeket,” (!) egy kisebb terjedelmű bizonyításra és tárgyalás mellőzésére lenne lehetőség. „A bizonyítás mellőzésére abban az esetben is sor kerülhetne, ha a terhelt csak a tények bizonyos körét fogadja el, de a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás hiányzik.” Lényegében ez az akkuzatórius rendszerből ismert „bűnösség beismerése” (plea guilty) és a „bűnösség nem tagadása” (nolo contendere) eseteket fedné le. A koncepció azonban nem tér ki arra, mi történjen, ha a terhelt visszavonja a beismerő vallomását. Vélhetően ennek indoka, hogy abban a kérdésben, hogy az ilyen szituációk a tárgyalás mellőzéses eljárással, avagy a tárgyalásról lemondás eljárásával kerüljenek megoldásra, nincs egyértelmű döntés. Amennyiben az előbbi lesz a válasz, úgy nyilvánvalóan a tárgyalás tartásának kérése lesz a megoldás. Ebben az esetben azonban vissza kell térni a nyomozati szakra, hiszen csak „kisebb terjedelmű” bizonyítás volt. Ez esetben viszont inkább elhúzódóvá válik az eljárás. Ezen túlmenően, mint ahogyan később szó lesz róla, a tárgyalás mellőzéses eljárások magukban hordozzák az olyan jelentős garanciális elv, mint a közvetlenség elvének sérelmét. Amennyiben a válasz a lemondás a tárgyalásról intézményének alkalmazása lesz, úgy a felek, azaz a terhelti és az ügyészi oldal közötti megállapodás megkötése válik szükségessé, amely megállapodás bírói jóváhagyásával a terheltnek a tényállás vitatására a továbbiakban már nem lesz módja.

A kétfokú rendes jogorvoslati jog - annak ellenére, hogy ennek biztosítására, miként erre Belovics is rámutatott,¹⁶⁹ nincs nemzetközi kötelezettségünk és „időszerűségi, pergazdaságossági okokból hátrányosnak, az igazság megállapítása szempontjából pedig szükségtelennek” is véli – továbbra is fennmarad.

¹⁶⁹ Belovics Ervin: A hatályos büntetőeljárás törvény kritikája. In: Belovics-Ervin-Tamási Erzsébet-Varga Zoltán: Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére. PPKÉ JÁK 2011. 17-26. o.

2. A konszenzuális elemek és eljárás egyszerűsítését célzó intézmények térfoglalása a magyar büntetőeljárásban

A tanulmányom második részében – az alapelvek köréből kiemelve a büntetőeljárás időszerűségének követelményét – azt vizsgálom, hogy a tisztességes eljárás ezen összetevőjének hatékonyabb érvényesülése érdekében a konszenzuális elemek hogyan erősödtek a büntetőeljárás jogunkban, azaz lényegében az időszerűség követelménye hogyan sodorja a magyar büntetőeljárás jogot, a még mindig fekete báránynak tekintett, vádalku felé.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R/87/18. számú ajánlása számos lehetséges módját sorolja fel a büntetőeljárás egyszerűsítésének. Az ajánlásban szereplő egyszerűsítések jelentős része az ügyész diszkrecionális jogkörét érinti.

A javasolt megoldások:

- diszkrecionális vádemelés, az eljárás megszüntetésére és félbeszakítására való jogosultság (általában a diszkrecionális bűnüldözés),
- a sértett megfelelő kártérítése mellett, a bűnüldözéssel azonos célú intézkedések,
- a kisebb súlyú bűncselekmények dekriminalizációja,
- a rövidített vagy írásbeli eljárások, bíróságon kívüli megegyezések (állam vagy közérdek, jótékony intézmény javára fizetés, a bűncselekmény útján szerzett dolgok visszaszolgáltatása és a sértett kárának megtérítése után),
- a büntetőeljárás egyéb egyszerűsítési megoldásai, mint például alternatív büntetés kiszabása, a vádlott beismerése esetén ún. előzetes vizsgálati eljárás.

Az ajánlás a magyar jogalkotásra is hatással volt. Egyrészt a már meglévő eljárást gyorsító megoldásokat (tárgyalás mellőzése, bíróság elé állítás) szélesebb körben alkalmazhatóvá tették, másrészt új intézmények kerültek bevezetésre (vádemelés elhalasztása, tárgyalásról lemondás, megállapodás az együttműködő gyanúsítottal, közvetítői eljárás). A jelentős eljárást gyorsító törvényi rendelkezések léptek hatályba az 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXXXIII. törvénnyel is, amelyekről Herke¹⁷⁰ a méltatásuk

¹⁷⁰ Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. (Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én.)
<http://www.mbjt.hu/HerkeCsongor20091014.pdf> letöltés: (2015. február 13.)

mellett, megjegyzi, hogy „a jogalkotónak azonban további lépéseket kell tennie. A jelenleginél is szélesebb körben kell biztosítani az oportunitás elvének érvényesülését az officialitáshoz képest. Ennek érdekében a már meglévő egyszerűsítő intézményeket is felül kell vizsgálni. Az igazságszolgáltatás tehermentesítésekor azonban tekintettel kell lenni a külföldi és a hazai jogi hagyományokra is.”

A büntetőeljárás gyorsítását célzó megoldások sikere, azaz gyakorlati alkalmazásuk vegyes képet mutat, miként ezt a legfőbb ügyész 2014. évre vonatkozó parlamenti beszámolója¹⁷¹ is tartalmazza: „2014. évben ismét jelentősen, 14.527-re (2013: 11.484) emelkedett azon terheltek száma, akiknek az ügyét a bíróság jogerősen bíróság elé állítás keretében bírálta el. Ily módon a jogerős határozattal érintett vádlottak 16,4 %-a (2013: 14,6 %) esetében alkalmazta az elsőfokú bíróság a gyorsított eljárás ezen formáját. 2014-ben 16.260-ra (2013: 12.619) emelkedett az elsőfokú bíróság által tárgyalás mellőzésével felelősségre vontak száma. Ezzel a 2014. évben tapasztalt emelkedéssel évek óta tartó visszaesési folyamat tört meg. Ennek a gyors és gazdaságos eljárásnak a hatékonyságát mutatja, hogy 14.550 vádlott – az így megvádoltak 89,5 %-ának – esetében jogerőre emelkedett a tárgyalás mellőzésével hozott határozat. Továbbra is elenyésző számban élnek a vádlottak a tárgyalásról való lemondás lehetőségével. Jelentősen csökkent a vádemelést megelőzően (2013: 136, 2014: 81), és alig emelkedett a vádemelést követően a tárgyalásról lemondó vádlottak száma (2013: 63, 2014: 88). Összességében: ez a büntetőjogi felelősségre vonást egyszerűsítő és gyorsító eljárás nem vált a büntetőeljárás szerves részévé. Hasonlóan csekély a terhelt távollétében lefolytatott és befejezett eljárások száma is.”

2.1.Eljárás tárgyalás mellőzésével

A tárgyalás mellőzésével történő büntetés kiszabása lényegében az 1896. évi Bp-nek megfelelő büntetőparancsnak felel meg, amelyet az 1951. évi II. Bp. is átvett, majd az 1954. évi V. törvény megszüntette e lehetőséget, de az 1962. évi 8. tvr. ismételtén bevezette „tárgyalásmellőzése pénzbüntetés kiszabása” címmel. Az 1973. évi I. törvény továbbra is lehetővé tette az alkalmazását. Vétségi ügyekben, szabadlábban lévő vádlottakkal szemben, a vádlott beismerése esetén és amennyiben a törvény az adott bűncselekmény elkövetésére

¹⁷¹ letölthető az ügyészség honlapjáról, www.mku.hu

pénzbüntetés kiszabását lehetővé tette helye volt az alkalmazásának. A vádlott, amennyiben a végzésben foglaltakkal nem értett egyet, tárgyalás tartását kérhette.

Az intézmény a nyomozati szakot nem, de a bírói munkát jelentősen megkönnyíti. A jogalkotók az intézményben rejlő lehetőséget kihasználva az időszerűség javítása érdekében az alkalmazható ügyek körét jelentősen és folyamatosan szélesítették. A hatályos büntetőeljárásunk szerint, a cselekmény elkövetését beismerő vádlottal szemben maximum kettőévi, végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, közérdekű munkát, pénzbüntetést, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kitiltást, a spotrendezvények látogatásától való eltiltást, kiutasítást - katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését is -, továbbá intézkedésként jóvátételi munkát, próbára bocsátást, megrovást alkalmaz az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén. Garanciális szabályként került beépítésre a végzés hirdetményi kézbesítésének tilalma, vagyis ha nem veszi át a végzést az eljárás felfüggesztésének van helye, így tudomása nélkül joghátrány alkalmazására vele szemben nem kerül sor.

Nem kétséges, hogy az eljárási megoldás jelentős mértékben mentesíti a bíróságot a tárgyalási teher alól, ugyanakkor – bár az EJEJ joggyakorlata nem kifogásolja az alkalmazását – azonban, miként a fentiekben jeleztem, egyet értek Erdei Árpád azon megállapításával, hogy az intézmény eljárásjogunkban az inkvizitórius elemeket erősíti, azaz írásbeliség és közvetettség jellemzi.

2.2.A bíróság elé állítás

A bíróság elé állítás gyökereinek a francia 1808. évi Code d'instruction criminelle-t tekintik, amely öt évet meg nem haladó fogházbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények esetén ügyészi indítványra tette lehetővé az alkalmazását. Magyarországon elsőként az 1872. évi Ideiglenes bűnvádi eljárásban találkozunk hasonló eljárással, amikor a bűncselekmény elkövetését beismerő vagy tetten ért elkövetőt, az öt évnél nem hosszabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény és a tényállás felderítettsége esetén, vizsgálat és vád alá helyezése nélkül közvetlenül a tárgyalásra idézte a bíróság, a királyi ügyész indítványa alapján. Az intézmény e lényegi feltételekkel az 1954. évi V. törvényig

élt, majd az 1966. évi 16. tvr. vezette be ismét, amelyet az 1973. évi I. törvény is fenntartott.¹⁷²

A hatályos Be. 517. §-a szerint, az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte vagy tetten érték. A bíróság elé állításnak a gyanúsítottkénti kihallgatástól számított 30 napon belül van helye. A határidők (korábban elkövetéstől, jelenleg a gyanúsítottkénti kihallgatástól számított 6 nap helyett 30 nap) és bűncselekmények súlyának emelése bár szélesebb körű alkalmazást tesz lehetővé, azonban még így is szoros határidő a napi munka mellett, soron kívüli feladatot jelent. Az ügyész értesíti a bírót a bíróság elé állításról, aki a törvény szerint nyomban kitűzi a tárgyalás határnapját. A gyakorlatban azonban előfordul, hogy az egyéb kitűzött ügyek miatt nincs szabad kapacitása, ekkor a soronkívüliséggel járó nyomozóhatósági és ügyészi munka kárba vész.

Az eljárás maga minden tekintetben megfelel nem csak az EJEB-nek, hanem a modern jogállamiság követelményeinek is, továbbá az eljárásjogunk akkuzatórius jellegét erősíti, amennyiben az ügyész kötelessége annak biztosítása, hogy a vádat alátámasztó bizonyítékok a bíróság rendelkezésére álljanak, így a tanú és a terhelt is. A bíróság, ellentétben az általános szabályokkal, nem bocsát ki idézést.

A bíróság egy alkalommal napolhatja el nyolc napra a tárgyalást, mégpedig bizonyítékok beszerzése végett. A vád kiterjesztése esetén – amelyre az ügyésznek lehetősége van – a tárgyalás elnapolására nincs lehetőség. Ez sértheti az EJEE 6. cikk 3. bekezdés b) pontját, azaz a védekezéshez szükséges megfelelő idő biztosításának követelménye sérül. Amint azt korábban jeleztem, hasonló szituációban, bár másodfokú tárgyaláshoz kapcsolódóan, már az EJEB elmarasztalta Magyarországot.

¹⁷² 346. § Járásbíróság, illetőleg katonai bíróság hatáskörébe tartozó olyan bűncselekmény miatt, amelyre a törvény öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, a terhelt a bűncselekmény elkövetésétől számított hat napon belül bíróság elé állítható, ha az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és a terheltet tetten érték vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.

Az Amerikai Egyesült Államokban az eljárás nem lenne elfogadható, elsősorban a formális vád hiánya, valamint az ellenérdekű félnek nincs lehetősége előzetesen a bizonyítékok megismerésére.

2.3. Alku az együttműködő terhelttel

A Be. 192. §-ának (1) bekezdése szerint, bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a nyomozást megszüntetheti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik. A törvény egyetlen esetben nem teszi ezt lehetővé, ha az elkövető terhére szándékosan emberélet kioltása róható.

Ilyen együttműködés valójában burkoltan mindig is létezett, a valós élet került legalizálásra; a hatályos büntetőeljárás törvénnyel, önálló alcímmel, nyomozás megszüntetési okként szabályozza.

Az ügyészi diszkrecionális jogot és a „vádról történő alku”-t tekintve hasonló a vádalkuhoz, azonban a bírói kontrol hiánya miatt ilyen formában az USA joggyakorlatában nem állná meg a helyét.

2.4. Az ismeretlen helyen lévő terhelttel szembeni eljárás

A hatályos büntetőeljárás törvény megkülönbözteti az ismeretlen helyen és a külföldön tartózkodó terhelt távollétében folytatható eljárást.

A nyomozásnak nem akadályozza az, hogy a terhelt ismeretlen helyen van. A nyomozó hatóságnak ilyenkor intézkedni kell a felkutatása iránt, illetőleg a bizonyítékok felkutatását és biztosítását is végzi. Az ügyész az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a vádiratban indítványozza a terhelttel szemben az eljárás lefolytatását, amennyiben az elfogatóparancs kibocsátása a nyomozás iratainak ügyészhez történő megküldéséig nem vezetett eredményre, megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított megszökött, vagy a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyész elől elrejtőzött, a nyomozás adatai alapján a

vádemelésnek nincs akadálya és azt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése indokolja. E feltételek megléte esetén is csak az esetben indítványozható, ha a vádlott terhére róható bűncselekmény szabadságvesztéssel büntetendő.¹⁷³ (A magánvádló, illetőleg a pótmagánvádló az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a bírósági eljárást nem indítványozhatja.) Amennyiben a terhelt a bírósági eljárás során szökött meg, úgy az elfogatóparancsot a bíró bocsátja ki, ennek 15 napon belüli eredménytelensége esetén értesíti az ügyészt, aki a terhelt távollétében folytatandó eljárásra tesz indítványt a törvényi feltételek fennállása esetén. A vádlott előkerülés (elfogása) esetén, az ügy eljárási szakaszától függően alakul az eljárás további sorsa. Az első fokú ítéletet követően, de még a fellebbezésre nyitva álló határidőben kerül elő, úgy a tárgyalás megismétlését kérheti, amely a keletkezett jegyzőkönyvek felolvasásával is teljesíthető. A másodfokú bíróság tárgyalást tűz ki, amelyen a vádlottat kihallgatja, és további bizonyításokat vehet fel. Harmadfokú eljárásban csak a korábbi ítéletek hatályon kívül helyezésére és az eljárás megismétlésére van lehetőség. A jogerős ítéletet követő előkerülés után perújításnak van helye. Amennyiben a vádlott a megismételt eljárás alatt ismétetlen ismeretlen helyre távozik, úgy a bíróság a korábbi ítéletet hatályában fenntartja.

A külföldön tartózkodó vádlottal szemben, ahol nincs helye kiadatásnak vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadásnak, vagy ezeket megtagadták, és nem került sor a büntetőeljárás átadására sem, a törvény bármely bűncselekmény miatt lehetőséget biztosít a terhelt távollétében való bírói eljárásra, ha azt az ügyész egyébként a vádiratban indítványozza. A bíróság az ügydöntő határozatát ezekben az esetekben az általános szabályok szerint hozza meg, vagyis megállapíthatja a vádlott bűnösségét, és vele szemben büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat, továbbá a törvényes feltételek fennállta esetén a vádlottat az ellene emelt vád alól felmentheti, vagy akár az eljárást is megszüntetheti. A külföldön tartózkodó terhelt visszatérése esetén az eljárás továbbfolytatására az ismeretlen helyen lévő terheltekre vonatkozó szabályok az irányadók.

2.5.A vádemelés elhalasztása

A vádemelés elhalasztása, az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozó, vádemelési alternatíva. Ennek megfelelően a tényállásnak felderítettnek, esetleges vádemelésre alkalmasnak kell lennie. A mérlegelési jogkörében az ügyész arról dönt, hogy a büntetőeljárás célja bírósági

¹⁷³ Be. 527. § (3) bekezdés

tárgyalás (és büntetés nélkül) elérhető-e. Amennyiben a vádelhalasztás ideje eredményesen telik el, az előírt magatartási szabályoknak a terhelt eleget tesz, a nyomozás megszüntetésére kerül sor.

A büntetőeljárásról szóló törvény a vádemelés elhalasztásának négy esetét különbözteti meg:

- az ügyész a vádemelés helyett háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt - a bűncselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel - a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre határozattal elhalaszthatja, ha ennek a gyanúsított jövőbeni magatartásában mutatkozó kedvező hatása feltételezhető;
- az ügyész egy évi időtartamra elhalaszthatja a vádemelést, ha a kábítószer-élvező gyanúsított vállalja a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt;
- az ügyész a tartási kötelezettség elmulasztásának vétsége miatt egy évre elhalasztja, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható.;
- az ügyész, különös méltánylást érdemlő esetben a vádemelés ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt is elhalasztható. Ez esetben a vádelhalasztás tartama a törvényben meghatározott büntetési tétellel azonos.

A vádemelés elhalasztásának intézménye mind az EJEE szellemének, mind a jogállamiság követelményének teljesen megfelel.

2.6.A közvetítői eljárás

A közvetítői eljárás (közismert nevén a mediációs eljárás) a sértett és a terhelt önkéntes hozzájárulásával igénybe vehető konfliktuskezelő eljárás, amelyről – az ügy alkalmassága esetén – a hatóságnak az eljárás résztvevői felé tájékoztatási kötelezettsége van. Részletes szabályait a 2006. évi CXXIII. törvény állapítja meg.

A Be. 216. §-ának értelmében minden olyan esetben, amikor a nyomozás befejezését követően az ügy iratainak felülvizsgálata során az ügyész azt állapítja meg, hogy fennállnak a vádemelés feltételei, vádiratot készít, kivéve, ha a vádemelést részben mellőzi, az ügyet közvetítői eljárásra utalja, vagy a vádemelést elhalasztja. A közvetítés, mint a helyreállító igazságszolgáltatás legfőbb jogi eszköze azt a gondolatot szolgálja, hogy a bűncselekmény

káros következményeinek a jóvátétele, a sértettek jogos érdekeinek az érvényre juttatása indokolt esetben megelőzheti az állam büntetőjogi igényének az elsőbbségét, elkövetői oldalon pedig a bírói útról való elterelés kedvező hatásaként a jövőbeni jogkövető magatartást vélelmezi. A közvetítés jogi természetét tekintve egyidejűleg anyagi jogi és eljárásjogi jogintézmény.

Eljárásjogi feltételeit a büntetőeljárás törvény 221/A. §-a határozza meg, amely (3) bekezdésének a) pontja az anyagi jogi szabályra – és pedig a büntető törvényben [az 1978. évi IV. törvény 36. §-ában és a 2012. évi C. törvény 29.§-ában] büntethetőséget megszüntető, illetve a büntetés korlátlan enyhítésére lehetőséget adó okként meghatározott tevékeny megbánás szabályaira – utal vissza.

A közvetítői eljárás alkalmazásának fontolóra vételekor, mindenekelőtt azt kell szem előtt tartani, hogy a közvetítés nem az ügyész által is alkalmazható megrovás vagy a vádemelés elhalasztásának, hanem a vádemelésnek az alternatívája. A mediáció a büntetőeljárással párhuzamosan folyó eljárás, amelyhez a felek szabad akaratukból járulnak hozzá, s amelynek célja, hogy a törvényhozó által szigorú felsorolással kiválasztott bűncselekmények esetében a hatóságtól független harmadik személy bevonásával létrehozza a terhelt és a sértett között a sértett érdekeit előtérbe helyező és a helyreállító szempontok érvényesítésére alkalmas megállapodást. Kétségtelen, hogy a közvetítés anyagi jogi természetű eredménye a tevékeny megbánás, következménye pedig a bűncselekmény büntetési tételétől függően a büntethetőség megszűnését, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő ok.

A Be. 222. §-ának (1) bekezdése szerinti vádemelés elhalasztásának alkalmazása – a fentiekkel szemben – olyan lehetőség, amelyre nézve az ügyésznek mérlegelési joga van. A hangsúly e jogintézménynél a terhelt személyére, s ennek kapcsán az intézkedésnek az elkövető jövőbeni magatartására gyakorolt kedvező hatásra helyeződik, ehhez képest a vádemelés elhalasztását a mérlegelésre jóval szélesebb teret adó általános jelleggel meghatározott bűncselekményi körben ötévi szabadságvesztéssel nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt – a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel lehet elhalasztani.

A közvetítés kizárólag a törvényben felsorolt és további feltételekkel szűkített bűncselekmény csoportok esetében alkalmazható (ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő közlekedési, személy elleni és vagyon elleni bűncselekmények). A taxatív felsorolásban meghatározott bűncselekmények köre nem bővíthető, az azon kívül eső cselekmények esetében a közvetítésre nincs törvényes lehetőség. További feltétel, hogy a büntető törvény adott fejezetében elhelyezett törvényi tényállásnak legyen sértettje.

A Be. 221/A. §-ának (1) bekezdéséből kitűnően nem kizárt a közvetítői eljárás akkor sem, ha az elkövető ellen több bűncselekmény miatt folyik az eljárás, és a bűnhalmazatban álló bűncselekményeknek csak egy része képezheti közvetítés tárgyát, amennyiben az elkövetésben a közvetítői eljárás lehetőségét megalapozó bűncselekmény a meghatározó. Akár alaki, akár anyagi bűnhalmazatról van szó, a meghatározó bűncselekmény megállapításának szempontjai körültekintő mérlegelést igényelnek. Ennek során nem lehet szem elől téveszteni, hogy a Különös Részi büntetési tétellel fenyegetettség a közvetítői eljárás tárgyát önmagában nem képező bűnhalmazatban álló bűncselekmény esetében sem haladhatja meg a három, illetőleg az ötévi szabadságvesztést, ahogyan a bűnösség elismerésére is kiterjedő beismerő vallomásnak e bűncselekményre is ki kell terjednie. E pozitív kritériumok megléte nélkül bűnhalmazat esetén közvetítésre nem kerülhet sor.

Amennyiben az elkövető személyét nézve a büntető törvényben megjelölt kizáró ok¹⁷⁴ áll fenn, a közvetítői eljárásra irányuló kérelem elutasításának jogcíme helyesen az anyagi jogi kizáró ok, és annak indoka nem a Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában írt feltétel hiányán alapul.

A közvetítői eljárás Be. 221/A. § (3) bekezdése szerinti feltételei konjunktívak, de az a) – c) pontban jelzett feltételek együttes jelenléte önmagában nem teremt kényszert a közvetítés alkalmazására. A d) pontban meghatározott feltétel ugyanis mérlegelést igényel, amelyhez képest – a sértett érdekeit is szem előtt tartva – az elkövetés alanyi és tárgyi körülményeinek komplex értékelése az egyéb feltételek fennállása ellenére is eredményezheti elutasító döntés meghozatalát.

¹⁷⁴ 1978. évi IV. törvény 36. § (3) bekezdés, 2012. évi C. törvény 29. § (3) bekezdés

Figyelemmel a Be. 221/A.§ (3) bekezdése a) pontjának a büntető törvény tevékeny megbánással összefüggő szabályaira visszautaló rendelkezésére is, a törvény értelmében egyenként és ebben a sorrendben kell a Be. 221/A.§-a (3) bekezdésének a) - c) pontjában meghatározott egyes feltételek meglétét vizsgálni. Ha valamelyik feltétel esetében nemleges az eredmény, akkor a további vizsgálata már közömbös. A (3) bekezdés d) pontjában írt körülmények mérlegelése csak akkor kerülhet szóba, ha az a) - c) pontban foglalt kritériumok hiánytalanul fennállnak.

Kétségtelen, hogy a közvetítéssel elért tevékeny megbánás nem, vagy nem kizárólag az anyagi reparációt jelenti, hanem a bűncselekménnyel okozott sérelemnek a sértett által elfogadott módon és mértékben történő jóvátételét. Ugyanakkor a fentebb említett mérlegelés során azt is indokoltnak látszik figyelembe venni, hogy a vagyon elleni bűncselekményeknél a kárnak lefoglalással vagy az eltulajdonított dolog önkéntes visszaadásával történt hiánytalan megtérülése esetén önmagában a bocsánatkérés, a bűncselekmény káros következményei miatti sajnálat kifejezése a közvetítés célját és lényegét kiüresítheti. Ilyen ügyekben a közvetítői eljárásra utalás a diverziónak nem szükségképpen a legmegfelelőbb formája.

A nem anyagi természetű erkölcsi jóvátétel a törvényi felsorolásban szereplő egyéb – így az élet vagy testi épség elleni, az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni, vagy akár a közlekedési – bűncselekmények esetében kerülhet előtérbe és látszik alkalmasnak a cselekménnyel okozott sérelem kiküszöbölésére.

Nem indokolt a felek nyilatkozatainak beszerzése és a közvetítői eljárás szorgalmazása – majd ezt követően az indítványnak a Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában írt feltétel hiányára alapított elutasítása – azokban az ügyekben, ahol a környezettanulmányból vagy a már feltárt egyéb adatokból nyilvánvaló, hogy az okozott kár megtérítésére irányuló szándék hangoztatása ellenére az anyagi jóvátétel képessége bizonyosan nem áll fenn, vagy a hozzáférhető nyilvántartások adataira, így a korábbi büntetettségre, folyamatban lévő büntetőeljárás/okra, illetve - egybevetve az elkövetés körülményeivel is - az elkövető kifogásolható életvezetésére és személyiségére figyelemmel a közvetítéssel a jövőbeni jogkövető magatartás elérése aligha valószínű.

A közvetítői eljárásra bocsátásra csak maradéktalanul felderített tényállás mellett kerülhet sor, mert a szubjektív körülmények kedvező értékelése ellenére is számolni kell az ügyben egy esetleges későbbi vádemelés lehetőségével.

Figyelemmel arra, hogy a közvetítői eljárás a vádemelés alternatívája, az elkövető magatartására visszavezethető eredménytelen befejezését követően sem a megrovás alkalmazására, sem a nyomozásnak bizonyítékok hiányában történő megszüntetésére, sem pedig a Be. 222. §-ának (1) bekezdése szerinti vádemelés elhalasztására nem kerülhet sor, mert ez azt jelentené, hogy a közvetítői eljárás törvényi feltételei már annak alkalmazásakor sem álltak fenn.

A közvetítői eljárás tehát nem szolgálhat elintézési módként azon ügyek esetében sem, amelyekben a történeti tényállás megállapítása vagy a jogi minősítés a bizonyítékok elégtelensége folytán a vádemelést tekintve nem kellően megalapozott, és nem vehető igénybe a további nyomozati cselekmények elvégzésének a kikerülésére sem.

Mindezen törvényi szabályozások miatt, úgy vélem nem teljesen kezeljük helyén ezeket az ügyeket. Tulajdonképpen, az állam ezekben az ügyekben lemond a büntetőigényének érvényesítéséről, ugyanakkor – vádemeléshez szükséges megalapozottsággal – bizonyítani kell az elkövető cselekményét. A mediációs eljárás a terhelt és a sértett közötti megállapodás, ha ez eredményre vezet, akkor miért terheljük a nyomozó hatóságot (és az ügyészséget) bizonyítékok beszerzésével? Mindketten tudják, hogy valójában mi történt. Úgy vélem az igazságszolgáltatásnak akkor kell beavatkoznia részletekbe menően, azaz a bizonyítékok vádemeléshez szükséges mértékben való beszerzése útján, ha a mediáció sikertelensége esetén az állam (az ügyész) a büntetőigénye érvényesítése mellett dönt. A büntetőeljárás célja a bizonyítékok összegyűjtése, annak érdekében, hogy az állam a büntetőigényét hatékonyan tudja érvényesíteni. Az új büntetőeljárásról szóló törvény koncepciója szerint: „a sértettek érdekeinek érvényesítését minden lehetséges eszközzel támogatnia kell.” Ez azonban vezethet arra, hogy a büntető eljárásban a bizonyítási eljárásnak az legyen a célja, hogy a sértett megfelelően érvényesíthesse igényét. A sértetti igényérvényesítés hatékonyabbá tétele méltányolandó cél - azonban, ha az ügyben az állam lemond a büntetőigényének az érvényesítéséről, a sértetti igényérvényesítést a büntetőeljárás keretein kívül kell biztosítani. A lemondásban való döntéshez pedig nem szükséges a tényállás vádemeléshez szükséges

megalapozottsággal történő bizonyítása. Ennek kapcsán megjegyzem, hogy a megrovással megszüntetésre kerülő ügyekben is elegendőnek vélnék egy jóval alacsonyabb szintű bizonyítottságot.

2.7.Lemondás a tárgyalásról

A bírák túlterheltségéről már az 1990-es évek elejétől számos tanulmány jelent meg, hangsúlyozva, hogy „egy bíró maximum 90-120 ügyet tud megfelelően feldolgozni. Ehhez képest egy adott időben ténylegesen munkát végző helyi bírósági bíróra eső folyamatban lévő ügyek száma 150-200”.¹⁷⁵

A bírói munkateher csökkentését célzó tárgyalásról lemondás intézményét az 1999. évi CX. törvény iktatta be még a korábbi büntetőeljárásról szóló törvényünkbe, amelyet a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény is átvett.

Az ügyész az ügy körülményeinek, így különösen a terhelt személye és az elkövetett bűncselekmény figyelembevételével a vádiratban indítványozhatja az ügy nyilvános ülésen való elbírálását, ha:

- a terhelttel írásban megállapodott a vádról, amely tartalmazza a terhelt által beismerett bűncselekmény tényállását és minősítését,
- az ügyész és a terhelt nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy milyen nemű, mértékű és tartamú büntetést, illetőleg intézkedést vesz tudomásul, annak alsó és felső határának megjelölésével.

Az ügyész a vádirattal és a nyomozás irataival együtt a megállapodást és az annak alapjául szolgáló jegyzőkönyvet is benyújtja a bíróságnak.

Az akkuzatórius rendszerben ismert vádalkuval nagy hasonlóságot mutató, tárgyalásról lemondás jogintézményét 2000. március 1-től tartalmazza a büntetőeljárásról szóló törvény¹⁷⁶ és nem titkolt célja a bevezetésének a bírósági eljárások gyorsítása volt.

¹⁷⁵ Bírák Lapja, 1994/2.sz. 196.o. idézi: Nagy Anita: Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXV/1. (2007), 155-172.o.)

¹⁷⁶ 534. § (1) Ha a terhelt a vádemelést megelőzően bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz és a tárgyaláshoz való jogáról lemond, a bíróság az ügyész indítványára, nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádirattal egyező tényállás, valamint a vádirattal egyező minősítés miatt a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat.

A tárgyalásról lemondást a terhelti oldal kezdeményezheti, amelynek elfogadása az ügyész számára nem kötelező. Elfogadásáról határozattal dönt és ez esetben 30 napon belül vádat emel. Ez idő alatt meghallgatja a terheltet, közli vele a vád alapjául szolgáló bűncselekményt és annak minősítését, továbbá azt, hogy - határok között megjelölve - milyen tartamú joghátrányt venne tudomásul. Amennyiben a terhelt azt elfogadja, megállapodást köt az ügyész és a terhelt, az immáron kötelezően résztvevő védője jelenlétében. A megállapodás tartalmazza a terhelt által beismert bűncselekmény leírását, a Btk. szerinti minősítését, az ügyész és a terhelt nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy milyen nemű, mértékű, tartamú büntetést, illetve intézkedést vesz tudomásul. Az ügyész a megállapodással együtt benyújtja az ennek megfelelő joghátrányt és nyilvános ülésen történő elbírálás iránti indítványát tartalmazó vádiratot a bírósághoz. Amennyiben a bíró a megállapodásban foglaltakkal egyetért, úgy 60 napon belüli időre kitűzi a nyilvános tárgyalást, amelyen bizonyítás felvétele nélkül, dönt a terhelt bűnösségéről. Látszólag egyszerű és hatékony eljárás, amely megegyezik az ítéleti vádalkuval (sentence bargaining).

Míg azonban az Amerikai Egyesült Államokban az ügyek, becslések szerint, 90%-a vádalkuval fejeződik be, addig nálunk ez igen csekély százaléka az ügyeknek. A bevezetésétől eltelt időben az alkalmazására elenyésző számban került sor. Túlzás nélkül állapíthatjuk meg a bevezetett intézmény kudarcát. Ennek több okát látom:

a) a nyomozó hatóság oldaláról

közömbös, a nyomozást az általános szabályok szerint le kell folytatni

b) ügyészi oldalról

- a nyilvánvalóan nagyobb munkateherrel járó eljárás helyett egyszerűbb csak vádiratot írni (számos esetben nem is ő lesz a vádat képviselő ügyész, így a tárgyalási munkateher nem is nála jelentkezik),

537. § Azzal szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben (Btk. 459. § 1. pont, illetve 1978. évi IV. törvény 137. § 8. pont) követte el, és a nyomozás során az ügy vagy más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva az ügyésszel, illetve a nyomozó hatósággal jelentős mértékben együttműködött, de a nyomozás megszüntetésére bármely okból nem került sor, a tárgyalásról lemondás alapján folytatott eljárásban a büntetést a Btk. 83. §-ának, illetve a Btk. 84. §-ának vagy az 1978. évi IV. törvény 85/A. §-ának, illetve 87/C. §-ának az alapulvételével kell kiszabni. Ha a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel, a büntetést e büntetési tételkeret között kell kiszabni.

- klasszikus ügyési mentalitás: „elegendő bizonyítékom van a vádemelésre, miért tenném lehetővé, hogy alacsonyabb legyen a joghátrány” (elégtelen bizonyíték esetén a bírósági eljárásnál akad meg a vádalku),

c) terhelti oldalról

- ismeretek hiánya – értve ez alatt nem csak az intézmény lehetőségének az ismeretét, hanem annak biztos tudását (környezetéből szerzett tapasztalatát), hogy valóban kevesebb lesz a büntetése, ha él ezzel a lehetőséggel.
- „lehet, hogy elegendő bizonyítéka van az ügyésznek, de ismereteim szerint, a büntetőeljárások jelentősen elhúzódnak, amely nyomatékos enyhítő körülmény, így biztosan alacsonyabb büntetésre számíthatok, avagy bármi legyen is a büntetés az csak évek múlva lesz”.

A tárgyalásról lemondás és az ítéleti vádalku eljárása nagyon hasonlít egymásra, így mindkettő célja a bíróság tehermentesítése, jellemzője, hogy a terhelt lemond a tárgyalási jogáról, a vád és a védelem megállapodik a joghátrányban és az ügyész széles diszkrecionális jogkörrel rendelkezik.

A tárgyalásról lemondás intézményének csekélynek tekinthető sikerében bizonyára az egyes garanciális szabályok hiánya nem játszik közre, azonban úgy vélem, hogy hiányuk sérti a tisztességes eljárás elvét:

- a) az amerikai vádalku bírói kontrolljának az indoka, hogy a bíró meggyőződjön arról, hogy a terhelt a beismerő vallomását önkéntesen tette. Ezt a törvényben indokolt lenne rögzíteni és ennek megfelelően eljárni. A joghátrány milyenségének és mértékének értékelése csak másodlagos. Bár az alkuban foglaltak a bírót nem kötelezik, azonban általánosan jellemző, hogy az abban foglaltakat elfogadja a bíróság. A várható büntetés mértéke pedig, amint azt a későbbiekben láthatjuk, jól behatárolható.
- b) a vád és a terhelt közötti megállapodás esetén, a bíró előtti tárgyalás kimenetele nem lehet bizonytalan. A Be. 542/A. § (6) bekezdése szerint, amennyiben a vádtól eltérő minősítés látszik megállapíthatónak, a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja. E végzés ellen nincs helye fellebbezésnek. Az egyik oldalról az ügyész széles mérlegelési jogkört kap a megegyezésre, a másik oldalról viszont nem bízunk abban, hogy a

bűncselekményt helyesen minősíti. Az eltérő minősítésnek természetesen lehet az is az oka, hogy a vádlott a tárgyaláson eltérően adja elő a történeteket. A terhelt kihallgatása az elkövetett cselekményre nézve azonban nem egyeztethető össze a vádalku intézményével. Vélhetően, a terhelt meghallgatásának indoka az anyagi igazság keresése (látszatának) fenntartása.

Ezen indokok alapján a tárgyalásról lemondás intézményének a koncepcionális átgondolását javasolnám, az alábbiak megfontolásával:

- a) a terhelt beismerő vallomásának - amelyet miért ne tehetne meg csak az ügyész előtt? – és a tárgyalásról lemondás nyilatkozata birtokában az egyéb bizonyítékok beszerzésének kötelezettségét korlátozni kellene, ezzel tehermentesítve a nyomozó hatóságokat is,
- b) a bírósági tárgyalás az írásbeli bizonyítékok értékelésére, a terhelt önkéntességének és alkalmasságának (pl. mentális állapot) megállapítására, illetőleg a büntetés kiszabására korlátozódna,
- c) az ügyvédi közreműködés szabályainak részletezése mellett, megfontolandónak vélem, hogy az ilyen eljárásokban a védelem a terhelt számára alanyi jogon ingyenes legyen,
- d) fellebbezésre csak igen korlátozott esetben kerülne sor (pl. kényszer alkalmazása eredményeként hozta meg a terhelt a döntését),
- e) szükségesnek gondolom törvényi szinten deklarálni, hogy minden konszenzus csak bírói jóváhagyással történhet (utalva az Európai Ügyészi Hivatal kapcsán elmondottakra).

Mindezek mellett természetesen számos kérdés van, amely jogpolitika, törvényhozói akarat függvénye. Az intézmény hatékonyságának a növeléséhez azonban elengedhetetlen tartom például az ügyészi diszkrecionális jog szélesítését, a kiszámítható büntetés érzékelhetővé tételét, az intézmény alkalmazásával kapcsolatos adminisztrációs terhek csökkentését.

Nem kétséges, hogy a tárgyalásról lemondás alkalmazása „...magában hordozza annak veszélyét, hogy az anyagi igazság felderítése csorbát szenvedhet, és ily módon árthat az igazságszolgáltatás eszméjének.”¹⁷⁷ A terhelt tárgyaláson történő kihallgatása és a vád és

¹⁷⁷ BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 519. o.

védelem konszenzusának ily módon és ez okból történő bizonytalanná tétele az anyagi igazsághoz, álláspontom szerint nem visz közelebb, ugyanakkor a bizonytalansági tényező csökkenti a felek vádalku hajlandóságát.

A Közép-Kelet Európai Jogi Kezdeményezés (CEELI) és az Amerikai Ügyvédi Kamara (ABA) 1997-1998 években megtartott előadások egyikén Mahler szövetségi ügyész így jellemezte a két eljárási rendszert: „valamennyi igazságos büntetőeljárási rendszer azonos célokat szolgál: a bűncselekmények megbízható felderítését; a gyanúsítottak letartóztatásba vételét; a bűnösség kérdésének megfelelő és nyilvános eljárásban történő elbírálását; a bűnös számára megfelelő büntetés kiszabását; és megfelelő felülvizsgálati rendszer megalapozását.”¹⁷⁸

3. A vádalku szabályai az Amerikai Egyesült Államokban

3.1. Történeti előzmények

Az ügyek növekvő száma az ügyészi diszkrecionális jogkör szélesítését eredményezte szükségszerűen. Pápai-Tarr¹⁷⁹ megállapítása szerint, az „1960-as években már a jogirodalom és a sajtó által nyilvánosan tárgyalt intézménnyel találkozunk... Végül a vádalku az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 1971-ben, az ún. Santobello-ügyben hozott határozatával vált egyértelműen elfogadottá.”¹⁸⁰ A jogirodalomban való megjelenést értelemszerűen az az ügyészi gyakorlat váltotta ki, amely kezdetben legitimáció nélkül, jórészt titkokban tartás szándékával zajlott le: többnyire a vádlott és védője beismerés, avagy az esküdszéki tárgyalásról lemondás ellenében (amikor is hivatásos bírákból álló tanács tárgyalja az ügyet) enyhébb vádban állapodtak meg. Megjegyzem olyanféle megállapodásnak, hogy „amennyiben a vádlott tudomásul veszi az ítéletet én, mint ügyész sem fellebbezek” a büntetőeljárási rendszer lényegi egyfokúsága miatt nem lett volna értelme. Amennyiben nem

¹⁷⁸ Gordon Mahler: Az amerikai büntetőeljárás vázlata. ABA-CEELI közös projektje keretében elhangzott előadások kiadványa. 1997-1998.

¹⁷⁹ Pápai-Tarr Ágnes: Vádalku – az amerikai és magyar valóság. Jogelméleti Szemle, 2011/1.sz.
<http://jesz.ajk.elte.hu/papai45.html>

¹⁸⁰ A Brady-ügyben, egy évvel korábban, a Legfelsőbb Bíróság elfogadta a vádalku jogszerűségét, azonban ekkor még a fenntartásainak is hangot adott.

így lett volna, azaz többfokú eljárási rendszer lett volna, úgy kétség kívül ez is egyfajta megállapodásnak, vádalkunak lett volna tekinthető.

Kelemen¹⁸¹ megállapítása szerint, „a vádhatóság részére a bizonyítás nehézségei vagy a felderítés munkaigényessége és munkaterhe miatt biztosabban és könnyebben járható út volt az, ha a vádlott – megfelelő kedvezmények reményében – a bűnösségét beismeri”, ugyanakkor a vádlott számára is előnyösek a kedvezmények (pl. enyhébben büntetendő bűncselekményben mondja ki a bíróság a büntetését, ezáltal alacsonyabb a büntetés mértéke), valamint elkerüli az eljárás elhúzódásából eredő hátrányokat (pl. hosszas előzetes letartóztatás).

A vádalku intézménye 1975-ben a büntetőeljárásról szóló törvényben (Rules of Criminal Procedure-Federal Rules 11) szövetségi szinten szabályozásra került. Napjainkra az ügyvédi eljárásra az Amerikai Ügyvédi Kamarának, a szövetségi ügyészek eljárására a Szövetségi Igazságügyi Minisztériumnak részletes szabályzata van, ez utóbbi a Principles of Federal Prosecution szabályzat keretében található. A Legfelső Bíróság a bírák számára pedig iránymutatást dolgozott ki a vádalku alkalmazásáról.

3.2.A vádalku eljárási szabályai

A vádalku a terhelt (és védője), valamint az ügyész között létrejövő megállapodás, amelynek során a terhelt bűnösnek vallja magát és amennyiben azt a bíróság elfogadja, az alku eredményeként enyhébb büntetés kerül kiszabásra a vádlottal szemben. Részletes szabályait a szövetségi eljárások tekintetében A Büntetőeljárási Szabályok Federal Rules of Criminal Procedure, továbbiakban: FRCP, 11-17. pontjai „megállapodások” címszó alatt szabályozza, a bűncselekményekről és büntetőeljárásról szóló törvény (Title 18, U.S. Code, Crimes and Criminal Procedure, továbbiakban: CCP), valamint az alkalmazható joghátrányok tekintetében a szövetségi bíróságok számára a CCP-n kívül a U.S. Sentencing Commission-ról (büntetés mértékét megállapító bíróság) szóló törvény (Title 28, U.S. Code) és az ez által kibocsátott, büntetés kiszabásról szóló iránymutatások (Sentence Guidelines).

A vádalku neve az angolszász jogrendszerben létező „plea” kifejezésből ered. A bíróság előtt a vádemelés alkalmával megjelent személynek feltették a kérdést, hogy bűnösnek vallja-e magát vagy sem.

¹⁸¹ Kelemen Ágnes: A vádalku, illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. Magyar Jog, 1990. 10. szám 856-875.o.

Az egyik lehetséges válasz az, hogy a terhelt 'nem bűnösnek'(plea not guilty) vallja magát, mely azt jelenti, hogy a vádlott formálisan visszautasítja az ellene felhozott vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetését. A másik lehetséges válasz az volt, hogy bűnösnek vallotta (plea guilty) magát, azaz formálisan is elismerte a bűnösségét. Alapvető különbségek vannak a beismerő vallomás és aközött, hogy a terhelt bűnösnek vallja magát. A beismerő vallomás tényállítások sorozatából álló történet (pl. „lelöttem”), míg a 'guilty plea' a vád összes elemének elfogadását jelenti (bűnösségre kiterjedő vallomás, amely magában foglalja a bűnösség értékelését, a cselekmény morális súlyát, társadalomra való veszélyességét és az ügy társadalmi vonatkozásainak és egyedi körülményeinek figyelembe vételével alkalmazandó büntetést. Vádalku megkötésére elviekben mindkét esetben sor kerülhet. A terhelti oldalon lévő „vád nem vitatása”, azaz a nolo contendere estén azonban a szövetségi ügyészek részére szóló szabályzat¹⁸² (Principles of Federal Prosecution) nem javasolja az alkalmazását.

A nolo contendere és a beismerő vallomás közötti alapvető különbség, hogy a nolo contendere esetén a beismerő vallomásban foglaltak más eljárásban nem lesznek felhasználhatóak. A büntetőügyben a vádalku szempontjából azonos hatással bírnak, habár a bíróság előzetes hozzájárulásához kötött a vádalku eljáráshoz a nolo contendere elfogadása. A bíró az elfogadásakor a közérdeket vizsgálja.

Vádalku megkötésével a terhelt lemond azon jogainak többségéről, amelyek őt a tárgyalás során megillették volna. Így például, lemond az önvádra kötelezés tilalmának, az utolsó szó jogának, vagy a bizonyíték elfogadhatatlanná nyilvánításának privilégiumáról, stb. Az alku legfontosabb következménye, hogy amint azt a bíróság elfogadja, az ítélet azonos hatályú lesz a tárgyalás során meghozott ítélettel. A vád és a terhelti oldal megállapodásának bíróság által történő jóváhagyása elengedhetetlen feltétel.

Vádalku megállapodás megkötésére kizárólag meghatározott feltételek teljesülése esetén, írásban kerülhet sor.

Az alku, tartalmát tekintve, számos megállapodási elemet tartalmazhat, lényegében azonban három fő csoportját különböztetjük meg:

¹⁸² USAM Chapter 9-27.000, Principles of Federal Prosecution, Criminal Recourse Manual

a) A büntetést érintő megállapodás, ha a terhelt elismeri bűnösségét a büntetés enyhítéséért cserébe. Annak ellenére, hogy az ügyész nem vállalhat tényleges garanciát arra, hogy a bíróság valóban alacsonyabb mértékű büntetést fog kiszabni, a gyakorlatban a bíróság elfogadja a megállapodás erre vonatkozó részét.

b) A vád tárgyává tett bűncselekmény enyhébb formájában történő megállapodás, amely tartalmazza azt, hogy az ügyész kész lehetővé tenni a terhelt számára, hogy az elkövetett bűncselekménynél kisebb súlyú bűncselekmény elkövetésében vallja magát bűnösnek.

A vádalku vonatkozhat arra is, hogy az ügyész a terhelt által elkövetett más bűncselekmény miatt nem emel vádat. Célja mindkettőnek az alacsonyabb büntetési tételkeret alkalmazása.

c) konkrét büntetésben való megállapodás

ca) a büntetés kiszabásáról szóló iránymutatás felső határát csökkenti az egyezség (például a bűncselekmény 18-24 hónap szabadságvesztéssel lenne büntethető, az ügyész a megállapodás szerint 18-20 hónap közötti szabadságvesztést vesz tudomásul)

cb) a büntetékiszabási iránymutatás szerinti büntetési minimumának csökkentését kéri

Az első kettőt vádalkunak (charge bargaining), míg a harmadikat ítélet-alkunak (sentence bargaining) tekintik. A gyakorlatban azonban az „alkudozás” eredménye ezek vegyes alkalmazása.

A vádalku megállapodásban az ügyész egyéb kötelezettségeket is vállalhat, például, hogy nem küldi meg a vádlott családtagjai vagy barátai számára a vádiratot, avagy elfogadja a vádlott egyéb kikötéseit, a terhelt hozzátartozóinak különös védelme érdekében. Például az USA v. Finney (1978) ügyben, a vádlott bűnösnek vallotta magát azon ígéretért cserébe, hogy nem alkalmaznak zár alá vételt az apja házában, mely hitelfedezetként szolgált. Az ügyész ígéretet tehet arra is, hogy bizonyos tényekről nem tesz említést az eljárás során. Így kötelezheti magát arra, hogy a bűncselekmény súlyosbító körülményeit nem hozza szóba, vagy a bűncselekmény kínos körülményeiről nyilvánosan nem tesz említést. Más oldalról viszont az ügyész együttműködési kötelezettséget kérhet a terhelttől, amelynek a saját cselekvőségén túlmenően a terhelt társaira is ki kell, hogy terjedjen.

Az alku folyamata azzal kezdődik, hogy felek kössenek-e vádalkut, vagy sem.

Az ügyész az alkukötés tényének mérlegeléséhez elsősorban az alábbi szempontokat veszi figyelembe, így az ügyvédnek is ezek mentén szükséges gondolkodnia:

- a) a terhelt együttműködési hajlandóságát
- b) a terhelt előéletét, azaz követett-e el már, és milyen jellegű bűncselekményeket,
- c) a bűncselekmény súlyát és természetét,
- d) a terhelt várható magatartását a bűncselekmény beismerése tekintetében,
- e) az ügy azonnali és biztos befejezésének a lehetőségét,
- f) a terhelt tárgyaláson való marasztalásának lehetőségét,
- g) a tanúkra való hatását,
- h) a lehetséges büntetést,
- i) közérdeket,
- j) fellebbezés költségét,
- k) a tárgyalás időigényességét, más folyamatban lévő ügyekre is tekintettel,
- l) a sértett kártérítéshez való jogát.

A vádalkuról szóló megállapodásban résztvevő felek a vádlott, a védő és az ügyész. Elviekben nincs akadálya annak, hogy a terhelt ügyvédi közreműködés nélkül, a maga nevében járjon el, a gyakorlatban azonban ez nagyon ritkán fordul elő.

A Szövetségi Legfelső Bíróság jelenlegi értelmezése szerint, a sértettel, vagy polgári jogi igénygel fellépő féllel a vádalkuról szóló megállapodást nem szükséges elfogadtatni. A fiatalkorúval kötött vádalku során a fiatalkorú számára a jogi képviseleten túl, tanár vagy ahol szükséges, pszichológus részvétele is kötelező, akik a megállapodást, illetve a fiatalkorúak bírósága által tett nyilatkozatot aláírásukkal látják el.

A megállapodásnak írásban kell megtörténnie és az alábbiakat tartalmazza:

- a) általános kérdések
 - a terhelt által beismert vádpontokról, amelyek a vádalku tárgyát képezik,
 - az ítélettel kapcsolatos bármely indítványról,
 - bármely súlyosbító vagy enyhítő körülményt tartalmazó megállapodásról,
 - a terhelt beismerő vallomása,
 - a terhelt nyilatkozata, hogy a feltételekkel és a potenciális büntetéssel tisztában van,
 - írásban nyilatkoznia kell még arról is, hogy a megállapodáson túl további ígéretet nem

állnak fenn, hogy elégedett a védője munkájával, hogy lemond fellebbezési jogáról, valamint arról is, hogy közreműködik a bírságok megfizetésében és jóvátétel teljesítésében.

- b) vagyonekobbzás és jóvátétel kérdésében a megállapodásnak tartalmaznia kell:
- a vagyonekobbzás alá eső dolgok, vagyontárgyak (vagy az ezek helyébe lépő vagyon) felsorolása,
 - állagmegóvást célzó megállapodások,
 - lefoglalás alá eső bizonyíték visszatartása,
 - lőfegyverek és lőszeres,
 - sértettek részére fizetendő jóvátételi összegek.
- c) terhelt együttműködése körébe tartozóan:
- együttműködés kereteinek meghatározása (jelen ügyben, avagy más ügyben is; minden bűncselekmény vagy csak meghatározott bűncselekmények tekintetében)
 - annak tudomásul vétele, hogy hamis tanúzásért eljárás indítható ellene.

A megállapodás megkötésekor az ügyészi oldalnak törekedni kell arra, hogy az együttműködésben foglaltak, vagy legalábbis annak jelentős része a büntetésekszabást megelőzően megvalósítható legyen.

A vádlott vádalku megkötéshez fűződő joga nem abszolút jog,¹⁸³ vagyis a vádlott nem kényszerítheti a vádalkuról szóló megállapodás megkötésére az ügyészt még akkor sem, ha a vádalku kezdeményezésének és megkötésének jogi feltételei fennállnak.¹⁸⁴ A vádalku alkalmazására – állapította meg a Legfelső Bíróság döntése – nincs alkotmányos jog, ezért az ügyésznek nem kell azt alkalmaznia, ha a rendes eljárást részesíti előnyben.

A jogegyenlőség elvére, illetőleg ennek hiányára hivatkozással az ügyésztől azonban az alku kötésére irányuló indítvány eredményre vezethet abban az esetben, ha olyan terhelttel, aki hasonló helyzetben volt, mint az indítvány előterjesztője, az ügyész már kötött vádalkut. Bár meglehetősen kicsi, azonban nem elképzelhetetlen, annak az esélye, hogy két olyan terheltet

¹⁸³ North Carolina v. Alford, 400 U.S. 25 (1970)

¹⁸⁴ Id. például Weatherford v. Bursey, 429 U.S. 545 (1977)

találjunk, akik ugyanolyan ügyben érintettek és az egyik vonatkozásában a vádalku megkötésére irányuló indítványa elutasításra került.

3.2.1. A védő szerepe és feladatai az alkukötés folyamán

A terhelt alkotmányos joggal (Bill of Rights VI. cikk) rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a bírósági eljárásban védő segítségét vegye igénybe. Az alkotmányos joggal való élésről azonban le lehet mondani, azaz a terheltnek joga van arra, hogy bármely eljárásban önmagát képviselje. Ez esetben azonban a jelenléti joga, vagyis amely eljárási cselekményeken az ügyvéd képviselné (pl. folytatólagos tárgyaláson, avagy a vádalku folyamatában való részvétel, stb.) kötelezettséggé válik. A védelem biztosítása szövetségi szinten, mindazon büntetőeljárásban kötelező, amelynek tárgya olyan bűncselekmény, amely szabadságvesztéssel fenyegetett.

A védelem jogával számos Legfelső Bírósági döntés foglalkozik, így *Gideon v. Wainwright*¹⁸⁵ ügyben a középkorú floridai férfi bűnösségét a bíróság boltba való betörésben és pénz és sör eltulajdonításában mondta ki. Gideon a fellebbezésében arra hivatkozott, hogy tanulatlan személye állt szemben a képzett ügyésszel, így álláspontja szerint – amelyet a Legfelső Bíróság elfogadott – a tárgyalás nem volt tisztességes, mert nem részesült hatékony védelemben. Az írástudatlan vádlott tekintetében, a *Betts v. Brady* ügyben¹⁸⁶ a Legfelső Bíróság ugyanerre a következtetésre jutott.

A Legfelső Bíróság azonban még 1932-ben, a híres *Scottsboro-fiúk*¹⁸⁷ ügyében döntött az állam ingyenes védelem kötelező biztosításáról azok számára, akiknek nincs anyagi lehetőségük az ügyvédi költségek kifizetésére. Az ügyben kilenc fekete vádlott volt, akiket két fehér nő megerőszakolásával vádolt az ügyészség Alabama államban. A fehér bíró megtagadta a terheltnek számára a védő kijelölését. A fellebbezés, a rasszizmusra hivatkozáson túl, arra is hivatkozott, hogy a vádlottak szegénysége megakadályozta őket, hogy a hatékony jogvédelem igénybevételével vitassák a vádat. A Legfelső Bíróság az okfejtést elfogadva, enyhébb súlyú bűncselekményben állapította meg a bűnösségüket.

¹⁸⁵ *Gideon v. Wainwright* 372 U.S.335 (1963)

¹⁸⁶ *Betts v. Brady*, 316 U.S. 455 (1942)

¹⁸⁷ *Powell v. Alabama*, 287 U.S. 45 (1932)

A tagállamok többségében, miként a szövetségi szintű eljárásokban is állami alkalmazásban álló ügyvédekből álló úgynevezett „védelmi hivatalok” (public defender office) látják el a kirendelt védői feladatokat. A hivatalok vezetői általában kinevezés útján látják el feladatukat, néhány városban (pl. Florida, Tennessee, San Francisco) azonban választás útján nyerik el tisztségüket. Az állami védelmi hivatalok mellett, non-profit alapon működő ügyvédi irodák is vannak, amelyek adományokból tartják fenn magukat. Ez utóbbiak részére, hatékony védelem esetén, az általuk alkalmazott szakértő és nyomozó költségeinek fedezésére, díjat állapíthat meg a bíróság, amelyet az állam fedez.

A védelmi hivatalok – az ügyvédeken és adminisztrációs személyzeten kívül – általában, nyomozókat, szociális munkásokat, igazságügyi szakértőket (mint például nyomszakértő, pszichológus) is alkalmaznak.

Szövetségi szinten az államilag finanszírozott védelemnek¹⁸⁸ két formája létezik. Az első a bíróság szervezeti keretein belül működő, és az Egyesült Államok Bíróságok Adminisztratív Hivatala (Administrative Office of the United States Courts) irányítása (amely költségek és adminisztrációs feladatok irányítását jelenti) alá tartozó szövetségi védelmi hivatal, amely ügynökségi formában működik. Az itt dolgozók kinevezésének feltételei és az ismételt kinevezés lehetősége kerületről kerületre változnak, azonban jellemzően négyéves időszakokra magasabb állású jogászokból rotációs rendszerben történik a kinevezésük. A másik forma a „közvédő” (community defender), amely esetében a védők társasági (corporation) formában működnek, de feladatuk ellátásához számukra is az állam biztosítja az anyagi eszközöket.

Az állami díjazásban részesülő ügyvédek magánpraxist nem tarthatnak fenn, míg a non-profit szervezet keretében működő ügyvédek önálló ügyvédi tevékenységet is végezhetnek.

A védőnek a meghatalmazása vagy bírói kirendelése kezdetétől egyeztetnie kell az ügyfelével, tájékoztatnia kell őt az eljárásról és jogkövetkezményeiről.

A védő vádalkuról szóló megállapodás során teljesítendő feladatai tág értelmezésben, négy csoportba oszthatók:

- A vádalku lehetőségének felmérése.

¹⁸⁸ Criminal Justice Act of 1964 (CJA), 18 U.S.C. § 3006A.

- Az ügyész meggyőzése a vádalku ésszerűségéről (önmagában az alku sikertelensége azonban a tárgyalás során, nem minősül a hatékony védelem hiányának).
- A terhelt számára legelőnyösebb pozíciót célzó alku elérése.
- Az ügyfél, azaz a terhelt tájékoztatásának kötelezettsége.

A vádalku lehetőségének megállapítása során, a védőnek vizsgálnia kell, hogy az ügyfelére nézve melyek azok a potenciális előnyök, amelyek segítik őt a megfelelő döntés meghozatalában. Annak ellenére, hogy minden ügynek megvannak a maga sajátosságai, létezik az előnyök egy olyan köre, melyek minden ügyben alkalmazhatók:

- Nyilvánvaló előnynek számít, hogy a vádlott enyhébb büntetésben részesül a hagyományos eljáráshoz képest. A terhelt (és védője, továbbá az ügyész sem) bizonyossággal soha nem tudhatja, hogy a vádalkut követően kiszabott büntetés alapvetően különbözne-e attól a büntetéstől, amit a rendes bírósági eljárás során kiszabna a bíróság (különösen kevésbé súlyos bűncselekményekért), azonban a tapasztalatok szerint, a vádalku ténylegesen elősegíti azt, hogy a vádlott enyhébb büntetésben részesüljön.
- A vádlottnak és időnként a vádlott családjának jó hírnevét és becsületét kisebb mértékű sérelem éri, illetve az kisebb sérelmet szenved el a vádalku eljárás során tartott tárgyalás relatív anonimitásának köszönhetően. Különösen érvényes ez akkor, ha belegondolunk, hogy a tárgyalás általában a sértett felek és tanúk részvétele nélkül zajlik.
- Előzetes letartóztatásban levő terheltek esetén, a tárgyalási szakig tartó időtartam meghosszabbodása feltételezi, hogy e terheltek fogvatartása relatíve hosszú ideig tart. A legtöbben, különösen, akik korábban voltak már elítélve úgy vélekednek, hogy inkább ülnek a börtönben szabadságvesztésüket töltve, mintsem őrizetben, a rendőrségi cellában. Ez okból e terheltek előnyként értékelik, hogy amikor nagy a valószínűsége büntetés kiszabásának, a mielőbbi börtönbe átszállítás végett (ami általában sokkal kényelmesebb, tisztább, biztonságosabb és több alkalmat ad az elfoglaltságra) vádalkuval kerüljön az ügy befejezésre.

- A vádalku előnyt jelenthet abból a szempontból is a terhelt számára, hogy nem kerül sor a sértett vallomására, amely különösen személy elleni bűncselekmények esetén, negatív pszichológiai hatással lehet az ítélethozatalra.

Az ügy vádalkura alkalmasságának eldöntésekor az ügyvédnek a terhelt számára kedvezőbb lehetőségeket is mérlegelni kell, mint például, hogy az eljárást meg lehet-e szüntetni a tevékeny megbánás alkalmazásával, avagy megelőőbb-e a terhelt számára a büntetőeljárás feltételes felfüggesztése.

A védő mindezen, az ügyek szinte mindegyikében jelen lévő előnyöket ismerteti a terhelt számára. A védőnek azonban azt is fontolóra kell vennie, hogy a vádalku ártatlan embereket is készíthet arra, hogy bűnösnek vallják magukat, a rendszerből adódóan ugyanis önmagában a bűnösség beismerése, elégtelen bizonyítékok mellett is, elítéléséhez vezethet.

Ennek veszélye nagyobb a kisebb súlyú bűncselekmények esetén (súlyos bűncselekménynek esetén a büntetés túl szigorú, ami azt jelenti, hogy a büntetést az érintettek nem fogadják el egykönnyen, különösen, ha a terheltet már korábban elítélték).

Vádalku ügyvédi etikai kérdései

A védő egyfelől köteles a vádlott érdekében eljárni, és mindez az ügyész által indítványozott vádalku megállapodás visszautasítását eredményezheti olyankor, amikor a vádalku megállapodás sértene az ügyfél érdekét; másrészt azonban a védő jó kapcsolatot akar fenntartani az ügyéssel, ami azt jelenti, hogy időről időre elfogad néhány belső meggyőződése szerint kétes vádalku megállapodást.

(E dilemma valójában nem csak a vádalku sajátossága. Hasonló etikai kérdést vethet fel az inkvizitórius alapú eljárásban egy ügyészi vagy bírói döntés elfogadása.)

Az alku „csábereje” akkor is létezik a gyakorlatban, ha az ügyész semmilyen módon nem befolyásolja a terheltet a vádalku megkötésére, ez pedig a gyors befejezés előnye. Miután a vádalku megállapodás lehetőséget nyújt az ügy gyors befejezésére, az ügyvédek szívesen hajlanak e megoldásra, amely nem csak kevésbé munkaigényes, hanem költséghatékony is abban az esetben, ha az ügy vitelére meghatározott összegben történt a terhelt és az ügyvéd közötti megállapodás.

Az ügyvédi etika szabályai szerint, ha több terheltet képvisel az eljárásban az ügyvéd, de csak az egyikkel kerül sor a vádalku megkötésére, úgy vagy a vádalkut kötő vagy a vádalkut nem kötő személy védelmét indokolt feladnia.

Az ügy részletes megtárgyalására tett kísérlet elmaradása abban az esetben, amikor a vádalku megkötése egyértelműen a terhelt számára kedvező lenne, „nem hatékony” képviseletnek minősül. Az ügyvédi hatékony védelem tekintetében ismert a 2012-ben született döntés, amelyben a Legfelső Bíróság kiterjesztően értelmezte a hatékonyság fogalmát annak érdekében, hogy hangsúlyozza annak jelentőségét és még egyszer kiemelte a védő által nyújtott hatékony jogi képviselet fontosságát. A Missouri v. Frye ügyben¹⁸⁹ a terhelt ellen vezetői engedély nélküli gépjárművezetés miatt emeltek vádat. Figyelembe véve az eset előzményeit a vádlott 4 éves szabadságbüntetést kockáztatott. Az ügyész a védőnek levélben indítványt küldött, mely két lehetséges ajánlatot tartalmazott; az egyik szerint, kevésbé súlyos bűncselekmény miatti vádemelést indítványozott, valamint 90 napos büntetésre tett ügyészi indítvány ígérletét foglalta magába. A védő azonban elmulasztotta erről a terheltet tájékoztatni. A tárgyalást megelőzően ismételten elrendelték előzetes letartóztatását vezetői engedély nélküli gépjárművezetés miatt. Az ügyfél minden vádpontban bűnösnek vallotta magát (vádalku megkötése nélkül) és 3 éves szabadságvesztésre ítélte őt a bíróság. A Legfelső Bíróság a védő képviseletét és tevékenységét nem megfelelőnek minősítette az ajánlat ügyfél részére történő közlésének elmaradása miatt. Egy másik, szintén 2012. évi, a Lafler v. Cooper ügyben,¹⁹⁰ hasonlóan döntött a Legfelsőbb Bíróság. A védő azt tanácsolta az ügyfelének, hogy utasítsa vissza az ügyészi alkuajánlatot, miszerint 51-től 85 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetés kiszabását indítványozná, mert a szándékos elkövetést valószínűleg nem tudná bizonyítani. A terheltet, az alku visszautasítása után, rendes tárgyaláson a bíróság - a szándékosság bizonyítása és megállapítása mellett - 185-től 360 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetésre ítélte.

A hatékony ügyvédi képviselethez egy ügyvédnek az alábbi feladatokat kell teljesítenie a vádalku megkötéséhez, és pedig az ügyész eljárásától függetlenül:

¹⁸⁹ Missouri v. Frye 566 U.S. (2012)

¹⁹⁰ Lafler v. Cooper, 132 S. Ct. 1376, 1397 (2012)

- az ügy körülményinek tisztázása, információ gyűjtése (terhelt meghallgatása, tanúk felkutatása és meghallgatása), valamint az ügy ügyészi értékeléséről történő tájékozódás,
- az ügyfél büntetett előéletének teljes dokumentációja, az arra vonatkozó összes irat beszerzése,
- meggyőződni arról, hogy az ügyész tudja-e bizonyítani a bűnösséget,
- tájékozódni arról, hogy hol lehet adott bizonyítékok elutasítását eredményező kifogást tenni.

Ezen túlmenően – a szövetségi eljárásban és a legtöbb tagállam eljárásában - értékelnie kell a bűnösséget megállapító ítélet valószínűségét és a cselekménysúlyát.

Az információgyűjtés fontos része a terhelt meghallgatása. A terhelt ügyvéd általi kikérdezése során tisztázni kell, hogy a terhelt bevallja-e bűnösségét, vagy sem. A terhelt olykor tagadja a bűnösségét e meghallgatás alkalmával. Ez gyakran a védő iránti bizalmatlanság miatt van így, vagy a meghallgatás közben egyéb okok merülhetnek fel (a bizakodás, hogy a védő jobban fog dolgozni, ha az ügyfelet nem bűnösnek tekinti, a bűnösség elismerésének szégyene stb.). A vádalku megkötésének lehetősége mellett e szakban, az ügyfél vádalku megkötésére irányuló szándékát is vizsgálni kell és az, hogy tisztában van-e a vádalku megkötésének vagy elutasításának jogkövetkezményeivel.

Ha azonban az ügyfél fenntartja ártatlanságát, a védőnek saját nyomozást kell folytatnia különösen akkor, ha az ügyész azt állítja, hogy rendelkezik bizonyítékokkal. A meghallgatás során a védőnek ki kell derítenie és fel kell kutatnia egyéb részleteket az állítások valóságtartalmának értékelése érdekében (fel kell kutatni azokat a személyeket, akik az elkövetéskor jelen voltak, a nyomozóhatóság által megnevezett tanúkat).

Az ügyész engedélyezheti az ügy aktáiba való betekintést, amelyben az összes addig feltárt bizonyíték megtalálható. Azonban a terhelő bizonyítékok értékelésénél az ügyvédnek azt is számításba kell vennie, hogy az írásban bizonyítottnak tűnő vád nem jelenti azt, hogy az a bírósági eljárásban is bizonyított lesz. Előfordulhat, hogy a tanú nem jelenik meg, vallomását nem fogadja el a bíróság értékelhető bizonyítéknak, stb. Így például, a nagyon fiatal vagy nagyon öreg tanú által tett vallomások valós tartalma kérdéses lehet, a büntetett előéletű tanúké aggályos, avagy például, az erőszakos közöszülés olyan sértettje, aki prostitúcióból tartja fenn magát, esetleg kevésbé hitelt érdemlő, mint a házasság és gyerekes sértetté.

A védő tájékoztatási kötelezettsége

A védő köteles a terhelttel megvitatni és egyeztetni az alábbiakról:

- 1) Minden a vádlottat, terheltet az eljárás során megillető jogról ideértve:
 - a) A gyors, nyilvános tárgyaláshoz való jogot, és azt, hogy az eljárás során a terheltet megillessen az ártatlanság vélelme mindaddig, míg bűnössége jogszerű eljárásban be nem bizonyosodik, a védelméhez szükséges garanciák biztosítása mellett
 - b) a terheltet mentő bizonyítékok előterjesztéséhez fűző jogot;
 - c) azon jogot, hogy kérhesse a vád tanúinak a védelem tanúival megegyező feltételek melletti kihallgatását;
 - d) a hallgatáshoz való jogot és az önvádra kötelezés tilalmához fűződő jogot
 - e) a nyilatkozattételhez, a vádalkukötéshez és a vádalku visszautasításához fűződő jogot;
- 2) A védelem összes eszközéről, amit a kérdéses ügyben alkalmazni lehetne;
- 3) A büntetés alsó és felső határáról, ami a bűnösség elismerése esetén alkalmazható
- 4) A terheltet, vádlottat a bűnösség beismerésére alapuló vádalku megállapodás megkötése esetén terhelő eskütétel kötelezettségéről a bíróság előtt, mely a bűncselekményre vonatkozó állításokat/vallomásokat hitelesítő eskü, ami egyúttal lehetővé teszi ezen állítások/vallomások további, a terhelt ellen hamis vallomása miatti eljárásban tartott tárgyaláson történő felhasználását;
- 5) Valamint arról, hogy a bíróság előtt nyilatkoznia kell majd bűnösség elismeréséről és arról, hogy a megállapodás során erőszak, fenyegetés vagy befolyásolás alkalmazására nem került sor.

A megállapodás megkötése előtt a védőnek egyeztetnie kell a vádlottal valamennyi terhelti joggal kapcsolatban. A terhelti jogokkal kapcsolatos tájékoztatáson kívül a védőnek minden olyan joggal kapcsolatban tájékoztatást kell nyújtania, amely a terheltet a megállapodás megkötését követően, értelemszerűen már nem illeti meg. A védő köteles konzultálni ügyfelével eljárás jogszerűségéről és jogszerűtlenségéről, a büntetőeljárás törvény szabályainak megsértésével beszerzett bizonyítékok elfogadhatatlanságát, valamint a bűnösséget megállapító ítélet valószínűségét illetően. Ezen kívül, a védőnek meg kell bizonyosodnia arról, hogy a vádlottnak ténylegesen szándékában áll-e a vádalku megkötése és tisztában van a vádalku megkötésének vagy elutasításának következményeivel. Ha az ügyész

a vádalkut kezdeményezi erről a terhelt számára tájékoztatást kell nyújtania, ideértve annak tartalmát és az elutasítás vagy elfogadás jogkövetkezményeit is. Ha a terhelt, a megállapodásban foglaltak szerint, köteles a hatósággal együttműködni, akkor a terheltet tájékoztatni kell az ilyen köteleesség következményeiről (kiközösítés, fenyegetések, fizikai támadásban is megnyilvánuló konfliktusok) csakúgy, mint a kötelezettségek jellegéről (a terheltre háruló kötelezettségekről (nyilatkozattételi kötelezettség, különleges nyomozási cselekményekben való részvétel, stb.)

Az ügyfél tájékoztatásának utolsó lépése a döntéshozatallal kapcsolatos segítségnyújtásban nyilvánul meg. Miután a védő a lehetséges választási opciók minden előnyét és hátrányát felfedte, tehet a védő javaslatot. Fontos, hogy a védő ne bocsátkozzon jóslatokba és ne nyilvánítson véleményt tapasztalati és jogi alapon megalapozatlan ígéretések révén (így például, ha bűnösnek vallja magát a terhelt súlyos bűncselekmények elkövetésében, akkor nem fogják szabadságvesztésre ítélni).

Az alkukötés

Amint a védő, a beszerzett adatok alapján arra a következtetésre jut, hogy a bűnösség beismerése az ügy megoldásának megfelelő megoldása lenne, erről az ügyfelét, a vádalku kezdeményezése előtt tájékoztatja. A vádalku kezdeményezésében a terhelt dönt. Bár a vádalku kezdeményezésének joga mind az ügyészt, mind a védelmet megilleti, azonban a védők azok, akik az esetek többségében kezdeményezik a vádalkut.

A terhelt részvétele az alkufolyamatban nem kötelező (amennyiben van képviselője eljáró ügyvédje), azonban a jogirodalomban megjelent kutatások eredménye azt mutatja, hogy számos okból tanácsos lenne a terhelt jelenléte. Így például Casper¹⁹¹ empirikus vizsgálatai alapján azt állapította meg, hogy az általa megkérdezett emberek többségének semmilyen részvétel-tudata nem volt a vádalku folyamata során. A védő fogvatartásuk alatt közölte velük a vádalku ajánlatot és kényszerűnek érezték az ajánlat elfogadását attól való félelmükben, hogy ügyük kimenetele nehogy rossz irányt vegyen a későbbiekben. Casper azt a

¹⁹¹ Review of Jonathon D. Casper: AMERICAN CRIMINAL JUSTICE - THE DEFENDANT'S PERSPECTIVE by Clarence C. Kegel, Jr., Timothy S. Hardy *University of Pennsylvania Law Review* Vol. 121, No. 5 (May, 1973), pp. 1209-1223

következtetést vonja le, hogy a terhelték aktív részvételének előnyeiről alkotott hipotézis a tipikus terhelt jogrendszerrel kapcsolatos elvárásairól alkotott helytelen koncepcióból indul ki. A vádlott, mondja Casper, semmi egyébire sem vágyik, mint a részvétel érzésére. Az is megfogalmazódott, hogy habár a büntetés kiszabásának folyamata gyakran láthatatlan a terhelt számára, gyakran nincs azzal tisztában, hogy hogyan és miért szabta ki a bíróság azt a büntetést, amit végül is kapott.

A vádalku folyamatában részt nem vevő terhelt sosem lehet biztos afelől, hogy védője megfelelő volt-e számára és képviselte-e érdekeit. Sőt, a vádlottat időnként gyanakvás töltheti el védője nem megfelelő elhivatottságával kapcsolatban, különösen, amikor a védő hivatalból kirendelt. A vádlottat ugyancsak gyanakvás töltheti el amiatt, hogy érdekeit nem vették megfelelően figyelembe egyéb okból, legyen az valós vagy képzeltek ok.

A vádlott jelenléte a vádalku folyamata során hozzájárulhat gyanakvása eloszlításához védője inaktivitását és szakmaiságának hiányát tekintve.

Ha a terhelt nem vesz részt az alkufolyamatban, a védő köteles megvitatni ügyfelével az alku tárgyát és egyeztetni arról, mind az vádalku megállapodásról folytatott tárgyalást megelőzően, mind pedig azt követően, ideértve azt is, hogy milyen információt közölhet az ügyésszel.

3.2.2. A bíróság eljárása

A szövetségi és legtöbb tagállami bíróság nem vesz részt a vádalkuval kapcsolatos egyeztetésekben. A tilalom indoka az eljárás tisztaságának és a bírói pártatlanság védelme és biztosítása.

A bíróság feladata annak ellenőrzése, hogy a terheltnek biztosították-e a megfelelő tájékoztatást a jogairól és kötelezettségeiről.

A vádalku megállapodás bíróság általi vizsgálata a megállapodás tisztességes voltára irányul, és mihelyt a megállapodást elfogadja a kiszabott büntetésre is. A bíróság elsődleges feladata annak megállapítása, hogy a terhelt teljességében tisztában van-e az eljárás részleteivel és bűnössége beismerése esetén a vádalku megállapodás jogkövetkezményeivel.

Ennek keretében fel kell mérnie a vádlott intellektuális képességét, a vádalku megállapodás elfogadására irányuló eljárásban való tudatos részvételét, valamint a jogkövetkezmények

megértését illetően. Ennek érdekében a bíróság megállapítja, hogy a terhelt állt-e a közelmúltban mentális zavarok miatti, kábítószer-vagy alkoholfüggőség gyógyítását célzó kezelés alatt, vagy jelenleg bármilyen kábítószer- illetve alkoholfüggő. Ha e kérdésre igenlő válasz adható, akkor mérlegelni kell, hogy vajon a terhelt képes-e vallomást tenni és a vádalkuban részt venni.

Ezt követően a bíróságnak azt kell vizsgálni, hogy a terheltnek lehetősége volt-e tudatos döntést hozni a bűnösséget illetően.

Így a bíróság megállapítja, hogy

- a terhelt a terhelt tisztában van a megállapodás rá vonatkozó feltételeivel, így a büntetés lehetséges maximumával és minimumával büntetéssel, azaz a vádalku megállapodást elfogadó bírói döntést követő bünteteskiszabási eljárással és az eljárás következményeivel,
- a terhelt alkalmas-e a megállapodás megkötésére (elmebetegség, függőség)
- a terhelt a megállapodást önkéntesen, kényszer nélkül tette.

A bíróságnak tájékoztatnia kell a terheltet:

- az adott bűncselekményre kiszabható büntetési tétel törvény által előírt felső és alsó határáról;
- a feltételes szabadságra bocsátás szabályainak megsértése esetén szabadságvesztés büntetés alkalmazásának lehetőségéről;
- arról, hogy a vádalku megkötése révén lemond egyes eljárási jogairól, (mint például az ártatlanság vélelme, hallgatáshoz való joga);¹⁹²
- hamis vallomástétel esetén az általa előadottak később felhasználhatóak egy másik, ellene a hamis tanúzás miatt indított eljárás során;
- nem illeti meg az ítélet ténybeli okból történő fellebbezéséhez fűződő joga.

Amennyiben a bíróságnak kétségei merülnének fel azzal kapcsolatban, hogy a vádlott tisztában van-e jogaival, vagy arra vonatkozólag, amiről a terheltet tájékoztatta (többnyire a terhelt kora vagy intelligencia szintje miatt), akkor a terheltet fel lehet kérni, hogy ismételje meg a bíróság által tájékoztatása során elmondottakat. Az alacsony intelligencia nem jelent automatikus elutasítást és kellő jogorvoslati alapot sem nyújt a vádalku megállapodás

¹⁹² Boykin. v. Alabama ügy indokolása tartalmazza részletesen, 395 U.S. 238 (1969)

megtámadására. A bíróságnak azonban ilyen esetben erre irányuló bizonyítás keretében meg kell győződnie arról, hogy a terhelt a jogkövetkezmények teljes tudatában vallja magát bűnösnek. Ily módon a bíróságnak az ügy körülményeinek figyelembe vételével meg kell határoznia, hogy a vádlott mily mértékben van tisztában a vádalkuval, ahelyett, hogy csupán a vádlott által előadottakra hagyatkozna.

A terhelt önkéntes, kényszermentes hozzájárulásával számos Szövetségi Legfelső Bírósági eset foglalkozik. Így a *Bordenkircher v. Hayaes*¹⁹³ ügyben megállapította, hogy az ügyész arra irányuló kijelentése, hogy „amennyiben e vád tekintetében nem fogadja el az alku, akkor súlyosabb bűncselekmény miatt emel vádat rendes eljárás keretében”, nem tekinthető a terhelt vádalkura kényszerítésének, amennyiben a súlyosabb bűncselekményre vonatkozóan bizonyítékokkal rendelkezik. Hasonlóan nem hivatkozhat eredményesen kényszerre a fellebbezés során a terhelt abban az esetben, ha az ügyész az egyezmény megkötésére azzal igyekszik rávenni a terheltet, hogy más személy ellen vádat nyújt be, még abban az esetben sem, ha ez a terhelt hozzátartozója. Az ügy indokolása egyúttal meghúzza az ügyész számára azokat a határvonalakat is, amelyeken túl taktikai előnyök érdekében már a vádemelésre irányuló diszkrecionális jogkörét a vádalku érdekében nem használhatja fel.¹⁹⁴ Nevezetesen, diszkriminációt eredményezne, ha az ügyész ugyanazon helyzetben lévő más személy számára nem ugyanazt az előnyt ígérné, illetőleg alkalmazná, avagy származás, nem, vallás, stb. alapján tenne megkülönböztetést.

Végül a vádbeli cselekményre vonatkozóan a bizonyítékokat vizsgálja meg a bíró. A bizonyítékoknak ésszerű kétely nélkülieknek kell lenniük („reasonable doubt” szint), azaz a vád nem tekinthető megalapozottnak, amennyiben a bűncselekmény tényállásában szereplő lényeges elemek bizonyítékai nem állnak rendelkezésre. Így, ha a vádlott a bíró előtt arról nyilatkozik, hogy önkéntesen és az abban foglaltakkal egyetértve kötötte meg a megállapodást, azonban hangoztatja az ártatlanságát is, akkor az ügyet a szövetségi, valamint a legtöbb tagállam joggyakorlata szerint, tárgyalásra kell utalni.

¹⁹³ *Bordenkircher v. Hayaes*, 434 U.S. 357 (1978)

¹⁹⁴ Stephen F. Ross, *Bordenkircher v. Hayes: Ignoring Prosecutorial Abuses in Plea Bargaining*, 66 *CAL. L. REV.* 875 (1978)

A fenti szempontok szerint megvizsgált megállapodást a bíró fogadja el vagy utasítja el. Ha a bíróság igaznak véli a terhelt kérdésekre adott válaszait és úgy ítéli meg, hogy a vádlott a bűnösségét önként, szabad akaratból, tudatosan, kényszer vagy fenyegetés nélkül ismerte el, továbbá a vádbeli cselekmény elkövetésének bizonyítására az előterjesztett bizonyítékokat megfelelőnek találja, úgy a bíróság elfogadja a vádalku-megállapodást és megállapítja a terhelt bűnösségét. A terhelt beismerő vallomása ténybeli valóságának a vizsgálata, a már említett ártatlanságának hangoztatásán kívül, a bírónak nem feladata.

A bíróság előtti vádalku eljárás nyilatkozattételi szakaszában a terhelt jelenléte kötelező, a továbbiakban csak akkor, ha az ügyben nem jár el védő.

A vádalku visszavonása

A vádalku eredményeként tett beismerő vallomását a terhelt a büntetés kiszabása előtt lényegében bármikor visszavonhatja, amelynek eredménye a bírói elutasítás és az eljárás rendes tárgyalás keretében történő folytatása. A beismerő vallomása visszavonásához elegendő bármely „tisztes és igazságos” indokra történő hivatkozás. Cynthia J. Alkon a *Brady v. Maryland* ügygel fémjelzett vádalku óta eltelt ötven év változásait elemezve,¹⁹⁵ nem tartja összeegyeztethetőnek a *Brady* ügyben megfogalmazott azon elvvel, hogy a terhelt számára minden bizonyítékot, azaz mind a terhére és javára szólókat, át kell adnia az ügyészségnek, ahhoz, hogy a vádalku elfogadása kérdésében megfelelő döntést hozhasson. Az elmúlt évek ügyészi gyakorlata a vádalku mielőbbi megkötését szorgalmazza. Előfordult, hogy a terhelt elutasította az eljárás korai szakaszában a vádalkut, majd a későbbi bizonyítékok tükrében már az ügyészség nem fogadta el a terhelt vádalku megkötésére vonatkozó ajánlatát. Álláspontja szerint, bár a vádalku megkötése előtt a terheltnek nincs joga a vádiratban foglaltakat megismerni, sérti azonban a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogát, ha a vádalku kérdésében nem az ellenérdekű fél, azaz az ügyész rendelkezésére álló összes bizonyíték ismerete alapján tud dönten a vádalku elfogadásáról.

Lényegesen nehezebb és bonyolultabb eljárást eredményez a büntetés kiszabását követő beismerő vallomás visszavonása. Ilyen eset lehet például a legtöbb tagállam joggyakorlata szerint, amikor a megállapodásban foglaltaktól lényegesen súlyosabb büntetés kiszabására

¹⁹⁵ Cynthia Alkon, *The Right to Defense Discovery in Plea Bargaining Fifty Years After Brady v. Maryland*, 38 N.Y.U. REV. L. & SOC. CHANGE 407 (2014)

kerül sor.¹⁹⁶ A vádalku visszavonása esetén a terhelt beismerő vallomása a továbbiakban nem lesz figyelembe vehető, a terhelt ezzel ellentétes nyilatkozatának hiányában.

A vádalkuban foglaltak megszegése

Az ügyésznek messzemenően tartózkodnia kell a vádalkuban foglaltak megszegésétől. A vádalku ügyési megszegése esetén a terhelt jogosulttá válik a beismerő vallomása visszavonására. A Szövetségi Legfelső Bíróság a vádalku megszegése miatt történt fellebbezések során a felek eljárás során tett nyilatkozatait vizsgálja. Így, a rendelkezési joguk tiszteletben tartása okából, abban az esetben sem tekinti sérelmesnek a vádalku eljárást, ha a vád ugyan megsérti az alkuban foglaltakat, de a terhelt az így létrejövő helyzetet elfogadja. Ez az álláspont jelenik meg például a *Mabry v. Johnson*¹⁹⁷ ügyben, amelyben az ügyész a beismerésért azt ajánlotta a terheltnek, hogy a korábbi szabadságvesztésével párhuzamosan töltheti le a jelen ügyben megállapítandó szabadságvesztést, majd az ügyész visszavonta ezt az ígértét és az egymást követő letöltéshez ragaszkodott. A terhelt elutasította ezt a módosítást, majd később mégis megkötötte a megállapodást és beismerő vallomást tett. A Szövetségi Legfelső Bíróság kifejtette, hogy a terhelt az utóbbi nyilatkozatát az új alkuajánlat ismeretében tette, így alkotmány sértés nem történt.

Fellebbezés

A vádalkuval befejezett eljárások a büntetés kiszabásával érnek véget. Fellebbezésnek – hiszen a vádalku a fellebbezési jogról való lemondást is tartalmazza – nincs helye. Az alkotmányos jogsérelem alapján is csak akkor nyújthat be fellebbezést, ha a jogsérelem a megegyezés megkötését követően vált ismertté. Ennek klasszikus példája a *McMann v. Richardson* ügy,¹⁹⁸ amelyben csak a büntetés kiszabását követően vált ismertté, hogy terheltet az eljárásban a rendőrség kényszerítette a vallomásának megtételére. A Szövetségi Legfelső Bíróság álláspontja szerint, a bíróság kellő ismeretek hiányában döntött a terhelt rendőrség előtt tett vallomásának, mint bizonyítéknak az elfogadhatóságáról. A másik lehetséges, és szintén igen ritka eset, amikor a vádalku eredményeként „örökre kizárttá” válik az állam

¹⁹⁶ például *U.S. v. Savage*, 561 F.2d 554 (1977)

¹⁹⁷ *Mabry v. Johnson* 467 U.S. 504 (1984)

¹⁹⁸ *McMann v. Richardson*, 397 U.S.759 (1970)

számára, hogy a terhelt igazságos büntetést kapjon (ilyen lehet például, ha valakit ugyanazon bűncselekmény miatt kétszer ítélnék el, azaz a double jeopardy esete).¹⁹⁹

Bár a vádalku-megállapodás hasonlít egy szerződésre, azonban „megszűnésének” sokkal több következménye van, mint a szerződés megszűnésének. Ilyen esetek kapcsán felmerül a megállapodás eredményeként szerzett bizonyíték kérdése. Nyilvánvaló, hogy ha a bűnösség beismerésének tárgyában megállapodást kell kötni, akkor a vádlott az ügyész szempontjából gyakran értékes információt szolgáltat a bűncselekmény összes vonatkozásának felfedésekor. E helyzet egyik megoldása lehet az olyan vádemelési kérelem tilalma, amely szerint a megállapodás eredményeként beszerzett bizonyítékot nem lehet felhasználni. Ez azonban nem jelent mindig tökéletes megoldást, hiszen a szolgáltatott információ, még ha azt később nem is használják fel bizonyítékként, jelentősen alááshatja a vádlott védelmi pozícióját. Hasonló helyzet merül fel, amikor az ügyész a terhelti teljesítést, azaz a beismerő vallomást követően dönt úgy, hogy nem köti meg a megállapodást. A gyakorlatban ilyen esetekben sem lehet bizonyítékként elfogadni a korábbi vallomását, abból a feltevésből kiindulva, hogy a terhelt tévedésben volt, így a vallomásában foglaltak „mérgezett fa gyümölcsének” tekintendők.

3.2.3. Az ügyész szerepe és diszkrecionális jogköre

3.2.3.1. Az ügyészi szervezet státusza

Az állami szervezetben elfoglalt helyéből és szervezeti jellemzőiből adódóan, az Amerikai Egyesült Államokban az ügyészek, illetve ügyészi hivatalok legjellemzőbb vonásai a demokratikus kontroll, a szétagolt szervezeti felépítés és a széleskörű mérlegelési jogkör, mind a vádemelés, mind a megegyezések (vádalkuk) tekintetében.

Az ügyész mind az állami, mind a szövetségi szinten a végrehajtó hatalom része. Szövetségi szinten az ügyészt az elnök pártja jelöli. A szövetségi alkotmány a végrehajtó hatalmat az elnökre ruházza.²⁰⁰ Az elnök az ügyészi hivatalba mintegy száz személyt jelöl, 94 személyt (US Attorney) a szövetségi ügyészi hivatalok vezetőinek, illetve további néhány személyt²⁰¹ a Szövetségi Igazságügyi Minisztériumba. A jelölteket a Kongresszus hagyja jóvá, azonban az elnök bármikor elmozdíthatja őket.

¹⁹⁹ Menna v. New York, 423 U.S. 61 (1975)

²⁰⁰ U.S. CONST., art. II, § 1.

²⁰¹ Helyettes Igazságügyi minisztert, (Deputy Attorney General), továbbá a büntető, nemzetbiztonsági, állampolgári jogok, környezetvédelmi, adó és trösztellenes ügyekért felelő igazságügy miniszter helyetteseket

A tagállamok rendszereiben a helyi vezető ügyészek 47 tagállamban választás útján nyerik el a tisztségüket, míg Delaware és Rhode Island túl kicsi ahhoz, hogy helyi ügyészi szervezetük legyen. New Jersey-ben a kormányzó nevezi ki a kerületi ügyészeket, Connecticutban pedig egy független alkotmányjogi szervezet. Alaszkában az igazságügyi minisztert a kormányzó jelöli, és a parlament hagyja jóvá.

Napjainkban a jogtudomány által erősen támadott másik szervezeti jellemző, az ügyészi hivatalok széttagoltsága, amely az egyes ügyészi hivatalok eltérő prioritásait és eljárásait eredményezi, és ebben látják az alapvető okát annak, hogy az azonos bűncselekmények miatt indult eljárások más-más ügyészség előtt más-más eredményre vezethetnek.

A széttagoltság elsőként a szövetségi és az állami szint elkülönülését jelenti. A legszélesebb hatáskör az államokhoz tartozik, amelyekben összesen mintegy 2.344 ügyészi hivatal van. Az egyes ügyészi hivatalok vezetőit a helyi feltételeknek való megfelelés alapján választják, amely elsősorban politikai megfontolásokon nyugszik. Szövetségi szinten a politikai megfelelés különböző struktúrája adja meg a keretet a döntés meghozatalára és végrehajtására. A széttagoltság e szinten kevésbé jellemző és az eljárások uniformizálására is számos törekvés történt.

Az ügyészi státuszhoz jogi diploma szükséges,²⁰² azonban semmilyen további specializált képzés nem feltétel. Minden ügyészi hivatalnak saját alkalmazási kritériuma és eljárása van. Egyes hivatalok az egyetemi diplomát éppen megszerzőket is alkalmaznak, míg más hivatalok bizonyos idejű szakmai gyakorlattal rendelkezést szabnak feltételül. A továbbképzési lehetőségek állami szinten eltérőek, azonban az ügyészség alapvető eljárási követelményeinek elsajátítását minden esetben biztosítják. Levin és Wright²⁰³ a tanulmányukban arra mutattak rá, hogy amennyiben a szakmai identitás kialakul, az ügyészek sokkal hatékonyabban látják el a feladatukat. Ennek okait kutatva a hivatali struktúrából eredő hatásokat - hierarchikus felépítés, ösztönzés, felvételi eljárás módja és feltételei – vizsgálták, amelynek eredményeként kialakul a szakmai „én-tudat” és az önálló munkavégzésre irányuló késztetés. Kutatásuk eredményeként megállapították, hogy az ügyész független munkavégzés (avagy épp a csapatmunka) vonatkozásában kialakult attitűdje jelentős hatással van további szakmai

²⁰² ABA tagság, a működési engedély megléte az adott államban természetes előfeltétel

²⁰³ Key L. Levine- Ronald F. Wright: Prosecution in 3-D, Journal of Criminal Law and Criminology, vol. 102, 2013 pp. 1119-1180

életpályájára, a más jogászokkal, a rendőrséggel való kapcsolatára és az egyedi ügyekben való eljárására is.

Szövetségi szinten a továbbképzés folyamatosan biztosított, elsősorban a Jogi Képzés Hivatala (Office of Legal Education, OLE) útján. 2010-ben 6.065 személy vett részt továbbképzésen, amely programokat a „Justice Television Network” adásán keresztül országosan további 260 helyszínen lehetett követni. A hálózat egyébként heti 25 órában sugároz folyamatosan továbbképzési anyagokat.

A harmadik fő jellemző az ügyész széleskörű hatásköre, a mérlegelési jog széles terjedelme mind a vádemelés, mind a vádalkuk tekintetében. Az USA igazságszolgáltatása nagyszámú, évente kb. húszmillió büntetőügyben²⁰⁴ jár el, ezen belül a büntett miatt indult eljárások száma hárommillió körüli. A büntett miatt indult büntetőügyek jelentős része az ügyész vádemelésről hozott mérlegelésén alapuló döntése útján (vádalku) fejeződik be. A tárgyalásra kerülő ügyek jelentős részében sem kerül sor azonban esküdtszéki tárgyalásra, ezek száma igen alacsony.

Az egyezség megkötésének lehetőségét az intézmény ellenzői leginkább az alaposág hiánya és az azonos szituációban lévő elkövetőkkel szembeni azonos bánásmód sérülésének a lehetősége miatt támadják, hangsúlyozva, hogy amennyiben a terhelt minden ismeret, így az eljárás lehetséges eredményével is teljesen tisztában lenne, úgy nem választaná a vádalkut.²⁰⁵ Mások szerint az ügyész arra használja a széles diszkrecionális jogkörét, hogy olyan ügyben is eredményes legyen, ahol kevés terhelő bizonyíték áll rendelkezésére.²⁰⁶ További problémaként vetik fel, hogy az ügyészi karrier nem életútszerű, amelynek eredményeként nincs folytonosságot biztosító humán erőforrás, valamint az a körülmény, hogy az ügyészek számára - sem szövetségi, sem állami szinten - nincs külön képzési előfeltétel, a szervezeti tudást tovább gyengíti.²⁰⁷

²⁰⁴ Prosecutors in State Courts, 2005. Bureau of Justice Statistics <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/psc05.pdf> (letöltés: 2014. szeptember 15.)

²⁰⁵ Oren Bar-Gill – Omri Ben-Shahar: The Prisoner’s (Plea Bargain) Dilemma. *Journal of Legal Analysis* 1. 737-773, pp. 42-45 *Regulation* Spring (2010) <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/regulation/2010/2/regv33n1-4.pdf>

²⁰⁶ Michael Finkelstein: A Statistical Analyses of Guilty Plea Practices in the Federal Courts. *Harvard Law Review* 1975 vol.89 pp. 293-315. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1340292?uid=3738216&uid=2&uid=4&sid=21104502532023> (letöltés: 2014. szeptember 15.)

²⁰⁷ Sara Sun Beale: Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting Goals and Providing Mechanism for Control. http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/3266 (letöltés: 2014. szeptember 15.)

Más szerzők utalnak arra, hogy habár az ügyészi szervek szétagoltsága elkerülhetetlenül egyenlőtlen ügymegítéléshez vezet, a szövetségi rendszer, bár szűk körben, de képes azonos megközelítésre. Ilyen ügyek például a nemzetközi egyezményi kötelezettségeken is alapuló korrupciós ügyek, amelyek a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium kisszámú egységének hatáskörébe tartoznak, avagy a szövetségi szinten megjelenő halálbüntetés kiszabásával kapcsolatos ügyek, amelyek az igazságügyi miniszter (Attorney General) jóváhagyásához kötöttek. Ezen ügyekben megnyilvánuló azonos elbírálás azonban a rendszer egészét tekintve kivételnek tekinthető.²⁰⁸

3.2.3.2. Az ügyészség szervezete, ügyforgalma

Az Amerikai Egyesült Államokban a 2005. évre vonatkozó, az állami szintű ügyészségeket érintő kutatás eredményeként közzétett adatok alapján,²⁰⁹ 2.344 tagállami ügyészi hivatal működik, összesen kb. 78.000 alkalmazottal. Az összes alkalmazott 10 %-a részmunkaidős.²¹⁰ Az ügyészségi alkalmazottak átlagos összetétele ügyészségenként:²¹¹

Pozíció	arány
Vezető ügyész	3%
Helyettes ügyész	32%
Civil ügyek ügyésze	2%
Manager	7%
Nem ügyész jogi szakember	5%
Áldozatvédő	6%
Nyomozó	9%

²⁰⁸ Az évente érkező 20 millió körüli büntetőügyből kb. kétszáz ezer tartozik szövetségi szintre és ez utóbbi töredékét képezik a hivatkozott ügyek.

²⁰⁹ Prosecutors in State Courts, 2005. Bureau of Justice Statistics <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/psc05.pdf> (letöltés: 2014. szeptember 15.)

²¹⁰ u.o. A felmérés szerint, a vezető ügyészek 37%-ának a fizetése haladta meg a 100.000 USD/év jövedelmet. A fizetésük mértéke attól is függ, hogy az adott ügyészi hivatal hány lakost „szolgál ki.” Amennyiben az ügyészi hivatal területi illetékességén a lakosok száma meghaladja az egymilliót, úgy az átlagos fizetés 150.000 USD körül alakul, míg a kisebb ügyészségek vezető ügyészei kb. 85.000 USD körül, kb. nyolc éves szolgálati viszonyt feltételezve. A 2.344 állami ügyészi hivatal éves költségvetése 2005. évben összesen 4.984 millió USD volt.

²¹¹ Court Statistics Project, Examining the work of State Courts http://www.courtstatistics.org/~media/Microsites/Files/CSP/DATA%20PDF/CSP_DEC.ashx p.19 (letöltés: 2014. szeptember 15.)

Kisegítő személyzet	33%
Egyéb	2%

Egy közepes nagyságú (250.000- 999.999 lakosra jutó) ügyészi hivatal átlagos létszáma:

Pozíció	létszám
Vezető ügyész	1
Helyettes ügyész	34
Nem ügyész jogi szakember	2
Áldozatvédő	6
Nyomozó	7
Kisegítő személyzet	29

Azokban az ügyészi hivatalokban, amelyek illetékességi területén a lakosok száma százezer alatti, átlagosan 1 ügyész, 3 helyettes ügyész, 1 áldozatvédő jogász, 1 jogi asszisztens, 1 nyomozó és 3 kisegítő személyzet áll az ügyészi hivatal alkalmazásában. Az alacsonyabb számú lakosságot képviselő ügyészi hivataloknál nem ritka, hogy a vezető ügyészek is részmunkaidőben dolgoznak.

A 78.000 ügyészségi alkalmazottnak tehát kb. 40%-a lát el ügyészi feladatot, azaz kb. 31.000 fő. A bíróságokhoz évente húszmillió²¹² körüli büntetőügy érkezik. Az ügyészi munkateher vizsgálatakor azonban helyesebb csak a büntett (felony) miatt indult eljárásokat figyelembe venni, mert csekélyebb súlyú ügyekben nincs számottevő ügyészi tevékenység. A büntett miatt indult eljárások száma hárommillió²¹³ körül alakul évente, így átlagosan egy ügyészre 96,8 új ügy jut.

Magyarországon az ügyészséghez évente vádjavaslattal 130.000, megszüntetési javaslattal 7.000 körüli büntetőügy érkezik²¹⁴. A büntető ügyszakban dolgozó ügyészek és alügyészek száma kb.1700 fő, így az ügyészekre és alügyészekre jutó új ügyek száma átlagosan 80,5. A vádemelések száma évi 90.000 ügy körül alakul, e tekintetben egy főre 53 vádemelés jut átlagosan (a megszüntetési javaslattal ügyészséghez érkezett ügyek száma arányaiban nem

²¹² NCSC Court Statistic Project <http://www.courtstatistics.org/Other-Pages/StateCourtCaseloadStatistics.aspx>
(letöltés: 2014. szeptember 15.)

²¹³ Bureau of Justice Statistics <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/psc07st.pdf>
(letöltés: 2014. szeptember 15.)

²¹⁴ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>
(letöltés: 2014. szeptember 15.)

releváns). Az ügyészségen tett, évi kb. 24.000 feljelentés ügyintézését is számolva egy főre kb. 94,7 ügy jut. A panaszokkal, kényszerintézkedésekkel kapcsolatos ügyintézés számát, amely már kívül esik az USA ügyész munkaterhével való összehasonlítás adatain, de a magyar ügyész számára érdemi ügyintézés, és ezáltal munkaterhet jelent, évente 60.000 körül alakul. Az adatok értékelésénél azonban figyelembe kell azt is venni, hogy Magyarországon többfokú eljárási rendszer van, míg az Egyesült Államokban a fellebbezési lehetőség korlátozott, így nálunk egy büntetőügy munkaterhe alapvetően nagyobb.

Az amerikai ügyészek tényleges munkaterhére az állami szintű adatokból azonban nehéz pontos következtetést levonni, mert a közzétett adatok a 100.000 lakosra jutó bíróság előtt megindult büntetőeljárásokat tartalmazzák, amely önmagában is igen széles skálán mozog. A legalacsonyabb Wisconsinban, ahol 2.782, míg legmagasabb Észak Karolinában, 25.924²¹⁵ a százezer lakosra jutó bíróság előtt megindult büntetőeljárások száma, így államonként is eltérhet a valós munkateher. Az ügyek jelentős hányadában a bíróság csak a vádalkut hagyja jóvá, valamint további jelentős hányadában, bár bírósági tárgyalásra kerül sor, azonban nem esküdtszéki tárgyalás formájában, amely jóval kisebb munkaterhet ró mind a bíróságokra, mind az ügyészségekre. Az elkövetők csupán 4-10%-a él a hatodik alkotmány-kiegészítés biztosította jogával.²¹⁶

Arányaiban azt azonban megállapíthatjuk, hogy az USA tagállamainak ügyészeire körülbelül azonos számú új ügy intézése hárul évente átlagosan, mint egy magyar ügyészre (96,8:94,7). Nézzük a szövetségi szint ügyészség leterheltségét. Szövetségi szinten²¹⁷ a nyilvánosságra hozott, 2012. év adatai szerint, 163.831 ügyben, 198.111 elkövetőt érintő bejelentés érkezett. A kerületi szövetségi bíróságok előtt a szövetségi ügyészek 63.118 büntetőeljárást indítottak 85.621 elkövető ellen. 42.140 ügyben folyt esküdtszéki tárgyalás. Az eljárás befejezésére 65.230 ügyben, 87.709 elkövetővel szemben került sor. A terheltek 93 %-ának, azaz 80.963 fő bűnösségét állapította meg a bíróság, az elítélt személyek 97%-a, azaz 78.647 személy a tárgyalást megelőzően vagy a tárgyaláson bűnösnek vallotta magát. A magisztrátusi bíróságok előtt a szövetségi ügyészek 79.311 elkövető ellen indítottak büntetőeljárást, és 76.511 személlyel szemben fejeződött be. Ezen túlmenően a szövetségi ügyészek a DC Superior Court előtt 1.813 ügyben jártak el, a 24.535 személy fogvatartásával kapcsolatos ügyön kívül.

²¹⁵ u.o. Magyarországon a regisztrált bűncselekmények számát figyelembe véve, 100.000 lakosra átlagosan 4.500 bűncselekmény jut.

²¹⁶ Fantoly Zsolt: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 304.o.

²¹⁷ United States Attorneys' Annual Statistical Report, 2012, p.6

http://www.justice.gov/usao/reading_room/reports/asr2012/12statrpt.pdf (letöltés: 2014. szeptember 15.)

A büntetőügyeken kívül a szövetségi ügyészi hivatalokhoz 102. 312 polgári ügy²¹⁸ érkezett. Ezen adatokból kiindulva az állapítható meg, hogy egy szövetségi szintű ügyészre jutó új ügyek száma egy magyar ügyészre átlagosan jutó új ügyek számának a fele. Nem szabad figyelmen kívül hagyni az ügyek minőségét, azaz hogy a szövetségi szint hatáskörébe jellemzően a súlyos megítélésű, bonyolultabb büntetőügyek tartoznak, míg a magyar adatok az egyszerű és bonyolult eljárást igénylőket összességében tartalmazzák.

2010.²¹⁹ évben – a be nem töltött álláshelyeket is beszámolva, 6.075 szövetségi ügyész volt, valamint az ügyészi hivatalokban további 5.799 „kiszegítő személyzet” dolgozott. Az ügyészek 530.536 tárgyalótermi tevékenységhez kapcsolódó órát (court-related) teljesítettek (ezen belül például a tanúk felkészítésére 89.802 órát fordítottak).²²⁰ Ezen adatok alapján az egy ügyészre jutó új ügy évente 43,8 (163.831+102.312/6.075), egy ügyre 1,99 munkaóra jut.

Megjegyzem, az USA nyilvánosságra hozott adataiból számított egy ügyészre jutó ügyek száma a valóságot legfeljebb arányaiban tükrözi, azonban nincs ismeretem arról, hogy a magyar büntető igazságszolgáltatás tekintetében akár csak becslés is lenne az ügyészi munkateherre, avagy arra, hogy egy elkövetőre mennyi munkaóra jut a bíróság részéről. A büntetőügy „kettőződése” (a nyomozati szakot lényegében megismétli a bírósági tárgyalás) miatt az ügyészi eljárás munkaórái jelentős hányadát a nyomozati szak teszi ki, amely arányáról még csak becsléssel sem rendelkezünk. Tétélezzük fel azonban, hogy a büntetőügyben eljáró ügyészek (kb. 1700 fő) teljes munkaidejüket erre a tevékenységre fordítják, így évi kb. 299.200 munkaórát teljesítenek (8 óra x 220 nap x 1700). A 114.000 „új” ügyszámmal arányba állítva megállapítható, hogy egy ügyre 2,63 óra jut.

A tárgyalótermi tevékenységhez kapcsolódó ügyészi munkaórák nyilvánosságra hozatala nem öncélú, egyik fontos összetevője azon kérdésnek, hogy mennyibe kerül az igazságszolgáltatás, azaz mennyit fordít az állam az adófizetők pénzéből az állampolgárok biztonságára. A már hivatkozott 2010. évi felmérés szerint egy befejezett büntetőügy átlagos költsége 1.998 USD, amelybe beletartoznak a csekélyebb költségigényű vádalkuval befejezett ügyek, illetőleg a jelentős költségigényű esküdtszéki tárgyalások is.

Nincs ismeretem arról sem, hogy Magyarországon a büntető igazságszolgáltatás költség oldala tárgyában felmérés készült volna. Bár nincs akadálya annak, hogy a bíróság és az ügyészség részére a költségvetésben megállapított összegeket arányba állítsuk az ügyek

²¹⁸ polgári ügyek alatt az állam vagy kormány érdekében/ ellen indított eljárásokat kell érteni

²¹⁹ a szövetségi ügyészek számát illetően csak 2010. év adata állt rendelkezésemre, az álláshelyek száma azonban évek óta szinte változatlan

²²⁰ u.o.

számával, azonban ez még valós becsült képet sem adhat, hiszen a nyomozó hatóságok büntetőeljárással összefüggő költségfordítása nehezen megállapítható.

Nem kétséges azonban, hogy időben mennél hosszabb (és bonyolultabb) egy eljárás, annál nagyobb a költségigénye. Úgy vélem azonban, hogy a hazai büntetőeljárások elhúzódásának legkevésbé „okozója” az ügyészség. Bár e kérdésnek számos összetevője van, de tény, hogy az ügyészség a kész nyomozati iratok megérkezését követően a vádemelési javaslatokat 85% körüli arányban 30 napon belül, további 10%-át 60 napon belül, a megszüntetési javaslattal érkezett ügyek 90%-át 30 napon belül elintézi.

3.2.3.3. Az ügyész mérlegelési joga

A szövetségi szintű ügyészséghez számos bűncselekmény miatti eljárás tartozik, így a hazai és a külföldi terrorizmus, szervezett kábítószer és fegyver kereskedelem, fehérgalléros bűnözés és általános bűncselekmények. A civil területen eljár azon szövetségi kormányzati szervek védelmében, amelyekkel szemben jogellenes eljárás miatt keresetet nyújtottak be (pl. kényszer alkalmazása miatt), avagy szövetségi kormány alkalmazásában lévő egészségügyi dolgozó védelmében, az ellene indított műhibaperben. A szövetségi ügyész hatáskörébe tartozik továbbá, hogy peres eljárást kezdeményezzen magánszemély vagy gazdasági társaság ellen egészségbiztosítással összefüggésben elkövetett csalás esetén, a kormány érdekeit képviselje a csődeljárásban, avagy például adóügyi eljárásban.

Nincs olyan jogi norma, amely bármely ügyben, ideértve a már említett civil ügyeket is, akadályozná vagy korlátozná a szövetségi ügyész megállapodás kötéséhez való jogát.

Az ügyésznek széles mérlegelési joga van, amelybe beletartozik, hogy az elkövetővel szemben vádat emel-e és milyen bűncselekmény miatt, azzal a megszorítással, hogy a diszkrecionális jog gyakorlása semmilyen módon nem eredményezheti az elkövetők diszkriminációját.²²¹ Az ügyészek ugyancsak széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek abban a kérdésben, hogy felajánlanak-e valamilyen alkut az eljárás során és milyen tartalommal.²²²

Az ügyészi szervezet széttagoaltságából következően nem meglepő, hogy az állami szinten, sőt még egy-egy államon belüli ügyészi hivatalok vonatkozásában is, az ügyészi prioritások és gyakorlatok jelentős mértékben különböznek egymástól. Általánosságban megállapítható,

²²¹ Id. például a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság előtt folyamatban volt *United States v. Batchelder*, 442 U.S. 114, 123-24 (1979) ügyet

²²² *Criminal Procedure* § 1034

hogy a legtöbb államban hiányzik egy olyan mechanizmus, amely megkívánná vagy támogatná az egységes ügyészi eljárást, habár egyes, főként súlyos bűncselekmények vonatkozásában alkalmazandó ügyészi eljárásról található irányelvek, ezek azonban nem általános érvényűek, csupán az adott bűncselekményekre vonatkoznak.²²³

Szövetségi szinten, a 94 kerületi hivatal és a 138 körzeti hivatal, (branch office) átruházott hatáskörben jár el, amely egyben olyan strukturális és adminisztratív szabályok előírásával is jár, amelyek támogatják, néhány vonatkozásban pedig kifejezetten megkövetelik az egységes eljárást. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a szövetségi ügyészi hivatalok a bűnügyek kevesebb, mint 1%-ában járnak el.²²⁴ A szövetségi ügyészek kézikönyve²²⁵ az ügyészi mérlegelés körébe tartozó kérdésekben is tartalmaz iránymutatást, habár olyan általános módon, hogy valójában az egyes esetek vonatkozásában csak egy keretet ad. Egyes bűncselekmények vonatkozásában azonban centralizált ellenőrzés és jóváhagyás követelménye van. Ide tartozik a halálbüntetés kiszabását lehetővé tevő bűncselekmények, a Külföldi Korrupció Gyakorlatáról (Foreign Corrupt Practices Act, FCPA²²⁶) szóló törvényben meghatározott bűncselekmények miatti eljárások, a Zsarolás és Szervezett Bűnözés tárgyában hozott törvényben (Racketeering and Organized Crime, RICO) meghatározott bűncselekmények és az adócsalás. Ezen túlmenően, a gazdasági társaság vád alá helyezése vonatkozásában a figyelembe veendő tényezőkről is pontos útmutatást tartalmaz.

A vádalku társadalmi „nyeresége”, hogy az elkövetőt, szabadságvesztés esetén, az elkövetést követő rövid időn belül „kivonják” a társadalomból, nincs lehetősége bűnismétlésre, valamint az, ha az elkövetést rövid idővel követi a büntetés a rehabilitáló hatása jelentősen nagyobb, amelynek eredményeként várhatóan nem követ el újabb bűncselekményt. A bűncselekmény elkövetését rövid idővel követő büntetés csökkenti a potenciális elkövetők azon illúzióját, hogy tettük büntetés nélkül marad. Végül, a nyereség oldalon kell még megemlíteni a vádalkuval befejezett büntetőeljárások jelentős költséghatékonyságát is.

Ahhoz azonban, hogy a megállapodás megkötésére az elkövetői oldalról hajlandóság legyen, a büntetőeljárás kimenetelének kiszámíthatónak kell lennie, azaz, hogy az elkövetett bűncselekményért - egy nem bizonytalan időn belül - pontosan milyen büntetésre számíthat.

²²³ Beale : i.m.

²²⁴ Évente kb. 20 millió bűnügy érkezik a bíróságokra, (legfrissebb adat a 2010. évi) NCSC Court Statistic Project
<http://www.courtstatistics.org/Other-Pages/StateCourtCaseloadStatistics.aspx>

²²⁵ USAM Chapter 9-27.000, Principles of Federal Prosecution, Criminal Recource Manual

²²⁶ USAM § 9-47.110

Ezen túlmenően, az elkövetőnek biztosnak kell lennie abban, hogy (bírói jóváhagyás esetén) a megállapodásban rögzített feltételek teljesülni fognak.

Az ügyek növekvő száma és ebből következően a munkateher növekedése egy bizonyos ponton túl, együtt jár a munka minőségének a romlásával, illetőleg a humán erőforrás egyfajta kiegészésével. Az igazságszolgáltatás résztvevői ösztönösen keresni kezdik azokat a legális és nem legális, de nagy eséllyel titokban maradó lehetőségeket, amellyel a túlzott munkateher kezelhetővé válik.

Mivel az ügyek növekvő száma adott, azaz nem befolyásolható, továbbá az igazságszolgáltatásban részt vevők száma sem emelhető a végtelenségig, ezért olyan utakat kell keresni, amely a munkateher legálisan csökkentését lehetővé teszik.

Tóth²²⁷ megállapítása szerint, „ha a büntetőeljárás mai perspektívái szóba kerülnek, általában két kulcsfogalom biztosan felmerül: a *diverzió* és a *mediáció*.” Diverzió alatt értve „minden olyan, a terhelt jogi helyzetét érintő intézményt, amely a büntető eljárás rendes menetétől való eltérést tesz lehetővé, s a terheltnek az általános eljárásból történő kiemelését jelenti.” Míg a mediációt az elterelés olyan formájaként határozza meg, amely a sértetti érdeket tartja szem előtt. Az elmúlt időben többször megvalósult dekriminalizáció (értve ez alatt különösen a vagyon elleni bűncselekményeknél az értékhatár többszöri emelését) akár egyfajta speciális diverziónak is tekinthetjük. Tény azonban, hogy az igazságszolgáltatás munkaterhét minden esetben jelentősen csökkentette.

Az elterelő jogintézmények, a diverzió, munkateher csökkenését eredményező hatását az ügyészi diszkrecionális jogkör szélesítésével (is) lehet növelni. Az akkuzatórius alapú rendszerek jellemzője, a széles ügyészi diszkrecionálási jogkör előfeltétele volt a vádalku intézménye kialakulásának. Ahhoz, hogy a vádalku intézménye hatékonyan működjék - idéz Kelemen²²⁸ egy Szövetségi Legfelsőbb Bírósági döntés indokolásából – „az ügyészség részére a legszélesebb diszkrecionális jogot kell biztosítani, természetesen alkotmányos keretek között”.

Úgy vélem, hogy hiába teremtjük meg egy jogintézménnyel a diverzió bármilyen lehetőségét, ha ez nem párosul a diszkrecionális jogkör szélesítésével. Herke²²⁹ hasonló következtetésre jutott a hazai jogintézmény, a tárgyalásról lemondás sikertelenségét elemezve: a fiatalkorúak kizárása, a maximum nyolcévű szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményekre való

²²⁷ Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 29.o.

²²⁸ Kelemen: i.m.

²²⁹ Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécs 2008.210.o <http://www.herke.hu/anyagok/megall.pdf>

korlátozása mellett a várható büntetés kiszámíthatóságának hiányában és az ügyészi jogkör megszorításában látja az alapvető okot.

A munkateher csökkenésének reménye nélkül, az ügyész megegyezésre irányuló hajlandósága fog hiányozni. A terhelti oldalról viszont a büntetőeljárások eredményének a kiszámíthatóságával törekedni kell a terhelti hajlandóság növelésére. Ezek hiányában ugyanis a jogintézmény nem lesz hatékony és célját tévesztetté válik. Meglátásom szerint, a garanciális szabályok indokával szükségtelen az eljárás elnehezítése. Természetesen, ez nem azt jelenti, hogy garanciális szabályok nem szükségesek. Megfontolandónak vélem azonban ezeket a szervezeti oldalon a pártatlan ügyészi döntés, a megállapodásban foglaltak ügyészi betartása, az azonos cselekményt elkövetőkkel szembeni hasonló elbírálás és a vezetői kontroll biztosítása körére szűkíteni.

3.2.3.4. A büntetés kiszabása

Szövetségi szinten a büntetés mértékére a Szövetségi Büntetéskiszabási Bizottság (United States Sentencing Commission) által kibocsátott, Büntetéskiszabási Iránymutatások (Federal Sentencing Guidelines) irányadóak a szövetségi büntetéskiszabási bíró számára. A bíró más tény, mint amit az esküdtszéki tárgyalás ítélete tartalmaz, nem vehet figyelembe.²³⁰ A 2004. évi, *Blakely v. Washington* ügyben²³¹ hozott Legfelső Bíróság ugyanilyen tartalmú döntést hozott, majd 2005-ben, a *United States v. Booker* ügyben²³² azt állapította meg, hogy a Szövetségi Büntetéskiszabási Iránymutatások sértik az Alkotmány hatodik módosítását, azaz az esküdtszéki tárgyaláshoz való jogot. E döntést követően a Büntetéskiszabási Iránymutatásokat a bírák csak javaslatként veszik figyelembe, azaz bár a táblázat szerinti büntetési mérték kiszámítása továbbra is kötelező számukra, azonban a minimumot és a maximumot túlléphetik. A tagállamok számára soha nem bírt kötelező erővel, azonban hatása annyiban mégis van, hogy amennyiben egy tagállami ügy szövetségi üggyé válik, avagy a Legfelső Bíróság elé kerül a büntetéskiszabás tekintetében ez lesz irányadó.

²³⁰ *Apprendi v. New Jersey*, 530 U.S. 466 (2000)

²³¹ *Blakely v. Washington*, 542 U.S. 296 (2004) – az ügyben a büntetés kiszabása során eljáró bíró a terhelt cselekményét „különös kegyetlen”-nek is minősítette, amelyet az ítélet nem tartalmazott.

²³² *United States v. Booker*, 543 U.S. 220 (2005)

„A bírának aktív szerepet kell vállalni a megállapodásban lévő büntetésben. Amennyiben a terhelt karaktere, illetőleg az iratok (büntetés kiszabására vonatkozó előzetes jelentés) nem látszik megfelelőnek a megállapodásban lévő büntetésre, úgy a helyes eljárás a büntetés-kiszabási eljárásban történő meghallgatás elrendelése.”²³³

A Büntetés-kiszabási Iránymutatások a mérték megállapításakor alapvetően két tényezőt vesz figyelembe, a bűncselekmény súlyát és az elkövető előéletét. A bűncselekmények súlyosságuk szempontjából 43 szintre, a büntetett előélet szerinti minősítés pedig 6 szintre tagozódik. E kettő alapul vételével, táblázatba foglalva²³⁴ meghatározza a büntetés minimumát és maximumát, amely keretek között – korábban kötelező erővel – a bíró kiszabhatta a büntetést. A táblázat zónái a próbára bocsátás lehetséges idejét határozzák meg. Az A zóna esetén, a szabadságvesztés teljes idejére próbára bocsátható (Magyarországon: felfüggesztett szabadságvesztés), a B zóna esetén legkevesebb egy hónapot kell büntetés-végrehajtási intézetben tölteni, a további rész próbaidőn tölthető, de a próbaidő tartamára további szabadságot korlátozó szabályok (pl. házi őrizet) is megállapítható. A C zóna esetén a szabadságvesztésnek legalább a felét kell büntetés-végrehajtási intézetben töltenie, míg a D zóna esetén erre általában nincs lehetőség.²³⁵

A táblázatban megállapított időintervallumokon belül van lehetőség a súlyosító és enyhítő körülmények figyelembe vételére. A felelősség elismerése melletti beismerő vallomás – függetlenül attól, hogy vádalku keretében vagy rendes tárgyaláson történt – a bűncselekmények 3. szintjéig vehető figyelembe. A vádalku eredményeként meghozott ítélet további enyhítő körülményt nem eredményezhet, hiszen a vádlottra nézve már így is kedvezőbb keretek között történik a büntetés kiszabása, így további engedmény nem indokolt.²³⁶

²³³ Dreirde Bowen: Calling Your Bluff. How Prosecutors and Deffence Attornes adapt Plea. Seattle University School of Law
http://www.academia.edu/4017675/Calling_Your_Bluff_How_Prosecutors_and_Defense_Attorneys_Adapt_Plea_a_Bargaining_Strategies_to_Increased_Formalization (letöltés 2015. május 3.)

²³⁴ lásd 4. számú melléklet

²³⁵ U.S.S.G. § 5C1.1(c)(3) (2012)

²³⁶ U.S.S.G. § 3E1.1 (2012) / U.S.S.G.: United States Sentencing Guidelines

A táblázat ismeretében nyernek valós értelmet vádalku során a beismerés ellenében tett ügyészi engedmények, az enyhébb minősítésű bűncselekmény miatti vád, a büntetett előélet (vagy annak egy része) figyelmen kívül hagyása, stb., amely a táblázat szerinti alacsonyabb büntetési határkeretet jelöl ki.

Figyelemmel arra, hogy a büntetés kiszabása során a bírák továbbra is irányadónak tekintik a táblázatban foglaltakat, az alku-folyamat során a terhelt pontosan kiszámíthatja (határok között), hogy a beismeréséért és az együttműködéséért cserébe mennyivel lehet kevesebb a büntetése.

3.2.3.5. Vádalku pro és contra

Mind a magyar, mind az amerikai jogirodalomban egyaránt ismertek a vádalku intézményét támogató és ellenző nézetek.

Az angolszász büntetőeljárás rendszer jogfilozófiai háttéréről és működési jellemzőiről írt OKRI tanulmányban²³⁷ Bolyki és Kovács arra a következtetésre jut, hogy az európai országokban kisebb-nagyobb mértékben egy vádalkuhoz hasonlatos intézmény bevezetésre került, azonban az eljárások gyorsítása azok egyszerűsítése útján érhető el, „az egyszerűsített eljárásnak viszont mindkét fél számára előnyösnek kell lennie.” A vádalku intézménye lehet egy követendő megoldás, azonban az eljárási résztvevők helyzetén nem kívánatos változtatni. Ezzel szemben Herke²³⁸ álláspontja szerint, „a megállapodási gyakorlat nemcsak a jogfejlődés részének tekinthető, hanem a növekvő osztályadalmi konszenzus-orientáltság részének. Az ügyészség és a bíróság tagjai gyakran beszélgetnek egymás között peren kívül, ezeknek a beszélgetéseknek sokszor az egész ügy megítélése szempontjából óriási jelentőségük van.” Felhívja a figyelmet továbbá arra, hogy a fegyverek egyenlőségének elve súlyos sérelmének lehetőségét hordozza magában, ha e beszélgetésekbe a védelem nem kapcsolódik be.

²³⁷ Bolyki Orsolya és Kovács Tamás: Javaslatok egyes angolszász jogintézmények kontinentális jogrendbe ültetésének esetére. In: Bárd Petra(szerk.): Az angolszász büntetőeljárás rendszer jogfilozófiai háttéré és működési jellemzői. (OKRI). Kézirat. 2013.

²³⁸ Herke: i.m. 209.o.

Fantoly²³⁹ a vádalku szükségességéről úgy foglal állást, hogy „a megegyezés a büntetőeljárásban egy lehetséges alternatíva az ügyteher csökkentésére és az igazságszolgáltató hatóságok tehermentesítésére”. Egy garanciális alapon nyugvó legalizált vádalku azonban a jogbiztonság szempontjából még mindig elfogadhatóbbnak tűnik, mint egy „háttérben titokban” zajló megállapodás az eljárás résztvevői között.

A Szövetségi Legfelső Bíróság Santobello-ügyben hozott döntését követően évekig lázas jogtudományi vita folyt a vádalku szükségességéről. Egyes intézményt ellenző szerzők szerint²⁴⁰ „a vádalku az igazságszolgáltatás alkotmányos elveit, a büntetőeljárás alapelveit figyelmen kívül hagyva, rendkívül káros hatást gyakorol az egész igazságszolgáltatásra, így a társadalomra”. A támogatók köréből Révész²⁴¹ Robert E. Scott és William J. Stuntz 1992-ben megjelent tanulmányát emeli ki, amely szerint „a vádalku nem más, mint egy polgári jogi szerződés. A klasszikus szerződési szabadság pedig a büntetésről szóló alkut is megengedi. Az alku megszegése nem alkotmányjogi problémát, hanem szerződési jogsértés kérdéskörét érinti. A vádalku csupán a jogtudósoknak jelent problémát, a vádalkuban résztvevő felek semmi kivetnivalót nem látnak e jogintézményben, sőt az alkalmazási gyakoriság a jogintézmény szükségességét bizonyítja.”

Általánosságban elmondható, hogy az e körben megjelenő tanulmányok, még a vádalku intézményét ellenzők sem kifogásolják az ügyészek politikai úton választhatóságát, ellenkezőleg, ebben látják a demokratikus elszámoltathatóság garanciáját. A politikai választással történő ügyésszé válást legfeljebb az okból kifogásolják, hogy a szervezeti tudás szempontjából a folytonosság nem biztosított. Az ügyészi széles diszkrecionális jog szükségességét kevesen²⁴² kérdőjelezik meg. A vádalku intézményének létjogosultságát kisebb részben a tárgyaláshoz való alkotmányos jog sérelme, nagyobb részben az egységes eljárás és az elkövetőkkel történő egyenlő bánásmód (értve ezalatt, hogy ugyanazon bűncselekmény miatti eljárások más-más ügyészségnél más-más eredményre vezethet) hiánya miatt vitatják.

²³⁹ Fantoly Zanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012, 304.o.

²⁴⁰ Albert W. Alschuler és Stephen J. Schulhofer Chicagói Egyetem professzoraira hivatkozik Révész Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Egyesült Államokban, Jogtudományi Közlöny, 1999. június 270.o.

²⁴¹ u.o.

²⁴² ld. például Lindsey Devers: Plea and Charge Bargaining , Research Summary, 2011. január 24.

<https://www.bja.gov/Publications/PleaBargainingResearchSummary.pdf>

Az amerikai jogirodalomban a következetes és egyenlő bánásmód érvényesülésének ügyészi akadályai az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Az ügyészek számára nincs általános előírás arra vonatkozóan, hogy széleskörű mérlegelési jogukat hogyan gyakorolják az egyes ügyekben (néhány csekély számú ügýtípustól eltekintve), habár az útmutatások száma növekszik, ezek többnyire az általános szintjén maradnak és konkrét ügyre vonatkozatható eligazítást nem adnak. Az ügyészi szervezet szétagoltsága az eltérő eljárások gyakorlatához vezet szükségszerűen. A vezető ügyész a hozzá tartozó jogalkalmazók számára iránymutatásokat adhat ki, ezek azonban valójában az eltérő joggyakorlatot erősítik, hiszen ezen útmutatások figyelembe veszik nem csak a helyi körülményeket és tradíciókat, hanem azoknak a választóknak az elvárásait is, akiket képvisel. Szövetségi szinten az ügyészség a kormányzati hierarchikus szerv része, az eljárások egységesítésére való kifejezett törekvéssel, ugyanakkor ez egyben annak lehetőségét is magában rejti, hogy a szövetségi és az állami gyakorlatok tovább távolodnak egymástól. Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy azon esetekben, ahol a büntetőügy szövetségi hatáskörbe tartozik, a szövetségi törvények felülírhatják az állami törvényeket. Ez történt például a Bostoni Maratonon²⁴³ vallási okból robbantó elkövetővel szemben indult eljárásban, amely ügyben Eric Holder igazságügy-miniszter jóváhagyta a szövetségi ügyészek számára a halálbüntetés indítványozását az elkövetővel szemben, holott halálbüntetés kiszabását Massachusetts állam törvényei nem teszik lehetővé.

A vádalku ellenzői között gyakori érvként szerepel az is, hogy az elkövetők, főként súlyos bűncselekmény miatt indult eljárásokban, inkább elismerik a bűncselekmény elkövetését egy biztos enyhe büntetés reményében, minthogy a bizonytalan tárgyalási kimenetel eredményeként az esküdtszék bűnösnek találja, és ezáltal jelentősen súlyosabb büntetéssel kellene számolniuk. E körben (innocence effect) 2012-ben empirikus kutatásukra alapítva, Oren Gazal-Ayal és Avishalom Tor tanulmányt²⁴⁴ jelentetett meg, amelyben teljes egészében cáfolták azt, hogy a konkrét ügyekben ilyen megállapítható lenne.

²⁴³ 2013. április 15-i bostoni maraton rendezvényen a cél előtt kettő bomba robbant, amely következtében három ember meghalt és több mint 260-an megsérültek, forrás: http://www.huffingtonpost.com/2013/12/29/top-10-crimes-2013_n_4460380.html?utm_hp_ref=boston-marathon-bombing, Az elkövetők (26 és 19 éves Tsarnaev testvérek) közül a fiatalabb Dzhokarral szemben terrorcselekmény miatt a büntetőeljárásban a bíróság 2015. májusában hozott ítéletet. Az idősebb, Tamerlan néhány nappal az elkövetés után, az elfogása során meghalt a tűzharcban.

²⁴⁴ Oren Gazal-Ayal és Avishalom Tor: Innocent Effect. Duke Law Journal, vol. 62, No 2, 2012 pp 339-401 <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3359&context=dj>

A magyar jogirodalomban találkozhatunk olyan állásponttal is, amely szerint „az időszerűség követelményének ma tapasztalható túlhangsúlyozásával, az igazságszolgáltatás közgazdasági alapon történő megítélésének és átalakításának túldimenzionálásával még véletlenül sem érték egyet. Az időszerűség önmagában semmilyen értéket nem képvisel, és annak bizonyosan nem rendelhető alá az alkotmányos garanciák, a tisztességes eljárás más követelményei.”²⁴⁵ Úgy vélem azonban, hogy az ügyészi (és bírói) munkateher, különösen az elsőfokú tevékenység során igen jelentős és bizonyos vagyok abban, hogy az eljárások elhúzódásában nagymértékben közrejátszik a munkateher is. Az időszerűség jelentősége évszázadok óta nem vitatott; milyen preventív hatása van például egy fiatalos esetben a cselekménye elkövetésétől hat év múlva jogerőssé váló ítéletben megállapított joghátránynak? Ha ez idő alatt a társadalmilag elvárt utat követte és családja, megbecsült munkája van célját tévesztette válik bármilyen büntetés, ha pedig „bűnözővé” vált (amelyet talán egy időben alkalmazott intézkedés megakadályozhatott volna) súlytalanná válik az utóbbi bűncselekmények tükrében.

Úgy vélem, hogy elkövetői oldalon ez a jelentősége az időszerűségnek. Az igazságszolgáltatás intézményi oldalán pedig az időszerűség egy kötelezettséget jelent, amely útján a terhelt ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való joga érvényesül. A tisztességes eljárásnak /tárgyalásnak/ egyik összetevője az ésszerű időn belüli eljárás követelménye,²⁴⁶ ezért nem gondolom helytállónak azt a gondolatmenetet, amely szerint valamelyik elsőbbséggel rendelkezne.

Az intézményi oldalon a munkateher és időszerűség közötti összefüggés vitathatatlan. A munkateher növekedését azonban nem csak az ügyek számának növekedése, hanem az eljárási szabályok egyre bonyolultabbá válása, a garanciális jogok érvényesülésének aprólékos részletszabályai, érvényesülésüknek a helytelenül megválasztott módja mind-mind lassítják az eljárást. A büntetőeljárásról szóló jelenleg hatályos törvény kritikájaként, egyebek mellett, Belovics²⁴⁷ úgy fogalmazott, hogy „a büntető igazságszolgáltatás állami szerveinek figyelme pedig már-már nem a büntetőjogi főkérdés tisztázására fókuszál, hanem a technikai

²⁴⁵ Kadlót Erzsébet: A „vád igazsága”. In: Erdei Árpád (szerk.): A büntetőítélet igazságtartalma. Szerkesztette Erdei Árpád. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010. 25.o.

²⁴⁶ Ld. például Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 3. c) pontja, avagy Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 1. pontja

²⁴⁷ Belovics Ervin: A hatályos büntetőeljárás törvény kritikája. In: Örökség és Büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére. PPKE JÁK, Iustum Aequum Salutare. Budapest, 2011. 19.o.

normák betartására és betartatására, miközben csak az szorul a háttérbe, hogy milyen ok miatt folyik az eljárás, azaz mi is történt és ezért kit terhel a felelősség.”

A strukturális helyzet tekintetében pedig, magam is úgy vélem, hogy egy jogállamban nem ezek a jelentősek, hanem a gyakorlatban megvalósuló pártatlanság és függetlenség, amelynek valódi mércéje az ügyek kezelése, így például az, hogy egy politikailag vagy gazdaságilag jelentős személy ellen lefolytatható-e a büntetőeljárás és az azonos mércével történik-e. Ez azonban nem csak az ügyészi szervezet etikáján múlik, hanem a politikai kultúra függvénye is. A strukturális szabályok, az ügyészség államszervezetben betöltött helye a keretet adja, bár Bócz²⁴⁸ szerint az ügyészi szervezet vezetőjének alkotmányos helyzete is meghatározó jelentőségű.

A fenti számok tükrében jelezni szerettem volna, hogy egy átlagos amerikai és magyar ügyész közel azonos ügyszámmal dolgozik, de Magyarországon a hatékony diverziós lehetőség hiánya és bonyolultabb garanciális szabályok mellett, ez lényegesen nagyobb munkaterhet jelent, különösen a bíróság számára. Mindkét rendszernek megvannak a hibái, nincs tökéletes megoldás, azonban a hatékonyabb büntetőeljárás iránti igény az igazságszolgáltatás minden résztvevőjénél érzékelhető. A büntetőeljárások további elhúzódása az igazságszolgáltatásba vetett bizalom csökkenésének veszélyét eredményezheti.

VI. Zárógondolatok

„A legalitás és az opportunitás nem egymást kizáró fogalmak. A valóságban a világ egyetlen országában sem léteznek az eljárásnak ezek a desztillált formái. A legalitás elvére épülő eljárás követelménye nem valósítható meg maradéktalanul. Egyetlen állam hatóságai sem képesek minden egyes jogsértést megtorolni. Az opportunitás elve sem érvényesülhet parttalanul, csak legális korlátok között valósulhat meg a demokratikus jogállamban”²⁴⁹ – állapítja meg Kertész még 1996-ban. A két eljárási rendszer ugyanazokat az alapelveket követi, ellenkező esetben az Emberi Jogok Európai Bírósága nem is tudna hatékonyan örködni az Emberi Jogok Európai Egyezményében meghatározott, a jogállamiság

²⁴⁸ Bócz Endre: Az ügyészi felelősségről. Magyar Jog 2014.6 334.o. „Ha a legfőbb ügyész kinevezése az államfő jogává lenne, a munkáltatói jogkör egyrészt értelemszerűen átszállna őrá, másrészt – és ez a fontosabb – érdemi tartalmat is kaphatna.”

²⁴⁹ Kertész Imre: Ügyészbíráskodás? Magyar Jog 1996. 1.sz. 1-8 o.

alapköveinek tekintett jogok érvényesülése felett őrködni, hiszen mindkét rendszerre érvényesen kell döntéseit meghozni.

Egy bíró²⁵⁰ megállapítását idézve: „büntetőeljárásra azért van szükség, mert nem akarunk döntést bizonyítás nélkül. A büntetőeljárás lényege tehát a bizonyítás, célja pedig a döntés.” A bíró célja nem csak a döntés, hanem az igazságos döntés. A szubjektív elem, azaz a lelkiismeret szerinti döntés mindkét rendszerben jelen van; az inkvizitórius alapú rendszerek bírójában, az akkuzatórius alapú rendszerek esküdteiben. A két rendszer egyik fő szokásos elhatárolási jellemzője az anyagi igazság és az eljárási igazság keresése. Az új büntetőeljárás, már hivatkozott, koncepciója az anyagi igazság mellett foglal állást, ezzel eldöntve azt a kérdést is, hogy inkvizitórius alapú marad a rendszerünk. Nem hagyhatta figyelmen kívül azonban azt a tényt, hogy a konszenzuális elemek vitathatatlanul erősödtek az eljárási jogunkban és amennyire ez megállapítható, az új büntetőeljárási törvényünk a felek rendelkezési jogát, és ezzel együtt a konszenzuális elemeket tovább erősíti, amelyekkel vitathatatlanul „csak” az eljárási igazság megállapítására lehet törekedni. A felek rendelkezési jogának szélesítése kapcsán - ideértve azt is, hogy a terheltnek a büntetőeljárásban jogai vannak, amelyekkel döntése szerint, élhet, vagy nem élhet, de ha nem él, akkor nem kell „rákényszeríteni” - megjegyzem, hogy a vádlói oldal diszkrecionális jogkörének a szélesítéséről nem szól a koncepció. Márpedig, ha a konszenzuális elemeket erősítjük a kérdés kikerülhetetlen. „Nem indokolt, hogy a törvény rigorózus garanciákat tartalmaz, és egyben bizalmatlanul tekint a bírói tevékenységre;” – mondja Márki²⁵¹ a fentiekben hivatkozott tanulmányában. Ugyanezt a megállapítást az ügyészre is érvényesnek gondolom. Ahhoz, hogy a konszenzus mindkét oldalán egyenlőek legyenek a „fegyverek”, az ügyészi működéssel kapcsolatban az állam bizalmát kell élveznie, azaz diszkrecionális jogkörének szélesítése elengedhetetlen.

Az eljárási rendszerünk történelmi hagyományaitól idegen intézmények beillesztése csak akkor jár kevesebb veszéllyel, ha annak rendszerünkbe beilleszthető minden elemét és az eljárási garanciáit (nem többet és nem kevesebbet) is „átvesszük”. Úgy vélem azonban, vannak alapelvek, amelyek „megkerülése” a jogállamiságot veszélyeztetik, még jelen kétség kívüli kényszer-helyzetünkben sem mondhatunk le az érvényesüléséről. A magam részéről ilyennek tekintem a közvetlenség elvének sérelmét a „rendes” eljárásokkal/tárgyalásokkal összefüggésben. Ilyennek vélem például a tanú nyomozati vallomásának a tárgyaláson történő

²⁵⁰ Márki Zoltán: A büntetőeljárás megújulásának lehetőségei. *Ügyvédek Lapja*, 2014. 4. sz. 2-8.o.

²⁵¹ u.o.

felolvasását. Ez azt az egyszerű kérdést veti fel, hogy hol történik a terhelt bűnösségének a bizonyítása: a bíróság vagy a nyomozó hatóság előtt. Más oldalról viszont, garanciális elemet építünk be oda, ahol nem szükséges. Ilyennek gondolom a védő részvételét. Ez egy jog, amelyről le lehet mondani, ha pedig nincs anyagi lehetősége és kéri, akkor az államnak biztosítania kell, egyszerű eljárással és ingyenesen. Felesleges garanciális elemnek vélem például a tárgyalásról lemondás esetén a terhelt bíróság előtti kihallgatását is. A bíró az írásbeli bizonyítékok alapján dönt, a bizonyítási eszközök sorából szükségtelen látszatgarancia egyet kiemelni. A cselekmény elkövetését elismerte, erről jegyzőkönyv is rendelkezésre áll. A „nyilvános ülésnek” a tárgya nem a bűncselekmény bizonyítása, hanem az, hogy a terhelt a megállapodáshoz való nyilatkozatát tudatosan, önkéntesen és befolyásmentesen tette (és az írásbeli bizonyítékok megfelelően alátámasztják, hogy a vádbeli bűncselekményt elkövette). A megállapodás egyik oldalán a terhelt áll, aki a gyors eljárásért (hiszen ez többnyire az ő érdeke is) és kevesebb büntetésért cserébe lemond egyes garanciális jogairól, a másik oldalon az ügyész a munkateher csökkenése érdekében elfogadja a kevesebb (de biztos!) büntetést. A garanciát azaz, hogy egyrészt a terhelt tudatos és „szabad akaratából” döntött, másrészt az ügyész megfelelően érvényesítette-e az állam büntetőjogi igényét, azaz eljárása törvényes volt-e, a bírói jóváhagyás biztosítja.

Egy rendszertől idegen új intézmény bevezetésekor nemcsak az ahhoz tartozó garanciákra, hanem az intézmény egészére is célszerű figyelmet fordítani, ha azt szeretnénk, hogy valóban elérje a kitűzött célt. Az óvadék célja, hogy kevesebb olyan terhelt legyen előzetes letartóztatásban, akivel szemben csak a szökés veszélye állapítható meg. A megfelelő háttérintézmény (pénzügyi szolgáltató tevékenységre és a terhelt előállítására jogosult óvadéki irodák) hiánya miatt jelen rendszerünkben valójában csak a vagyonosabb réteg számára elérhető, azaz diszkriminatív.

Számolnunk kell továbbá azzal is, hogy az akkuzatórius alapú rendszereknek vannak olyan megoldásai, amelyek a jelen helyzetben egyfajta káosz okozása nélkül, nem ültethetők át. Ilyennek gondolom például a bíró tárgyalási szerepének megváltoztatását. Ezzel együtt járna ugyanis, az esküdtszék és a bünteteskiszabási bíró intézményének bevezetése. Az akkuzatórius alapú eljárásokban ugyanis a bíró azért csak az eljárás törvényes rendjére felügyel, mert sem a terhelt bűnösségéről (esküdtek kompetenciája), sem a büntetés mértékéről nem dönt (külön eljárásban a bünteteskiszabási bíró dönt). Az inkvizitórius alapú rendszerekben azonban mindkettő a tárgyalási bíró feladata, azaz valójában az állam

büntetőigényét érvényesíti. A külön eljárások között szabályozott, kiemelt jelentőségű ügyekre vonatkozó „korlátozott kereszkérdezés” kudarca nemcsak a hagyományos eljárási szerepek áttörése miatt következett be, hanem azért is, mert egy intézmény rendszeréből kiragadott elemet önmagában próbáltunk alkalmazni. (Megjegyzem, a kereszkérdezés taktikája, módszere önálló tantárgy a jogi egyetemeken.)

Az akkuzatórius alapú eljárások sajátossága, hogy a terheltnek a tanúkkal azonos a jogállása, amelyből következően, „hallgat vagy igazat mond”, hamis vallomástétel esetén, újabb, hamis tanúzás miatt induló büntetőeljárás indul ellene. Bármennyire álmhelyzet lenne ez a vád (és a bíróság) számára, rendszerünkben nem látom megvalósíthatónak, mert a terhelti státusz megváltoztatása már az inkvizitórius jellegű rendszerünk alapjait érintené.

Az akkuzatórius és inkvizitórius alapú rendszereknek tehát vannak olyan elemei, amelyek csak a másik rendszerre történő áttéréssel lennének megvalósíthatóak. A problémák megoldása, ideértve az időszerűséget is, azonban csak akkor lesz hatékony, ha az alapelveket és a történelmi gyökereket nem tévesztjük szem elől, még az esetben sem, ha a kényszerűség (ügyteher növekedése), avagy a kölcsönhatás (bűnügyi együttműködés) ennek feladására készítené. Úgy vélem, hogy erre nem is szabad kényszert érezni, mindkét tárgyalási rendszer eljárása ugyanolyan jó, hiszen, miként a bevezető részben írtam, „bizonyos, hogy mind „Kovács János,” mind „John Smith” büntetőjogi felelősségre vonására jogállamban került sor és az adott büntetőeljárási rendszernek megfelelő garanciák érvényesültek mindkét eljárás során”.

Mellékletek

1. Példa egy vádalku megállapodásra (California Court, CR-101 nyomtatvány)

<http://www.courts.ca.gov/cgi-bin/search.cgi?q=CR-101&Search.x=40&Search.y=9>

2. Példa egy óvadékkiszabási iránymutatásra (Los Angeles)

<http://www.lacourt.org/division/criminal/pdf/felony.pdf>

3. A tárgyalás előtti büntetőeljárás menete az Egyesült Államokban

www.justicepolicy.org/uploads/justicepolicy/documents/bailfail.pdf

4. Büntetéskiszabási táblázat 1. szabadságvesztés (2012. november 1. napjától hatályos)

<http://www.ussc.gov/guidelines-manual/2012/2012-5asentab>

5. Büntetéskiszabási táblázat 2. pénzbüntetés (2012. november 1. napjától hatályos)

<http://www.ussc.gov/guidelines-manual/2012/2012-5asentab>

6. A büntetőeljárás menete az Egyesült Államokban

http://www.americanbar.org/groups/public_education/resources/law_related_education_network/how_courts_work/casediagram.html

Melléklet 1.

Change Document Font | Size

Check Spelling | Email Form | Save Form

CR-101

SUPERIOR COURT OF CALIFORNIA, COUNTY OF STREET ADDRESS: MAILING ADDRESS: CITY AND ZIP CODE: BRANCH NAME:	FOR COURT USE ONLY
PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	
PLEA FORM, WITH EXPLANATIONS AND WAIVER OF RIGHTS—FELONY	CASE NUMBER:

- INSTRUCTIONS:**
- (1) Fill out this form if you want to plead guilty or no contest.
 - (2) Read this form carefully. For each item, if you understand and agree with what you read, put your initials in the box to the right of the item. For any item that does not apply to you or that you do not understand, leave the box blank.
 - (3) On page 6, sign and date the form under "DEFENDANT'S STATEMENT."
 - (4) Keep in mind that the court cannot give legal advice. If you have any questions about anything in this form, ask your attorney.

1. **CHARGES AND MAXIMUM TERM.** I want to plead guilty or no contest ("nolo contendere") to the charges and allegations listed below. I understand that the minimum and maximum penalties for the charges to which I am pleading guilty or no contest are listed below.

COUNT	CHARGES (SECTION & DESCRIPTION)	YEARS/MONTHS		PRIOR CONVICTIONS, ENHANCEMENTS, & SPECIAL ALLEGATIONS (SECTION & DESCRIPTION)	YEARS/MONTHS		TOTAL MAXIMUM TIME
		MINIMUM	MAXIMUM		MINIMUM	MAXIMUM	
AGGREGATE MAXIMUM TIME OF IMPRISONMENT							

2. **PLEA AGREEMENT.** I understand that I must tell the court on this form about any promises anyone has made to me about the sentence I will receive or the sentence recommendations that will be made to the court. My attorney, the court, or the prosecutor has explained to me that if I plead guilty or no contest to the charges and admit the allegations listed above, the court will sentence me as follows:

- a. Check one State Prison (or the Division of Juvenile Justice) County Jail for
- INITIALS
- (1) _____ years and _____ months or
- (2) not less than _____ years and _____ months and/or not more than _____ years and _____ months.
- (3) Other: (specify): _____
- b. Probation for _____ years under conditions to be set by the court, including:
- _____ days in the county jail or
- up to _____ days in the county jail.
- I understand that a violation of any of the conditions of probation, including failure to complete a drug education or treatment program, if ordered by the court, may cause the court to send me to county jail or state prison for up to the "Aggregate Maximum Time of Imprisonment" specified in item 1, which may include a period of mandatory supervision under Penal Code section 1170(h)(5)(B) if the court sends me to county jail.
- c. Split Sentence (1170(h)(5)(B)): _____ years and _____ days in the county jail and _____ years and _____ days on mandatory supervision under conditions set by the court.

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

INITIALS

2. d. Narcotics Addiction Confinement

I understand that if the court finds that I am addicted to narcotics or in immediate danger of becoming a narcotics addict, the court may send me to a narcotics detention, treatment, and rehabilitation facility for up to the amount of time I would otherwise have served in prison.

e. Open Plea

1. I understand the maximum and minimum sentences for the charges and allegations stated on page 1. No one has made any other promises to me about what sentence the court may order.

2. I understand that I am not eligible for probation.

3. I understand that I will not be granted probation unless the court finds at the time of sentencing that this is an unusual case where the interests of justice would be best served by granting probation.

f. Restitution, Statutory Fees, and Assessments

I understand that the court will order me to pay the following amounts (if an amount is not yet known, "TBD" for "to be determined" is entered next to the \$); I must prepare financial disclosure statements to assist the court in determining my ability to pay; and refusal or failure to prepare the required financial disclosure statements may be used against me at sentencing:

1. \$ _____ to the Victim Restitution Fund

2. \$ _____ restitution to actual victims

3. \$ _____ restitution to the State of California, Victims of Crime Fund

4. \$ _____ court operations assessment

5. \$ _____ court facilities assessment

6. \$ _____ base fine plus any applicable penalties, assessments, and surcharges

7. \$ _____ other (specify): _____

8. \$ _____ other (specify): _____

9. An (additional) amount to be determined by the court at sentencing or such other hearing as the court may set.

g. Parole Revocation or Probation Revocation Fine

I understand that if I am sentenced to state prison, the court will impose a parole revocation fine, which will be collected only if my parole is later revoked. I also understand that if I am granted probation, the court will impose a probation revocation fine, which will be collected only if my probation is later revoked.

h. Dismissal of Other Counts

I understand that as part of the plea agreement bargain, the following counts will be dismissed after sentencing:

I understand and agree that the sentencing judge may consider facts underlying dismissed counts to determine restitution and to sentence me on the counts to which I am entering a plea.

i. Other Terms (specify):

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

3. CONSEQUENCES OF MY PLEA

INITIALS

a. No Contest ("Nolo Contendere") Plea

I understand that a no contest plea is the same as pleading guilty and that if I plead no contest I will be convicted and my no contest plea could be used against me in a civil case.

b. Parole and Postrelease Community Supervision

I understand that if I am sentenced to state prison or a narcotics treatment facility

- (1) I will be placed on parole or postrelease community supervision for up to _____ years after my release.
- (2) If I abscond or the court tolls my supervision, the total time of parole or postrelease community supervision can be extended.
- (3) If I violate any of the terms or conditions of my parole, I can be sentenced to county jail for up to 180 days for each violation, or returned to state prison for up to one year, up to a maximum of ___ years. If I violate any of the terms or conditions of postrelease community supervision, I can be sentenced to county jail for up to 180 days for each violation, for up to a maximum of 3 years.

c. Effect of Conviction on Other Cases

I understand that a conviction in this case may constitute a violation of any other current grant of parole, mandatory supervision, postrelease community supervision, or probation in any other case and that I may receive additional punishment as a result of that violation.

d. Registration

I understand that I will be required to register with the local police agency or sheriff's department in the city or county in which I reside as

- (1) an arson offender
- (2) a gang member
- (3) a narcotics offender
- (4) a sex offender (this registration is a lifelong requirement)
- (5) other (specify):

and that if I fail to register or to keep my registration current for any reason, new felony criminal charges may be filed against me.

e. Prints and DNA Samples

I understand that I must provide biological samples and prints for identification purposes—including buccal (mouth) swab samples, right thumb prints, palm prints of each hand, and blood specimens or other biological samples required by law—and that failure to do so constitutes a new criminal offense.

f. Serious or Violent Felony

- (1) I understand that by pleading guilty or no contest to a serious or violent felony ("strike"), the penalty for any future felony conviction will be increased as a result of my conviction in this case, depending on the number of strikes I have, up to a mandatory prison sentence of double the term otherwise provided or a term of at least 25 years to life.
- (2) I understand that if I am convicted of a violent felony, jail or prison conduct/work-time credit I may accrue will not exceed 15%.
- (3) I understand that if I am admitting a prior strike conviction, prison work-time credit that I may accrue will not exceed 20% of the total term of imprisonment.
- (4) I understand that if I am convicted of murder or a third felony conviction of certain offenses, I am ineligible to receive work-time credits. Count _____ is such an offense.

g. Prior Prison Term or County Jail Sentence Under Penal Code Section 1170(h)(5)

I understand that if I am sentenced to prison or county jail under Penal Code section 1170(h), the penalty for any future felony conviction may be increased as a result of my incarceration in this case.

h. Driver's License and Vehicle Forfeiture

I understand that my privilege to drive a motor vehicle may be revoked or suspended by the court or the California Department of Motor Vehicles and my vehicle may be ordered forfeited if it was involved in the offense.

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

3. i. Immigration Consequences

I understand that if I am not a citizen of the United States, my plea of guilty or no contest may or, with certain offenses, will result in my deportation, exclusion from reentry to the United States, and denial of naturalization and amnesty and that the appropriate consulate may be informed of my conviction. The offenses that will result in such immigration action include, but are not limited to, an aggravated felony, conspiracy, a controlled substance offense, a firearm offense, and, under certain circumstances, a moral turpitude offense.

INITIALS

j. Firearms

I understand that federal and state laws prohibit a convicted felon from possessing firearms or ammunition for life.

k. Other Consequences (specify):

4. RIGHT TO AN ATTORNEY

I understand that I have the right to an attorney of my choice to represent me throughout the proceedings. If I cannot afford to hire an attorney, the court will appoint one to represent me.

I hereby give up my right to be represented by an attorney.

5. OTHER CONSTITUTIONAL RIGHTS

I understand that I am entitled to each of the following rights as to the charges listed in item 1 (on page 1):

a. Right to a Jury Trial

I understand that I have a right to a speedy and public jury trial. At the trial, I would be presumed to be innocent, and I could not be convicted unless, after hearing all of the evidence, 12 impartial jurors chosen from the community were convinced beyond a reasonable doubt that I am guilty.

b. Right to a Court Trial

I understand that, as an alternative to a jury trial, if the prosecutor agrees, I may give up a jury trial and have a court trial in which the judge alone, without a jury, hears the evidence. I still could not be convicted unless, after hearing all of the evidence, the judge was convinced beyond a reasonable doubt that I am guilty.

c. Right to Confront and Cross-Examine Witnesses

I understand that I have the right to confront and cross-examine all witnesses testifying against me. This means that the prosecution must produce the witnesses in court, they must testify under oath in my presence, and my attorney may question them.

d. Right to Remain Silent and Not to Incriminate Myself

I understand that I have the right to remain silent, and my silence cannot be considered as evidence against me. I understand that I also have the right not to incriminate myself, and I cannot be forced to testify.

e. Right to Produce Evidence and to Present a Defense

I understand that I have a right to present evidence and to have the court issue subpoenas to bring to court all witnesses and evidence favorable to me, at no cost to me. I also have the right to testify on my own behalf.

6. BEFORE THE PLEA

a. Discussion With My Attorney

Before entering this plea, I have had a full opportunity to discuss the following with my attorney:

- (1) The facts of my case;
- (2) The elements of the charged offenses, prior convictions, enhancements, and special allegations;
- (3) Any defenses that I may have;
- (4) My constitutional and statutory rights and waiver of those rights;
- (5) The consequences of this plea, including the immigration consequences; and
- (6) Anything else I think is important to my case.

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

INITIALS

6. b. Questions

I have no further questions of the court or of my attorney with regard to my plea and admissions in this case, any of the rights, or anything else on this form.

c. Stipulation to Commissioner

I understand that I have the right to have a judge take my plea and sentence me. I give up this right and agree to have a commissioner, sitting as a temporary judge, take my plea and sentence me.

d. Medications or Controlled Substances

I am not taking any medication that affects my ability to understand this form and the consequences of my plea, have not recently consumed any alcohol or drugs, and am not suffering from any medical condition, except for the following: _____

e. Discovery of New Facts

I understand that the plea agreement in item 2 (on pages 1 and 2) is based on the facts before the court, and if the court discovers new facts, such as an additional prior felony conviction not listed on this form, the court may refuse to accept the plea agreement. If the court discovers new facts and refuses to accept this plea agreement, I understand that I will be allowed to withdraw my plea.

7. STATUTORY RIGHT TO A PRELIMINARY HEARING

I understand that before I have a trial, the law gives me the right to a speedy preliminary hearing at which the prosecution would produce evidence and the court must find reasonable cause to believe I committed the crimes with which I have been charged. I understand that I have all of the above constitutional rights at the preliminary hearing, except for the right to a jury trial.

I give up my right to a preliminary hearing and the constitutional rights listed in item 5 (on page 4).

8. WAIVER OF CONSTITUTIONAL RIGHTS

I give up, for each of the charges and allegations listed in item 1 (on page 1) my right to a jury trial, my right to a court trial, my right to confront and cross-examine witnesses, my right to remain silent and not to incriminate myself, and my right to produce evidence and to present a defense, including my right to testify on my own behalf. I understand that I am, in fact, incriminating myself with my plea.

9. THE PLEA

I freely and voluntarily plead GUILTY NO CONTEST to the charges listed in item 1 (on page 1) and admit the allegations listed in item 1 (on page 1), understanding that this plea and admission will lead to the penalties listed in item 2 (on pages 1 and 2).

a. I offer my plea of guilty or no contest freely and voluntarily and with full understanding of everything in this form. No one has made any threats; used any force against me, my family, or my loved ones; or made any promises to me, except as listed in this form, in order to convince me to plead guilty or no contest.

b. I understand that the court is required to find a factual basis for my plea to make sure that I am entering a plea to the proper offenses under the facts of the case.

I offer to the court the following as the basis for my plea of guilty or no contest and any admissions:

(1) I understand that the court may consider the following as proof of the factual basis for my plea:

- (a) Preliminary hearing transcript
- (b) Police report
- (c) Probation report
- (d) Welfare investigator's declaration
- (e) Court documents regarding any alleged prior offenses
- (f) Other (specify): _____
- (g) (Specify facts): _____

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

9. b. (2) I am pleading guilty or no contest to take advantage of a plea agreement (my attorney will stipulate to a factual basis for the plea). (*People v. West* (1970) 3 Cal.3d 595.) INITIALS

10. AFTER THE PLEA

a. Surrender
I understand that the court is allowing me to surrender at a later date to begin serving time in custody.

I agree that if I fail to appear on the date set for surrender or sentencing without a legal excuse, my plea will become an "open plea" to the court, I will not be allowed to withdraw my plea, and I may be sentenced up to the maximum allowed by law.

b. Sentencing Court
I understand that I have the right to be sentenced by the same judge or commissioner who takes my plea. I give up that right and agree that any judge or commissioner may sentence me.

c. Sentencing Date
I understand that I have the right to be sentenced within 20 court days. I give up that right and agree to be sentenced at a later date.

11. MANDATORY WARNING

I understand that if I am charged with violating Vehicle Code section 23103, as specified in Vehicle Code section 23103.5, or Vehicle Code sections 23152 or 23153, the following warning applies:

You are hereby advised that being under the influence of alcohol or drugs, or both, impairs your ability to safely operate a motor vehicle. Therefore, it is extremely dangerous to human life to drive while under the influence of alcohol or drugs, or both. If you continue to drive while under the influence of alcohol or drugs, or both, and as a result of that driving someone is killed, you can be charged with murder.

DEFENDANT'S STATEMENT

I have read or have had read to me this form and have initialed each of the items that applies to my case. If I have an attorney, I have discussed each item with my attorney. By putting my initials next to the items in this form, I am indicating that I understand and agree with what is stated in each item that I have initialed. The nature of the charges, possible defenses, and effects of any prior convictions, enhancements, and special allegations have been explained to me. I understand each of the rights outlined above, and I give up each of them to enter my plea.

DEFENDANT'S SIGNATURE

DATE

ATTORNEY'S STATEMENT

I am the attorney of record for the defendant. I have reviewed this form with my client. I have explained each of the items in the form, including the defendant's constitutional and statutory rights, to the defendant and have answered all of his or her questions with regard to those rights, the other items in this form, and the plea agreement. I have also discussed the facts of the case with the defendant and have explained the nature and elements of each charge; any possible defenses to the charges; the effect of any prior convictions, enhancements, and special allegations; and the consequences of the plea.

I concur in the plea and admissions and join in the waiver of the defendant's constitutional and statutory rights, and I hereby stipulate that there is a factual basis for the plea and refer the court to the police report preliminary hearing transcript probation report other (specify): _____ (*People v. West* (1970) 3 Cal.3d 595.)

ATTORNEY'S SIGNATURE

DATE

PEOPLE OF THE STATE OF CALIFORNIA v. DEFENDANT:	CASE NUMBER:
--	--------------

INTERPRETER'S STATEMENT

I, having been duly sworn or having a written oath on file, certify that I truly translated this form to the defendant in the language noted below. The defendant stated that he or she understood the contents on the form and then initialed and signed the form.

Language: Spanish Other (specify): _____

INTERPRETER'S SIGNATURE

DATE

INTERPRETER'S NAME (TYPE OR PRINT)

DISTRICT ATTORNEY'S STATEMENT

I have read this form and understand the terms of the plea agreement.

I agree do not agree with the terms of the plea agreement and the indicated sentence.

ATTORNEY'S SIGNATURE

DATE

COURT'S FINDINGS AND ORDER

The court, having reviewed this form (and any addenda), and having orally examined the defendant, finds as follows:

1. The defendant has read or has had read to him or her and understands each of the initialed items in this form.
2. The defendant understands the nature of the crimes and allegations listed in item 1 (on page 1) and the consequences of the plea and any admissions.
3. The defendant expressly, knowingly, understandingly, and intelligently waives his or her constitutional and statutory rights.
4. The defendant's plea, admissions, and waiver of rights are made freely and voluntarily.
5. A factual basis exists for the plea and admissions, or the defendant is pleading pursuant to a plea bargain under *People v. West*.

The court accepts the defendant's plea, admissions, and waiver of rights, and the defendant is hereby convicted based thereon.

It is ordered that this document be filed with the court's records of this case and that the defendant's plea, admissions, and waiver of rights be accepted and entered in the minutes of this court.

JUDGE'S SIGNATURE

DATE

Melléklet 2.

2015

FELONY BAIL SCHEDULE

SUPERIOR COURT OF CALIFORNIA
COUNTY OF LOS ANGELES

LOS ANGELES COUNTY 2015 Felony Bail Schedule

HOW TO USE THIS BAIL SCHEDULE

(1) The purpose of this bail schedule is to fix an amount upon which a person who is arrested without a warrant may be released from custody prior to appearance in court. At and after a defendant's first appearance, pursuant to Penal Code section 1269b(b), the amount of bail, if any is allowed, shall lie with the sound discretion of the judicial officer before whom the defendant appeared, and may be greater or less than the amount set forth in this schedule, subject to the provisions of Penal Code section 1275. This schedule may also be used by a magistrate in fixing bail pursuant to Penal Code section 815a at the time an arrest warrant is issued, the amount of which lies with the sound discretion of the magistrate.

(2) Bail for an offense pursuant to this schedule shall be the sum of the amount specifically listed for the offense (pages 5-22), and the amounts listed for all applicable enhancements and prior convictions (page 23). If an offense is not specifically listed in this schedule, bail should be set according to the following schedule based on the maximum state prison term applicable to the offense:

TOP TERM 3 YEARS	20,000	TOP TERM 11 YEARS	65,000
TOP TERM 4 YEARS	25,000	TOP TERM 12 YEARS	70,000
TOP TERM 5 YEARS	30,000	TOP TERM 13 YEARS	75,000
TOP TERM 6 YEARS	35,000	TOP TERM 14 YEARS	80,000
TOP TERM 7 YEARS	40,000	TOP TERM 15 YEARS	90,000
TOP TERM 8 YEARS	45,000	TOP TERM 16 YEARS	100,000
TOP TERM 9 YEARS	50,000	ALL LIFE SENTENCES	1,000,000
TOP TERM 10 YEARS	55,000		

(3) When a defendant is booked for or charged with two or more offenses, bail shall be the amount computed under this schedule for the charge having the highest bail, including applicable amounts for enhancements and prior convictions except: (1) where the offenses are committed against separate victims or on separate dates, or (2) where separate sex acts are committed on the same victim and each may be punished separately (including circumstances enumerated in Penal Code sections 667.6(c) and (d)). In addition, amounts for enhancements and prior convictions shall each be added one time per person arrested, per defendant, or per case.

(4) The Bail Deviation Program is available to process all bail increase and decrease requests for persons who have been arrested (other than pursuant to an arrest warrant) but not arraigned. All requests to increase or decrease bail should be called in at (213) 351-0373 or (800) 773-5151. The Program's hours of operation are 6:30 a.m. to 1:30 a.m.

(5) Penal Code Section 1270.1 prohibits the release of an arrestee on bail in an amount OTHER THAN THAT SET FORTH IN THIS BAIL SCHEDULE prior to a hearing in *open court* for:

(a) Violent felonies as described in P.C. Section 667.5(c), but not 460(a);

(b) Serious felonies as described in P.C. Section 1192.7(c) (including those listed in P.C. Section 1192.8);

(c) Violations of P.C. Sections 136.1(c), 243(e)(1), 262, 273.5, 422 (as a felony), and 646.9; and

(d) Violation of P.C. Section 273.6 if the detained person made threats to kill or harm, has engaged in violence against, or has gone to the residence or workplace of the protected party.

Felony Bail Computation Worksheet

1 Name of Arrestee: _____		
2 List all offenses: _____		
Base Bail (see Felony Bail Schedule at pages 5-22)		AMOUNT
Of the offenses listed in 2, which carries the highest bail schedule amount?		
3	List code and section number here: _____ List the bail schedule amount for that offense in 3a.	3a
Is arrestee charged with two or more offenses? If yes, move to 3b and 3c. If no, move to 4		
3b	Were additional offenses committed against separate victims OR were the offenses committed on separate dates? If yes, list the sum of the bail schedule amount(s) for each additional offense committed against a separate victim and/or on a separate date in 3b.	3b
3c	Were additional separate sex acts committed on the same victim AND may each act be punished separately? If yes, list the sum of the bail schedule amounts for each additional separate sex act in 3c.	3c
If no to 3b and 3c, base bail is only the bail amount for the offense listed in 3a		
Enhancements (see Felony Bail Schedule at page 23)		
4	Was the offense committed for the benefit of a gang? If yes, add \$40,000	4
5	Was a weapon involved? If yes, add only the greatest of 5a-5d. If no weapon, move to 6	
5a	Did the arrestee personally discharge a firearm, causing GBI or death? If yes, add \$1,000,000	5a
5b	Did the arrestee personally discharge a firearm, not causing GBI/death? If yes, add \$200,000	5b
5c	Did the offense involve possession, use, or discharge of a firearm? If yes, add \$50,000	5c
5d	Did the arrestee use a weapon other than a firearm? If yes, add \$20,000	5d
6	Did the offense involve infliction of GBI? If yes, add \$30,000	6
7	Does the arrestee have any prior convictions? If no prior convictions, move to 8	
7a	Is the arrestee charged with a current narcotics sale AND does the arrestee have a prior conviction for narcotics sale per Penal Code section 11370.2 during the past 5 years? If yes, add \$30,000 per prior conviction	7a
7b	Does the arrestee have a prior conviction for a serious or violent felony or enumerated sex offense? If yes, add \$50,000 per prior conviction	7b
7c	Is the arrestee charged with a serious or violent felony AND does the arrestee have two or more convictions for serious or violent felonies? If yes, add \$1,000,000	7c
7d	Has the arrestee served a prison term during the past 5 years? If yes, add \$10,000 per term	7d
8	Are there any other enhancements to be added? If no other enhancements, move to 9	
8a	Is the crime a hate crime? If yes, add \$25,000	8a
8b	Is the victim over 65, under 15, or disabled AND is the crime enumerated in Penal Code sections 667.9-667.10? If yes, add \$25,000	8b
8c	Add only once: Are there other felony charges pending against arrestee, or is the arrestee on parole, felony probation, or probation department supervision? If yes, add \$25,000	8c
8d	If base bail is less than \$1,000,000 and neither 6a nor 8c apply: Does the offense carry a possible term of life imprisonment? If yes, add \$1,000,000	8d
9	Add lines 3a through 8d.	This is the Total Bail: 9

Name of Person Completing Form Badge/ID # If Law Enforcement, Do You Oppose O/R Release? Yes No

If deviation from Felony Bail Schedule is sought, please attach request and supporting documentation.

PENAL CODE

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PRESUMPTIVE BAIL
32	ACCESSORIES The greater of ½ the amount for the principal offense or.....	20,000
67	BRIBERY OF STATE EXECUTIVE OFFICER.....	25,000
67.5	BRIBERY OF PUBLIC OFFICER OR EMPLOYEE (If theft or thing given or offered would be grand theft).....	20,000
68	BRIBE, SOLICITING BY PUBLIC OFFICER OR EMPLOYEE.....	25,000
69	RESISTING ARREST/THREATENING EXECUTIVE OFFICER.....	25,000
76	THREATS TO THE LIFE OF AN OFFICIAL OR JUDGE	100,000
92, 93	BRIBE, OFFERING, ACCEPTING BY JUDGE, JUROR, REFEREE	100,000
113	MANUFACTURING OR SELLING FALSE CITIZENSHIP OR RESIDENT ALIEN DOCUMENTS	75,000
114	USING FALSE DOCUMENTS TO CONCEAL TRUE CITIZENSHIP	50,000
115	OFFERING FORGED/FALSE DOCUMENTS FOR FILING.....	35,000
115.1	CAMPAIGN VIOLATIONS.....	50,000
118	PERJURY.....	25,000
127	SUBORNATION OF PERJURY	25,000
136.1	PREVENTING, DISSUADING WITNESS FROM ATTENDANCE, TESTIFYING	100,000
137(a),(b)	INFLUENCING TESTIMONY	100,000
141(b)	FILING OF FALSE EVIDENCE BY POLICE	50,000
149	ASSAULT BY OFFICER UNDER COLOR OF AUTHORITY	35,000
165	BRIBERY OF COUNCILMAN, SUPERVISOR, etc.	25,000
182	CONSPIRACY	Same as substantive offense
187	MURDER - with special circumstance..... All other murders	NOT BAILABLE 1,000,000
191.5	VEHICULAR MANSLAUGHTER	
191.5(a)	DUI with gross negligence	100,000
191.5(b)	DUI without gross negligence.....	50,000
192(a)	MANSLAUGHTER – Voluntary	100,000
192(b)	MANSLAUGHTER – Involuntary.....	25,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
192(c)(1)	VEHICULAR MANSLAUGHTER - Driving vehicle with gross negligence		50,000
192(c)(3)	VEHICULAR MANSLAUGHTER - Accident caused for financial gain		100,000
192.5	VEHICULAR MANSLAUGHTER - Operating a vessel		
192.5(a)	DUI with gross negligence		100,000
192.5(b)	DUI without gross negligence		50,000
192.5(c)	With gross negligence		50,000
203	MAYHEM		100,000
205	AGGRAVATED MAYHEM (LIFE)		1,000,000
207	KIDNAPPING		100,000
	Kidnapping child under age 14 to deprive custody (P.C. 667.85)		150,000
	Kidnapping for purpose of felony sexual offense (P.C. 667.8(a) and (b))		1,000,000
209	KIDNAPPING FOR RANSOM, ROBBERY, SEX OFFENSE, etc. (LIFE)		1,000,000
	<small>Including kidnapping child under age 14 to deprive custody (P.C. 667.85), and kidnapping for purpose of felony sexual offense (P.C. 667.8(a) and (b))</small>		
209.5	KIDNAPPING DURING A CARJACKING (LIFE)		1,000,000
210.5	FALSE IMPRISONMENT - KIDNAP TO EVADE ARREST		100,000
211	ROBBERY		
	First Degree		100,000
	Second Degree		50,000
215	CARJACKING		100,000
219	TRAINWRECKING (LIFE)		1,000,000
220(a)	ASSAULT WITH INTENT TO COMMIT MAYHEM, RAPE, SODOMY, ORAL COPULATION, OR ANY VIOLATION OF P.C. 264.1, 288 or 289		Same as substantive offense
220(b)	ASSAULT WITH INTENT TO COMMIT SPECIFIED SEX OFFENSES WHILE IN THE COMMISSION OF FIRST DEGREE BURGLARY		1,000,000
222	ADMINISTERING DRUGS TO AID FELONY		20,000
236	FALSE IMPRISONMENT		50,000
236.1	HUMAN TRAFFICKING		100,000
	If victim is under age 18		150,000
237(b)	FALSE IMPRISONMENT - ELDER OR DEPENDENT PERSON		50,000
241.1	ASSAULT Upon custodial officer		25,000
243	BATTERY		
243(c)	Upon peace officer, etc. with injury		50,000
243(d)	With serious bodily injury		50,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
243.1	BATTERY Upon custodial officer in performance of duties.....		25,000
243.4	SEXUAL BATTERY.....		25,000
244	ASSAULT WITH CHEMICALS.....		50,000
245(a)(1)	ASSAULT WITH DEADLY WEAPON, OTHER THAN A FIREARM.....		30,000
245(a)(2)	ASSAULT WITH A FIREARM.....		50,000
245(a)(4)	ASSAULT WITH FORCE LIKELY TO PRODUCE G.B.I.....		30,000
245(b)	ASSAULT WITH A SEMIAUTOMATIC FIREARM.....		75,000
245(c)	ASSAULT WITH DEADLY WEAPON OTHER THAN A FIREARM OR FORCE LIKELY TO PRODUCE G.B.I. UPON A PEACE OFFICER OR FIREFIGHTER.....		50,000
245(d)(1)	ASSAULT WITH A FIREARM UPON A PEACE OFFICER OR FIREFIGHTER.....		100,000
245(d)(2)	ASSAULT WITH A SEMIAUTOMATIC FIREARM UPON A PEACE OFFICER OR FIREFIGHTER.....		200,000
246	SHOOTING AT INHABITED DWELLING, BUILDING, OCCUPIED MOTOR VEHICLE.....		250,000
246.3(a)	DISCHARGE OF FIREARM - GROSS NEGLIGENCE.....		35,000
261	RAPE.....		100,000
	If victim is under 18.....		200,000
	If victim is under 14.....		250,000
261.5(c)	UNLAWFUL SEXUAL INTERCOURSE WITH PERSON UNDER 18.....		20,000
261.5(d)	If defendant is over 21 and minor under 16.....		25,000
262	SPOUSAL RAPE.....		100,000
264.1	RAPE IN CONCERT WITH ANOTHER BY FORCE OR VIOLENCE.....		100,000
	If victim is under 18.....		200,000
	If victim is under 14.....		250,000
266h(a)	PIMPING.....		25,000
266h(b)(1)	If other person is a minor age 16 or older.....		50,000
266h(b)(2)	If other person is a minor under age 16.....		75,000
266i	PANDERING.....		35,000
	If other person is a minor.....		50,000
269	AGGRAVATED SEXUAL ASSAULT OF A CHILD UNDER 14 YEARS.....		250,000
273a(a)	WILLFUL HARM OR INJURY TO CHILD LIKELY TO PRODUCE G.B.I. OR DEATH.....		100,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
273d(a)	CORPORAL PUNISHMENT OR INJURY OF CHILD		50,000
273.5	CORPORAL INJURY TO SPECIFIED PERSONS.....		50,000
	With prior conviction under P.C. 273.5(f).....		100,000
273.6	VIOLATION OF A PROTECTIVE ORDER.....		50,000
278	CHILD STEALING.....		40,000
	By use of the internet		100,000
285	INCEST		50,000
286	SODOMY		
286(b)(1)	If victim is under age 18		50,000
286(b)(2)	If victim is under age 16 and defendant is over age 21		100,000
286(c)(1)	If victim is under age 14 and defendant more than 10 years older than victim.....		100,000
286(c)(2)(A)	If defendant compelled another by force, duress or threats of great bodily injury		100,000
286(c)(2)(B)	If victim is under age 14 with force or duress		100,000
286(c)(2)(C)	If victim is a minor age 14 or older with force or duress		100,000
286(d)(1)	If in concert with force or fear		250,000
286(d)(2)	If in concert with force or fear upon a victim under age 14		250,000
286(d)(3)	If in concert with force or fear upon a minor victim age 14 or over		250,000
286(e)	If committed in state prison or jail.....		100,000
286(f) and (g)	If victim unconscious of nature of act/incapable of consent.....		100,000
288	LEWD ACTS		
288(a)	If victim is under age 14.....		100,000
288(b)(1)	If victim is under age 14 with force		100,000
288(b)(2)	By caretaker upon a dependent person with force		100,000
288(i)	If victim is under age 14 with bodily harm.....		1,000,000
288a	ORAL COPULATION		
288a(b)(1)	If victim is under age 18		50,000
288a(b)(2)	If victim is under age 16 and defendant is over age 21		75,000
288a(c)(1)	If victim is under age 14 and defendant more than 10 years older than victim.....		100,000
288a(c)(2)(A)	If defendant compelled another by force, duress or threats of great bodily injury		100,000
288a(c)(2)(B)	If victim is under age 14 with force or duress		100,000
288a(c)(2)(C)	If the victim is a minor age 14 or older with force or duress		100,000
288a(d)(1)	If in concert with force or fear		250,000
288a(d)(2)	If in concert with force or fear upon a victim under age 14		250,000
288a(d)(3)	If in concert with force or fear upon a minor victim age 14 or over		250,000
288a(e)	If committed in state prison or jail.....		100,000
288a(f) and (g)	If victim unconscious of nature of act/incapable of consent.....		100,000
288.2	DISTRIBUTION OF CHILD PORNOGRAPHY		20,000
	With Prior.....		40,000
288.3(a)	CONTACT MINOR WITH INTENT TO COMMIT SEXUAL OFFENSE		5,000
288.3(c)	With Prior.....		25,000
288.4(a)(2)	ARRANGE MEETING WITH MINOR FOR PURPOSE OF EXPOSING OR PROCURING SEXUAL EXPOSURE WITH PRIOR.....		75,000
288.4(b)	ATTEND AN ARRANGED MEETING WITH MINOR FOR PURPOSE OF EXPOSING OR PROCURING SEXUAL EXPOSURE OR ENGAGING IN LEWD ACT		75,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
288.5	CONTINUOUS SEXUAL ABUSE OF A CHILD		350,000
288.7	ENGAGE IN SPECIFIED SEX ACTS WITH MINOR UNDER 10		250,000
289	SEXUAL PENETRATION		100,000
289(a)(1)(B)	If victim is under age 14 with force or duress		100,000
289(a)(1)(C)	If victim is a minor age 14 or older with force or duress		100,000
289.6(a)(2-3)	ENGAGE IN SPECIFIED SEX ACTS WITH PERSON CONFINED IN PUBLIC OR PRIVATE DETENTION FACILITY		50,000
290	FAILURE OF CONVICTED SEX OFFENDER TO REGISTER		20,000
290.46(j)(2)	USE INFORMATION DISCLOSED ON SEX OFFENDER INTERNET WEB SITE TO COMMIT A FELONY		25,000
311.2	BRING OR DISTRIBUTE OBSCENE MATTER WITHIN STATE		40,000
311.4	USE OF MINOR IN BRINGING OR DISTRIBUTING OBSCENE MATTER WITHIN STATE		40,000
311.11(a)	POSSESSION OR CONTROL OF CHILD PORNOGRAPHY		20,000
311.11(b)	With Prior		40,000
311.11(c)	More than 600 images (with at least 10 images involving prepubescent minor) or images portraying sexual sadism or masochism		40,000
314(1)	INDECENT EXPOSURE		35,000
337a	BOOKMAKING		10,000
	Second Offense		12,500
	Third Offense		15,000
368	ELDER ABUSE		50,000
405b	LYNCHING		50,000
422	CRIMINAL THREATS		50,000
424	EMBEZZLEMENT OR FALSIFICATION OF ACCOUNTS BY PUBLIC OFFICERS		25,000
451(a)	ARSON CAUSING GREAT BODILY INJURY		250,000
451(b)	ARSON, INHABITED STRUCTURE		250,000
451(c)	ARSON, STRUCTURE OR FOREST LAND		75,000
451(d)	ARSON, OTHER PROPERTY		50,000
451.5	AGGRAVATED ARSON		500,000
452(a)	RECKLESSLY CAUSING FIRE WITH GREAT BODILY INJURY		35,000
452(b)	RECKLESSLY CAUSING FIRE, INHABITED STRUCTURE		25,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
452(c)	RECKLESSLY CAUSING FIRE, STRUCTURE OR FOREST LAND.....		20,000
453(a)	POSSESSION, ETC.OF EXPLOSIVES, FLAMMABLE MATTER.....		50,000
454	ARSON DURING STATE OF EMERGENCY.....		350,000
455	ATTEMPT OR PREPARATION TO BURN ANY STRUCTURE OR PROPERTY.....		75,000
459	BURGLARY		
	Residential.....		50,000
	All others		20,000
463	LOOTING		50,000
464	BURGLARY WITH EXPLOSIVES.....		50,000
470	FORGERY.....		20,000
470a	FORGERY/COUNTERFEITING DRIVER'S LICENSE OR I.D. CARD		20,000
470b	DISPLAYING OR POSSESSING FORGED DRIVER'S LICENSE OR I.D. CARD WITH INTENT TO ACCOMPLISH A FORGERY		20,000
471	FORGERY, FALSE ENTRIES IN RECORDS OR RETURNS		20,000
472	FORGERY OR COUNTERFEITING ANY PUBLIC OR CORPORATE SEAL.....		20,000
475	FORGED BILLS OR NOTES, POSSESSION OR RECEIPT		20,000
476	FICTITIOUS CHECKS, MAKING, UTTERING		20,000
476a	N.S.F. CHECKS		5,000
477, 479, 480	COUNTERFEITING OF COIN		25,000
484b	THEFT, DIVERSION OF MONEY RECEIVED FOR SERVICES, LABOR, MATERIAL, etc. If amount diverted exceeds \$2,350		20,000
484c	EMBEZZLEMENT OF FUNDS FOR CONSTRUCTION		25,000
484e - 484i	VARIOUS FELONIES RELATING TO CREDIT CARDS.....		20,000
487(a) and (b)	GRAND THEFT IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000.....		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000.....		120,000
487(c)	GRAND THEFT PERSON.....		25,000
487(d)(1)	THEFT OF AUTOMOBILE		35,000
	When there is evidence of a chop shop operation		50,000
487(d)(2)	GRAND THEFT – FIREARM.....		50,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
487a	GRAND THEFT OF HORSE OR OTHER LIVESTOCK IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487b	GRAND THEFT – CONVERSION OF REAL PROPERTY IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487d	GRAND THEFT OF GOLD DUST, AMALGAM OR QUICKSILVER IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487e	GRAND THEFT OF DOG IF VALUE EXCEEDS \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487g	GRAND THEFT OF ANIMAL FOR PURPOSE OF SALE, MEDICAL RESEARCH, SLAUGHTER OR OTHER COMMERCIAL USE IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487h	GRAND THEFT OF CARGO IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487i	DE FRAUD A HOUSING PROGRAM OF A PUBLIC HOUSING AUTHORITY OF VALUE EXCEEDING \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000
487j	GRAND THEFT OF COPPER MATERIALS IF VALUE EXCEEDS \$950, OR WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S) IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount of theft is over \$50,000		45,000
	If amount of theft is over \$250,000		70,000
	If amount of theft is over \$1,000,000		120,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
496	RECEIVING STOLEN PROPERTY IF VALUE MORE THAN \$950, OR WITH QUALIFYING PRIORS IF VALUE DOES NOT EXCEED \$950		20,000
	If amount received is over \$50,000		45,000
	If amount received is over \$250,000		70,000
	If amount received is over \$1,000,000		120,000
497	STOLEN PROPERTY, BRINGING INTO STATE		20,000
	If amount stolen is over \$50,000		45,000
	If amount stolen is over \$250,000		70,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		120,000
502	COMPUTER RELATED CRIMES		25,000
	If amount stolen or if loss is over \$50,000		50,000
	If amount stolen or if loss is over \$250,000		75,000
	If amount stolen or if loss is over \$1,000,000		125,000
504	EMBEZZLEMENT, MISAPPROPRIATION BY PUBLIC OFFICERS		50,000
	If amount stolen is over \$50,000		75,000
	If amount stolen is over \$250,000		100,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		150,000
504a	EMBEZZLEMENT, DISPOSAL OF PERSONAL PROPERTY UNDER LEASE OR LIEN		20,000
504b	EMBEZZLEMENT OF PROCEEDS OF SALE OF SECURED PROPERTY		20,000
	If amount stolen is over \$50,000		45,000
	If amount stolen is over \$250,000		70,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		120,000
505	EMBEZZLEMENT BY CARRIER OR INDIVIDUAL TRANSPORTING PROPERTY FOR HIRE		20,000
	If amount stolen is over \$50,000		45,000
	If amount stolen is over \$250,000		70,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		120,000
506	EMBEZZLEMENT, MISAPPROPRIATION BY TRUSTEE, CONTRACTOR		25,000
	If amount stolen is over \$50,000		50,000
	If amount stolen is over \$250,000		75,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		125,000
507	EMBEZZLEMENT BY BAILEE		20,000
	If amount stolen is over \$50,000		45,000
	If amount stolen is over \$250,000		70,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		120,000
514	EMBEZZLEMENT OR DEFALCATION OF PUBLIC FUNDS		25,000
	If amount stolen is over \$50,000		50,000
	If amount stolen is over \$250,000		75,000
	If amount stolen is over \$1,000,000		125,000
518, 519	EXTORTION, NOT AMOUNTING TO ROBBERY		35,000
522	EXTORTION, OBTAINING SIGNATURE BY THREATS		50,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
523	EXTORTION, THREATENING LETTERS		35,000
529	FALSE PERSONATION OF ANOTHER		50,000
530.5	UNAUTHORIZED USE OF PERSONAL INFORMATION TO OBTAIN CREDIT, GOODS, etc.....		50,000
532	FALSE PRETENSES		20,000
532f	MORTGAGE FRAUD		20,000
	If amount of loss is over \$50,000		45,000
	If amount of loss is over \$250,000		70,000
	If amount of loss is over \$1,000,000		120,000
548	DEFRAUDING INSURER		25,000
	If amount taken is over \$50,000		50,000
	If amount taken is over \$250,000		75,000
	If amount taken is over \$1,000,000		125,000
550	FALSE OR FRAUDULENT INSURANCE CLAIM		25,000
	If amount taken is over \$50,000		50,000
	If amount taken is over \$250,000		75,000
	If amount taken is over \$1,000,000		125,000
594.3(b)	CHURCH/CEMETERY VANDALISM		50,000
597.5(a)	DOG FIGHTING		20,000
646.9(a-c)	STALKING.....		150,000
647f	PROSTITUTION WITH PRIOR AND HIV ADVISEMENT		50,000
647.6	CHILD MOLESTATION WITH SPECIFIED PRIOR		150,000
653f(b)	SOLICIT MURDER.....		1,000,000
653f(c)	SOLICIT RAPE, etc.....		100,000
653w(a)	FAILURE TO DISCLOSE ORIGIN OF RECORDING OR AUDIOVISUAL WORK		25,000
664(a)	ATTEMPT WHERE COMPLETED CRIME PUNISHABLE BY STATE PRISON Except for attempted murder		Same as substantive offense
664/187	ATTEMPTED MURDER.....		500,000
	Willful & Premeditated		1,000,000
666	PETTY THEFT With qualifying prior conviction(s).....		20,000
4501	ASSAULT WITH DEADLY WEAPON BY PRISON INMATE		25,000
4501.5	BATTERY ON NON-INMATE BY PRISON INMATE		25,000

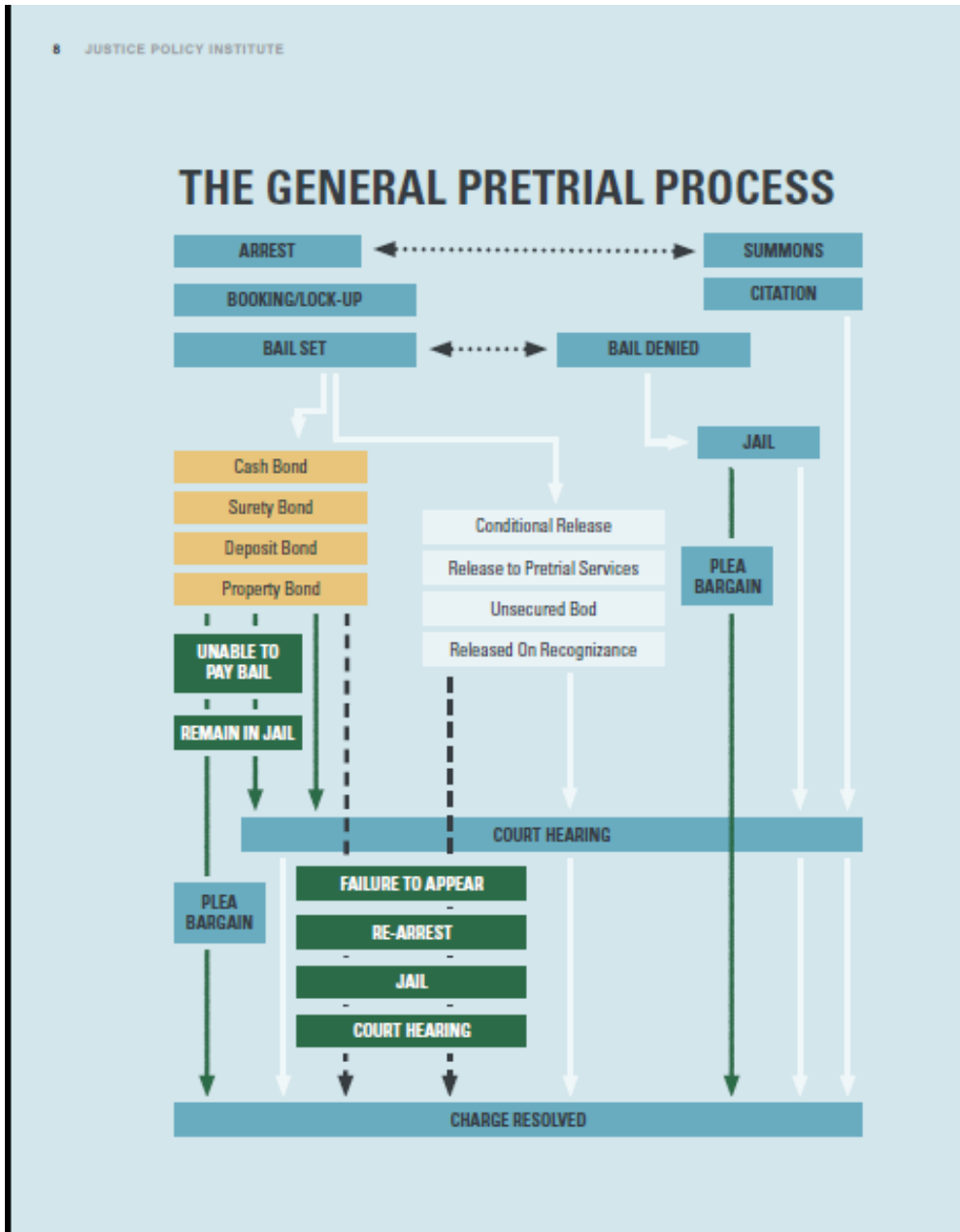
PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
4502	POSSESSION OF DEADLY WEAPON BY PRISON INMATE		50,000
4503	HOLDING OF HOSTAGES BY PRISON INMATE.....		100,000
4530	ESCAPE, ATTEMPTED ESCAPE FROM PRISON WITH OR WITHOUT FORCE OR VIOLENCE		250,000
4532	ESCAPE, ATTEMPTED ESCAPE BY FELON, MISDEMEANANT, INEBRIATE, OR PERSON ON WORK FURLOUGH FROM JAIL, INDUSTRIAL FARM, etc		100,000
4573	BRINGING CONTROLLED SUBSTANCE INTO JAIL OR PRISON		25,000
4574	BRINGING WEAPON INTO JAIL OR PRISON.....		50,000
11418 (except (b)(2))	POSSESSION, ETC. WEAPONS OF MASS DESTRUCTION		500,000
11418(b)(2)	EMPLOY WEAPON OF MASS DESTRUCTION – CAUSE DEATH (LIFE).....		1,000,000
11418.1	SEND, ETC. FALSE WEAPON OF MASS DESTRUCTION WITH INTENT TO CAUSE FEAR		50,000
11419	POSSESSION OF BIOLOGICAL AGENTS		500,000
18715	POSSESSION OF DESTRUCTIVE DEVICES OR EXPLOSIVES IN PUBLIC PLACES.....		500,000
18720	POSSESSION OF MATERIALS WITH INTENT TO MAKE DESTRUCTIVE DEVICE OR EXPLOSIVE		150,000
18725	CARRY OR PLACE EXPLOSIVE ON COMMON CARRIER.....		500,000
18740	POSSESSION OF EXPLODING OR DESTRUCTIVE DEVICE OR EXPLOSIVE WITH INTENT TO INJURE		500,000
18745	EXPLODING DESTRUCTIVE DEVICE OR EXPLOSIVE WITH INTENT TO MURDER (LIFE).....		1,000,000
18750	UNLAWFUL EXPLOSION CAUSING BODILY INJURY		500,000
22810	UNLAWFUL USE OF TEAR GAS		25,000
25400	CONCEALED WEAPON ON PERSON OR IN VEHICLE		35,000
25850	POSSESSION OF A LOADED FIREARM		35,000
26100(c)	PERSONALLY SHOOTING FROM MOTOR VEHICLE.....		250,000
29800	CONCEALABLE FIREARMS, OWNERSHIP OR POSSESSION BY FELON, ADDICT		35,000
30305(a)	UNLAWFUL POSSESSION OF AMMUNITION.....		35,000

PENAL CODE SECTION	OFFENSE	PENAL CODE	PRESUMPTIVE BAIL
30600	MANUFACTURE, DISTRIBUTE, etc. ASSAULT WEAPON		50,000
30605	POSSESSION OF ANY ASSAULT WEAPON.....		35,000
31360	FELON WITH BODY ARMOR.....		100,000

HEALTH AND SAFETY CODE

H & S CODE	OFFENSE	PRESUMPTIVE BAIL
11360(a)	MARIJUANA: TRANSPORTATION, SALE, FURNISHING	
	Up to 1 lb.	20,000
	If over 1 lb.	25,000
	If over 10 lbs.	30,000
	If over 25 lbs.	50,000
	If over 50 lbs.	100,000
11361	MARIJUANA: PERSON 18 YEARS OR OVER USING MINOR UNDER 14 IN SALE, TRANSPORTATION, GIVING TO MINOR	
	Up to 25 lbs.	40,000
	If over 25 lbs.	50,000
	If over 50 lbs.	100,000
11363	PEYOTE: CULTIVATING, PROCESSING	30,000
11366	MAINTAIN PLACE FOR SELLING, GIVING, USING OF CERTAIN SPECIFIC OR CLASSIFIED CONTROLLED SUBSTANCE	30,000
11366.5(a)	RENT, LEASE etc. ROOM FOR MANUFACTURE, STORAGE OR DISTRIBUTION OF CONTROLLED SUBSTANCE	30,000
11366.5(b)	ALLOWING LOCATION TO BE FORTIFIED FOR SALE	30,000
11366.6	USING FORTIFIED LOCATION FOR SALE	40,000
11368	NARCOTIC DRUG: FORGING, ALTERING PRESCRIPTION	20,000
11370.1	POSSESSION OF SPECIFIED CONTROLLED SUBSTANCES WHILE ARMED WITH A LOADED FIREARM	50,000
11370.4	CONSPIRACY TO VIOLATE SECTIONS 11351, 11351.5 OR 11352	
	Up to 1 kilogram	30,000
	If over 1 kilogram	100,000
	If over 4 kilograms	250,000
	If over 10 kilograms	500,000
	If over 20 kilograms	1,000,000
	If over 40 kilograms	2,000,000
	If over 80 kilograms	5,000,000
11377	POSSESSION OF CONTROLLED SUBSTANCES WITH QUALIFYING PRIOR CONVICTION(S)	10,000
11378	POSSESSION OF CONTROLLED SUBSTANCES FOR SALE	
	Up to 1 kilogram	30,000
	If over 1 kilogram	100,000
	If over 4 kilograms	250,000
	If over 10 kilograms	500,000
	If over 20 kilograms	1,000,000
	If over 40 kilograms	2,000,000
	If over 80 kilograms	5,000,000

Melléklet 3.

Melléklet 4.

Sentencing Table							
Effective Nov. 2012 (showing months of imprisonment) ^{[26][27]}							
Offense Level ↓		Criminal History Category (Criminal History Points)					
		I (0 or 1)	II (2 or 3)	III (4,5,6)	IV (7,8,9)	V (10,11,12)	VI (13+)
Zone A	1	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6
	2	0-6	0-6	0-6	0-6	0-6	1-7
	3	0-6	0-6	0-6	0-6	2-8	3-9
	4	0-6	0-6	0-6	2-8	4-10	6-12
	5	0-6	0-6	1-7	4-10	6-12	9-15
	6	0-6	1-7	2-8	6-12	9-15	12-18
	7	0-6	2-8	4-10	8-14	12-18	15-21
	8	0-6	4-10	6-12	10-16	15-21	18-24

Zone B	9	4-10	6-12	8-14	12-18	18-24	21-27
	10	6-12	8-14	10-16	15-21	21-27	24-30
	11	8-14	10-16	12-18	18-24	24-30	27-33
Zone C	12	10-16	12-18	15-21	21-27	27-33	30-37
	13	12-18	15-21	18-24	24-30	30-37	33-41
Zone D	14	15-21	18-24	21-27	27-33	33-41	37-46
	15	18-24	21-27	24-30	30-37	37-46	41-51
	16	21-27	24-30	27-33	33-41	41-51	46-57
	17	24-30	27-33	30-37	37-46	46-57	51-63
	18	27-33	30-37	33-41	41-51	51-63	57-71
	19	30-37	33-41	37-46	46-57	57-71	63-78
	20	33-41	37-46	41-51	51-63	63-78	70-87
	21	37-46	41-51	46-57	57-71	70-87	77-96

	22	41-51	46-57	51-63	63-78	77-96	84-105
	23	46-57	51-63	57-71	70-87	84-105	92-115
	24	51-63	57-71	63-78	77-96	92-115	100-125
	25	57-71	63-78	70-87	84-105	100-125	110-137
	26	63-78	70-87	78-97	92-115	110-137	120-150
	27	70-87	78-97	87-108	100-125	120-150	130-162
	28	78-97	87-108	97-121	110-137	130-162	140-175
	29	87-108	97-121	108-135	121-151	140-175	151-188
	30	97-121	108-135	121-151	135-168	151-188	168-210
	31	108-135	121-151	135-168	151-188	168-210	188-235
	32	121-151	135-168	151-188	168-210	188-235	210-262
	33	135-168	151-188	168-210	188-235	210-262	235-293
	34	151-188	168-210	188-235	210-262	235-293	262-327

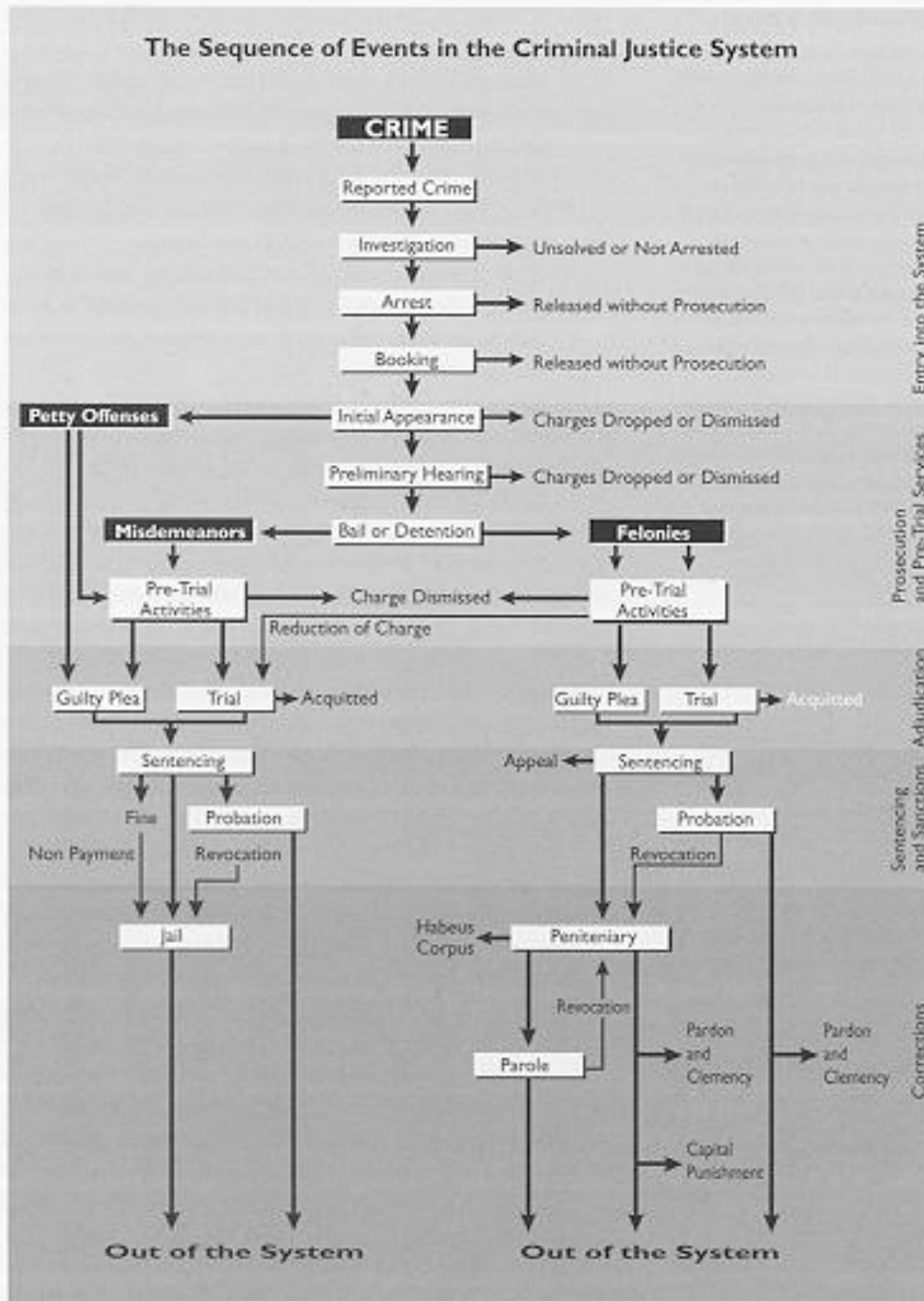
	35	168-210	188-235	210-262	235-293	262-327	292-365
	36	188-235	210-262	235-293	262-327	292-365	324-405
	37	210-262	235-293	262-327	292-365	324-405	360-life
	38	235-293	262-327	292-365	324-405	360-life	360-life
	39	262-327	292-365	324-405	360-life	360-life	360-life
	40	292-365	324-405	360-life	360-life	360-life	360-life
	41	324-405	360-life	360-life	360-life	360-life	360-life
	42	360-life	360-life	360-life	360-life	360-life	360-life
	43	life	life	life	life	life	life

Melléklet 5.

Offense level	Minimum	Maximum
3 and below	\$21.	\$5,000.
4-5	\$250.	\$5,000.
6-7	\$500.	\$5,000.
8-9	\$1,000.	\$10,000.
10-11	\$2,000.	\$20,000.
12-13	\$3,000.	\$30,000.
14-15	\$4,000.	\$40,000.
16-17	\$5,000.	\$50,000.
18-19	\$6,000.	\$60,000.
20-22	\$7,500.	\$75,000.
23-25	\$10,000.	\$100,000.

26-28	\$12,500.	\$125,000.
29-31	\$15,000.	\$150,000.
32-34	\$17,500.	\$175,000.
35-37	\$20,000.	\$200,000.
38 and above	\$25,000.	\$250,000.

Melléklet 6.

IRODALOMJEGYZÉK

Magyar nyelvű tanulmányok

Balogh Jenő-Edvi Illés Károly-Vargha Ferenc.: A bünvádi perrendtartás magyarázata. Budapest, 1910. Grill Károly Könyvkiadó 309. old. – idézi Belovics Ervin: A pótmagánvádlói fellépés sajátosságai a magyar büntető eljárásban

Annals of the Timisoara West University Law, Series 1, pp. 5-17 (2012)

BÁNÁTI János – BELOVICS Ervin – CSÁK Zsolt – SINKU Pál – TÓTH Mihály – VARGA Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 519. o.

Belovics Ervin: A hatályos büntetőeljárás törvény kritikája. In: Belovics-Ervin-Tamási Erzsébet-Varga Zoltán: Örökség és büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére. PPKE JÁK 2011. 17-26. o.

Belovics Ervin-Tóth Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft, 2013

Belovics Ervin: A pótmagánvádlói fellépés sajátosságai a magyar büntető eljárásban
Annals of the Timisoara West University Law, Series 1, pp. 5-17 (2012) .

Belovics Ervin: A hatályos büntetőeljárás törvény kritikája. In: Örökség és Büntetőjog. Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére. PPKE JÁK, Iustum Aequum Salutare. Budapest, 2011.

Bócz Endre: Az ügyészi felelősségről. Magyar Jog 2014.6. 334.o.

Bolyki Orsolya és Kovács Tamás: Javaslatok egyes angolszász jogintézmények kontinentális jogrendbe ültetésének esetére. In: Bárd Petra(szerk.):Az angolszász büntetőeljárás rendszer jogfilozófiai háttere és működési jellemzői. (OKRI). Kézirat. 2013.

Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene. Magyar Jog 1991. április 210-216.oldal

Erdei Árpád: Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén. Magyar Jog 1990. március, 215-225. oldal

Fantoly Zanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012.

Farkas Ákos-Róth Erika : A büntetőeljárás. Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2012.

Gallai Sándor: A Legfelsőbb Bíróság szerepe az Egyesült Államokban. Jogtudományi Közöny,1994/2 63-82.o

Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2000.

Gordon Mahler: Az amerikai büntetőeljárás vázlata. ABA-CEELI közös projektje keretében elhangzott előadások kiadványa. 1997-1998. (Kézirat)

Hajdu Magdolna: Gondolatok és kérdések az Európai Ügyészi Hivatal létrehozása kapcsán. Magyar Jog 2014.11.

Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Monográfia. Pécs, 2008
<http://www.herke.hu/anyagok/megall.pdf>

Herke Csongor: Az előzetes letartóztatás elméleti és gyakorlati kérdései. PhD értekezés tézisei. Pécs 2001. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/herke-csongor/herke-csongor-vedes-tezisek.pdf>

Herke Csongor: A letartóztatás szabályozásának története a XIX. század végéig. In: Tóth Mihály – Herke Csongor (szerk.): Tanulmányok dr. Földvári József professzor 75. születésnapjának tiszteletére. Pécs, 2001. 249-268. o.

Herke Csongor: A letartóztatás, Dialóg Campus Kiadó, Bp-Pécs, 2002.

Herke Csongor: Az előzetes letartóztatást helyettesítő intézmények különös tekintettel az óvadéokra. Bírak Lapja 1996. évi 1-2. sz. 97-118. oldal

Herke Csongor: A büntetőeljárás egyszerűsítése az új Alaptörvény tükrében. In Drinóczi Tímea (szerk.): Magyarország új alkotmányossága. PTE-AJK, Pécs, 2011. 217. o.

Herke Csongor: A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei. (Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én.)

Kadlót Erzsébet: A „vád igazsága”. In: Erdei Árpád (szerk.): A büntetőítélet igazságtartalma. Szerkesztette Erdei Árpád. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010. 25.o.

Kármán Gabriella: Bizonyítás az angloamerikai büntetőeljárás rendszerben, Kriminológiai tanulmányok 51. 2014. 124. oldal

Kelemen Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. Magyar Jog 1990. 10. sz. 860. o.

Képes György: Az amerikai állammodell. Az Egyesült Államok alkotmányának alapelvei. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/az_amerikai_allammodell_az_egyesult_allamok_alkotmanyanak_alapelvei/

Kertész Imre: Ügyészbíráskodás? Magyar Jog 1996. 1.sz. 1-8 o.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris, Budapest, 2000. 119. o.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris, Budapest, 2000. 115. oldal

Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai, Magyar Jog 1998. szeptember 740. oldal)

Kovács Zsuzsa Gyöngyvér: Az előzetes letartóztatás helyettesítésére szolgáló jogintézmények http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2008/az_elozetes_letartoztatás_helyettesites_ere_szolgalo_jogintezmenyek/

Magyary Zoltán: Amerikai Államelmélet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1934

Márki Zoltán: A büntetőeljárás megújulásának lehetőségei. Ügyvédek Lapja, 2014. 4. sz. 2-8.o.

Nagy Anita: Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXV/1. (2007), 155-172.o.)

Pápai-Tarr Ágnes: Vádalku – az amerikai és magyar valóság. Jogelméleti Szemle, 2011/1.sz.

Polt Péter: Az óvadékról. Belügyi Szemle. 1986. 24. évfolyam 2. szám 15. oldal

Révész Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Egyesült Államokban, Jogtudományi Közlöny, 1999. június

Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2011.

Tóth Mihály: A „Magyar Miranda” első néhány éve. In: Erdei Árpád (szerk): Tények és Kilátások (Tanulmányok Király Tibor tiszteletére.) KJK. Budapest 1995. 62-77 oldal

Tremmel Flórián: A büntetőeljárás alapelvei az új alaptörvény tükrében. In: Drinóczi Tímea (szerk): Magyarország új alkotmányossága PTE-AJK Pécs, 2011

Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Joggyakorlata, HVG-ORAC, Budapest, 1999.

Viski László: Bírósági szervezet és büntetőeljárás az Egyesült Államokban. Kriminálisztikai Tanulmányok 1967. VII. 106-154.o

Angol nyelvű tanulmányok

Cynthia Alkon, *The Right to Defense Discovery in Plea Bargaining Fifty Years After Brady v. Maryland*, 38 N.Y.U. REV. L. & SOC. CHANGE 407 (2014)

Dreirde Bowen: Calling Your Bluff. How Prosecutors and Deffence Attornes adapt Plea. Seattle University School of Law http://www.academia.edu/4017675/Calling_Your_Bluff_How_Prosecutors_and_Defense_Attorneys_Adapt_Plea_Bargaining_Strategies_to_Increased_Formalization

Henry Cohen: Freedom of Speech and Press: Exceptions to the First Amendment, CRS report for Congress, 2009. október 16. www.crs.gov

History of Bail, <http://www.bail.com/history.htm> (USA Óvadéki Ügynökségek Társasága által működtetett honlap)

Johnson, Lyndon B. „Remarks at the Signing of Bail Reform Act of 1966”
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=27666>

Key L. Levine- Ronald F. Wright: Prosecution in 3-D, Journal of Criminal Law and Criminology, vol. 102, 2013 pp. 1119-1180

Lindsey Devers: Plea and Charge Bargaining , Research Summary, 2011. január 24.
<https://www.bja.gov/Publications/PleaBargainingResearchSummary.pdf>

Melissa Neal: Bail Fail, Why the US should end the practice of using money for bail, Justice Policy Institute, Washington, 2012.
<http://www.justicepolicy.org/uploads/justicepolicy/documents/bailfail.pdf>

Michael Finkelstein: A Statistical Analyses of Guilty Plea Practices in the Federal Courts. Harvard Law Review 1975 vol.89 pp. 293-315.

Oren Bar-Gill – Omri Ben-Shahar: The Prisoner’s (Plea Bargain) Dilemma. Journal of Legal Analysis 1. 737-773, pp. 42-45 *Regulation* Spring (2010)

Oren Gazal-Ayal és Avishalom Tor: Innocent Effect. Duke Law Journal, vol. 62, No 2, 2012 pp 339-401

Review of Jonathon D. Casper: AMERICAN CRIMINAL JUSTICE - THE DEFENDANT'S PERSPECTIVE by Clarence C. Kegel, Jr. , Timothy S. Hardy *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 121, No. 5 (May, 1973), pp. 1209-1223

Sara Sun Beale: Prosecutorial Discretion in Three Systems: Balancing Conflicting Goals and Providing Mechanism for Control. http://scholarship.law.duke.edu/faculty_scholarship/3266

Stephen F. Ross, *Bordenkircher v. Hayes: Ignoring Prosecutorial Abuses in Plea Bargaining*, 66 *CAL. L. REV.* 875 (1978)

USA jogszabályok és iránymutatások

Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya

Crimes and Criminal Procedure Title 18 U.S.C.A.(Federal Rules of Criminal Procedure) In: Federal Criminal Code and Rules, Thomson-West, 2005

Judiciary and Judicial Procedure Title 28 U.S.C.A. (Chapter 153 – Habeas Corpus) In: Federal Criminal Code and Rules, Thomson-West, 2005

Judiciary and Judicial Procedure Title 28 U.S.C.A. (Chapter 58 – United States Sentencing Commission) In: Federal Criminal Code and Rules, Thomson-West, 2005

Federal Rules of Criminal Procedure In: Federal Criminal Code and Rules, Thomson-West, 2005

Principles of Federal Prosecution USAM Chapter 9-27.230

Segédanyagok

Basic Criminal Procedure, Cases, Comments and Questions, Thomson-West, 2008
Criminal Law, Emanuel Law Outlines Inc., Larchmont, N.Y. 1972

Law Dictionary, Steven H. Gifis 3rd. edition, 1991
Prosecutors in State Courts, 2005. Bureau of Justice Statistics
<http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/psc05.pdf>

Court Statistics Project, Examining the work of State Courts
http://www.courtstatistics.org/~media/Microsites/Files/CSP/DATA%20PDF/CSP_DEC.ashx
p.19

Bureau of Justice Statistics <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/psc07st.pdf>

Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf>
United States Attorneys' Annual Statistical Report, 2012, p.6
http://www.justice.gov/usao/reading_room/reports/asr2012/12statrpt.pdf

Hivatkozott jogesetek

Emberi Jogok Európai Bírósága

A.B v. Magyarország, 33292/09. számú kérelem
Assenov és mások v. Bulgária, 24760/94. számú kérelem
Bak v. Lengyelország, 7870/04. számú kérelem
Bárkányi v. Magyarország 37214/05. számú kérelem
Barta és Drajkó v. Magyarország 35729/12. számú kérelem
Bock v. Németország, 1989. február 22, A 149.
Bodor v. Magyarország 31181/07 számú kérelem
Brandstetter v. Ausztria, 1991. augusztus 28. Series A no. 211
Brogan és társai v. Egyesült Királyság (1988. november 29. Series A no.145-B
Bryan v. the United Kingdom ítélet, 22 November 1995, Series A no. 335-A
Barfuss v. Csehország 35848/97. számú kérelem (2000. július 31.)
Bessenyi v. Magyarország, 37509/06. számú kérelem
Croissant v. Germany, 1992. szeptember 25. Series A no. 237/B
Csanádi v. Magyarország 55220/00. számú kérelem
Csáky v. Magyarország 32768/03. számú kérelem
Darvas v. Magyarország, 19547/07, számú kérelem
D. v. Magyarország, 29082/85. számú kérelem
Edwards v. Egyesült Királyság 1992. december 16 Series A no.247-B
F. és M. v. Finnország 22508/02 számú kérelem
Imbrioscia v. Svájc, 1993. november 24. Series A no. 64
Jablonski v. Poland, no. 33492/96, §§ 82-83, 21 December 2000
Kamasinski v. Ausztria, 1989, Series A no.168
Karanakis v. Görögország 14189/05 számú kérelem
Kiss Sándor Lajos v. Magyarország, 26958/05. számú kérelem
Kostoski v. Hollandia, 1989. november 20, series A no. 166.

Lauko v. Slovakia ítélet 1998. szeptember 2.
Murray v. Egyesült Királyság, 18731/91, 1994. október 28.
Niedbala v. Lengyelország (27915/25), 2000. július 4.
Pándy A. v. Belgium 13583/02 számú kérelem
Phillips v. Egyesült Királyság 41087/98 2001. július 5.
P.S. v. Németország, 2002. december 20.
Ringeisen v. Ausztria 1971. július 16. A sor 13.
Sakik és társai v. Törökország, 23878/94, 23879/94, 23880/94, 23881/94, 23882/94 és 23883/94 számú összevont kérelmek
Salabiaku v. Franciaország 10519/83 1988. október 7.
Santilli v. Italy 1991. február 19. A. 194-D
Sutter v. Switzerland, 1994. február 22. Series A no 74.
Szél v. Magyarország 30221/06 számú kérelem
Szepesi v. Magyarország, 7983/06. számú kérelem
Teixeira de Castro v. Portugália, 1998. június 9.
Windisch v. Austria 1990. szeptember 27. Series A. no. 186.
W. v. Svájc 26 January 1993, § 30 Series A no. 254-A
„X.Y” kontra Magyarország ügyben, 43888/08. számú kérelem

Amerikai Egyesült Államok

Apprendi v. New Jersey, 530 U.S. 466 (2000)
Betts v. Brady, 316 U.S. 455 (1942)
Blakely v. Washington, 542 U.S. 296 (2004)
Bordenkircher v. Hayaes, 434 U.S. 357 (1978)
Boykin. v. Alabama, 395 U.S. 238 (1969)
Chaplinsky v. New Hampshire, 315. U.S. 568, 572 (1942)
Gideon v. Wainwright 372 U.S.335 (1963)
Lafler v. Cooper, 132 S. Ct. 1376, 1397 (2012)
Mabry v. Johnson 467 U.S. 504 (1984)
Marbury v. Madison 5 U.S. 137 (1803)
McMann v. Richardson, 397 U.S.759 (1970)
Menna v. New York, 423 U.S. 61 (1975)
Miranda v. Arizona 384 U.S. 436 (1966)
Missouri v. Frye 566 U.S. (2012)
North Carolina v. Alford, 400 U.S. 25 (1970)
Peretz v. United States 501 U.S. 923 (1991)
Powell v. Alabama, 287 U.S. 45 (1932)
Schenk v. United States, 249 U.S. 47,52 (1919)
United States v. Batchelder, 442 U.S. 114, 123-24 (1979)
United States v. Booker, 543 U.S. 220 (2005)
USA v. Finney 437 U.S. 678 (1978)
United States v. Savage, 561 F.2d 554 (1977)
United States v. Salerno 481 U.S. 739 (1987)
Weatherford v. Bursey, 429 U.S. 545 (1977)